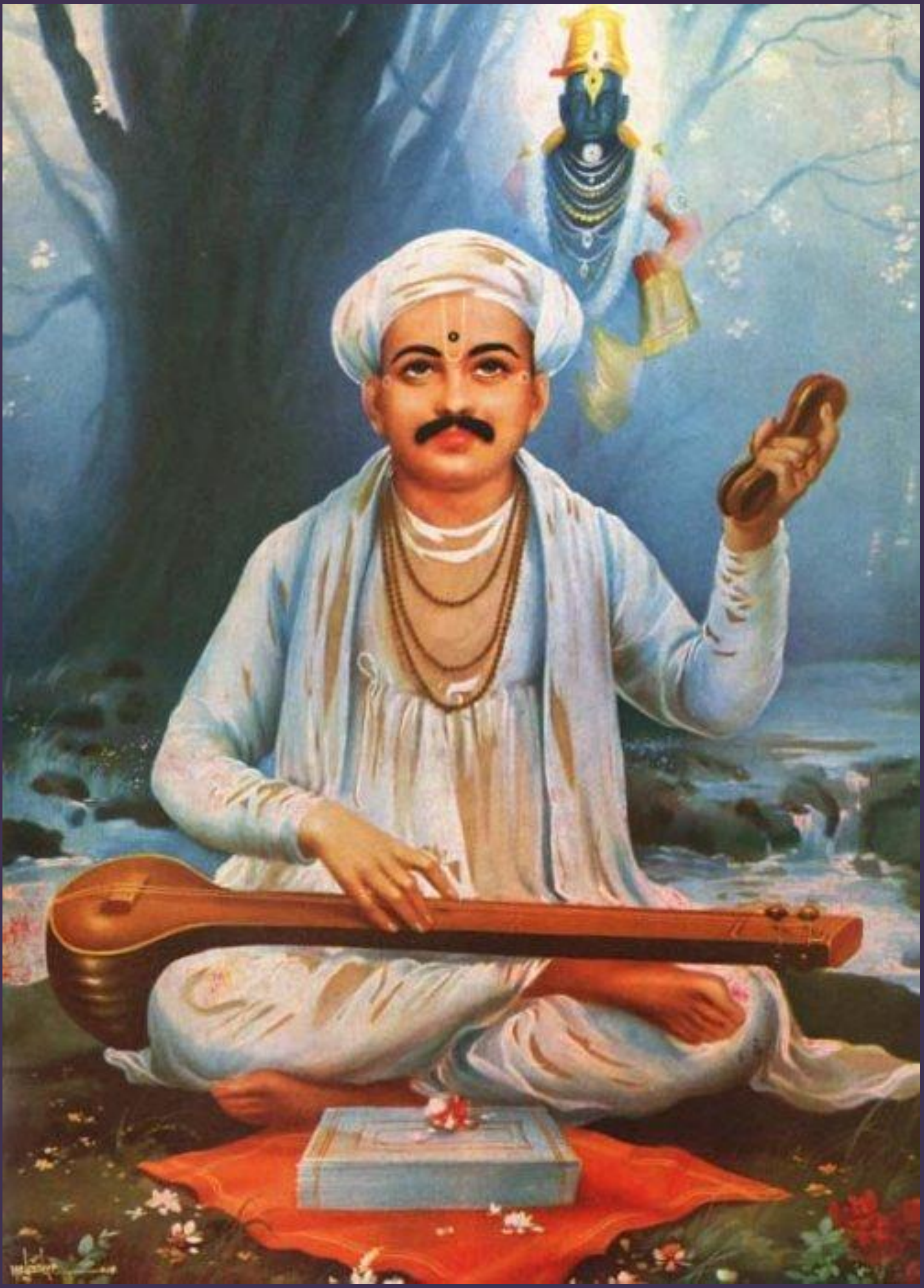

तुका झालासे कळस

खंड २

तुका झालासे कळस

खंड २

ई साहित्य प्रतिष्ठान

“तुका झालासे कळस” हे पुस्तक विनामूल्य वितरणासाठी आहे. त्यावर कोणाचाही कायदेशीर अधिकार नाही. हे पुस्तक जास्तीत जास्त लोकांना वाटण्याचे अधिकार व जबाबदारी आम्ही आपल्याकडे देत आहोत.

ई साहित्य प्रतिष्ठान हे नवीन लेखक कवींना जास्तीत जास्त वाचकांपर्यंत पोहोचण्याचे साधन आहे. तसेच सुमारे दोन लाख वाचकांसाठी दर्जेदार साहित्य विनामूल्य नियमितपणे मिळण्याचे साधन आहे. सुमारे दोन लाख मराठी वाचक ई मेल द्वारे व वेबसाईट्द्वारे ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या पुस्तकांचा आस्वाद घेत असतात.

त्याचबरोबर भावार्थ ज्ञानेश्वरी, छत्रपती शिवाजी, शंभूराजे, मावळे, विवेकानंद, सावरकर आदि विषयांवरची पुस्तकंही तरूण मराठी मुलांपर्यंत आणण्याचं काम ई साहित्य प्रतिष्ठान करतं. दर आठवड्याला नवनवीन पुस्तकं प्रकाशित करणाऱ्या ई साहित्य प्रतिष्ठानला आपल्या सहकार्याची गरज आहे.

नवीन साहित्यासाठी.

नवीन वाचकांसाठी.

मराठीला नवीन क्षितिजांशी नेण्यासाठी.

आभार

Tukaram.com

Khapre.org

Marathivishwakosh.com

Athavanitil-gani.com

Sankeertanam.com

Navashakti.co.in

दशलक्षावधी भक्त

साडेसातशे वर्षं

शेकडो मैलांचा खडतर मार्ग

जगात कुठेही नसेल अशी एक उदात्त परंपरा जपणाऱ्या

वारकरी संप्रदायास

हे पुस्तक भावपुर्वक अर्पण

विनंती

“घरकी मुर्गी दाल बराबर” अशी एक म्हण आहे. इंग्रजी आणि हिंदी वाचून पंडितकी गाजवणाऱ्या आपल्या मराठी माणसांना ज्ञानोबा तुकारामांसारखे आपल्या घरातले महाविद्वान संत दिसत नाहीत. कारण हे संत मोठमोठ्या गोष्टी, क्लीष्ट भाषेत, बोजड करून सांगत नाहीत. अगदी सहज साध्या भाषेत सांगतात. आणि मग त्याचं भाषांतर वाचून अमेरिकेतले विद्वान जी पुस्तकं वाचतात ती जगभरात बेस्ट सेलर होतात. गुरुदेव टागोरांनी नोबेल पारितोषिक विजेती गीतांजली लिहिण्या आधी तुकारामांचे अभंग वाचले आणि बंगालीत भाषांतरित केले. गुरुदेव रविंद्रनाथांचे बंधू सत्येंद्रनाथ हे पहिले भारतीय ICS सनदी अधिकारी. ते १८७१ साली अहमदनगर, सातारा, पुणे आणि मुंबई भागात होते. त्या काळात त्यांनी तुकारामांचे अभंग वाचले आणि ते प्रभावित झाले. त्यानंतर त्यांनी व त्यांचे भाऊ रविंद्रनाथ यांनी तुकारामाच्या अनेक अभंगांचे “तुकोबा” या नावाने बंगाली व नंतर इंग्रजी भाषांतर केले. व याच प्रभावाखाली त्यांनी गीतांजली लिहिली. गीतांजलीच्या अनेक कवितांवर तुकारामांची छाप आहे. गीतांजलीचे इंग्रजी भाषांतर वाचून यिट्स हा इंग्लीश कवी प्रभावित झाला. त्यातले मानवतावादी आणि भूतदयावादी तत्त्वज्ञान ते लोक प्रथमच वाचत होते. एका वर्षातच त्याची फ्रेंच, जर्मन आदी दहा भाषांत भाषांतरे झाली. खुद्द गांधीजींनी तुकारामाच्या अभंगांचे भाषांतर केले.

पण आम्ही मराठी मंडळी मात्र तुकाराम आणि ज्ञानेश्वर शाळेतल्या पुस्तकात नाईलाजाने वाचतो. आणि नंतर तिकडे वळूनही बघत नाही. ज्या तुकाराम महाराजांनी छत्रपतींनी पाठवलेला नजराणा नाकारला आणि महाराजांना क्षात्रधर्माचा उपदेश केला ते तुकाराम महाराज आपल्यासाठी हजारो अभंगांचा नजराणा ठेवून गेले आहेत. त्यातली प्रत्येक ओळ, शब्द म्हणजे जीवनाचा मार्ग दाखवणारा प्रकाश झोतच आहे. पण हा नजराणा आपण नाकारत आहोत. निदान नवीन पिढी.

मित्रहो, मराठीतले असे अनमोल साहित्य आपल्या प्रत्येकाच्या घरी असले पाहिजे. वाचनात असले पाहिजे. आणि आचरणात आले पाहिजे. कारण आज जग आपल्या या खजिन्याने श्रीमंत होत आहे. आणि जर आपण हा खजिना रद्दीत टाकू तर आपल्यासारखे करंटे आपणच ठरू. हे पुस्तक आपल्या जास्तीत जास्त मित्रांना आणि नातेवाईकांना पाठवा. प्रत्येक मराठी माणसाला हे मिळू दे.

विनामूल्य आहे. अमूल्य आहे. येणाऱ्या पिढ्यांना नवा मार्ग दाखवण्याची क्षमता यात आहे.

चला तर. लागा कामाला. करा फ़ॉरवर्ड.

आपले नम्र

टीम ई साहित्य

अनुक्रमणिका

खंड पहिला :

१) तुकाराम महाराजांचे अल्पचरित्र : मराठी विश्वकोष
२) तुकाराम महाराज संक्षिप्त चरित्र : श्री श्रीधर देहूकर
३) तुकाराम महाराज आणि महात्मा गांधी : सचिन परब
४) तुकोबा आणि छत्रपती शिवाजी : बाबाजी गणेश परांजपे
५) तुकोबा शिवराय भेट : भाऊ राहिरकर
६) संतवाणी : गायकांत विशेष लोकप्रिय अभंग
७) तुकाराम महाराजांचे ५०० अभंग

खंड दुसरा :

१)तुकाराम : महाराष्ट्राचा बंडखोर लोककवी :आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे

२) तथागत बुद्ध आणि संत तुकाराम - :डॉ. आ. ह. साळुंखे

3) Sant Tukaram : Thiruvaiyuru Krishnan

4) Tukaram : Dilip Purushottam Chitre

५) तुकाराम महाराजांचे अभंग ५०१ ते १५००

खंड तिसरा :

तुकाराम महाराजांचे अभंग १५०१ ते २५००

खंड चवथा :

तुकाराम महाराजांचे अभंग २५०१ ते ३५००

खंड पाचवा :

तुकाराम महाराजांचे अभंग ३५०१ ते ४५८३

(ई साहित्य प्रतिष्ठानच्या सर्व VIP सदस्यांना पाचही खंड पाठवले जातील. त्यासाठी पत्र पाठवण्याची आवश्यकता नाही.

इतरांनी खंड २ ते ५ विनामूल्य मिळवण्यासाठी कृपया esahity@gmail.com ला पत्र लिहा. पत्रात आपण हा खंड ज्या लोकांना forward केला त्यांचे ई मेल पत्ते कळवावे)

तुकाराम : महाराष्ट्राचा बंडखोर लोककवी

आचार्य प्रल्हाद केशव अत्रे

पुण्याहून मुंबईला जाताना किंवा मुंबईहून पुण्याला येताना देहू गावाच्या उत्तरेला भंडारा आणि भांबनाथ असे दोन उघडेबोडके डोंगर आपल्याला दिसतात. महाराष्ट्राच्या अंतःकरणाइतकेच हे दोन्हीही डोंगर अत्यंत रुक्ष आणि राकट आहेत. ह्याच डोंगरांनी तुकारामांच्या डोक्यातील भ्रांती नष्ट केली. त्यांच्या जीवनात क्रांती घडवून आणली आणि त्यांना बंडाची स्फूर्ती दिली.

टिळे टोपी घालणार्या दांभिक, ढोंगी नि व्यसनी बुवांनी आणि संन्याशांनी महाराष्ट्रातल्या भोळ्याभाबडय़ा जनतेचा अनन्वित छळ करून तिला हैराण करून सोडले होते. या ढोंगी लोकांची सारी बिंगे फोडून ती तुकारामाने वेशीवर टांगली. स्नानसंध्या न करणारे, मद्यमांसाला चटावलेले, तोंडी तमाखूची नळी धरणारे, शूद्र स्त्रियांशी संग करणारे, विषयाच्या कर्दमात डुकरांप्रमाणे लोळणारे आणि ईश्वरभक्तीचा व्यापार करणारे है `मैंद' आहेत. त्यांच्यापाशी `गोविंद' नाहीच नाही. ते निश्चित नरकात जाणार आहेत. पायातल्या पैजारा काढून त्यांची तोंडे आपण फोडली पाहिजेत असे जनतेला तुकारामाने निर्भयपणे बजावून सांगितले.

ग्रंथांच्या गोण्या डोक्यावर घेऊन उगाच इकडून तिकडे फिरणार्या आणि तत्त्वज्ञानाचा अर्थशून्य काथ्याकूट करणार्या शास्त्रीपंडितांना `तुम्ही निर्बुद्ध बैल आहात' असे तुकारामाने त्यांच्या तोंडावर निक्षून सांगितले. एवढेच नाही तर अठरा पुराणे, सगळी शास्त्रे आणि चारी वेद ह्यांची जन्मभर उठाठेव करून त्यांचा उजेड तुमच्या बथ्थड टाळक्यामध्ये पडलेला नाही. ते रहस्य आणि तो अर्थ शुद्राशूद्र म्हणून तुम्ही ज्यांना हिणवीत आहात त्या आम्हा यातिहीनांनाच खरा उमजलेला आहे, असे छातीवर हात मारून तुकारामाने त्यांना सांगितले. `वेदांचा तो अर्थ आम्हासीच ठावा, येरांनी वाहावा भार माथां.' आणि वेद अवघड भाषेत कितीही जरी बोलला तरी असा काय त्याचा अर्थ मोठा गहन आहे की, तो अडाणी माणसाच्या डोक्यात शिरणे शक्य नाही?

`विठोबासी शरण जावें, निज निष्ठें नाम गावें' एवढेच सर्व वेदांचे साधे आणि सोपे सार आहे. जन्मजन्मांतरीची पापे जाळणारे नामसंकीर्तन हे एकच सोपे साधन आहे. हे करण्यासाठी रानावनात जायची जरुरी नाही. आहे त्याच ठिकाणी शांतपणे बसून आणि एकचित्त करून `रामकृष्ण हरी विठ्ठल केशवा' या मंत्राचा जप केला म्हणजे नारायण आपल्या पायांनी चालत आपल्याकडे येतो, हा संसारातच राहून परमेश्वराची प्राप्ती करून घेण्याचा नामस्मरणाचा आणि सगुण उपासनेचा अत्यंत सोपा मार्ग तुकोबांनी तुमच्या आमच्यासारख्या सर्वसामान्य प्रापंचिकांना दाखवून ठेवलेला आहे.

मोठमोठय़ा शास्त्री आणि पंडितांपेक्षा तुकाराम हा अधिक विद्वान आणि बुद्धिमान होता यात मुळीच संशय नाही. विद्येचा व्यासंग नऊ पिढय़ा त्यांच्या घराण्यात चालत आलेला होता. ज्ञानाच्या आणि उपासनेच्या आनुवंशिक संस्काराने त्यांचा पिंड बनलेला होता. पण शूद्र यातीत जन्माला आल्यामुळे त्यांच्या अंगी ज्ञानाचा आणि पांडित्याचा दंभ नि उन्माद उत्पन्न होऊ शकला नाही. म्हणूनच बंड करण्याचे सामर्थ्य आणि धारिष्टय़ त्यांच्या बुद्धीमध्ये निर्माण झाले. ढोंगी ब्राह्मणाच्या दंभाविरुद्घ बंड करणारा क्रांतिकारक अवतार शुद्रांमध्येच जन्माला यावा हे इतिहासाच्या नियमाला आणि क्रमाला धरूनच आहे.

ऐन तारुण्यात तुकारामाचे मन दुःखाच्या जात्यात भरडून निघाले आणि संकटाच्या उखळात ठेचून निघाले म्हणून त्याच्या बुद्धीमधून जीवनाचे अमर तत्त्वज्ञान अभंग उद्गारांच्या रूपात एकदम कारंजासारखे उचंबळून बाहेर आले आणि शिगोशीग भरून वाहू लागले. मृत्यूने, दुःखाने, दुष्काळाने आणि आपत्तीनेच तुकारामाला गुरूमंत्र दिला आणि आयुष्याचा खरा अर्थ समजावून सांगितला. संसार अनंत दुःखांनी भरलेला आहे. प्रापंचिकांच्या मनाला रोजच्या रोज नाना तर्हेच्या आधीव्याधीच्या जळवा लागलेल्या असतात. अनेक काळज्यांनी त्यांची हृदये रात्रंदिवस करपत असतात. त्यांच्या जखमेवर फुंकर घालून त्यांना कोण समाधान देणार? त्यांच्या दुःखित जीवांचे सांत्वन करून त्यांना आयुष्यात कोण धीर देणार? श्रीमंत माणसे पैशाच्या मस्तीने बेहोष झालेली असतात. विद्वान माणसे आपल्या ज्ञानाच्या उन्मादात धुंद झालेली असतात. धर्ममार्तंडांना आपल्या वर्णश्रेष्ठत्वाची गुर्मी चढलेली असते. अशा परिस्थितीत समाजातील लक्षावधी दुःखितांकडे आणि दलितांकडे कोण लक्ष देणार? आणि त्यांच्या डोळ्यांमधले अश्रू सहानुभूतीच्या प्रेमळ हाताने कोण पुसणार?

समाजातील दुःखितांचे हे दुखणे तुकारामाने ओळखले. समाजातील आर्त जीवांची ही हाक तुकारामाने ऐकली. आणि त्याच वेळी त्याच्या तोंडून मानवी जीवनाचे तत्त्वज्ञान बाहेर पडले, `जे का रंजले गांजले, त्यासी म्हणे जो आपुले, तोचि साधु ओळखावा, देव तेथेची जाणावा…' जगातील सर्व गरीबांना आणि दलितांना नवनीतासारख्या कोमल अंतःकरणाने आणि समबुद्धीने जो आपल्या हृदयाशी धरतो तोच खरा ईश्वराचा अवतार. हे पृथ्वीमोलाचे महान सत्य संसारसागराच्या तळाशी बुडी मारून तुकारामाने बाहेर काढले.

जगामधल्या कोणत्या धर्मसंस्थापकाने, तत्त्वज्ञाने आणि पंडिताने ह्याच्यापेक्षा अधिक महत्त्वाचे तत्त्व आजपर्यंत सांगितलेले आहे? तुकारामाचे हजारो अभंग ही समाजातील हजारो रंजल्या गांजल्यांना हृदयाशी धरून दिलेली सहानुभूतीची आलिंगने होत आणि त्यांच्या दुःखित अंतःकरणावर घातलेल्या समाधानाच्या शीतळ फुंकरा होत. केवढे शहाणपण, केवढी शांती आणि केवढा संतोष तुकारामाच्या एकेका शब्दात आणि ओळीत भरलेला आहे! म्हणूनच तुकारामाचा एखादा रसाळ अभंग एखाद्या वारकर्याच्या, भाविकाच्या किंवा भिकार्याच्या तोंडून गोड स्वरात कानावर पडला म्हणजे प्रापंचिक माणूस आपले दुःख क्षणभर विसरून आनंदाने डोलू लागतो.

अहो, आम्हा महाराष्ट्रातल्या माणसांचे केवढे हे भाग्य की, तीनशे वर्षांपूर्वी इंद्रायणीच्या काठी शूद्र कुळांत जन्माला आलेला एक सत्पुरुष गेली तीनशे वर्ष सतत आपल्या हातांनी आमच्या डोळ्यामधले अश्रू पुसत आहे आणि आपल्या अभंगवाणीने आम्हाला आशा देऊन, धीर देऊन, जागृती देऊन, आमचा उद्धार करीत आहे! या महाराष्ट्रातले लक्षावधी भोळेभाबडे, अडाणी आणि गरीब प्रापंचिक लोक गेली तीनशे वर्षं तुकारामाची भाषा बोलत आहेत आणि तुकारामाचे तत्त्वज्ञान सांगत आहेत. एवढय़ा साध्या, सुबोध आणि रसाळ भाषेत संसाराचे सारे सार इतके सोपे करून ह्या जगात कुठे कोणीतरी सांगितले असेल काय हो?

महाराष्ट्रातल्या आजच्या बहुजनसमाजाने `आम्ही तुकारामाचे वारस आहोत, तुम्ही तुकारामाची मराठी भाषा बोलत आहोत, आणि तुकारामाने आम्हाला विचार करावयाला शिकविलेले आहे’, असे मान वर करून अभिमानाने सांगावयाला हवे. डोहात बुडविलेले तुकारामाचे अभंग तेरा दिवसदेखील इंद्रायणीला आपल्या उदरात ठेवता आले नाहीत. तीनशे वर्ष ती तुकारामाची गाथा आपल्या डोक्यावर घेऊन काळ वाट चालतो आहे. मानवतेचे हे अमर धन काळपुरुषाला आपल्या डोक्यावर घेऊन आणखी किती युगे मिरवावे लागणार आहे ते कोण सांगू शकेल?

तथागत बुद्ध आणि संत तुकाराम -

डॉ. आ. ह. साळुंखे

तथागत बुद्ध आणि संत तुकाराम यांच्या जीवनकार्यात, आचार-विचारांत अनेक साम्यस्थळे आढळतात.या दोघांच्याही उपदेशांतसुद्धा कमालीची एकरूपता दिसून येते. त्यासंदर्भात ज्येष्ठ विचारवंत डॉ. आ. ह. साळुंखे यांनी केलेले विवेचन..

तथागत बुद्धांनी केवळ भारतीयच नव्हे, तर एकूण मानवी चिंतनालाच अतिशय उन्नत केले, याविषयी कोणाही समंजस माणसांमध्ये दुमत होऊ शकत नाही. समग्र भारतीय संस्कृतीवर त्यांचा विलक्षण प्रभाव पडलेला आहे...

भारतीय संस्कृतीमधील संत तुकाराम हेदेखील एक असाधारण व्यक्तिमत्त्व होय. त्यांच्या आचार-विचारांवरही बुद्धांचा प्रभाव पडल्याचे स्पष्टपणे दिसते. बुद्धांशी समान दिसणाऱ्या त्यांच्या चरित्रातील काही गोष्टी त्यांना स्वतंत्रपणे सुचल्या होत्या यात शंका नाही. असे असले तरी त्यांना अनेक गोष्टी बुद्धांच्या प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष प्रभावातून मिळाल्या होत्या, हेही स्पष्टपणे दिसते. अर्थात काही वेळा तुकारामांची अभिव्यक्तीची शैली बुद्धांपेक्षा वेगळी बनते. काही सिद्धान्तांच्या बाबतीत त्यांच्या भूमिकेत बुद्धांपेक्षा वेगळेपणाही आढळतो. पण या गोष्टी त्या दोघांमधील वैचारिक नाते शिथिल करू शकत नाहीत. संत तुकाराम हे स्वातंत्र्य, समता, बाहय़ कर्मकांडापेक्षा मनाची शुद्धता इत्यादी बाबतींत तथागत बुद्धांपासून चालत आलेल्या सांस्कृतिक प्रवाहाचेच घटक असून, त्यांनी तो प्रवाह अधिक प्रबळ करून पुढच्या पिढय़ांच्या स्वाधीन केला आहे यात शंका नाही. बुद्धांनी आपले राजवैभव, विपुल शेती, घरदार सोडून आपल्या मुख्य जीवनप्रवासाला सुरुवात केली. तुकारामांनी कर्जखते इंद्रायणीत बुडवून लोकांना कर्जमुक्त केले आणि आपल्या सर्वोच्च ध्येयाच्या दिशेने वाटचाल सुरू केली. दोघांनीही आपल्या वैभवाचे स्वत:च विसर्जन केले आणि दोघेही 'डी-क्लास' झाले.

‘करुणा’ जीवितकार्यातील समान पैलू

‘करुणा’ हा दोघांच्या जीवितकार्यातील महत्त्वाचा समान पैलू. बुद्धांनी आपले अवघे आयुष्य लोकांचे दु:ख दूर करण्यासाठी खर्ची घातले. त्यांच्या काळजातील सर्वांविषयीची करुणा हा त्यांच्याकडून मानवजातीला मिळालेला अतिशय उदात्त वारसा आहे. तुकारामांनीही लोकांच्या दु:खाने कासावीस होऊन त्यांना दु:खातून मुक्त करण्याचा प्रयत्न केला. त्यादृष्टीने त्यांचे पुढील वचन लक्षणीय आहे-

बुडता हे जन न देखवे डोळां। येतो कळवळा म्हणउनि।।

लोकांच्या हृदयाला भिडण्याइतकी सोपी आणि तरीही अत्यंत आशयघन अशी भाषा बुद्ध आणि तुकाराम वापरू शकले, ती त्यांच्या हृदयात लोकांविषयी कळवळा होता म्हणूनच. आपण जे सांगतो, ते लोकांना नीट कळले पाहिजे, ही हितचिंतकाच्या सद्भावनेची पहिली अट असते. पांडित्याचे ओझे, बुद्धीचा अहंकार, कर्मकांडाचे अवडंबर किंवा तत्त्वज्ञानाचा गुंता यांच्या दबावाखाली त्यांनी लोकांची काळीजफुले चिरडून टाकली नाहीत. लोकांना ते जवळचे वाटले; कारण लोकांना त्यांच्या अंत:करणातील कळवळा दिसला, तळमळ दिसली.

वारकरी संप्रदायातील नामदेवांपासून ते तुकारामांपर्यंत विविध संतांच्या अभंगसंग्रहांना ‘गाथा’ म्हटले जाते, हे विख्यातच आहे. स्वत: बुद्ध हेदेखील अतिशय उच्च प्रतीचे कवी होते. त्यांनी गद्य उपदेशाबरोबरच पद्याच्या माध्यमातूनही उपदेश केलेला आहे. आणि अतिशय महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे त्यांच्या पद्य वचनांना ‘गाथा’ असेच म्हटले गेले आहे. वेदांतील वचनांना कधी ‘गाथा’ म्हटले जात नाही. बहुजनांच्या प्राकृत भाषांतील वचनांनाच ‘गाथा’ म्हणण्याची प्राचीन प्रथा आहे. तात्पर्य- ‘गाथा’ हा शब्ददेखील बुद्धांपासून तुकारामांपर्यंत आलेला सांस्कृतिक प्रवाह एकच असल्याचे स्पष्ट करतो.

‘यथावादी तथाकारी’ आणि ‘बोले तैसा चाले’

तथागतांचे वर्णन ‘यथावादी तथाकारी, यथाकारी तथावादी’ असे करण्यात आले आहे. तथागत जसे बोलतात तशी कृती करतात आणि जशी कृती करतात तसे बोलतात- असा या वर्णनाचा अर्थ होतो. बोलणे आणि वागणे यांच्यामध्ये सुसंगती ठेवणे हे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे वैशिष्ट्य असल्याचे या वर्णनातून स्पष्ट होते. ज्यांची मने निर्मळ असतात, कोणाचीही फसवणूक आणि दिशाभूल करण्याची ज्यांची इच्छा नसते, असे लोक आपले बोलणे आणि वागणे यांमध्ये अंतर पडू देत नाहीत. बुद्धांचे शील इतके निष्कलंक होते, की त्यांच्या वागण्या-बोलण्यात यत्किंचितही फरक पडत नसे. हे त्यांना मुद्दाम करावे लागत नसे. तर हा गुण जणू काही नैसर्गिक असावा, इतका तो त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाशी अविभाज्य स्वरूपात एकरूप झालेला होता.

तथागतांच्या चरित्रात आढळणारा हा गुण हे संत तुकारामांनी आपल्या जीवनाचे ब्रीद मानले होते, हे स्पष्टपणे दर्शविणारा त्यांचा एक विख्यात अभंग आहे. त्याचा पहिला चरण लोकांच्या दैनंदिन व्यवहारात एखाद्या सुभाषितासारखा वा म्हणीसारखा वापरला जात असल्याचे आपण जाणतोच. या अभंगात ते म्हणतात-

बोले तैसा चाले। त्याची वंदीन पाउले।।

अंगें झाडीन अंगण। त्याचे दासत्व करीन।।

त्याचा होईन किंकर। उभा ठाकेन जोडोनि कर।।

तुका म्हणे देव। त्याचे चरणीं माझा भाव।।

हेचि वादकाची कळा। नाही येऊ येत बळा।।

धीर करावा करावा। तरी तो आहे आम्हां देवा।।

रिघावे पोटात। पायां पडोन घ्यावा अंत।।

तुका म्हणे वरि। गोडा आणावा उत्तरीं।।

(लोकायत प्रकाशनच्या ‘तथागत बुद्ध आणि संत तुकाराम’ या पुस्तकातील एका प्रकरणाचा संपादित अंश)

Sant TukArAm

[By Thiruvaiyaru Krishnan]

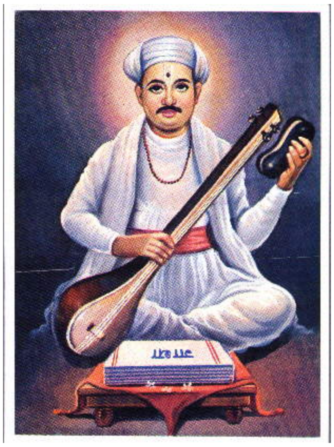

Little is known of the life of TukArAm, who was born in 1608 in the village of Dehu on the banks of the river IndrayAni into a low-caste [known as Soodra] family. Since it was common in Maharashtra at that time for the Brahmins to refer to all non-Brahmins as "Soodras", it is not commonly realized that TukArAm's family were landowners, and that they made their living by selling the produce of the land. TukArAm's father had inherited the position of *mahajan*, or collector of revenue from traders, from his father, and TukArAm in turn was the mahajan of his village Dehu. At a relatively young age, owing to the death of his parents, TukArAm took charge of the family, and before he was twenty-one years old TukArAm had fathered six children. The devastating famine of 1629 carried away TukArAm's first wife and some of his children, and TukArAm henceforth lost interest in the life of the householder. Though he did not quite forsake his family, he was unable to maintain his second wife or children, and was ultimately reduced to penury and bankruptcy, besides being stripped by the village of his position as mahajan.

In the meantime, TukArAm turned to poetic compositions [abhangs], inspired by his devotion for Lord Vithoba [Vitthal], the family deity. He is said to have been visited in a dream by Namdev, a great poet-saint of the thirteenth century, and Lord Vitthal himself, and apparently was informed that it was his mission to compose abhangs.

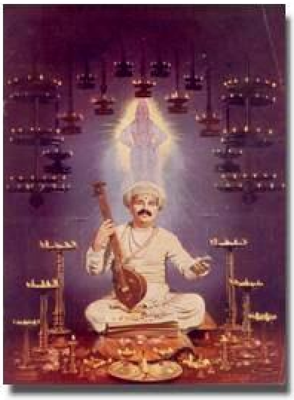

In so doing, TukArAm incurred the wrath of the Brahmins: not only had he dared to impinge upon the prerogatives of the Brahmins, who believed them to be the only true custodians, interpreters, and spokesmen of religion, he compounded the offence by writing in Marathi rather than Sanskrit.

According to legend, the local Brahmins compelled him to throw the manuscripts of his poems into the river IndrayAni, and taunted him with the observation that if he were a true devotee of God, the manuscripts would reappear. It is said that TukArAm then commenced a fast-unto-death, invoking the name of God; and after thirteen days of his fast, the manuscripts of TukArAm's poems reappeared. Some of his detractors turned into his followers; and over the course of the few remaining years of his life, TukArAm even acquired a reputation as a saint.

In the forty-second year of his life, in 1650, TukArAm disappeared: his most devout followers believed that Vitthal himself carried TukArAm away, while some others were inclined to the view that he had been assassinated, though no one has ever offered an iota of evidence to justify the latter interpretation.

It is uncertain how many poems TukArAm composed, but the standard and most frequently used Marathi edition of his poetry, which first appeared in 1873 from the Indu Prakash Press with funding by the Bombay Government, and has often been reprinted, brings together 4,607 poems. Several manuscripts in Marathi exist of his poems, but some poems are found in only one manuscript version; often poems found in several manuscripts show variations; and there is no single manuscript in TukArAm's own handwriting with all the poems that are attributed to him.

Though TukArAm's place in the history of the development of Marathi is deemed to be inestimable, and he has been credited with being the single most influential figure in the history of Marathi literature, the body of scholarship on TukArAm outside Marathi is rather small, and translations of his work are woefully inadequate.

A manuscript copy of the Abhang written by Sant TukA

The only nearly complete translation of TukArAm abhangs into English, entitled *The Collected TukArAm*, was attempted by J. Nelson Fraser and K. B. Marathe, and published in Madras by the Christian Literature Society (1909-1915).

A more recent translation of a selection of TukArAm's poetry by Dilip Chitre has been published in 1991 as '*Says Tuka*'. [Excerpts of Chitre's introduction are appended to this article].

Justin E. Abbott [1853-1932] translated BhaktaleelAmrita chapters 25 to 40 on the life of TukArAm in 1929. Abbott said in his preface in this book "Tuka became an ascetic, not because he saw in asceticism a way to some spiritual advantage, but because he made God so central in his thought that he lost all interest in his body". Motilal Banarsidass published this in 1930 and reprinted in 2000 as 'Life of Tukaram'.

Lord Vitthala of Pandharpur, Maharashtra, India

॥ तुकाराम ॥
tukaram

TUKARAM

by DILIP CHITRE (1991)

Tukaram was born in 1608 and vanished without a trace in 1650.What little we know of his life is a reconstruction from his own autobiographical poems, the contemporary poetess Bahinabai's memoirs in verse, and the latest biographer of Marathi poet-saints, Mahipati's account. The rest is all folklore , though it cannot be dismissed on those grounds alone. Modern scholars such as the late V.S.Bendre have made arduous efforts to collate evidence from disparate contemporary sources to establish a well-researched biography of Tukaram. But even this is largely conjectural. There is a similar mystery about Tukaram's manuscripts. The Vithoba temple in Tukaram's native village, Dehu, has a manuscript on display that is claimed to be in Tukaram's own handwriting. What is more important is the claim that this manuscript is part of the collection Tukaram was forced to sink in the local river Indrayani and which was miraculously restored after he undertook a fast-unto-death. The present manuscript is in a somewhat precarious condition and contains only about 250 poems. At the beginning of this century the same manuscript was recorded as having about 700 poems and a copy of it is still found in Pandharpur. Obviously, the present manuscript has been vandalized in recent times, presumably by scholars who borrowed it from unsuspecting trustees of the temple. It is important to stress that the claim that this manuscript is in Tukaram's own handwriting is not seriously disputed. It is an heirloom handed down to Tukaram's present descendants by their forefathers.

Tukaram had many contemporary followers. According to the Warkari piligrims' tradition , fourteen accompanists supported Tukaram whenever he sang in public. Manuscripts attributed to some of these are among the chief sources from which the present editions of Tukaram's collected poetry derive. some scholars believe Tukaram's available work to be in the region of about 8000 poems. This is a subject still open to research. The standard edition of the collected poetry of Tukaram is still the one "printed and published under the patronage of the Bombay Government by the proprietors of the Indu-Prakash Press" in 1873. This was reprinted with a new critical introduction in 1950 on the occasion of the tri-centennial of Tukaram's departure and has been reprinted at regular intervals ever since by the Government of Maharashtra. This collection contains 4607 poems in a certain numbered sequence.

In sum the situation is :

i. We do not have a single complete manuscript of the collected poems of Tukaram in the poet's own handwriting.

ii . We have some contemporary versions but they do not tally.

iii. We have many other versions on the oldest texts and occasionally, poems that are not found elsewhere.

The various versions of Tukaram's collected poems are transcriptions made from the oral tradition of the Varkaris and/or copies of the original collection or contemporary "editions " thereof.

This is a tangled issue best left to the experts. The point to be noted is that every existing edition of Tukaram's collected works is by and large a massive jumbled collection of randomly scattered poems of which only a few are in clearly linked sequences and thematic units. There is no chronological sequence among them. Nor, for that matter, is there an attempt to seek thematic coherence beyond the obvious and broad traditional divisions made by each anonymous "editor" of the traditional texts.

One of the obvious reasons why Tukaram's life is shrouded in mystery and why his work has not been preserved in its original form is because he was born a Shudra, at the bottom of the caste hierarchy. In Tukaram's time in Maharashtra, orthodox Brahmins held that members all varnas other than themselves were Shudras. Shivaji established a Maratha kingdom for the first time only after Tukaram's disappearance. It was only after Shivaji's rise that the two-tier caste structure in Maharashtra was modified to accommodate the new class of kings and warrior cheiftains as well as the clans from which they came as proper Kshatriyas.

For a Shudra like Tukaram to write poetry on religious themes in colloquial Marathi was a double encroachment on Brahmin monopoly. Brahmins alone were allowed to learn Sanskrit, the language of the gods" and to read religious scriptures and discourses. Although since the thirteenth century poet-saint Jnandev, there had been a dissident Varkari tradition of using their native Marathi language for religious self-expression, this had always been in the teeth of orthodox opposition. Tukaram's first offence was to write in Marathi. His second, and infinitely worse offence, was that he was born in a caste that had no right to high, Brahminical religion, or for that matter to any opinion on that religion. Tukaram's writing of poetry on religious themes was seen by the Brahmins as an act of heresy and of the defiance of the caste system itself.

In his own lifetime Tukaram had to brave the wrath of orthodox Brahmins. He was eventually forced to throw all his manuscripts into the local Indrayani river at Dehu, his native village, and was presumably told by his mocking detractors that if indeed he were a true devotee of God, then God would restore his sunken notebooks. Tukaram then undertook a fast-unto-death praying to God for the restoration of his work of a lifetime. After thirteen days of fasting,. Tukaram's sunken reappeared from the river. They were undamaged.

This ordeal-by-water and the miraculous restoration of his manuscripts is the pivotal point in Tukaram's career as a poet and a saint. It seems that after this episode his detractors were silenced , at least for some time.

But Tukaram and his miraculously restored manuscript collection both disappeared after this. Some modern writers speculate on the possibility that Tukaram could have been murdered and his work sought to be destroyed. However, Tukaram was phenomenally popular during his lifetime and was hailed as "Lord Pandurang incarnate" by contemporary devotees like the poetess Bahinabai. Any attack on his person, let alone a successful attempt on his life, would not have escaped the keen and constant attention of his numerous followers. Therefore, such speculations seem wild and sensational.

Shivaji was born nineteen years before the disappearance of Tukaram. The Maratha kingdom was yet to be founded when Tukaram departed from this world. At this juncture, the whole Deccan region was in the throes of a political upheaval. Trampled by rival armies and ravaged by internecine warfare, small farmers in the village of Maharashtra faced harrowing times.

Around 1629, there was a terrible famine followed by waves of epidemic diseases. Tukaram's first wife, Rakhma, was an asthmatic, and probably also a consumptive woman. Though he had been married to his second

wife Jija while Rakhma was still alive, Tukaram loved Rakhma very dearly. Rakhma starved to death during the famine while Tukaram watched in helpless horror.

Shivaji was born within a year of the terrible famine that ruined Tukaram's family as it did thousands of others. Even after Shivaji's rise a few years later, things could not have been better for the average farmer in the villages of Maharashtra. Though Shivaji's brief reign was popular by all accounts, he was battling the might of the Mughal military machine, waging a constant guerilla war. Relative peace and stability returned to Maharashtra only about a century after Tukaram. While it had tenaciously survived the political turmoil surrounding it, the Varkari religious movement witnessed a revival only after the situation became more settled. Tukaram's great grandson, Gopalbuwa, played an important role in this revival. Otherwise, for four generations the history of Tukaram tradition remained obscure even though increasing numbers of people claimed to have become Tukaram's followers.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~ Part 2 ~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

A brief survey of Tukaram's life and his circumstances give us an idea of the universality of his experience at this-worldly level which, in his poetry, acquires other worldly dimensions.

Tukaram was the second son of his parents, Bolhoba Ambile (or More) and Kankai. Bolhoba had inherited the office of the village Mahajan from his forefathers. Mahajans were a reputed family of traders in a village, kasba or city appointed to supervise certain classes of traders and collect revenue from them. Tukaram's family owned a comparatively large piece of prime agricultural land on the bank of the river Indrayani in Dehu. Several generations of Tukaram's ancestors had farmed this land and sold its produce as merchant-farmers. Though, technically regarded as Shudras by Brahmins, they were by no means socially or culturally backward. being traders by profession, they learned to read and write as to maintain accounts of financial transactions. This was presumably the kind of education Tukaram had. The rest was his own learning from whatever sources he had access to. Considering the situation of the small village of Dehu, it is exciting to speculate on the sources of Tukaram's wealth of information and the depth of his learning.

The early death of his parents and the renunciation of worldly life by his elder brother thrust upon Tukaram the role of the head of his extended Hindu family at a fairly young age. As mentioned earlier in another context, Tukaram was married a second time as his first wife was chronically ill. He had six children and had to raise a younger brother as well.

Before he was twenty-one, Tukaram had to witness a series of deaths from amongst his loved ones including his mother, his father, his first wife, and children. The famine of 1629, during which he lost his wife, was a devastating experience for Tukaram. The horror of the human condition that Tukaram speaks of comes from this experience. After the famine, Tukaram lost all urge to lead a householder's life. He showed no interest in farming or the family's trade. Presumably the famine, but also some other circumstance of which we have no details, seems to have reduced Tukaram first to penury and then to final humiliation of bankruptcy. He was unable to repay debts he had incurred and the village council stripped him of his position as Mahajan and passed strictures against him. He incurred the displeasure of the village Patil (Headman).

Tukaram became totally withdrawn. He started to shun the company of the people. He began to sit alone in a corner and brood. Soon, he started going off into wilderness for long spells. Meanwhile, his wife had to fend for herself and the children as Tukaram paid little attention to his household responsibilities. The Ambiles
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

(Mores) of Dehu had been devoted Varkaris for several generations before Tukaram. Lord Vithoba of Pandharpur was their family deity. There was a shrine of Vitthal built by an ancestor of Tukaram on land owned by the family in Dehu. A series of traumatic events in his personal life not only made Tukaram introspective but also made him turn his attention to the deity in whom his forefathers had placed their unswerving faith. Their ancestral shrine of Vitthal happened to be in a state of disrepair at this time and Tukaram restored this shrine even though his immediate family was reduced to abject misery. He now began to spend most of his time in the shrine of Vitthal or its precincts, singing songs composed by earlier poet-saints in praise of the deity. He totally disregarded the pleas of his wife and the counsel of his friends and virtually stopped working for a living. He became a dropout and perhaps an object of pity or contempt among many of his fellow-villagers. His wife and some of his fellow-villagers saw this as a form of madness because Tukaram was lost to the world and had broken away from its routines and practical bonds. However, his total devotion to Vitthal and his compassion for everybody and all forms of life slowly won him the admiration of people. Some time at this juncture, Tukaram had a revelatory dream in which the great saint-poet Namdeo and Tukaram's deity Vitthal appeared and initiated Tukaram into poetry, informing Tukaram that his mission in life was "to make poems". "Poems" of course meant "abhangs" to be sung in praise of Vithoba as Namdeo himself had done. The dream made reference to a pledge made by Namdeo to Vitthal that he would compose "one billion abhangs" in His praise. Namdeo had obviously been unable to achieve this steep target in his lifetime and he therefore asked Tukaram to complete the task. This dream or revelation which he saw while in state of trance was so vivid that Tukaram was convinced of its "reality". This changed his life. He had found his true vocation. The divine revelation that he was a poet did not cause Tukaram to go into ecstasy. Instead, he began to suffer from anxiety, doubt and pangs of conscience. One of Tukaram's characteristics was his absolute honesty and accountability to himself. He would not tell a lie even in a poem. The knowledge that his task in life was to write poems in praise of Vitthal made Tukaram a restless and troubled soul. He had never experienced God. How was he going to praise some thing he had never experienced himself? He had been a honest trader. He vouched for the quality of every item he sold. He bought goods only after critically testing them. He did not cheat anyone in any transaction. Nor would he allow himself to be cheated. Tukaram treated poetry as a serious business from the outset. To him, all poetry was empirical and so was religion. Experience or "realization" was the crucial test. In one of his poems, presumably written at this juncture, Tukaram says in effect, "Whereof I have no experience, thereof I cannot sing. How can I write of You, O Vitthal, when I have not personally experienced Your being?" Yearning for an experience of God became the chief theme of poetry for Tukaram in his first major phase of work. Meanwhile, he continued to record his poems the human conditions as witnessed by him and also his experiences just prior to his realization that he was to be a poet of God. Having become a poet, Tukaram continued to go off for long periods of time, away from the hub of human life and society, to meditate and seek enlightenment. Two hills in the vicinity of Dehu were his favourite retreats. The first is the Bhandara hill, where, in a small cave which is a relic of Buddhist times, he composed many of his abhangs. The second is the Bhamchandra hill, where, some years later, he meditated for a full fifteen days before experiencing mystical illumination and beatitude. This event is distinct from another instance of initiation by a guru during a trance that Tukaram has described elsewhere. In this latter event, Tukaram was dream-ing that he was going to a river for a dip when he was suddenly confronted by a holy man who placed his hand on Tukaram's head and gave him the mantra, "Ram Krishna Hari" to chant. This holy man told Tukaram that his name was "Babaji" and that he was a lineal spiritual descendant of the gurus Raghav Chaitanya and Keshav Chaitanya. When Tukaram was given this mantra, he felt his entire being come alive. He experienced a fullness of being he had never before felt. Tukaram himself has described these experiences in his poems and there is no ambiguity about them. Unfortunately, the chronology of these events is difficult to determine except in a broad way. Tukaram must have been thirty years old or more by the time the latter of these experi -ences occurred. A prominent modern biographer of Tukaram, the late V.S. Bendre, has laid

great emphasis on Tukaram's dream initiation by "Babaji" and the guru-lineage it signifies. I suspect that Bhakti has roots in folk-religion and therefore Brahmin and caste Hindu people always try to "upgrade" a Bhakta by presenting him as a "yogi" or an "initiate" of some esoteric order or another. Bendre appears to me to have been attempting to "Brahminize" Tukaram through "yogic" and "mantric" initiation rites performed by a "proper" guru. This seems to be an attempt to authenticate a natural and self-made Bhakta. But to me the meaning of these stories is almost the opposite: to a "Shudra" the guru can appear only in a "dream" or a trance. Now the last and the most spectacular decade in Tukaram's life begins. Though Tukaram was only about thirty years old at this time, he had been writing poetry for nearly ten years. In his poetry, Tukaram had depicted with great honesty his own past life and his anguished search for God. With his recent mystical enlightment, his poetry acquired a magical quality. His songs began to attract people from distant places. The younger poetess Bahinabai came to Dehu all the way from Kolhapur just to witness Tukaram's divine performance of his poetry in front of the image of Vitthal in the shrine near his ancestral house. Though Bahinabai's account of her visit to Dehu refers to a period just a few years before Tukaram's disappearance, from her description we get some idea of the charismatic influence of Tukaram upon his contemporaries throughout Maharashtra. The water-ordeal that has been referred to earlier had already taken place before Bahinabai's visit to Dehu. The miraculous restoration of his manu-scripts that had been consigned to the river for thirteen days was surely a major factor contributing to the legendary status which Tukaram acquired in, his lifetime. Bahinabai has described Tukaram singing his abhangs as "Lord Pandurang incarnate". "Whatever Tukaram writes is God," says Bahinabai. Tukaram disappeared at the age of forty-one. Varkaris believe that Vitthal Himself carried Tukaram away to heaven in a "chariot of light". Some people believe that Tukaram just vanished into thin air while singing his poetry in front of an ecstatic audience on the bank of the river Indrayani in Dehu. Some others as I have said, speculate that he was murdered by his enemies. Still others think that he ended his own life by drowning himself into the very river where his poems had been sunk earlier. Reading his farewell poems, however, one is inclined to imagine that Tukaram bade a proper farewell to his close friends and fellow-devotees and left his native village for some unknown destination with no intention of returning. He asked them to return home after their having walked a certain distance with him. He told them that they would never see him again as he was "going home for good". He told them that from then on only "talk about Tuka" would remain in "this world". This, in short, is the story of Tukaram's life as it emerges from his own poems. One can see from it that from absolutely ordinary origins and after having gone through experiences accesi-ble to average human beings anywhere. Tukaram went on an extraordinary voyage of self-discovery while continuing to record every stage of it in detail in his poetry. His poetry is a unique document in human history, impeccably centered in the fundamental problems of being and defining poetry as both the being of language and the language of being: the human truth.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~ Part 3 ~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

The first, and by far the only complete translation of Tukaramachi Gatha or The Collected Tukaram into English was done by J. Nelson Fraser and K.B. Marathe. This was published by the Christian Literature Society, Madras (1905-1915). The only other European language version of selected poems of Tukaram is G.A. Deleury's Toukaram :Psaumes du perlerin (Gallimard, Paris, 1956). Fraser and Marathe's translation comprises 3721 poems in all. Justin E. Abbott's monumental 11-volume series, Poet-Saints of Maharashtra (Scottish Mission Industries, Poona, 1926) and Nicol Macnicol's Psalms of Maratha Saints (Christian Literature Society, Calcutta, 1919) contain much fewer. Fraser and Abbot have both attempted prose paraphrases while Macnicol has superimposed a heavily stylized verse-form quite alien to the fluid colloquial folk-style of the original. Deleury's 101 poems in French translation are the only European attempt to create a poetic analogue of Tukaram's original work. The distinguished Anglo-Marathi poet, Arun Kolatkar has published 9 translations of
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

Tukaram's poems (Poetry India, Bombay, 1966) and my own earlier versions of Tukaram have appeared in Fakir, Delos, Modern Poetry in Translation, Translation and the South-Asian Digest of Literature. This is hardly an adequate bibliography considering Tukaram's towering stature as a poet and his pervasive influence on Marathi language and literature. He represents the vital link in the mutation of a medieval Marathi literary tradition into modern Marathi literature. His poems (nearly 5000) encompass the entire gamut of Marathi culture. The dimensions of his work are so monumental that they will keep many future generations of translators creatively occupied. In a sense, therefore, Tukaram is a poet who belongs more to the future than to a historically bound specific past.

The translators of Tukaram fall into different categories. Fraser and Abbott have rendered Tukaram into prose rather like representing a spontaneous choreography as a purposeful walk. Macnicol turns the walk into what seems like a military march. Only Deleury and Kolatkar approach it as dance and in the spirit of dance. Deleury dwells on the lyrical nuance and the emotional intensity of the original. Kolatkar concentrates on the dramatic, the quick and the abrupt, the startling and the cryptic element in Tukaram's idiom. This is hardly enough to give an idea of the range, the depth and the complexity of the source text as a whole. Tukaram forces one to face the fundamental problem of translating poetry: beneath the simple and elegant surface structure of the source text lies a richer and vastly complex deep structure that the target text must somehow suggest. This is nothing short of a project lasting an exasperating lifetime. It is much easier to play-act the role of Tukaram as a stylized vignette in whatever the prevailing etat de langue permits. The culture of poetry is more biased and partisan than the culture of translation. One would hesitate to elaborate on this point at this juncture; but it needs to be made albeit in passing.

Problems of translation can be compared to problems of instrumentation. The naked eye does not see what can be seen only through a telescope; but a radio telescope literally makes the invisible visible. An electron microscope is designed to "see" what lies beyond sight by definition.

Unfortunately, there is no equipment engineered to read beneath the surface of a specific source text. If the target text is only an attempt to create a model of the source text, then every aspect of the source text becomes equally sacrosanct and translation becomes obviously impossible.

Unless the translator presumes or directly apprehends how the source text functions, he cannot begin to look for a possible translation. Poems function in delicate, intricate and dynamic ways. Their original existence does not depend on specific audiences or the possibility of eventual translators. No translation can absolutely do away with the idea of the source text as an autonomously functioning whole in another linguistic space and time.

There is an implicit strangeness in every translated work, especially in translated poetry. A translated poem is at best, an intimate stranger among its counterparts in the target language. The stranger will retain traces of an odd accent; peculiar turns of phrase, exotic references and even a wistful homesick look. These are happy signs that poetry is born and is alive and kicking elsewhere too. That other minds do exist is a fact that should be as often celebrated as it is mourned by some puritanical critics.

Religion in Maharashtra, in Tukaram's time, was a practice that separated communities, classes and castes. Bhakti was the middle way between the extremes of Brahminism on the one hand and folk religion on the other. It was also the most democratic and egalitarian community of worshippers, sharing a way of life and caring for all life with a deep sense of compassion. The legacy of Jainism and Buddhism had not disappeared

altogether in Maharashtra. It was regenerated in the form of Bhakti. Tukaram's penetrating criticism of the degenerated state of Brahminical Hinduism, and his scathing comments on bigotry and obscurantism, profiteering and profligacy in the name of religion, bear witness to his universal humanistic concerns. He had the abhorrence of a true realist for any superstitious belief or practice. He understood the nature of language well enough to understand how it can be used to bewitch, mislead and distort. He had a healthy suspicion of god-men and gurus. He believed that the individual alone was ultimately responsible for his own spiritual liberation. He was not an escapist. His mysticism was not rooted in a rejection of reality but rather in a spirited response to it after its total acceptance as a basic fact of life. Tukaram's hard common sense is not contracted by his mysticism: the two reinforce each other.

The Marathi poet-saints are an exception to the general rule that Indian devotional litera-ture shows little awareness of the prevailing social conditions. The Marathi "saints", both implicitly and explicitly, questioned the elitist monopoly of spiritual knowledge and privilege embodied in the caste hierarchy. They were strongly egalitarian and preached universal love and compassion. They trusted their native language, Marathi, more than Sanskrit of the scriptures or the erudite commentaries thereon. They made language a form of shared religion and religion a shared language. It is they who helped to bind the Marathas together against the Mughals on the basis not of any religious ideology but a territorial cultural identity. Their egalitarian legacy continues into modern times with Jotiba Phule, Vitthal Ramji Shinde, Chattrapati Shahu, Sayaji Rao Gaekwar and B.R. Ambedkar - all outstanding social reformers and activists. The gamut of Bhakti poetry has amazing depth, width and range: it is hermitic, esoteric, cryptic, mystical; it is sensuous, lyrical, deeply emotional, devotional, it is vivid, graphic, frank, direct; it is ironic, sarcastic, critical; it is colloquial, comic, absurd; it is imaginative, inventive, experimental; it is intense, angry, assertive and full of protest. In the 4000-plus poems of Tukaram handed down to us by an unbroken oral tradition, there are poems to which all the above adjectives fit.

The tradition of the Marathi saints conceives the role of a poet in its own unique way and I am sure this has a deep ethno-poetic significance. Bhakti is founded in a spirit of universal fellowship. Its basic principle is sharing. The deity does not represent any sectarian dogma to the Bhakta but only a common object of universal love or a common spiritual focus. Poetry is another expression of the same fellowship. Tukaram may have written his poems in loneliness but he recited them to live audiences in a shrine of Vitthal. Hundreds of people gathered to listen his poetry. The poetess Bahinabai a contemporary and a devoted follower of Tukaram has described how Tukaram in a state of trance, chanted his poems while an enraptured audience rocked to their rhythm.

This has been a tradition from the time of Jnanadev (1275-1296), the founder of Marathi poetry and the cult of Vithoba and Namdeo (1270-1350), the great forerunner of Tukaram. The audience consisted of common village-folk, including women and low-caste people, thrilled by the heights their own language scaled and stirred by the depths it touched.

Paul Valery defines the difference between prose and poetry as comparable to the difference between walking and dancing and Tukaram's recitation must have seemed to his audience like pure dance, turning nothingness into space.

Life, in all its aspects was the subject of such poetry. Tukaram himself believed that he was only a medium of the poetry, saying, "God speaks through me." This was said in humility and not with the pompous arrogance of a god-man or the smug egoism of a poet laureate.

www.tukaram.com

www.sankeertanam.com

The saints are perhaps inaccurately called so because the Marathi word "sant" used for them sounds so similar. The Marathi word is derived from the Sanskrit "sat" which denotes being and awareness, purity and divine spirit, wisdom and sagacity, the quality of being emancipated and of being true. The relative emphases are somewhat different in the Christian concept of sainthood, though there is an overlap.

The poet-saint fusion in Marathi gives us a unique view of poetry itself. In this view, moral integrity and spiritual greatness are critical characteristics of both poetry and the poet.

Tukaram saw himself as primarily a poet. He has explicitly written about being a poet, the responsibility of a poet, the difficulties in being a poet and so forth. He has also criticized certain kinds of poetry and poets. It is clear that he would have agreed with Heidegger that in poetry the language becomes one with the being of language. Poetry was, for him, a precise description of the human condition in its naked totality. It was certainly not an effete form of entertainment for him. Nor was it ornamental. Language was a divine gift and it had to be returned to its source, via poetry, with selfless devotion.

This would sound like a cliché, but Tukaram's genius partly lies in his ability to transform the external world into its spiritual analogue. The whole world became a sort of functional metaphor in his poetry, a text. His poems have an apparently simple surface. But beneath the simple surface lies a complex understructure and the tension between the two is always subtly suggested. The famous "signature line" of each poem, "Says Tuka" opens the door to deeper struc-ture. Aphoristic, witty, satirical, ironic, wry, absurd, startling or mystical, these endings of Tukaram's poems often set the entire poem into sudden reverse motion. They point to an invisible, circular or spiral continuity between the apparent and the real, between everyday language and the intricate world-image that it often innocently implies. Thus, Tukaram sees the relationship between God and His devotee as the relationship between God and his devotee. Tukaram is not proposing the absolutely external existence of God, independent of man. He knows that it is the devotee who creates an anthropomorphic image of God. He know that in a sense it is a make-believe God entirely at the mercy of his creator-devotee using a man-made language. Tukaram is interested in a godlike experience of being where there is no boundary bet- ween the subjective and the objective, the personal and the impersonal, the individual and cosmic. He sees his own consciousness as a cosmic event rooted in the everyday world but stretching infinitely to the deceptive limits of awareness. "Too scarce to occupy an atom," he writes, "Tuka is as vast as the sky."
One more striking aspects of Tukaram's poetry is its distinct ethno-poetics or the Marathi-ness of its conception. Medieval Marathi poetry developed in two divergent directions. One continued from the Sanskrit classics - both religious and secular - and from the somewhat different classicism of Prakrit poetry. In either case, it followed older, established models and non-native literary sources. Imitations of Sanskrit models in a highly Sanskritized language and using Sanskrit prosody as "well as stylistic devices characterize this trend in Marathi literature. These "classicists" neglected or deliberately excluded the use of native resources of demotic, colloquial Marathi. Luckily, though this trend has continued in Marathi for the last 700 years, only minority of writers (of not too significant talent) have produced classicist literature. Others, starting from the pioneer of Marathi Bhakti poetry, Jnanadev, took precisely the opposite course. They used the growing resources of vigorously developing Marathi lang-uage to create a new literature of their own. They fashioned out a Marathi prosody from the flexible metres of the graceful folk-songs of women at work in homes and devotees at play in religious folk-festivals. They gave literary form to colloquial speech, drawing their vocabulary from everyday usage of ordinary people. The result was poetry far richer in body and more variegated in texture than the standardized work of the "classicists". People by many voices, made distinctive by many local and regional tonalities and enriched by spontaneous folk innovation, Bhakti poetry became a phenomenal movement bringing Marathi-speaking people together as never before. This poetry was sung and

per-formed by audiences that joined poet-singers in a chorus. Musical-literary discourses or keertans that are a blend of oratory, theatre, solo and choral singing and music were the new art form spawned by this movement. Bhajan was the new form of singing poetry together and emphasizing its key elements by turning chosen lines into a refrain. These comprise a new kind of democratic literary transaction in which even illiterates are drawn to the core of a literary text in a collective realization of some poet's work. This open-ended and down-to-earth nativism found its fullest expression in Tukaram, three centuries after Jnanadev and Namdeo had broken new ground by founding demotic Marathi poetry itself. Bhakti poetry as a whole has so profoundly shaped the very world-image of Marathi speakers that even unsuspecting moderns cannot escape its pervasive mould. But Tukaram gave Bhakti itself new existential dimensions. In this he was anticipating the spiritual anguish of modern man two centuries ahead of his time. He was also anticipating a form of personal, confessional poetry that seeks articulate liberation from the deepest traumas man experiences and represses out of fear. Tukaram's poetry expresses pain and bewilderment, fear and anxiety, exasperation and desperateness, boredom and meaninglessness - in fact all the feelings that characterize modern self-awareness. Tukaram's poetry is always apparently easy to understand and simple in its structure. But it has many hidden traps. It has a deadpan irony that is not easy to detect. It has deadly paradoxes and a savage black humour. Tukaram himself is often paradoxical: he is an image-worshipping iconoclast; he is a sensuous ascetic; he is an intense Bhakta who would not hesitate to destroy his God out of sheer love. Tukaram knows that he is in charge of his own feelings and the meaning of his poetry. This is not merely the confidence of a master craftsman; it is much more. It is his conviction that man is responsible for his own spiritual destiny as much as he is in charge of his own worldly affairs. He believes that freedom means self-determination.He sees the connection between being and making choice. His belief is a conscious choice for which he has willingly paid a price. Tukaram is therefore not only the last great Bhakti poet in Marathi but he is also the first truly modern Marathi poet in terms of temper and thematic choice, technique and vision. He is certainly the most vital link between medieval and modern Marathi poetry.

Tukaram's stature in Marathi literature is comparable to that of Shakespeare in English or Goethe in German. He could be called the quintessential Marathi poet reflecting the genius or the language as well as its characteristic literary culture. There is no other Marathi writer who has so deeply and widely influenced Marathi literary culture since. Tukaram's poetry has shaped the Marathi language, as it is spoken by 50 million people today and not just the literary language. Perhaps one should compare his influence with that of the King James Version of the Bible upon speakers of the English language. For Tukaram's poetry is also used by illiterate millions to voice their prayers or to express their love of God.

Tukaram speaks the Marathi of the common man of rural Maharashtra and not the elite. His language is not of the Brahmin priests. It is the language of ordinary men such as farmers, traders, craftsman, labourers and also the language of the average housewife. His idiom and imagery is moulded from the everyday experience of people though it also contains special information and insights from a variety of sources and contexts. Tukaram transforms the colloquial into the classic with a universal touch. At once earthy and otherworldly, he is able to create a revealing analogue of spiritual life out of this-worldly language. He is, thus, able to prove how close to common speech the roots of great poetry lie. Yet his poetry does not yield the secret of its seamless excellence to even the most sophisticated stylistic analysis. He is so great an artist that his draughtsmanship seems to be an integral part of a prodigious instinct, a genius.

Tukaram's prolific output, by and large, consists of a single spiritual autobiography revealed in its myriad facets. It defies any classification once it is realized that common thematic strands and recurrent motifs homogenize his work as a whole. In the end what we begin to hear is a single voice - unique and unmistakable -

urgent, intense, human and erasing the boundary between the private domain and the public. Tukaram is an accessible poet and yet his is a very difficult one. He keeps growing on you.

~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~ Part 4 ~~~~~~

I attempted my first translation of a Tukaram abhang in 1956 or , more than thirty years ago. It was the famous abhang describing the image of Vitthal-sundar te dhyan ubha vitevari. For some reason, at that time I found it comparable to Rainer Maria Rilke'sArchaic Torso of Apollo and felt that the difference between Vitthal and Apollo described the difference between two artistic cultures. I was only eighteen then and should therefore be forgiven my immature and rash cross-comparison. But the fact is that the comparison persisted in my mind. Through Rilke's poem I reached back to Nietzsche's brilliant early work, Birth of Tragedy from the Spirit of Music. This is where Nietzsche first proposed the opposition between Dionysius and Apollo and the resolution of this opposition in Attic Tragedy. I began to look at the iconography of Vitthal to contemplate its secret meaning for Varkilri Bhakta poets and it was worth paying attention to the unique stance of Vitthal. xxi The reason I recall this here is because I kept translating the same abhang periodically and my most recent version of it was done last year. Each of these versions derive from and point to the same source text. The same translator has attempted them. But can one say that anyone of them is more valid or correct or true than any other? Do these translations exist independently of the source text? Do they exist independently of one another? Or do they belong to a vast and growing body of Tukaram literature that now includes many other things in many languages besides the source text of Tukaram's collected poetry? These issues are fundamental to literary theory and to the theory of literary translation, if such a theory were possible. In this connection, I would like to quote somewhat extensively from my Ajneya Memorial Lecture delivered at the South Asia Institute of the University of Heidelberg in November 1988. The theme of my lecture was the life of a translator and more specifically my life as a translator of Tukaram into a modern European language. Here are some relevant excerpts: "Someone has said (and I wish it was me who first said it) that when we deal with the greatest of writers, the proper question to ask is not I what we think of them but what they would have thought of us. What a contemporary European reader thinks of Tukaram is thus a less proper question to ask than what Tukaram would have thought of a contemporary European reader. Part of my almost impossible task is to make the reader of my translations aware that my translations faced a challenge I was unable to meet. ." ". ..Bhakti, the practice of devoted awareness, lies in mirroring God here and now. Tukaram was a Bhakta-poet. To understand !: God's being, to translate His presence, he mirrored Him. First, he thought of God, tried to picture Him in various worldly and other- worldly situations. Then he pined for Him. And finally, "possessed" by Him, He acted, through language, like God. To read Tukaram's poetry is to understand this ritual choreography as a whole; for its form is shaped by its function. Thus, in translating Tukaram, we are not merely transposing poetry but recreating a dramatic ritual of "possessed" language. This is the only aspect of Tukaram's work which is multifaceted. But it is a culture-specific aspect of his idea of the role of poetry in life as Bhakti." "This imposes comprehensive constraints upon any would-be translator of Tukaram into any modern European language. He has to be thoroughly aware of the phenomenon of Tukaram at source, not only the text but the context as well. For the text is a total cultural performance which embodies a specific tradition and an individual notion of poetry, the poet and his audience. When Tukaram claims to be a poet he is also claiming that his kind of utterance is poetry as distinct from other kinds of Marathi utterances. He and his tradition in the seventeenth century are innocent of Europe and its poetry. The source language and its literature, in this case, have no actual historical nexus with the target language. This does not rule out, however, an imaginative manipulation of the resources of the target language and literature, as available in the twentieth century, to put Tukaram's work across. In fact, our contemporary translation of Tukaram must make his work appear here and now, yet suggesting also that it is really out there. The translation must subtly
~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~~

contain its own perspective and imagined laws of projected perception, so that Tukaram remains a seventeenth century Marathi Bhakta-poet in English translation, and not a jeans-and-jacket-clad European talking of mystical illumination in India. ..." More than three decades of translating Tukaram have helped me to learn to live with problems that can only be understood by people who often live in a no-man's land between two linguistic cultures belonging to two distinct civilizations. As I have said earlier, traditional editions of Tukaram's collected works have been compiled from later devotees' versions of orally preserved and transmitted verses. Some of them are copies of still older copies but what we have in supposedly Tukaram's own hand- writing is the remaining 250 abhangs from the hallowed heirloom of a copy in the temple at Dehu. As I have remarked, this manuscript has been gradually depleting. As a result, there is no canonical text of Tukaram's collected works. The nearest thing to an authorized version that we have access to is Tukarambavachya Abhanganchi Gatha collated and critically edited by Vishnu Parshuram Shastri Pandit with the assistance of Shankar Pandurang Pandit in 1873. It is significant to note that one of the four manuscripts used by the Pandits for their critically collated edition was the "Dehu manuscript obtained from Tukaram's own family and continuing in it as an heirloom". But according to the editors, "It is said to be in the hand-writing of Mahadevabava, the eldest son of Tukaram, and so appears to be more than two hundred years old." However, the present oldest direct lineal descendent of Tukaram, Mr. Shridharbuva More (Dehukar) informs me that the Dehu manuscript is in Tukaram's own handwriting and is referred to as the "Bhijki Vahi" or the "Soaked Notebook". xxiii Whether the Dehu manuscript is in Tukaram's own handwriting or not, its antiquity is not in question. Tukaram's descendants have proudly preserved this copy as an heirloom. The three other copies consulted by the Pandits for their critical edition are the Talegava manuscript of Trimbak Kasar, the Pandharpur manuscript, and the Kadusa manuscript of Gangadhar Mavala. Despite the vigilance of the editors, interpolations may have gone unnoticed in this otherwise excellent and most reliable edition. This is the principal source text I have used although I have occasionally used other Varkari editors' versions such as Jog's, Sakhare's, and Neoorgaonkar's. What struck me, as a regular reader of the collected poems of Tukaram in various editions, was not textual variations as such but the widely divergent sequencing of the abhangs. Although there are many distinct groups of abhangs that are linked by narrative or thematic connections or have subjects and topics that are clearly spelt out, there is no clue to the chronology of Tukaram's works. They appear in a random sequence and are often a rather jumbled collection of poems without individual titles. In short, what the Gatha lacks is a coherent order or an editorial plan, whether thematic or chronological. Since the Gatha as a whole is largely an autobiographical work occasionally containing narrative poems, topical poems, poems on specific themes, odes, epistolary poetry, aphoristic verses, prayers, poetry using the personae of various characters, allegories and many other types of poetry, it is difficult to understand it in totality. Yet I, for one, feel compelled to have a holistic grasp of Tukaramachi Gatha. Since I perceive it as an autobiography, even if I cannot suggest a chronological order for the more than 4000 poems before me, I should be able to relate a majority of these poems to Tukaram's personality and his concerns, the key events that shaped his life and his development as a spiritual person through the various transformations his poetry goes through. This book makes an effort to understand Tukaram as a whole being with certain characteristic aspects: it is an introduction to Tukaram, the poet, and his poetry as facets of his being. I have made the same attempt in my Marathi book, Punha Tukaram, in which I present an identical selection of abhangs in the original Marathi of Tukaram with an introduction, a sort of running commentary, and an epilogue. But the Marathi book is addressed to the insider and is meant to be a critique of Marathi culture, among other things. In the present book, my bilingualism functions on an altogether different level though the two aspects are not mutually exclusive. I have tried to introduce my reader in English to the greatest of Marathi poets, assuming that they are unacquainted with works in Marathi. One of the greatest rewards of knowing this language is access to Tukaram's work in the original. This book has been divided into ten sections: 1. Being A Poet; 2. Being Human; 3. Being A Devotee; 4. Being In Turmoil; 5. Being A Saint; 6.

Being A Sage; 7. Being In Time And Place; 8. Being Blessed; 9. Absolutely Being; 10. A Farewell To Being. These ten aspects or dimensions of Tukaram's personality are integral to his being as a whole. None of them exists to the exclusion of any other. None of them can be emphasized at the expense of another. These aspects cannot be seen in any linear or serial order, whether chronological or psychological. They are perceived distinctly only because most of his personal and autobiographical poetry falls into place if grouped according to these aspects. Perceived according to this design, Tukaram's aspects are his inner needs as well as his capabilities. They indicate his sensitivity. They point to his ethics. They imply an entire world-view. These ten aspects cover the universe of Tukaram's awareness. Once I became aware of these ten facets of Tukaram's life and his poetry, the poems in this book selected themselves. If I have left out some very well-known abhang from this selection, the reason could be my self-imposed constraints. I have so far finalized the translation of about 600 abhangs of Tukaram. In selecting poems for this book, my guiding principle was the idea of presenting a poetic self-portrait by Tukaram. There are other ways of looking at his work that is oceanic in its immensity and this is only one of many possible beginnings. Tukaram is part of a great tradition in Marathi literature that started with Jnanadev. Broadly speaking, it is part of the pan-Indian phenomenon of Bhakti. In Maharashtra, Bhakti took the form of the cult of Vithoba, the Pandharpur-based deity worshipped by Varkari pilgrims who make regular journeys to Pandharpur from all over the region. Jnanadev gave the Varkari movement its own sacred texts in Marathi in the form of lnanadevi or Bhavarthadeepika (now better known aslnaneshwari) Anubhavamrita and Changdev Pasashti, as well as several lyrical prayers and hymns. His contemporaries included Namdeo, another great Marathi poet and saint, and a whole galaxy of brilliant poets and poetesses. These poet-Bhaktas of Vithoba composed and sang songs on their regular trips to Pandharpur and back from all parts of Maharashtra. ,In the sixteenth century, the Varkari tradition produced its next great poet, Eknath and he was followed in the seventeenth century by Tukaram. Tukaram's younger contemporary, Bahinabai Sioorkar, has used the metaphor of a temple to describe the Varkari tradition of Bhakti. She says that Jnanadev laid its foundation, Namdeo built its walls, Eknath gave it a central pillar, and Tukaram became its "crown" or "spire". As visualized by Bahinabai, the Varkari tradition was a single architectural masterpiece produced collectively by these four great poets and their several talented followers. She rightly views it as a collective work of art in which parts created in different centuries by different individuals are integrated into a whole that only the genius of a common tradition could produce. The achievement of the Marathi Varkari poets is paralleled by only one example I can think of and that too, incidentally, is from Maharashtra. The frescoes of Ajanta and the sculptures and architecture of Ellora comprise similar continuous collective work of superbly integrated art. These were produced by a creative culture that does not lay too great a stress on individual authorship. It is a community of the imagination and a synergy of creative inspiration that sustains such work over several generations. The secret appears to be the ethos of Bhakti. The roots of Bhakti lie more in folk-traditions of worship than in classical Hindu philosophy. As for the Varkaris, their only philosopher was Jnanadev. Jnanadev was an ordained member of the esoteric Shaivaite Natha sect. It was novel, to say the least, for him to embrace the cult of Vithoba and to give it a philosophical basis on the lines of the Kashmir Shaivagama Acharyas' teachings. Jnanadev's mind was as brilliant and original as Abhinavgupta's. In Anubhavamrita - his seminal work in religious philosophy- Jnanadev describes Bhakti as chidvilasa or "the spontaneous play of creative consciousness". Tukaram celebrates the legacy of Jnanadev in his poetic world-view. But Tukaram reaches the ecstatic state of liberated life only after extreme suffering and an anguished search of a lifetime. No Marathi reader can read Tukaram except in the larger context of the tradition of Varkari poetics and practice of poetry. If readers of Tukaram in translation find him rewarding then they should go deeper into the Varkari poetic tradition. They will not be disappointed. They will even discover richer resonances in the same work of Tukaram that they may have started with. It may be worthwhile to ask what I myself have been doing with Tukaram all these years and try to give a candid answer. xxvi In retrospect, I have just gone through the

vast body of Tukaram's work again and again, marked its leitmotifs, followed its major thematic strands and the often invisible but always palpable autobiographical thread. Each time, I have discovered something new. Some abhang or another that I had not noticed earlier has regularly exploded in my face. Tukaram's exquisite mastery of his medium has stunned me again and again. This is the way I view my source-text with absolute and unashamed reverence. These are the bases of my present selection and presentation of translations. No reference to the source-text or to any other works is necessary for the reader of this book. Quite simply, these are poems in English worked out by a twentieth century poet who is no relation of Tukaram. Tukaram himself did not write any of these poems in English, a language he did not know of in all probability. Translations of poetry are speculations about missing poets and lost poetry. They are done with dowsing-rods and non-scientific instruments. But their existence as entities in their own right cannot be disputed or denied.

A large number of friends and well-wishers have supported my Tukaram "project" since 1956. I would recall them in a chronological order, as far as possible, and also name the places where I worked then. The "support" came in various forms: discussion, advice, suggestions, references, books, information, criticism, encouragement, and even financial help whenever I had no income but was working full time on my translations.

In the first phase between 1956 and 1960 in Bombay, Bandu Vaze and Arun Kolatkar. In the second phase between 1960 and 1963, Graham Tayar, Tom Bloor, and George Smythe in Addis Ababa, Ethiopia. In the third phase between 1963 and 1970, Damodar Prabhu, Arvind Krishna Mehrotra, Sadanand Rege, K. Shri Kumar, A.B. Shah, and G. V. Karandikar, in Bombay. In the fourth phase between 1970 and 1975 in Bombay, Adil Jussawala, who continued to back me all the way, all the time, ever since. Between 1975 and the end of 1977 in Iowa City and other parts of the U.S.A., Daniel Weissbort, Burt Blume, Skip and Bonny O'Connell, William Brown, Angela Elston, A.K Ramanujan, Eleanor Zelliott, Margaret Case, Jayanta Mahapatra. Between 1978 and 1983 in Bombay and parts of Europe, Gunther D. Sontheimer, Lothar Lutze, Orban Otto, Guy Deleruy. Between 1983 and 1985, Ashok Vajpeyi, Shrikant Varma in Bhopal and New Delhi. Between 1985 and 1990, mostly in Pune except for two visits to Europe, I brought this book into its present shape with significant and sustained help from Adil Jussawala, Anne Feldhaus, Gunther D. Sontheimer, Lothar Lutze, G.M. Pawar, A.V. Datar, Prakash Deshpande, Chandrashekhar Jahagirdar, Rajan Padval, Namdeo Dhasal, Anil and Meena Kinikar, Philip Engblom, Shridharbuva More, and Sadanand More in different ways. I would like to recall here that it was my maternal grandfather, Kashinath Martand Gupte, who impressed upon my mind the greatness of Tukaram when I was only a child. My paternal grandmother, Sitabai Atmaram Chitre, gave me my first insight into Bhakti. My parents my father in particular, regularly gave me books that were relevant to my work on Tukaram. My greatest gratitude is towards my wife Viju, the first critical listener of my ideas as they evolve and of my poetry or translations. She is also the keeper of all that I possess or produce. Considering that the smallest scraps of paper with scribbled notes, scrawled messages, or intriguing squiggles have all been miraculously preserved by her in a nomadic life spent in three different continents during the last three decades, she deserves the world's greatest honour that I can personally bestow upon anyone. This book is the product of the collective goodwill of all these people. AIl I own is the errors of omission and commission.

Dilip Chitre,
July 1991

www.tukaram.com

www.sankeertanam.com

अभंग ५०१ ते १५००

५०१

सिणलेती सेवकां देउनि इच्छादान । केला अभिमान अंगीकारा ॥१॥

अहो दीनानाथा आनंदमूर्ती । तुम्हांसि शोभती ब्रीदें ऐसीं ॥ध्रु.॥

बहुतांनीं विनविलें बहुतां प्रकारीं । सकळां ठायीं हरी पुरलेती ॥२॥

तुका म्हणे अगा कुटुंबवत्सळा । कोण तुझी लीळा जाणे ऐसी ॥३॥

५०२

उठा भागलेती उजगरा । जाला स्वामी निद्रा करा ॥१॥

वाट पाहाते रुक्मिणी । उभी मंचक संवारुणी ॥ध्रु.॥

केली करा क्षमा । बडबड पुरुषोत्तमा ॥२॥

लागतो चरणा । तुकयाबंधु नारायणा ॥३॥

५०३

पावला प्रसाद आतां विटोनि जावें । आपला तो श्रम कळों येतसे जीवें ॥१॥

आतां स्वामी सुखें निद्रा करा गोपाळा । पुरले मनोरथ जातों आपुलिया स्थळा ॥ध्रु.॥

तुम्हांसि जागवूं आम्ही आपुलिया चाडा । शुभाशुभ कर्मे दोष वाराया पीडा ॥२॥

तुका म्हणे दिलें उच्छिष्टाचें भोजन । आम्हां आपुलिया नाहीं निवडिलें भिन्न ॥३॥

५०४

शब्दांचीं रत्नें करूनी अळंकार । तेणें विश्वंभर पूजियेला ॥१॥

भावाचे उपचार करूनि भोजन । तेणें नारायण जेवविला ॥ध्रु.॥

संसारा हातीं दिलें आंचवण । मुखशुद्धी मन समर्पिलें ॥२॥

रंगलीं इंद्रियें सुरंग तांबूल । माथां तुळसीदळ समर्पिलें ॥३॥

एकभावदीप करूनि निरांजन । देऊनि आसन देहाचें या ॥४॥

न बोलोनि तुका करी चरणसेवा । निजविलें देवा माजघरीं ॥५॥

५०५

उठोनियां तुका गेला निजस्थळा । उरले राउळा माजी देव ॥१॥

निउल जालें सेवका स्वामींचें । आज्ञे करुनी चित्त समाधान ॥ध्रु.॥

पहुडलिया हरी अनंतशैनावरी । तेथें नाहीं उरी कांहीं काम ॥२॥

अवघी बाहेर घालूनि गेला तुका । सांगितलें लोकां निजले देव ॥३॥

दसरा - अभंग १

५०६

पवित्र सुदिन उत्तम दिवस दसरा । सांपडला तो साधा आजि मुहूर्त बरा ।

गर्जा जेजेकार हरि हृदयीं धरा । आळस नका करूं लाहानां सांगतों थोरां ॥१॥

या हो या हो बाइयानो निघाले हरी । सिलंगणा वेगीं घेउनि आरत्या करीं ।

ओवाळूं श्रीमुख वंदूं पाउलें शिरीं । आम्हां दैव आलें येथें घरिच्या घरीं ॥ध्रु.॥

अक्षय मुहूर्त औठामध्यें साधे तें । मग येरी गर्जे जैसें तैसें होत जातें ।

म्हणोनि मागें पुढें कोणी न पाहावें येथें । सांडा परतें काम जाऊं हरी सांगातें ॥२॥

बहुतां बहुतां रीतीं चित्तीं धरा हें मनीं । नका गै करूं आइकाल ज्या कानीं ।

मग हें सुख कधीं न देखाल स्वप्नीं । उरेल हायहाय मागें होईल काहाणी ॥३॥

ऐसियास वंचती त्यांच्या अभाग्या पार । नाहीं नाहीं नाहीं सत्य जाणा निर्धार ।

मग हे वेळ घटिका न ये अजरामर । कळलें असों द्या मग पडतील विचार ॥४॥

जयासाटीं ब्रम्हादिक जालेति पिसे । उच्छिष्टा कारणें देव जळीं जाले मासे ।

अद्धापगीं विश्‍वमाता लक्ष्मी वसे । तो हा तुकयाबंधु म्हणे आलें अनायासें ॥५॥

५०७

ओवाळूं आरती पंढरीराया । सर्वभावें शरण आलों तुझिया पायां ॥१॥

सर्व व्यापून कैसें रूप आकळ । तो हा गौळ्या घरीं जाला कृष्ण बाळ ॥ध्रु.॥

स्वरूप गुणातीत जाला अवतारधारी । तो हा पांडुरंग उभा विटेवरी ॥२॥

भक्तिचिया काजा कैसा रूपासि आला । ब्रिदाचा तोडर चरणीं मिरविला ॥३॥

आरतें आरती ओवाळिली । वाखाणितां कीर्ति वाचा परतली ॥४॥

भावभक्तिबळें होसी कृपाळु देवा । तुका म्हणे पांडुरंगा तुझ्या न कळती मावा ॥५॥

५०८

करूनि आरती । आतां ओवाळूं श्रीपती ॥१॥

आजि पुरले नवस । धन्य जाला हा दिवस ॥ध्रु.॥

पाहा वो सकळा । पुण्यवंता तुम्ही बाळा ॥२॥

तुका वाहे टाळी । होता सन्निध जवळी ॥३॥

५०९

द्याल माळ जरी पडेन मी पायां । दंडवत वांयां कोण वेची ॥१॥

आलें तें हिशोबें अवघिया प्रमाण । द्यावें तरी दान मान होतो ॥ध्रु.॥

मोकळिया मनें घ्याल जरी सेवा । प्रसाद पाठवा लवकरी ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही जालिया कृपण । नामाची जतन मग कैची ॥३॥

५१०

तुम्हीं जावें निजमंदिरा । आम्ही जातों आपुल्या घरा ॥१॥

विठोबा लोभ असों देई । आम्ही असों तुमचे पाई ॥ध्रु.॥

चित्त करी सेवा । आम्ही जातों आपुल्या गावां ॥२॥

तुका म्हणे दिशा भुलों । फिरोन पायापाशीं आलों ॥३॥

५११

पाहें प्रसादाची वाट । द्यावें धोवोनियां ताट ॥१॥

शेष घेउनि जाईन । तुमचें जालिया भोजन ॥ध्रु.॥

जालों एकसवा । तुम्हां आडुनियां देवा ॥२॥

तुका म्हणे चित्त । करूनि राहिलों निश्चित ॥३॥

५१२

केली कटकट गाऊं नाचों नेणतां । लाज नाहीं भय आम्हां पोटाची चिंता ॥१॥

बैसा सिणलेती पाय रगडूं दातारा । जाणवूं द्या वारा उब जाली शरीरा ॥ध्रु.॥

उशिरा उशीर किती काय म्हणावा । जननिये बाळका कोप कांहीं न धरावा ॥२॥

तुझिये संगतीं येऊं करूं कोल्हाळ । तुका म्हणे बाळें अवघीं मिळोन गोपाळ ॥३॥

५१३

कळस वाहियेला शिरीं । सहस्रनामें पूजा करीं ॥१॥

पीक पिकलें पिकलें । घन दाटोनियां आलें ॥ध्रु.॥

शेवटीचें दान । भागा आला नारायण ॥२॥

तुका म्हणे पोट । भरलें वारले बोभाट ॥३॥

५१४

आरुष शब्द बोलों मनीं न धरावें कांहीं । लडिवाळ बाळकें तूं चि आमुचि आई ॥१॥

देई गे विठाबाई प्रेमभातुकें । अवघियां कवतुकें लहानां थोरां सकळां ॥ध्रु.॥

असो नसो भाव आलों तुझिया ठाया । पाहे कृपादृष्टी आतां पंढरीराया ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही तुझीं वेडीं वांकुडीं । नामें भवपाश आतां आपुलिया तोडीं ॥३॥

५१५

आडकलें देवद्वार । व्यर्थ काय करकर ॥१॥

आतां चला जाऊं घरा । नका करूं उजगरा ॥ध्रु.॥

देवा लागलीसे निज । येथें उभ्या काय काज ॥२॥

राग येतो देवा । तुका म्हणे नेघे सेवा ॥३॥

५१६

कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता । बहिणी बंधु चुलता कृष्ण माझा ॥१॥

कृष्ण माझा गुरू कृष्ण माझें तारूं । उतरी पैल पारू भवनदीची ॥ध्रु.॥

कृष्ण माझें मन कृष्ण माझें जन । सोइरा सज्जन कृष्ण माझा ॥२॥

तुका म्हणे माझा श्रीकृष्ण विसावा । वाटे न करावा परता जीवा ॥३॥

५१७

कृपा करावी भगवंतें । ऐसा शिष्य द्यावा मातें ॥१॥

माझें व्रत जो चालवी । त्यासि द्यावें त्वां पालवी ॥धृ.॥

व्हावा ब्रम्हज्ञानी गुंडा । तिहीं लोकीं ज्याचा झेंडा ॥२॥

तुका तुका हाका मारी । माझ्या विठोबाच्या द्वारीं ॥३॥

५१८

जातो वाराणसी । निरवी गाई घोडे म्हैसी ॥१॥

गेलों येतों नाहीं ऐसा । सत्य मानावा भरवसा ॥धृ.॥

नका काढूं माझीं पेवें । तुम्हीं वरळा भूस खावें ॥२॥

भिकारियाचे पाठीं । तुम्ही घेउनि लागा काठी ॥३॥

सांगा जेवाया ब्राम्हण । तरी कापा माझी मान ॥४॥

वोकलिया वोका । म्यां खर्चिला नाहीं रुका ॥५॥

तुम्हीं खावें ताकपाणी । जतन करा तूपलोणी ॥६॥

नाहीं माझें मनीं । पोरें रांडा नागवणी ॥७॥

तुका म्हणे नीट । होतें तैसें बोले स्पष्ट ॥८॥

५१९

कास घालोनी बळकट । झालों कळिकाळासी नीट । केली पायवाट । भवसिंधूवरूनि ॥१॥

या रे या रे लाहान थोर । याति भलते नारीनर । करावा विचार । न लगे चिंता कोणासी ॥धृ.॥

कामी गुंतले रिकामे । जपी तपी येथें जमे । लाविले दमामे । मुक्त आणि मुमुक्षा ॥२॥

एकंदर शिका । पाठविला इहलोका । आलों म्हणे तुका । मी नामाचा धारक ॥३॥

५२०

आम्ही वैकुंठवासी । आलों या चि कारणासी । बोलिले जे ऋषी । साच भावें वर्ताव्या ॥१॥

झाडूं संतांचे मारग । आडरानें भरलें जग । उच्छिष्टाचा भाग । शेष उरलें तें सेवूं ॥ध्रु.॥

अर्थे लोपलीं पुराणें । नाश केला शब्दज्ञानें । विषयलोभी मन । साधनें बुडविलीं ॥२॥

पिटूं भक्तिचा डांगोरा । कळिकाळासी दरारा । तुका म्हणे करा । जेजेकार आनंदें ॥३॥

५२१

बळियाचे अंकित । आम्ही जालों बळिवंत ॥१॥

लाता हाणोनि संसारा । केला षड्मींचा मारा ॥ध्रु.॥

जन धन तन । केलें तृणाही समान ॥२॥

तुका म्हणे आतां । आम्ही मुक्तीचिया माथां ॥३॥

५२२

मृत्युलोकीं आम्हां आवडती परी । नाहीं एका हरिनामें विण ॥१॥

विटलें हें चित्त प्रपंचापासूनि । वमन हें मनीं बैसलेंसे ॥ध्रु.॥

सोनें रूपें आम्हां मृत्तिके समान । माणिकें पाषाण खडे तैसे ॥२॥

तुका म्हणे तैशा दिसतील नारी । रिसाचियापरी आम्हांपुढें ॥३॥

५२३

स्त्रियांचा तो संग नको नारायणा । काष्ठा या पाषाणामृत्तिकेच्या ॥१॥

नाठवे हा देव न घडे भजन । लांचावलें मन आवरे ना ॥ध्रु.॥

दृष्टिमुखें मरण इंद्रियाच्या द्वारें । लावण्य तें खरें दुःखमूळ ॥२॥

तुका म्हणे जरी अग्नि जाला साधु । परी पावे बाधूं संघष्टणें ॥३॥

५२४

पराविया नारी रखुमाईसमान । हें गेलें नेमून ठायींचें चि ॥१॥

जाई वो तूं माते न करीं सायास । आम्ही विष्णुदास नव्हों तैसे ॥ध्रु.॥

न साहावें मज तुझें हें पतन । नको हें वचन दुष्ट वदों ॥२॥

तुका म्हणे तुज पाहिजे भ्रतार । तरी काय नर थोडे जाले ॥३॥

५२५

भक्तिप्रतिपाळे दीन वो वत्सळे । विठ्ठले कृपाळे होसी माये ॥१॥

पडिला विसर माझा काय गुणें । कपाळ हें उणें काय करूं ॥२॥

तुका म्हणे माझें जाळूनि संचित । करीं वो उचित भेट देई ॥३॥

५२६

तुजविण मज कोण वो सोयरें । आणीक दुसरें पांडुरंगे ॥१॥

लागलीसे आस पाहा तुझें वास । रात्री वो दिवस लेखीं बोटीं ॥२॥

काम गोड मज न लगे हा धंदा । तुका म्हणे सदा हें चि ध्यान ॥३॥

५२७

पढियंतें आम्ही तुजपाशीं मागावें । जीवींचें सांगावें हितगुज ॥१॥

पाळसील लळे दीन वो वत्सले । विठ्ठले कृपाळे जननिये ॥ध्रु.॥

जीव भाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । तूं चि सर्वा ठायीं एक आम्हां ॥२॥

दुजियाचा संग लागों नेदीं वारा । नाहीं जात घरा आणिकांच्या ॥३॥

सर्वसत्ता एकी आहे तुजपाशीं । ठावें आहे देसी मागेन तें ॥४॥

म्हणउनि पुढें मांडियेली आळी । थिंकोनियां चोळी डोळे तुका ॥५॥

५२८

कोण पर्वकाळ पहासील तीथ । होतें माझें चित्त कासावीस ॥१॥

पाठवीं भातुकें प्रेरीं झडकरी । नको राखों उरी पांडुरंगा ॥ध्रु.॥

न धरावा कोप मजवरी कांहीं । अवगुणी अन्यायी म्हणोनियां ॥२॥

काय रडवीसी नेणतियां पोरां । जाणतियां थोरां याचिपरी ॥३॥

काय उभी कर ठेवुनियां कटीं । बुझावीं धाकुटीं लडिवाळें ॥४॥

तुका म्हणे आतां पदरासी पिळा । घालीन निराळा नव्हे मग ॥५॥

५२९

कां हो देवा कांहीं न बोला चि गोष्टी । कां मज हिंपुटी करीतसा ॥१॥

कंठीं प्राण पाहें वचनाची आस । तों दिसे उदास धरिलें ऐसें ॥ध्रु.॥

येणें काळें बुंथी घेतलीसे खोल । कां नये विटाळ होऊं माझा ॥२॥

लाज वाटे मज म्हणवितां देवाचा । न पुससी फुकाचा तुका म्हणे ॥३॥

५३०

उचित तें काय जाणावें दुर्बळें । थोरिवेचें काळें तोंड देवा ॥१॥

देतों हाका कोणी नाइकती द्वारीं । ओस कोणी घरीं नाहीं ऐसें ॥ध्रु.॥

आलिया अतीता शब्द समाधान । करितां वचन कायवेंचे॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां साजे हें श्रीहरी । आम्ही निलाजिरीं नाहीं ऐसीं ॥३॥

५३१

आम्ही मागों ऐसें नाहीं तुजपाशीं । जरीं तूं भीतोसि पांडुरंगा ॥१॥

पाहें विचारूनि आहे तुज ठावें । आम्ही धालों नावें तुझ्या एका ॥ध्रु.॥

ऋद्धिसिद्धि तुझें मुख्य भांडवल । हें तों आम्हां फोल भक्तीपुढें ॥२॥

तुका म्हणे जाऊं वैकुंठा चालत । बैसोनि निश्चिंत सुख भोगू ॥३॥

५३२

न लगे हें मज तुझें ब्रम्हज्ञान । गोजिरें सगुण रूप पुरे ॥१॥

लागला उशीर पतितपावना । विसरोनि वचना गेलासि या ॥ध्रु.॥

जाळोनि संसार बैसलों अंगणीं । तुझे नाहीं मनीं मानसीं तें ॥२॥

तुका म्हणे नको रागेजों विठ्ठला । उठीं देई मला भेटी आतां ॥३॥

५३३

कमोदिनी काय जाणे तो परिमळ । भ्रमर सकळ भोगीतसे ॥१॥

तैसें तुज ठावें नाहीं तुझें नाम । आम्ही च तें प्रेमसुख जाणों ॥ध्रु.॥

माते तृण बाळा दुधाची ते गोडी । ज्याची नये जोडी त्यासी कामा ॥२॥

तुका म्हणे मुक्ताफळ शिंपीपोटीं । नाहीं त्याची भेटी भोग तिये ॥३॥

५३४

काय सांगों तुझ्या चरणांच्या सुखा । अनुभव ठाउका नाहीं तुज ॥१॥

बोलतां हें कैसें वाटे खरेपण । अमृताचे गुण अमृतासी ॥ध्रु.॥

आम्ही एकएका ग्वाही मायपुतें । जाणों तें निरुतें सुख दोघें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां मोक्षाचा कांटाळा । कां तुम्ही गोपाळा नेणां ऐसें ॥३॥

५३५

देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार । उभा कटीं कर ठेवूनियां ॥१॥

तेणें माझ्या चित्ता होतें समाधान । वाटतें चरण न सोडावे ॥ध्रु.॥

मुखें गातों गीत वाजवितों टाळी । नाचतों राउळीं प्रेमसुखें ॥२॥

तुका म्हणे मज तुझ्या नामापुढें । तुश हें बापुडें सकळी काळ ॥३॥

५३६

आतां येणेंविण नाहीं आम्हां चाड । कोण बडबड करी वांयां ॥१॥

सुख तें चि दुःख पुण्यपाप खरें । हें तों आम्हां बरें कळों आलें ॥ध्रु.॥

तुका म्हणे वाचा वाईली अनंता । बोलायाचें आतां काम नाहीं ॥३॥

५३७

बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें । असोनि नसणें जनि आम्हां ॥१॥

भोगीं त्याग जाला संगीं च असंग । तोडियेले लाग माग दोन्ही ॥२॥

तुका म्हणे नव्हें दिसतों मी तैसा । पुसणें तें पुसा पांडुरंगा ॥३॥

५३८

अधिकार तैसा दावियेले मार्ग । चालतां हें मग कळों येतें ॥१॥

जाळूं नये नाव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा ॥२॥

तुका म्हणे रोग वैदाचे अंगीं । नाहीं करी जगीं उपकार ॥३॥

५३९

संवसार तीहीं केला पाठमोरा । नाहीं द्रव्य दारा जया चित्तीं ॥१॥

शुभाशुभ नाहीं हर्षामर्ष अंगीं । जनार्दन जगीं होउनि ठेला ॥२॥

तुका म्हणे देहें दिला एकसरें । जयासि दुसरें नाहीं मग ॥३॥

५४०

देहबुद्धि वसे लोभ जयां चित्तीं । आपुलें जाणती परावें जे ॥१॥

तयासि चालतां पाहिजे सिदोरी । दुःख पावे करी असत्य तो ॥२॥

तुका म्हणे धर्म रक्षाया कारणें । छाया इच्छी उन्हें तापला तो ॥३॥

५४१

काळें खादला हा अवघा आकार । उत्पित्तसंहारघडमोडी ॥१॥

वीज तो अंकुर आच्छादिला पोटीं । अनंता सेवटीं एकाचिया ॥२॥

तुका म्हणे शब्दें व्यापिलें आकाश । गुढार हें तैसें कळों नये ॥३॥

५४२

आणीक काळें न चले उपाय । धरावे या पाय विठोबाचे ॥१॥

अवघें चि पुण्य असे तया पोटीं । अवघिया तुटी होय पापा ॥ध्रु.॥

अवघें मोकळें अवघिया काळें । उद्धरती कुळें नरनारी ॥२॥

काळ वेळ नाहीं गर्भवासदुःखें । उच्चारितां मुखें नाम एक ॥३॥

तुका म्हणे कांहीं न लगे सांडावें । सांगतसें भावें घेती तयां ॥४॥

५४३

कां रे माझा तुज न ये कळवळा । असोनि जवळा हृदयस्था ॥१ ॥

अगा नारायणा निष्ठा निर्गुणा । केला शोक नेणां कंठस्फोट ॥ध्रु.॥

कां हें चित्त नाहीं पावलें विश्रांती । इंद्रियांची गति कुंटे चि ना ॥२॥

तुका म्हणे कां रे धरियेला कोप । पाप सरलें नेणों पांडुरंगा ॥३॥

५४४

दीनानाथा तुझीं ब्रिदें चराचर । घेसील कैवार शरणागता ॥१॥

पुराणीं जे तुझे गर्जती पवाडे । ते आम्हां रोकडे कळों आले ॥ध्रु.॥

आपुल्या दासांचें न साहासी उणें । उभा त्याकारणें राहिलासी ॥२॥

चक्र गदा हातीं आयुधें अपारें । न्यून तेथें पुरें करूं धावें ॥३॥

तुका म्हणे तुज भक्तीचें कारण । करावया पूर्ण अवतार ॥४॥

५४५

वणूप महिमा ऐसी नाहीं मज वाचा । न बोलवे साचा पार तुझा ॥१॥

ठायींची हे काया ठेविली चरणीं । आतां ओवाळुनि काय सांडूं ॥धृ.॥

नाहीं भाव ऐसा करूं तुझी सेवा । जीव वाहूं देवा तो ही तुझा ॥२॥

मज माझें कांहीं न दिसे पाहातां । जें तुज अनंता समर्पावें ॥३॥

तुका म्हणे आतां नाहीं मज थार । तुझे उपकार फेडावया ॥४॥

५४६

नाहीं सुख मज न लगे हा मान । न राहे हें जन काय करूं ॥१॥

देहउपचारें पोळतसे अंग । विषतुल्य चांग मिष्टान्न तें ॥धृ.॥

नाइकवे स्तुति वाणितां थोरीव । होतो माझा जीव कासावीस ॥२॥

तुज पावें ऐसी सांग कांहीं कळा । नको मृगजळा गोवूं मज ॥३॥

तुका म्हणे आतां करीं माझें हित । काढावें जळत आगींतूनि ॥४॥

५४७

न मिळो खावया न वाढो संतान । परि हा नारायण कृपा करो ॥१॥

ऐसी माझी वाचा मज उपदेशी । आणीक लोकांसी हें चि सांगे ॥धृ.॥

विटंबो शरीर होत कां विपित्त । परि राहो चित्तीं नारायण ॥२॥

तुका म्हणे नासिवंत हें सकळ । आठवे गोपाळ तें चि हित ॥३॥

५४८

पिंड पोसावे हें अधमाचें ज्ञान । विलास मिष्टान्न करूनियां ॥१॥

शरीर रक्षावें हा धर्म बोलती । काय असे हातीं तयाचिया ॥धृ.॥

क्षणभंगुर हें जाय न कळतां । ग्रास गिळि सत्ता नाहीं हातीं ॥२॥

कर्वतिलीं देहें कापियेलें मांस । गेले वनवासा शुकादिक ॥३॥

तुका म्हणे राज्य करितां जनक । अग्नीमाजी एक पाय जळे ॥४॥

५४९

जरी माझी कोणी कापितील मान । तरी नको आन वदों जिव्हे ॥१॥

सकळां इंद्रियां हे माझी विनंती । नका होऊं परतीं पांडुरंगा ॥ध्रु.॥

आणिकांची मात नाइकावी कानीं । आणीक नयनीं न पाहावें ॥२॥

चित्ता तुवां पायीं रहावें अखंडित । होउनी निश्चित एकविध ॥३॥

चला पाय हात हें चि काम करा । माझ्या नमस्कारा विठोबाच्या ॥४॥

तुका म्हणे तुम्हां भय काय करी । आमुचा कैवारी नारायण ॥५॥

५५०

करिसी तें देवा करीं माझें सुखें । परी मी त्यासी मुखें न म्हणें संत ॥१॥

जया राज्य द्रव्य करणें उपार्जना । वश दंभमाना इच्छे जाले ॥ध्रु.॥

जगदेव परी निवडीन निराळे । ज्ञानाचे आंधळे भारवाही ॥२॥

तुका म्हणे भय न धरीं मानसीं । ऐसियाचे विशीं करितां दंड ॥३॥

५५१

म्हणविती ऐसे आइकतों संत । न देखीजे होत डोळां कोणीं ॥१॥

ऐसियांचा कोण मानितें विश्वास । निवडे तो रस घाईडाई ॥ध्रु.॥

पर्जन्याचे काळीं वाहाळाचे नद । ओसरतां बुंद न थारे चि ॥२॥

हिऱ्या ऐशा गारा दिसती दूरोन । तुका म्हणे घन न भेटे तों ॥३॥

५५२

अतिवाद लावी । एक बोट सोंग दावी ॥१॥

त्याचा बहुरूपी नट । नव्हे वैष्णव तो चाट ॥ध्रु.॥

प्रतिपादी वाळी । एक पुजी एका छळी ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं । भूतदया ज्याचे ठायीं ॥३॥

५५३

पोटाचे ते नट पाहों नये छंद । विषयांचे भेद विषयरूप ॥१॥

अर्थ परमार्थ कैसा घडों सके । चित्त लोभी भीके सोंग वांयां ॥ध्रु.॥

देवाचीं चरित्रें दाखविती लीळा । लाघवाच्या कळा मोहावया ॥२॥

तुका म्हणे चित्तीं राहे अभिळास । दोघां नरकवास सारिखा चि ॥३॥

५५४

भुंकती तीं द्यावीं भुंकों । आपण त्यांचें नये शिकों ॥१॥

भाविकांनीं दुर्जनाचें । मानूं नये कांहीं साचें ॥ध्रु.॥

होइल तैसें बळ । फजीत करावे ते खळ ॥२॥

तुका म्हणे त्यांचें । पाप नाहीं ताडणाचें ॥३॥

५५५

जप करितां राग । आला जवळी तो मांग ॥१॥

नको भोंवतालें जगीं । पाहों जवळी राख अंगीं ॥ध्रु.॥

कुड्याची संगती । सदा भोजन पंगती ॥२॥

तुका म्हणे ब्रम्ह । साधी विरहित कर्म ॥३॥

५५६

कांहीं च मी नव्हें कोणिये गांवींचा । एकट ठायींचा ठायीं एक ॥१॥

नाहीं जात कोठें येत फिरोनियां । अवघें चि वांयांविण बोलें ॥ध्रु.॥

नाहीं मज कोणी आपुलें दुसरें । कोणाचा मी खरें कांहीं नव्हे ॥२॥

नाहीं आम्हां ज्यावें मरावें लागत । आहों अखंडित जैसे तैसे ॥३॥

तुका म्हणे नांवरूप नाहीं आम्हां । वेगळा ह्या कर्मा अकर्मासी ॥४॥

लोहगावांस परचक्रवेढा पडला - अभंग ३

५५७

न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत । परपीडे चित्त दुःखी होतें ॥१॥

काय तुम्ही येथें नसालसें जालें । आम्हीं न देखिलें पाहिजे हें ॥ध्रु.॥

परचक्र कोठें हरिदासांच्या वासें । न देखिजेत देशें राहातिया ॥२॥

तुका म्हणे माझी लाजविली सेवा । हीनपणें देवा जिणें जालें ॥३॥

५५८

काय म्यां मानावें हरिकथेचें फळ । तरिजे सकळ जनीं ऐसें ॥१॥

उच्छेद तो असे हा गे आरंभला । रोकडें विठ्ठला परचक्र ॥ध्रु.॥

पापाविण नाहीं पाप येत पुढें । साक्षसी रोकडें साक्ष आलें ॥२॥

तुका म्हणे जेथें वसतील दास । तेथें तुझा वास कैसा आतां ॥३॥

५५९

भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा । दुःखी होतां जना न देखवे ॥१॥

आमची तो जाती ऐसी परंपरा । कां तुम्ही दातारा नेणां ऐसें ॥ध्रु.॥

भजनीं विक्षेप तें चि पैं मरण । न वजावा क्षण एक वांयां ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं आघाताचा वारा । ते स्थळीं दातारा ठाव मागें ॥३॥

॥३॥

५६०

फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे । परि ते निराळे गुणमोल ॥१॥

पायरी प्रतिमा एक चि पाषाण । परि तें महिमान वेगळालें ॥२॥

तुका म्हणे तैशा नव्हतील परी । संतजना सरी सारिखिया ॥३॥

५६१

कोण जाणे कोणा घडे उपासना । कोण या वचनाप्रति पावे ॥१॥

आतां माझा श्रोता वक्ता तूं चि देवा । करावी ते सेवा तुझी च मां ॥ध्रु.॥

कुशळ चतुर येथें न सरते । करितील रिते तर्क मतें ॥२॥

तुका म्हणे जालें पेणें एके घरीं । मज आणि हरी तुम्हां गांठी ॥३॥

५६२

आमचा विनोद तें जगा मरण । करिती भावहीण देखोवेखीं ॥१॥

न कळे सतंत हिताचा विचार । तों हे दारोदार खाती फेरे ॥ध्रु.॥

वंदिलें वंदावें निंदिलें निंदावें । एक गेलें जावें त्याचि वाटा ॥२॥

तुका म्हणे कोणी नाइके सांगतां । होती यमदूता वरपडे ॥३॥

५६३

दीप घेउनियां धुंडिती अंधार । भेटे हा विचार अघटित ॥१॥

विष्णुदास आम्ही न भ्यो कळिकाळा । भुलों मृगजळा न घडे तें ॥धृ.॥

उधळितां माती रविकळा मळे । हें कैसें न कळे भाग्यहीना ॥२॥

तुका म्हणे तृणें झांके हुताशन । हें तंव वचन वाउगें चि ॥३॥

५६४

नटनाट्ये अवघें संपादिलें सोंग । भेद दाऊं रंग न पालटे ॥१॥

मांडियेला खेळ कौतुक बहुरूप । आपुलें स्वरूप जाणतसों ॥धृ.॥

स्फटिकाची शिळा उपाधि न मिळे । भाव दावी पिवळे लाल संगे ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही या जनाविरहित । होऊनि निश्चिंत क्रीडा करूं ॥३॥

५६५

तुजविण वाणीं आणिकांची थोरी । तरी माझी हरी जिव्हा झडो ॥१॥

तुजविण चित्ता आवडे आणीक । तरी हा मस्तक भंगो माझा ॥धृ.॥

नेत्रीं आणिकांसि पाहीन आवडी । जातु ते चि घडी चांडाळ हे ॥२॥

कथामृतपान न करिती श्रवण । काय प्रयोजन मग यांचें ॥३॥

तुका म्हणे काय वांचून कारण । तुज एक क्षण विसंबतां ॥४॥

स्वामींचे स्त्रीनें स्वामींस कठिण उत्तरें केलीं - अभंग ७

५६६

मज चि भोंवता केला येणें जोग । काय याचा भोग अंतरला ॥१॥

चालोनियां घरा सर्व सुखें येती । माझी तों फजीती चुके चि ना ॥धृ.॥

कोणाची बाईल होऊनियां वोढूं । संवसारीं काढूं आपदा किती ॥२॥

काय तरी देऊं तोडितील पोरें । मरतीं तरी बरें होतें आतां ॥३॥

कांहीं नेदी वांचों धोवियेलें घर । सारवावया ढोर शेण नाहीं ॥४॥

तुका म्हणे रांड न करितां विचार । वाहुनियां भार कुंथे माथां ॥५॥

५६७

काय नेणों होता दावेदार मेला । वैर तो साधिला होउनि गोहो ॥१॥

किती सर्वकाळ सोसावें हें दुःख । किती लोकां मुख वासूं तरीं ॥धृ.॥

झवे आपुली आई काय माझें केलें । धड या विठ्ठलें संसाराचें ॥२॥

तुका म्हणे येती बाईले असडे । फुंदोनियां रडे हांसे कांहीं ॥३॥

५६८

गोणी आली घरा । दाणे खाऊं नेदी पोरा ॥१॥

भरी लोकांची पांटोरी । मेला चोरटा खाणोरी ॥धृ.॥

खवळली पिसी । हाता झोंबे जैसी लांसी ॥२॥

तुका म्हणे खोटा । रांडे संचिताचा सांटा ॥३॥

५६९

आतां पोरा काय खासी । गोहो जाला देवलसी ॥१॥

डोचकें तिंबी घातल्या माळा । उदमाचा सांडी चाळा ॥धृ.॥

आपल्या पोटा केली थार । आमचा नाहीं येसपार ॥२॥

हातीं टाळ तोंड वासी । गाय देउळीं । देवापासीं ॥३॥

आतां आम्ही करूं काय । न वसे घरीं राणा जाय ॥४॥

तुका म्हणे आतां धीरी । आझुनि नाहीं जालें तरी ॥५॥

५७०

बरें जालें गेलें । आजी अवघें मिळालें ॥१॥

आतां खाईन पोटभरी । ओल्या कोरड्या भाकरी ॥धृ.॥

किती तरी तोंड । याशीं वाजवूं मी रांड ॥२॥

तुका बाइले मानवला । चीथू करूनियां बोला ॥३॥

५७१

न करवे धंदा । आइता तोंडीं पडे लोंदा ॥१॥

उठितें तें कुटितें टाळ । अवघा मांडिला कोल्हाळ ॥ध्रु.॥

जिवंत चि मेले । लाजा वाटुनियां प्याले ॥२॥

संसाराकडे । न पाहाती ओस पडे ॥३॥

तळमळती यांच्या रांडा । घालिती जीवा नांवें धोंडा ॥४॥

तुका म्हणे बरें जालें । घे गे बाइले लीहिलें ॥५॥

५७२

कोण घरा येतें आमुच्या काशाला । काय ज्याचा त्याला नाहीं धंदा ॥१॥

देवासाटीं जालें ब्रम्हांड सोइरें । कोमळ्या उत्तरें काय वेचे ॥ध्रु.॥

मानें पाचारितां नव्हे आराणुक । ऐसे येती लोक प्रीतीसाटीं ॥२॥

तुका म्हणे रांडे नावडे भूषण । कांतेलेंसें श्वान पाठीं लागे ॥३॥

॥७॥

५७३

भाव धरी तया तारील पाषाण । दुर्जना सज्जन काय करी ॥१॥

करितां नव्हे नीट श्वानाचें हें पुंस । खापरा परीस काय करी ॥ध्रु.॥

काय करिल तया साकरेचें आळें । बीज तैसीं फळें येती तया ॥२॥

तुका म्हणे वज्र भंगे एक वेळ । कठीण हा खळ तयाहूनी ॥३॥

५७४

इच्छावें तें जवळी आलें । काय बोलें कारण ॥१॥

नामरूपीं पडिली गांठी । अवघ्या गोष्टी सरल्या ॥ध्रु.॥

मुकियाचे परी जीवीं । साकर जेवीं खादली ॥२॥

तुका म्हणे काय बोलें । आतां भलें मौन्य ची ॥३॥

५७५

साधनें तरी हीं च दोन्ही । जरी कोणी साधील ॥१॥

परद्रव्य परनारी । याचा धरीं विटाळ ॥ध्रु.॥

देवभाग्यें घरा येती । संपत्ती त्या सकळा ॥२॥

तुका म्हणे तें शरीर । गृह भांडार देवाचें ॥३॥

५७६

आम्हासाठीं अवतार । मत्स्यकूर्मादि सूकर ॥१॥

मोहें धांवे घाली पान्हा । नांव घेतां पंढरीराणा ॥ध्रु.॥

कोठें न दिसे पाहतां । उडी घाली अवचिता ॥२॥

सुख ठेवी आम्हासाठीं । दुःख आपणची घोंटी ॥३॥

आम्हां घाली पाठीकडे । पुढें कळिकाळाशीं भिडे ॥४॥

तुका म्हणे कृपानीधी । आम्हां उतरीं नांवेमधीं ॥५॥

५७७

रवि रश्मीकळा । नये काढितां निराळा ॥१॥

तैसा आम्हां जाला भाव । अंगीं जडोनि ठेला देव ॥ध्रु.॥

गोडी साकरेपासुनी । कैसी निवडती दोन्ही ॥२॥

तुका म्हणे नाद उठी । विरोनि जाय नभा पोटीं ॥३॥

५७८

थोडें परी निरें । अविट तें घ्यावें खरें ॥१॥

घ्यावें जेणें नये तुटी । बीज वाढे बीजा पोटीं ॥ध्रु.॥

चित्त ठेवीं ग्वाही । आणिकांशीं चाड नाहीं ॥२॥

आपलें तें हित फार । तुका म्हणे खरें सार ॥३॥

५७९

अवघे देव साध । परी या अवगुणांचा बाध ॥१॥

म्हणउनी नव्हे सरी । राहे एका एक दुरी ॥ध्रु.॥

ऊंस कांदा एक आळां । स्वाद गोडीचा निराळा ॥२॥

तुका म्हणे नव्हे सरी । विष अमृताची परी ॥३॥

५८०

शांतीपरतें नाहीं सुख । येर अवघें ची दुःख ॥१॥

म्हणउनी शांति धरा । उतराल पैल तीरा ॥ध्रु.॥

खवळलिया कामक्रोधीं । अंगी भरती आधिव्याधी ॥२॥

म्हणे त्रिविध ताप । जाती मग आपेंआप ॥३॥

५८१

गोडीपणें जैसा गुळ । तैसा देव जाला सकळ ॥१॥

आतां भजों कवणे परी । देव सबाह्य अंतरीं ॥ध्रु.॥

उदका वेगळा । नव्हे तरंग निराळा ॥२॥

हेम अळंकारा नामीं । तुका म्हणे तैसे आम्ही ॥३॥

५८२

परमेष्ठिपदा । तुच्छ करिती सर्वदा ॥१॥

हें चि ज्यांचें धन । सदा हरीचें स्मरण ॥ध्रु.॥

इंद्रपदादिक भोग । भोग नव्हे तो भवरोग ॥२॥

सार्वभौमराज्य । त्यांसि कांहीं नाहीं काज ॥३॥

पाताळींचें आधिपत्य । ते तों मानिती विपत्य ॥४॥

योगसिद्धिसार । ज्यासि वाटे तें असार ॥५॥

मोक्षायेवढें सुख । सुख नव्हे चि तें दुःख ॥६॥

तुका म्हणे हरीविण । त्यासि अवघा वाटे सिण ॥७॥

५८३

मोहोऱ्याच्या संगें । सुत नव्हे आगीजोगें ॥१॥

नाहीं तरी त्याचें भक्ष । काय सांगणें ते साक्ष ॥ध्रु.॥

स्वामीचिया अंगें । रूप नव्हे कोणाजोगें ॥२॥

तुका म्हणे खोडी । देवमणी न देती दडी ॥३॥

५८४

मजसवें नको चेष्टा । नव्हे साळी कांहीं कोष्टा ॥१॥

बैस सांडोनि दिमाख । जाय काळें करीं मुख ॥ध्रु.॥

येथें न सरे चार । हीण आणीक वेव्हार ॥२॥

तुका विष्णुदास । रस जाणतो नीरस ॥३॥

५८५

भाव देवाचें उचित । भाव तोचि भगवंत ॥१॥

धन्यधन्य शुद्ध जाती । संदेह कैंचा तेथें चित्तीं ॥ध्रु.॥

बहुत बराडी । देवजवळी आवडी ॥२॥

तुका म्हणे हें रोकडें । लाभ अधिकारी चोखडे ॥३॥

५८६

गौरव गौरवापुरतें । फळ सत्याचे संकल्प ॥१॥

कठिण योगाहुनि क्षम । ओकलिया होतो श्रम ॥ध्रु.॥

पावलें मरे सिवेपाशीं । क्लेश उरत ते क्लेशीं ॥२॥

तुका म्हणे बहु आणी । कठिण निघालिया रणीं ॥३॥

५८७

न संडी अवगुण । वर्मे मानीतसे सिण ॥१॥

भोग देतां करिती काई । फुटतां यमदंडें डोई ॥ध्रु.॥

पापपुण्यझाडा । देतां तेथें मोटी पीडा ॥२॥

तुका म्हणे बोला । माझ्या सिणती विठ्ठला ॥३॥

५८८

पावे ऐसा नाश । अवघियां दिला त्रास ॥१॥

अविटाचा केला संग । सर्व भोगी पांडुरंग ॥ध्रु.॥

आइता च पाक । संयोगाचा सकळिक ॥२॥

तुका म्हणे धणी । सीमा राहिली होऊनी ॥३॥

५८९

दुर्बळ हें अवघें जन । नारायणीं विमुख ॥१॥

झाडोनियां हात जाती । पात्र होतीं दंडासी ॥ध्रु.॥

सिदोरी तें पापपुण्य । सवेंसिण भिकेचा ॥२॥

तुका म्हणे पडिला वाहो । कैसा पाहा हो लटिक्याचा ॥३॥

५९०

वाजतील तुरें । येणें आनंदें गजरें ॥१॥

जिंकोनियां अहंकार । पावटणी केलें शिर ॥ध्रु.॥

काळा नाहीं वाव । परा श्रमा कोठें ठाव ॥२॥

तुका म्हणे आतां । सोपें वैकुंठासी जातां ॥३॥

५९१

झाड कल्पतरू । न करी याचकीं आव्हेरू ॥१॥

तुम्ही सर्वी सर्वोत्तम । ऐसे विसरतां धर्म ॥ध्रु.॥

परिसा तुमचें देणें । तो त्या जागे अभिमानें ॥२॥

गाऱ्हाण्यानें तुका । गर्जे मारुनियां हाका ॥३॥

५९२

वसवावें घर । देवें बरें निरंतर ॥१॥

संग आसनीं शयनीं । घडे भोजनीं गमनीं ॥ध्रु.॥.

संकल्प विकल्प । मावळोनि पुण्यपाप ॥२॥

तुका म्हणे काळ । अवघा गोविंदें सुकाळ ॥३॥

५९३

येथील हा ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥१॥

घरीं देवाचे अबोला । त्याची ते चि सवे त्याला ॥ध्रु॥.

नाहीं पाहावें लागत । एकाएकीं च ते रित ॥२॥

तुका म्हणे जन । तयामध्यें येवढें भिन्न ॥३॥

५९४

करितां देवार्चन । घरा आले संतजन ॥१॥

देव सारावे परते । संत पूजावे आरते ॥ध्रु.॥.

शाळिग्राम विष्णुमूर्ती । संत हो का भलते याती ॥२॥

तुका म्हणे संधी । अधिक वैष्णवांची मांदी ॥३॥

५९५

ज्याची खरी सेवा । त्याच्या भय काय जीवा ॥१॥

करितां स्वामीसवें वाद । अधिक अधिक आनंद ॥ध्रु.॥.

असावा तो धर्म । मग साहों जातें वर्म ॥२॥

वदे वाग्देवी । तुका विठ्ठली गौरवी ॥३॥

५९६

देवें जीव धाला । संसार तो कडू झाला ॥१॥

ते चि येतील ढेंकर । आनंदाचे हरिहर ॥ध्रु.॥.

वेधी आणिकांस । ऐसा जया अंगीं कस ॥२॥

तुका म्हणे भुक । येणें न लगे आणीक ॥३॥

५९७

नाम साराचें ही सार । शरणागत यमकिंकर ॥१॥

उतमातम । वाचे बोला पुरुषोत्तम ॥ध्रु.॥.

नाम जपतां चंद्रमौळी । नामें तरला वाल्हा कोळी ॥२॥

तुका म्हणे वणूप काय । तारक विठोबाचे पाय ॥३॥

५९८

गातों भाव नाहीं अंगीं । भूषण करावया जगीं ॥१॥

परि तूं पतितपावन । करीं साच हें वचन ॥ध्रु.॥.

मुखें म्हणवितों दास । चित्तीं माया लोभ आस ॥५॥

तुका म्हणे दावीं वेश । तैसा अंतरीं नाहीं लेश ॥३॥

५९९

द्रव्य असतां धर्म न करी । नागविला राजद्वारीं ॥१॥

माय त्यासि व्याली जेव्हां । रांड सटवी नव्हती तेव्हां ॥ध्रु.॥.

कथाकाळीं निद्रा लागे । कामीं श्वानापरी जागे ॥२॥

भोग स्त्रियेसि देतां लाजे । वस्त्र दासीचें घेउनि निजे ॥३॥

तुका म्हणे जाण । नर गाढवाहुनी हीन ॥४॥

६००

मुखें बोले ब्रम्हज्ञान । मनीं धनअभिमान ॥१॥

ऐशियाची करी सेवा । काय सुख होय जीवा ॥ध्रु.॥.

पोटासाठीं संत । झाले कलींत बहुत ॥२॥

विरळा ऐसा कोणी । तुका त्यासि लोटांगणी ॥३॥

६०१

एक वेळ प्रायश्चित्त । केलें चित्त मुंडण ॥१॥

अहंकारा नांवें दोष । त्याचें ओस पाडिले ॥ध्रु.॥

अनुतापें स्नानविधि । यज्ञसिद्धी देहहोम ॥२॥

जीवशिवा होतां चुका । तेथें तुका विनटला ॥३॥

६०२

त्रैलोक्य पाळितां उबगला नाहीं । आमचें त्या काई असे ओझें ॥१॥

पाषाणाचे पोटीं बैसला दर्दुर । तया मुखीं चार कोण घाली ॥ध्रु.॥

पक्षी अजगर न करी संचित । तयासि अनंत प्रतिपाळी ॥२॥

तुका म्हणे तया भार घातलिया । उपेक्षीना दयासिंधु माझा ॥३॥

६०३

बोली मैंदाची बरवी असे । वाटे अंतरीं घालावे फांसे ॥१॥

कैसा वरिवरि दिसताहे चांग । नव्हे भाविक केवळ मांग ॥धृ.॥

टिळा टोपी माळा कंठीं । अंधारीं नेउनि चेंपी घांटी ॥२॥

तुका म्हणे तो केवळ पुंड । त्याजवरी यमदंड ॥३॥

६०४

दोष पळती कीर्तनें । तुझ्या नामें संकीर्तनें ॥१॥

हें कां करूं आदरिलें । खोटें वचन आपुलें ॥धृ.॥

तुम्ही पापा भीतां । आम्हां उपजावया चिंता ॥२॥

तुका म्हणे सेवा । कळिकाळा जिंकी देवा ॥३॥

६०५

करा नारायणा । माझ्या दुःखाची खंडणा ॥१॥

वृत्ति राखा पायांपाशीं । वस्ती धरूनि मानसीं ॥धृ.॥

पाळोनियां लळा । आतां पाववावें फळा ॥२॥

तुका म्हणे दीनें । त्यांचा हरतिया सीण ॥३॥

६०६

मी तों दीनाहूनि दीन । माझा तूज अभिमान ॥१॥

मी तों आलों शरणागत । माझें करावें स्वहित ॥धृ.॥

दिनानाथा कृपाळुवा । सांभाळावें आपुल्या नांवा ॥२॥

तुका म्हणे आतां । भलें नव्हे मोकलितां ॥३॥

६०७

सुख वाटे तुझे वर्णितां पवाडे । प्रेम मिठी पडे वदनासी ॥१॥

व्याले दोन्ही पक्षी एका वृक्षावरी । आला दुराचारी पारधी तो ॥ध्रु.॥

वृक्षाचिया माथां सोडिला ससाना । धनुष्यासि बाणा लावियेलें ॥२॥

तये काळीं तुज पक्षी आठविती । धांवें गा श्रीपती मायबापा ॥३॥

उडोनियां जातां ससाना मारील । बैसतां विंधील पारधी तो ॥४॥

ऐकोनियां धांवा तया पिक्षयांचा । धरिला सर्पाचा वेश वेगीं ॥५॥

डंखोनि पारधी भुमीसि पाडिला । बाण तो लागला ससान्यासी ॥६॥

ऐसा तूं कृपाळु आपुलिया दासा । होसील कोंवसा संकटींचा ॥७॥

तुका म्हणे तुझी कीर्ति त्रिभुवना । वेदाचिये वाणी वर्णवेना ॥८॥

६०८

नाही दुकळलों अन्ना । परि या मान जनार्दना ॥१॥

देव केला सकळसाक्षी । काळीं आणि शुद्धपक्षीं ॥ध्रु.॥

भोगी भोगविता । बाळासवें तो चि पिता ॥२॥

कर्म अकर्म जळालें । प्रौढें तुका तें उरले ॥३॥

नाटाचे अभंग समाप्त ६३

६०९

प्रथम नमन तुज एकदंता । रंगीं रसाळ वोडवीं कथा । मति सौरस करीं प्रबळता । जेणें फिटे आतां अंधकार ॥१॥

तुझिये कृपेचें भरितें । आणीक काय राहिलें तेथें । मारग सिद्धाच्यानि पंथें । पावविसी तेथें तूं चि एक ॥ध्रु.॥

आरंभा आदि तुझें वंदन । सकळ करितां कारण । देव ॠषि मुनि आदिकरुन । ग्रंथ पुराण निर्माणी ॥२॥

काय वणूप तुझी गती । एवढी कैची मज मती । दिनानाथ तुज म्हणती करी । करीं सत्य वचन हें चि आपुलें ॥३॥

मज वाहावतां मायेच्या पुरीं । बुडतां डोहीं भवसागरीं । तुज वांचुनि कोण तारी । पाव झडकरी तुका म्हणे ॥४॥

६१०

प्रथमारंभीं लंबोदर । सकळ सिद्धींचा दातार । चतुर्भुज फरशधर । न कळे पार वर्णितां ॥१॥

तो देव नटला गौरीबाळ । पायीं बांधोनि घागऱ्यां घोळ । नारदतुंबरसहित मेळ । सुटला पळ विघ्नांसी ॥२॥

नटारंभी थाटियला रंग । भुजा नाचवी हालवी अंग । सेंदुरविलेपनें चांग । मुगुटीं नाग मिरविला ॥३॥

जया मानवतीदेव ऋषि मुनी । पाहातां न पुरें डोळियां धनी । असुर जयाच्या चरणीं । आदीं अवसानीं तो चि एक ॥४॥

सकळां सिद्धींचा दातार । जयाच्या रूपा नाहीं पार । तुका म्हणे आमुचा दातार । भवसागर तारील हा ॥५॥

६११

विठ्ठल आमचें जीवन । आगमनिगमाचें स्थान । विठ्ठल सिद्धीचें साधन । विठ्ठल ध्यानविसावा ॥१॥

विठ्ठल कुळींचें दैवत । विठ्ठल वत्ति गोत । विठ्ठल पुण्य पुरुषार्थ । आवडे मात विठ्ठलाची ॥२॥

विठ्ठल विस्तारला जनीं । सप्त ही पाताळें भरूनी । विठ्ठल व्यापक त्रिभुवनीं । विठ्ठल मुनिमानसीं ॥३॥

विठ्ठल जीवाचा जिव्हाळा । विठ्ठल कृपेचा कोंवळा । विठ्ठल प्रेमाचा पुतळा । लावियेलें चाळा । विश्व विठ्ठलें ॥४॥

विठ्ठल बाप माय चुलता । विठ्ठल भगिनी आणि भ्राता । विठ्ठलेंविण चाड नाहीं गोता । तुका म्हणे आतां नाहीं दुसरें ॥५॥

६१२

बरवा झाला वेवसाव । पावलों चिंतिला चि ठाव । दृढ पायीं राहिला भाव । पावला जीव विश्रांती ॥१॥

बरवा फळला शकुन । अवघा निवारिला सिण । तुमचें जालिया दरुषण । जन्ममरण नाहीं आता ॥ध्रु.॥

बरवें जालें आलों या ठाया । होतें संचित ठायींच पाया । देहभाव पालटली काया । पडली छाया ब्रम्हींची ॥२॥

जोडिलें न सरे हें धन । अविनाश आनंदघन । अमूर्तमूर्ति मधुसूदन । सम चरण देखियेले ॥३॥

जुनाट जुगादिचें नाणें । बहुता काळाचें ठेवणें । लोपलें होतें पारिखेपणें । ठावचळण चुकविला ॥४॥

आतां या जीवाचियासाठीं । न सुटे पडलिया मिठी । तुका म्हणे सिणलों जगजेठी । न लगो दिठी दुसऱ्याची ॥५॥

६१३

मी तंव अनाथ अपराधी । कर्महीन मतिमंदबुद्धी । तुज म्यां आठविलें नाहीं कधीं । वाचे कृपानीधी मायबापा ॥१॥

नाहीं ऐकिलें गाइलें गीत । धरिली लाज सांडिलें हित । नावडे पुराण बैसले संत । केली बहुत परनिंदा ॥ध्रु.॥

केला करविला नाहीं उपकार । नाहीं दया आली पीडितां पर । करू नये तो केला व्यापार । वाहिला भार कुटुंबाचा ॥२॥

नाही केलें तीर्थाचें भ्रमण । पाळिला पिंड करचरण । नाहीं संतसेवा घडलें दान । पूजावलोकन मुर्तीचें ॥३॥

असंगसंग घडले अन्याय । बहुत अधर्म उपाय । न कळे हित करावें तें काय । नये बोलूं आठवूं तें ॥४॥

आप आपण्या घातकर । शत्रु जालों मी दावेदार । तूं तंव कृपेचा सागर । उतरीं पार तुका म्हणे ॥५॥

६१४

आतां पावन सकळ सुखें । खादलें कदा तें नखें । अवघे सरलें पारिखें । सकळ देखें माहियरें ॥१॥

जवळी विठ्ठल रखुमाई । बहिणी बंधु बाप आई । सकळ गोताची च साई । पारिखें काई ऐसें नेणिजे ॥ध्रु.॥

जगदाकारीं जाली सत्ता । वारोनी गेली पराधीनता । अवघे आपुलें चि आतां । लाज आणि चिंता दुऱ्हावली ॥२॥

वावरे इच्छा वसे घरीं । आपुले सत्तेचे माहेरीं । करवी तैसें आपण करी । भीड न घरी चुकल्याची ॥३॥

सोसिला होता सासुरवास । बहुतांचा बहुत दिवस । बहु कामें पुरविला सोस । आतां उदास आपुल्यातें ॥४॥

करिती कवतुक लाडें । मज बोलविती कोडें । मायबाप उत्तरें गोडें । बोले बोबडें पुढें तुका ॥५॥

६१५

सर्वसुखाचिया आशा जन्म गेला । क्षण मुक्ती यत्न नाहीं केला । हिंडतां दिशा सीण पावला । मायावेष्टीला जीव माझा ॥१॥

माझें स्वहित नेणती कोणी । कांहीं न करितां मजवांचुनी । स्वजन तंव सुखमांडणी । नेणती कोणी आदि अंत ॥ध्रु.॥

काय सांगों गर्भीची यातना । मज भोगितां नारायणा । मांस मळ मूत्र जाणा । तुज क्षणक्षणा ध्यात असें ॥२॥

मज चालतां प्रयाणकाळीं । असतां न दिसती जवळी । मृत्तिके मृत्तिका कवळी । एकले मेळीं संचिताचे ॥३॥

आतां मज ऐसें करीं गा देवा । कांहीं घडे तुझी चरणसेवा । तुका विनवीतसे केशवा । चालवीं दावा संसारें ॥४॥

६१६

अगा ए सावऱ्यासगुणा । गुणनिधिनाम नारायणा । आमची परिसा विज्ञापना । सांभाळी दीना आपुलिया ॥१॥

बहु या उदराचे कष्ट । आम्हांसि केलें कर्मभ्रष्ट । तुमची चुकविली वाट । करीं वटवट या निमित्यें ॥ध्रु.॥

जालों पांगिला जनासी । संसाराची आंदणी दासी । न कळे कधीं सोडविसी । दृढपाशीं बहु बांधलों ॥२॥

येथें तों नये आठव कांहीं । विसावा तो क्षण एक नाहीं । पडिलों आणिके प्रवाहीं । हित तों कांहीं दिसे चि ना ॥३॥

जीवित्व वेचलों वियोगें । हिंडतां प्रवास वाउगें । कांहीं व्याधि पीडा रोगें । केलिया भोगें तडातोडी ॥४॥

माझा मीं च जालों शत्रु । कैचा पुत्र दारा कैचा मित्रु । कासया घातला पसरु । अहो जगद्गुरू तुका म्हणे ॥५॥

६१७

आतां मज धरवावी शुद्धी । येथुनी परतवावी बुद्धी । घ्यावें सोडवुनि कृपानिधि । सांपडलों संधीं काळचक्रीं ॥१॥

करिसील तरि नव्हे काई । राईचा डोंगर पर्वत राई । आपुले करुणेची खाई । करीं वो आई मजवरी ॥ध्रु.॥

मागील काळ अज्ञानपणें । सरला स्वभावें त्या गुणें । नेणे आयुष्य जालें उणें । पुढील पेणें अंतरलें ॥२॥

आतां मज वाटतसे भय । दिवसेंदिवस चालत जाय । येथें म्या येउनि केलें काय । नाहीं तुझे पाय आठविले ॥३॥

करूनि अपराध क्षमा । होतील केले पुरुषोत्तमा । आपुले नामीं घ्यावा प्रेमा । सोडवीं भ्रमापासुनिया ॥४॥

हृदय वसो तुमच्या गुणीं । ठाव हा पायांपें चरणीं । करूं हा रस सेवन वाणी । फिटे तों धणी तुका म्हणे ॥५॥

६१८

जेणें हा जीव दिला दान । तयाचें करीन चिंतन । जगजीवन नारायण । गाईन गुण तयाचे ॥१॥

जो या उभा भीवरेच्या तिरीं । कट धरूनियां करीं । पाउलें सम चि साजिरीं । अंतरीं धरोनि राहेन ॥ध्रु.॥

जो या असुरांचा काळ । भक्तजनप्रतिपाळ । खेळे हीं लाघवें सकळ । तयाच्या भाळ पायांवरी ॥२॥

जो या गोपाळांच्या मेळीं । खेळु खेळे वनमाळी । रसातळा नेला बळी । राहे पाताळीं स्वामी माझा ॥३॥

जो हा लावण्यपुतळा । जयाचे अंगीं सकळ कळा । जयाचे गळां वैजयंतीमाळा । तया वेळोवेळां दंडवत ॥४॥

जयाचे नाम पाप नासी । लक्ष्मी ऐसी जयाची दासी । जो हा तेजोपुंज्यरासी । सर्वभावें त्यासि तुका शरण ॥५॥

६१९

काय मी उद्धार पावेन । काय कृपा करील नारायण । ऐसें तुम्ही सांगा संतजन । करा समाधान चित्त माझें ॥१॥

काय हें खंडईल कर्म । पारुषतील धर्माधर्म । कासयानें तें कळे वर्म । म्हणउनी श्रम वाटतसे ॥ध्रु.॥

काय हो स्थिर राहेल बुद्धी । कांहीं अरिष्ट न येल मधीं । धरिली जाईल ते शुद्धी । शेवट कधीं तो मज न कळे ॥२॥

काय ऐसें पुण्य होईल गांठीं । घालीन पायीं देवाचे मिठी । मज तो कृवाळील जगजेठी । दाटइन कंठीं सद्‌गदित ॥३॥

काय हे निवतील डोळे । सुख तें देखोनी सोहळे । संचित कैसें तें न कळे । होतील डोहळे वासनेसी ॥४॥

ऐसी चिंता करीं सदा सर्वकाळ । रात्रिदिवस तळमळ । तुका म्हणे नाहीं आपुलें बळ । जेणें फळ पावें निश्चयेंसी ॥५॥

६२०

तूंचि अनाथाचा दाता । दुःख मोह नासावया चिंता । शरण आलों तुज आतां । तारीं कृपावंता मायबापा ॥१॥

संतसंगति देई चरणसेवा । जेणें तुझा विसर न पडावा । हा च भाव माझिया जीवा । पुरवीं देवा मनोरथ ॥२॥

मज भाव प्रेम देई कीर्ती । गुण नाम वर्णावया स्तुती । विघ्नां सोडवूनि हातीं । विनंती माझी परिसावी हे ॥३॥

आणीक कांहीं नाहीं मागणें । सुखसंपत्तिराज्यचाड धन । सांकडें न पडे तुज जेणें । दुजें भक्तीविण मायबापा ॥४॥

जोडोनियां कर पायीं ठेवीं माथा । तुका विनवी पंढरिनाथा । रंगीं वोडवावी रंगकथा । पुरवीं व्यथा मायबापा ॥५॥

६२१

सेंदरीं हें देवी दैवतें । कोण तीं पुजी भुतेंकेतें । आपुल्या पोटा जीं रडतें । मागती शितें अवदान ॥१॥

आपुले इच्छे आणिकां पीडी । काय तें देईल बराडी । कळों ही आली तयाची जोडी । अल्प रोकडी बुद्धी अधरा ॥ध्रु.॥

दासीचा पाहुनरउखतें । धणी देईल आपुल्या हातें । करुणाभाषणउचितें । हें तों रितें सतंत शक्तिहीन ॥२॥

काय तें थिल्लरीचें पाणी । ओठ न भिजे फिटे धणी । सीण तरीं आदीं आवसानीं । क्षोभे पुरश्चरणीं दिलें फळ ॥३॥

विलेपनें बुजविती तोंड । भार खोल वाहाती उदंड । करविती आपणयां दंड । ऐसियास भांड म्हणे देव तो ॥४॥

तैसा नव्हे नारायण । जगव्यापक जनार्दन । तुका म्हणे त्याचें करा चिंतन । वंदू चरण येती सकळें ॥५॥

६२२

विषयओढीं भुलले जीव । आतां यांची कोण करील कींव । नुपजे नारायणीं भाव । पावोनि ठाव नरदेह ॥१॥

कोण सुख धरोनि संसारीं । पडोनि काळाचे आहारीं । माप या लागलें शरीरीं । जालियावरी सळे ओढिती ॥ध्रु.॥

बापुडीं होतील सेवटीं । आयुष्यासवें जालिया तुटी । भोगिले मागें पुढे ही कोटी । होईल भेटी जन्मासी ॥२॥

जंतिली घाणां बांधोनि डोळे । मागें जोडी आर तेणेंही पोळे । चालिलों किती तें न कळे । दुःखें हारंबळे भूकतान ॥३॥

एवढें जयाचें निमत्ति । प्रारब्ध क्रियमाण संचित । तें हें देह मानुनि अनित्य । न करिती नित्य नामस्मरण ॥४॥

तुका म्हणे न वेंचतां मोल । तो हा यासि महाग विठ्ठल । वेंचितां फुकाचे चि बोल । केवढें खोल अभागिया ॥५॥

६२३

आले हो संसारा तुम्ही एक करा । मुक्तिमार्ग हळू चि धरा । काळदंड कुंभयातना थोरा । कां रे अघोरा देखसी ना ॥१॥

नाहीं त्या यमासि करुणा । बाहेर काढितां कुडी प्राणा । ओढाळ सांपडे जैं धान्या । चोर यातना धरिजेतां ॥२॥

नाहीं दिलें पावइल कैसा । चालतां पंथ तेणें वळसा । नसेल ठाउकें ऐकतो कैसा । नेती बंद जैसा धरोनियां ॥३॥

क्षण एक नागीवा पायीं । न चलवे तया करितां कांहीं । वोढितां कांटवणा सोई । अग्निस्तंभीं बाही कवटाळविती ॥४॥

देखोनि अंगें कांपती । तये नदीमाजी चालविती । लागे ठाव न लगे बुडविती । वरि मारिती यमदंड ॥५॥

तानभूक न साहावे वेळ । तो राखिती कितीएक काळ । पिंड पाळूनि कैसा सीतळ । तो तप्तभूमीं ज्वाळ लोळविती ॥६॥

म्हणउनी करा कांहीं सायास । व्हावेल तर व्हा रे उदास । करवेल तर करा नामघोष । सेवा भक्तिरस तुका म्हणे ॥७॥

६२४

न बोलसी तें ही कळलें देवा । लाजसी आपुलिया नांवा । तुज मी नाहीं घालीत गोवा । भीड केशवा कासयाची ॥१॥

उतरीं आपुला हा पार । मजशीं बोलोनि उत्तर । माझा तुज नव्हे अंगीकार । मग विचार करीन मी ॥२॥

दात्या आणि मागत्यासी । धर्मनीति तरी बोलिली ऐसी । यथानशक्ति टाकेल तैसी । बाधी दोघांसी विन्मुखता ॥३॥

म्हणोनि करितों मी आस । तुझिया वचनाची वास । धीर हा करूनि सायास । न टळें नेमास आपुलिया ॥४॥

तुझें म्यां घेतल्या वांचून । न वजें एथूनि वचन । हा चि माझा नेम सत्य जाण । आहे नाहीं म्हणे तुका म्हणे ॥५॥

६२५

आतां मी न पडें सायासीं । संसारदुःखाचिये पाशीं । शरण रिघेन संतांसी । ठाव पायांपाशीं मागेन त्यां ॥१॥

न कळे संचित होतें काय । कोण्या पुण्यें तुझे लाधती पाय । आतां मज न विसंबें माय । मोकलूनि धाय विनवीतसें ॥२॥

बहुत जाचलों संसारें । मोहमायाजाळाच्या विखारें । त्रिगुण येतील लहरें । तेणें दुःखें थोरें आक्रंदलों ॥३॥

आणीक दुःखें सांगों मी किती । सकळ संसारिस्थती । न साहे पाषाण फुटती । भय चित्ति कांप भरलासे ॥४॥

आतां मज न साहवे सर्वथा । संसारगंधीची हे वार्ता । जालों वेडा असोनि जाणता । पावें अनंता तुका म्हणे ॥५॥

६२६

आतां तुज कळेल तें करीं । तारिसी तरि तारीं मारीं । जवळी अथवा दुरी धरीं । घाली संसारीं अथवा नको ॥१॥

शरण आलों नेणतपणें । भाव आणि भक्ति कांहीं च नेणें । मतिमंद सर्वज्ञानें । बहु रंक उणें रंकाहुनी ॥धृ.॥

मन स्थिर नाहीं माझिये हातीं । इंद्रियें धांवतां नावरती । सकळ खुंटलिया युक्ति । शांति निवृत्ति जवळी नाहीं ॥२॥

सकळ निवेदिला भाव । तुझिये पायीं ठेविला जीव । आतां करीं कळे तो उपाव । तूं चि सर्व ठाव माझा देवा ॥३॥

राहिलों धरूनि विश्वास । आधार नेटीं तुझी कास । आणीक नेणें मी सायास । तुका म्हणे यास तुझें उचित ॥४॥

६२७

देवा तूं कृपाकरुणासिंधु । होसी मायबाप आमचा बंधु । जीवनसिद्धी साधनसिंधु । तोडिसी भवबंधु काळपाश ॥१॥

शरणागता वज्रपंजर । अभयदाना तूं उदार । सकळां देवां तूं अगोचर । होसी अविकार अविनाश ॥धृ.॥

भागली स्तुति करितां फार । तेथें मी काय तें गव्हार । जाणावया तुझा हा विचार । नको अंतर देऊं आतां ॥२॥

नेणें भाव परि म्हणवीं तुझा । नेणें भक्ति परि करितों पूजा । आपुल्या नामाचिया काजा । तुज केशीराजा लागे धांवणें ॥३॥

तुझिया बळें पंढरीनाथा । जालों निर्भर तुटली व्यथा । घातला भार तुझिया माथां । न भीं सर्वथा तुका म्हणे ॥४॥

६२८

कोण सुख धरोनि संसारीं । राहों सांग मज बा हरी । अवघ्या नाशिवंता परी । थिता दुरी अंतरसी ॥१॥

प्रथम केला गर्भि वास । काय ते सांगावे सायास । दुःख भोगिलें नव ही मास । आलों जन्मास येथवरी ॥२॥

बाळपण गेलें नेणतां । तारुण्यदशे विषयव्यथा । वृद्धपणीं प्रवर्तली चिंता । मरें मागुता जन्म धरीं ॥३॥

क्षण एक तो ही नाहीं विसावा । लक्ष चौऱ्यांशीं घेतल्या धांवा । भोवंडिती पाठीं लागल्या हांवा । लागो आगी नांवा माझ्या मीपणा ॥४॥

आतां पुरे ऐसी भरोवरी । रंक होऊनि राहेन द्वारीं । तुझा दास मी दीन कामारी । तुका म्हणे करीं कृपा आतां ॥५॥

६२९

सुख या संतसमागमें । नित्य दुनावे तुझिया नामें । दहन होती सकळ कर्मे । सर्वकाळ प्रेमें डुलतसों ॥१॥

म्हणोनि नाहीं कांहीं चिंता । तूं चि आमुचा मातापिता । बहिणी बंधु आणि चुलता । आणिकां गोतां सर्वांठायीं ॥२॥

ऐसा हा कळला निर्धार । मा माझा तुज न पडे विसर । अससी देऊनियां धीर । बाह्य अभ्यंतर मजजवळा ॥३॥

दुःख तें कैसें नये स्वप्नासी । भुक्तिमुक्ति जाल्या कामारी दासी । त्यांचें वर्म तूं आम्हांपाशीं । सुखें राहिलासी प्रेमाचिया ॥४॥

जेथें तुझ्या कीर्तनाचा घोष । जळती पापें पळती दोष । काय तें उणें आम्हां आनंदास । सेवूं ब्रम्हरस तुका म्हणे ॥५॥

६३०

देवा तूं आमचा कृपाळ । भक्तिप्रतिपाळ दीनवत्सळ । माय तूं माउली स्नेहाळ । भार सकळ चालविसी ॥१॥

तुज लागली सकळ चिंता । राखणें लागे वांकडें जातां । पुडती निरविसी संतां । नव्हे विसंबतां धीर तुज ॥२॥

आम्हां भय चिंता नाहीं धाक । जन्म मरण कांहीं एक । जाला इहलोकीं परलोक । आलें सकळैकवैकुंठ ॥३॥

न कळे दिवस कीं राती । अखंड लागलीसे ज्योती । आनंदलहरीची गती । वर्णूं कीर्ती तया सुखा ॥४॥

तुझिया नामाचीं भूषणें । तों यें मज लेवविलीं लेणें । तुका म्हणे तुझियान गुणें । काय तें उणें एक आम्हां ॥५॥

६३१

न पवे सन्निध वाटते चिंता । वरि या बहुतांची सत्ता । नुगवे पडत जातो गुंता । कर्मा बळिवंता सांपडलों ॥१॥

बहु भार पडियेला शिरीं । मी हें माझें मजवरी । उघड्या नागविलों चोरीं । घरिच्याघरीं जाणजाणतां ॥ध्रु.॥

तुज मागणें इतुलें आतां । मज या निरवावें संतां । जाला कंठस्फोट आळवितां । उदास आतां न करावें ॥२॥

अति हा निकट समय । मग म्यां करावें तें काय । दिवस गेलिया टाकईल छाय । उरईल हाय रातिकाळीं ॥३॥

होईल संचिताची सत्ता । अंगा येईल पराधीनता । ठाव तो न दिसे लपतां । बहुत चिंता प्रवर्तली ॥४॥

ऐसी या संकटाची संधी । धांव घालावी कृपानिधी । तुका म्हणे माझी बळबुद्धी । सकळ सिद्धी पाय तुझे ॥५॥

६३२

आतां धर्माधर्मी कांहीं उचित । माझें विचारावें हित । तुज मी ठाउका पतित । शरणागत परि जालों ॥१॥

येथें राया रंका एकी सरी । नाहीं भिन्नाभिन्न तुमच्या घरीं । पावलों पाय भलत्या परी । मग बाहेरी न घालावें ॥धृ.॥

ऐसें हें चालत आलें मागें । नाहीं मी बोलत वाउगें । आपुलिया पडिल्या प्रसंगें । कीर्ति हे जगे वाणिजेते ॥२॥

घालोनियां माथां बैसलों भार । सांडिला लौकिक वेव्हार । आधीं हे विचारिली थार । अविनाश पर पद ऐसें ॥३॥

येथें एक वर्म पाहिजे धीर । परि म्यां लेखिलें असार । देह हें नाशिवंत जाणार । धरिलें सार नाम तुझें ॥४॥

केली आराणुक सकळां हातीं । धरावें धरिलें तें चित्ती । तुका म्हणें सांगितलें संतीं । देई अंतीं ठाव मज देवा ॥५॥

६३३

बरवें झालें आलों जन्मासी । जोड जोडिली मनुष्य देहा ऐसी । महा लाभाची उत्तम रासी । जेणें सुखासी पात्र होइजे ॥१॥

दिलीं इंद्रियें हात पाय कान । डोळे मुख बोलावया वचन । जेणें तूं जोडसी नारायण । नासे जीवपण भवरोग ॥धृ.॥

तिळेंतीळ पुण्य सांचा पडे । तरि हें बहुतां जन्मीं जोडे । नाम तुझें वाचेसी आतुडे । समागम घडे संतांचा ॥२॥

ऐसिये पावविलों ठायीं । आतां मी कांई होऊं उतराई । येवढा जीव ठेवीन पायीं । तूं माझे आई पांडुरंगे ॥३॥

फेडियेला डोळियांचा कवळ । धुतला गुणदोषांचा मळ । लावूनि स्तनीं केलों सीतळ । निजविलों बाळ निजस्थानीं ॥४॥

नाहीं या आनंदासी जोडा । सांगतां गोष्टी लागती गोडा । आला आकारा आमुच्या चाडा । तुका म्हणे भिडा भक्तिचिया ॥५॥

६३४

अल्प भाव अल्प मती । अल्प आयुष्य नाहीं हातीं । अपराधाची वोळिलों मूर्ती । अहो वेदमूर्ती परियेसा ॥१॥

किती दोषा देऊं परिहार । गुणदोषें मळिलें अंतर । आदि वर्तमान भविष्याकार । गेला अंतपार ऐसें नाहीं ॥धृ.॥

विविध कर्म चौऱ्यांशी फेरा । त्रिविध भोग या शरीरा । कर्मकोठार पांजरा । जन्मजरामरणसांटवण ॥२॥

जीवा नाहीं कुडीचें लाहातें । यें भिन्न पंच भूतें । रचतें खचतें संचितें । असार रितें फलकट ॥३॥

पुत्र पत्नी सहोदर । मायबाप गोताचा पसर । मळितां काष्ठें लोटतां पूर । आदळीं दूर होती खलाळीं ॥४॥

म्हणोनि नासावें अज्ञान । इतुलें करीं कृपादान । कृपाळु तूं जनार्दन । धरूनि चरण तुका विनवी ॥५॥

६३५

ऐसी हे गर्जवूं वैखरी । केशव मुकुंद मुरारी । राम कृष्ण नामें बरीं । हरी हरी दोष सकळ ॥१॥

जनार्दना जगजीवना । विराटस्वरूपा वामना । महदादि मधुसूदना । भवबंधना तोडितिया ॥ध्रु.॥

चक्रपाणी गदाधरा । असुरमर्दना वीर्यवीरा । सकळमुगुटमणि शूरा । अहो दातारा जगदानिया ॥२॥

मदनमूर्ती मनमोहना । गोपाळगोपिकारमणा । नटनाट्यकौशल्य कान्हा । अहो संपन्ना सर्वगुणें ॥३॥

गुणवंता आणि निर्गुणा । सर्वसाक्षी आणि सर्वजाणा । करोनि अकर्ता आपणा । नेदी अभिमाना आतळों ॥४॥

कासयानें घडे याची सेवा । काय एक समर्पावें या देवा । वश्य तो नव्हे वांचुनि भावा । पाय जीवावेगळे न करी तुका ॥५॥

६३६

होतों तें चिंतीत मानसीं । नवस फळले नवसीं । जोडिते नारायणा ऐसी । अविट ज्यासी नाश नाहीं ॥१॥

धरिले जीवीं न सोडीं पाय । आलें या जीवित्वाचें काय । कैं हे पाविजेती ठाय । लाविली सोय संचितानें ॥ध्रु.॥

मज तों पडियेली होती भुली । चित्तीची अपसव्य चाली । होती मृगजळें गोवी केली । दृष्टी उघडली बरें जालें ॥२॥

आतां हा सिद्धी पावो भाव । मध्यें चांचल्यें न व्हावा जीव । ऐसी तुम्हां भाकीतसें कींव । कृपाळुवा जगदानिया ॥३॥

कळों येतें आपुले बुद्धी । ऐसें तों न घडतें कधीं । केवढे आघात ते मधीं । लज्जा रिद्धी उभी आड ठाके ॥४॥

कृपा या केली संतजनीं । माझी अळंकारिली वाणी । प्रीति हे लाविली कीर्तनीं । तुका चरणीं लोळतसे ॥५॥

६३७

तुझिया पार नाहीं गुणां । माझी अल्प मति नारायणा । भवतारका जी सुजाणा । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥१॥

काय जाणावें म्यां दीनें । तुझिये भक्तीचीं लक्षणें । धड तें तोंड धोऊं नेणें । परि चिंतनें काळ सारीं ॥ध्रु.॥

न लवीं आणीक कांहीं पिसें । माझिया मना वांयां जाय ऐसें । चालवीं आपुल्या प्रकाशें । हातीं सरिसें धरोनियां ॥२॥

तुज समर्पिली काया । जीवें भावें पंढरीराया । सांभाळीं समविषम डाया । करीं छाया कृपेची ॥३॥

चतुर तरीं चतुरां रावो । जाणता तरीं जीवांचा जीव । न्यून तो कोण एक ठाव । आरुष भाव परि माझा ॥४॥

होतें तें माझें भांडवल । पायांपें निवेदिले बोल । आदरा ऐसें पाविजे मोल । तुका म्हणे साच फोल तूं जाणसी ॥५॥

६३८

कां हो माझा मानियेला भार । ऐसा दिसे फार । अनंत पावविलीं उद्धार । नव्हे चि थार मज शेवटीं ॥१॥

पाप बळिवंत गाढें । तुज ही राहों सकतें पुढें । मागील कांहीं राहिलें ओढें । नवल कोडें देखियेलें ॥२॥

काय मानिती संतजन । तुमचें हीनत्ववचन । कीं वृद्ध जाला नारायण । न चले पण आधील तो ॥३॥

आतां न करावी चोरी । बहुत न धरावें दुरी । पडदा काय घरच्याघरीं । धरिलें दुरी तेव्हां धरिलें ॥४॥

नको चाळवूं अनंता । कासया होतोसि नेणता । काय तूं नाहीं धरीत सत्ता । तुका म्हणे आतां होई प्रगट ॥५॥

६३९

मज ते हांसतील संत । जींहीं देखिलेती मूर्तिमंत । म्हणोनि उद्वेगलें चत्ति । आहा च भक्त ऐसा दिसें ॥१॥

ध्यानीं म्या वर्णावेति कैसे । पुढें एकीं स्तुति केली असे । तेथूनि जीव निघत नसे । ऐसिये आश लागलोंसें ॥ध्रु.॥

कासया पाडिला जी धडा । उगा चि वेडा आणि वांकडा । आम्हां लेंकरांसि पीडा । एक मागें जोडा दुसऱ्याचा ॥२॥

सांगा कोणाचा अन्याय । ऐसें मी धरीतसें पाय । तूं तंव सम चि सकळां माय । काय अन्याय एक माझा ॥३॥

नये हा जरी कारणा । तरी कां व्यालेति नारायणा । वचन द्यावें जी वचना । मज अज्ञाना समजावीं ॥४॥

बहुत दिवस केला बोभाट । पाहातां श्रमलों ते वाट । तुका म्हणे विस्तारलें ताट । काय वीट आला नेणों स्वामी ॥५॥

६४०

बरें जालें आजिवरी । नाहीं पडिलों मृत्याचे आहारीं । वांचोन आलों एथवरी । उरलें तें हरी तुम्हां समर्पण ॥१॥

दिला या काळें अवकाश । नाहीं पावलें आयुष्य नाश । कार्या कारण उरलें शेष । गेलें तें भूस जावो परतें ॥ध्रु.॥

बुडणें खोटें पावतां थडी । स्वप्नीं जाली ओढाओढी । नासली जागृतीची घडी । साच जोडी शेवटीं गोड घास ॥२॥

तुम्हासि पावविली हाक । तेणें निरसला धाक । तुमचें भातें हें कवतुक । जे शरणागत लोक रक्षावे ॥३॥

रवीच्या नावें निशीचा नाश । उदय होतां चि प्रकाश । अतां कैचा आम्हां दोष । तूं जगदीश कैवारी ॥४॥

आतां जळो देह सुख दंभ मान । न करीं याचें साधन । तूं जगदादि नारायण । आलों शरण तुका म्हणे ॥५॥

६४१

आतां माझा नेणों परतों भाव । विसावोनि पायीं ठेविला जीव । सकळां लाभांचा हा ठाव । ऐसा वाव जाला चित्तीठायीं ॥१॥

भांडवल गांठी तरि विश्वास । जालों तों जालों निश्चय दास । न पाहें मागील ते वास । पुढती सोस सेवेचा ची ॥ध्रु.॥

आहे तें निवेदिलें सर्व । मी हें माझें मोडियला गर्व । अकाळीं काळ अवघें पर्व । जाला भरवसा कृपेलाभाचा ॥२॥

वेव्हारीं वेव्हारा अनंत । नाहीं यावांचुनी जाणत । तरी हें समाधान चत्ति । लाभहानी नाहीं येत अंतरा ॥३॥

करूनि नातळों संसारा । अंग भिन्न राखिला पसारा । कळवळा तो जीवनीं खरा । बीजाचा थारा दुरी आघात ॥४॥

बहु मतापासूनि निराळा । होऊनि राहिलों सोंवळा । बैसल्या रूपाचा कळवळा । तुका म्हणे डोळां लेइलों तें ॥५॥

६४२

तुळसीमाळा घालुनी कंठीं । उभा विटेवरी जगजेठी । अवलोकोनि पुंडलीका दृष्टी । असे भीमातटीं पंढरीनाथ ॥१॥

भुक्तिमुक्ति जयाच्या कामारी । रिद्धीसिद्धी वोळगती द्वारीं । सुदर्शन घरटी करी । काळ कांपे दुरी धाकें तया ॥२॥

जगज्जननी असे वाम भागीं । भीमकी शोभली अर्धांगीं । जैसी विद्युल्लता झमके मेघीं । दरुषणें भंगी महा दोष ॥३॥

सुखसागर परमानंदु । गोपीगोपाळां गोधनां छंदु । पक्षीश्वापदां जयाचा वेधु । वाहे गोविंदु पांवा छंदें ॥४॥

मुखमंडित चतुर्भुजा । मनमोहना गरुडध्वजा । तुका म्हणे स्वामी माझा । पावे भक्तिकाजा लवलाहीं ॥५॥

६४३

हातींचें न संडावें देवें । शरण आलों जीवें भावें । आपुलें ऐसें म्हणावें । करितों जीवें निंबलोण ॥१॥

बैसतां संतांचे पंगती । कळों आलें कमळापती । आपुलीं कोणी च नव्हती । निश्चय चित्तीं दृढ जाला ॥ध्रु.॥

येती तुझिया भजना आड । दाविती प्रपंचाचें कोड । कनिष्ठीं रुचि ठेऊनि गोड । देखत नाड कळतसे ॥२॥

मरती मेलीं नेणों किती । तो चि लाभ तयाचे संगती । म्हणोनि येतों काकुलती । धीर तो चित्ती दृढ द्यावा ॥३॥

सुखें निंदोत हे जन । न करीं तयांशीं वचन । आदिपिता तूं नारायण । जोडी चरण तुमचे तें ॥४॥

आपलें आपण न करूं हित । करूं हें प्रमाण संचित । तरी मी नष्ट चि पतित । तुका म्हणे मज संत हांसती ॥५॥

६४४

बरवें जालें लागलों कारणीं । तुमचे राहिलों चरणीं । फेडीन संतसंगती धणी । गर्जइल गुणीं वैखरी ॥१॥

न वंचें शरीर सेवेसी । काया वाचा आणि मनेसीं । जालों संताची अंदणी दासी । केला याविशीं निर्धार ॥धृ.॥

जीवनीं राखिला जिव्हाळा । जालों मी मजसी निराळा । पंचभूतांचा पुतळा । सहज लीळा वर्ततसे ॥२॥

जयाचें जया होईल ठावें । लाहो या साधियेला भावें । ऐसें होतें राखियलें जीवें । येथूनि देवें भोवहुनी ॥३॥

आस निरसली ये खेपे । अवघे पंथ जाले सोपे । तुमचे दीनबंधु कृपें । दुसरें कांपे सत्ताधाकें ॥४॥

अंकिले पणें आनंदरूप । आतळों नये पुण्यपाप । सारूनि ठेविले संकल्प । तुका म्हणे आपें आप एकाएकीं ॥५॥

६४५

अवघ्या दशा येणें साधती । मुख्य उपासना सगुणभक्ति। प्रगटे हृदयींची मूर्ती । भावशुद्धी जाणोनियां ॥१॥

बीज आणि फळ हरींचे नाम । सकळ पुण्य सकळ धर्म । सकळां कळांचें हे वर्म । निवारी श्रम सकळ ही ॥धृ.॥

जेथें कीर्तन हें नामघोष । करिती निर्लज्ज हरीचे दास । सकळ वोथंबले रस । तुटती पाश भवबंधाचे ॥२॥

येती अंगा वसती लक्षणें । अंतरीं देवें धरिलें ठाणें । आपण चि येती तयाचा गुण । जाणें येणें खुंटे वस्तीचें ॥३॥

न लगे सांडावा आश्रम । उपजले कुळींचे धर्म । आणीक न करावे श्रम । एक पुरे नाम विठोबाचें ॥४॥

वेदपुरुष नारायण । योगियांचें ब्रम्ह शून्य । मुक्ता आत्मा परिपूर्ण । तुका म्हणे सगुण भोळ्या आम्हां ॥५॥

६४६

श्रीअनंता मधुसूदना । पद्मनाभा नारायणा । जगव्यापका जनादऩना । आनंदघना अविनाशा ॥१॥

सकळदेवा आदिदेवा । कृपाळुवा जी केशवा । महा महानुभवा । सदाशिवा सहजरूपा ॥धृ.॥

चक्रधरा विश्वंभरा । गरुडध्वजा करुणाकरा । सहस्रपादा सहस्रकरा । क्षीरसागरा शेषशयना ॥२॥

कमलनयना कमलापती । कामिनीमोहना मदनमूर्ती । भवतारका धरित्या क्षिती । वामनमूर्ती त्रिविक्रमा ॥३॥

अगा ये सगुणा निर्गुणा । जगज्जनित्या जगज्जीवना । वसुदेवदेवकीनंदना । बाळरांगणा बाळकृष्णा ॥४॥

तुका आला लोटांगणी । मज ठाव द्यावा जी चरणीं । हे चि करीतसें विनवणी । भवबंधनीं सोडवावें ॥५॥

६४७

आतां येणें बळें पंढरीनाथ । जवळी राहिला तिष्ठत । पाहातां न कळे जयाचा अंत । तो चि हृदयांत घालूं आतां ॥१॥

विसरोनि आपुला देहपणभाव । नामें चि भुलविला पंढरीराव । न विचारी याती कुळ नांव । लागावया पाव संतांचे ॥२॥

बरें वर्म आलें आमुचिया हातां । हिंडावें धुंडावें न लगतां । होय अविनाश सहाकारी दाता । चतुर्भुज संता परि धाकें ॥३॥

होय आवडी सानें थोर । रूप सुंदर मनोहर । भक्तिप्रिय लोभापर । करी आदर याचकपणें ॥४॥

तें वर्म आलें आमुच्या हाता । म्हणोनि शरण निघालों संतां । तुका म्हणे पंढरीनाथा । न सोडी आतां जीवें भावें ॥५॥

६४८

माझा तंव खुंटला उपाव । जेणें तुझे आतुडती पाव । करूं भक्ति तरि नाहीं भाव । नाहीं हातीं जीव कवणेविशीं ॥१॥

धर्म करूं तरि नाहीं चत्ति । दान देऊं तरि नाहीं वत्ति । नेणें पुजों ब्राम्हण अतीत । नाहीं भूतदया पोटा हातीं ॥२॥

नेणें गुरुदास्य संतसेवन । जप तप अनुष्ठान । नव्हे वैराग्य वनसेवन । नव्हे दमन इंद्रियांसी ॥३॥

तीर्थ करूं तरि मन नये सवें । व्रत करूं तरि विधि नेणें स्वभावें । देव जरि आहे म्हणों मजसवें । तरि आपपरावें न वंचे ॥४॥

म्हणोनि जालों शरणागत । तुझा दास मी अंकित । यास कांहीं न लगे संचित । जालों निश्चिंत तुका म्हणे ॥५॥

६४९

तरि म्यां आळवावे कोणा । कोण हे पुरवील वासना । तुजवांचूनि नारायणा । लावी स्तना कृपावंते ॥१॥

आपुला न विचारी सिण । न धरीं अंगसंगें भिन्न । अंगीकारिलें राखें दीन । देई जीवदान आवडीचें ॥ध्रु.॥

माझिये मनासिहे आस । नित्य सेवावा ब्रम्हरस । अखंड चरणींचा वास । पुरवीं आस याचकाची ॥२॥

माझिया संचिताचा ठेवा । तेणें हे वाट दाविली देवा । एवढ्या आदराचा हेवा । मागें सेवादान आवडीनें ॥३॥

आळवीन करुणावचनीं । आणीक गोड न लगे मनीं । निद्राजागृती आणि स्वप्नीं । धरिलें ध्यानीं मनीं रूप ॥४॥

आतां भेट न भेटतां आहे । किंवा नाहीं ऐसें विचारूनि पाहें । लागला झरा अखंड आहे । तुका म्हणे साहे केलें अंतरीं ॥५॥

६५०

हें चि भवरोगाचें औषध । जन्म जरा तुटे व्याध । आणीक कांहीं नव्हे बाध । करील वध षड्वर्गा ॥१॥

सांवळें रूप ल्यावें डोळां । सा चौ अठरांचा गोळा । पदर लागों नेदी खळा । नाममंत्रमाळा विष्णुसहस्र ॥ध्रु.॥

भोजना न द्यावें अन्न । जेणें चुके अनुपान । तरीं च घेतल्याचा गुण । होईल जाण सत्य भाव ॥२॥

नये निघों आपुलिया घरा । बाहेर लागों नये वारा । बहु बोलणें तें सारा । संग दुसरा वर्जावा ॥३॥

पास तें एक द्यावें वरी । नवनीताची होईल परी । होईल गुसळिलें तें निवारी । सार भीतरी नाहीं तया ॥४॥

न्हायें अनुतापीं पांघरें दिशा । स्वेद निघों दे अवघी आशा । होसिल मागें होतासि तैसा । तुका म्हणे दशा भोगीं वैराग्य ॥५॥

६५१

मागुता हा चि जन्म पावसी । भोगिलें सुखदुःख जाणसी। हें तों न घडे रे सायासीं । कां रे अंध होसी जाणोनियां ॥१॥

लक्ष चौऱ्यांशी न चुके फेरा । गर्भवासीं यातना थोरा । येउनि पडसी संदेहपुरा । वोळसा थोरा मायाजाळीं ॥२॥

पशु काय पापपुण्य जाणती । उत्तम मध्यम भोग भोगिती । कांहीं एक उपजतां मरती । बहिरीं अंध होती पांगुळ मुकीं ॥३॥

नरदेह निधान लागलें हातीं । उत्तम सार उत्तम गती । होइन देव चि म्हणती ते होती । तरि कां चित्ती न धरावें ॥४॥

क्षण एक मन स्थिर करूनी । साव होई डोळे उघडोनी । पाहें वेद बोलिले पुराणीं । तुका विनवणी करीतसे ॥५॥

६५२

दास्य करी दासांचें । उणें न साहे तयांचें । वाढिलें ठायींचें । भानें टाकोनियां धांवे ॥१॥

ऐसा कृपेचा सागर । विटे उभा कटीं कर । सर्वस्वें उदार । भक्तांलागीं प्रगटे ॥धृ.॥

हृदयीं श्रीवत्सलांछन । मिरवी भक्तांचें भूषण । नाहीं तयाचा सीण । सुख धरिलें लातेचें ॥२॥

सत्यभामा दान करी । उजुर नाहीं अंगीकारी । सेवकाच्या शिरीं । धरूनि चाले पादुका ॥३॥

राखे दारवंटा बळीचा । रथी जाला अर्जुनाचा । दास सेवकांचा । होय साचा अंकित ॥४॥

भिडा नो बोलवें पुंडलिकाशीं । उभा मर्यादा पाठीशीं । तुका म्हणे ऐसी । कां रे न भजा माउली ॥५॥

६५३

हरि तैसे हरीचे दास । नाहीं तयां भय मोह चिंता आस । होउनि राहाती उदास । बळकट कांस भक्तीची ॥१॥

धरूनि पाय तजिलें जन । न लगे मान मृत्तिकाधन । कंठीं नाम अमृताचें पान । न लगे आन ऐसें जालें ॥धृ.॥

वाव तरी उदंड च पोटीं । धीर सिंधु ऐसे जगजेठी । कामक्रोधा न सुटे मिठी । वेठी तरी गिऱ्हे राबवीती ॥२॥

बळें तरि नांगवती काळा । लीन तरि सकळांच्या तळा । उदार देहासी सकळा । जाणोनि कळा सर्व नेणते ॥३॥

संसार तो तयांचा दास । मोक्ष तें पाहातसे वास । रिद्धीसिद्धी देशटा त्रास । न शिवति यास वैष्णवजन ॥४॥

जन्ममृत्युस्वप्नांसारिखें । आप त्यां न दिसे पारखें । तुका म्हणे अखंडित सुखें । वाणी वदे मुखें प्रेमा अमृताची ॥५॥

६५४

बहुत जाचलों संसारीं । वसें गर्भि मातेच्या उदरीं । लक्ष चौऱ्यांशी योनिद्वारीं । जालों भिकारी याचक ॥१॥

जिणें पराधीन आणिकां हातीं । दृढ पाशीं बांधलों संचितीं । प्रारब्ध क्रियमाण सांगाती । भोवंडिती सत्ता आपुलिया ॥ध्रु.॥

न भरे पोट नाहीं विसांवा । नाहीं नेम एक ठाव गांवा । नाहीं सत्ता न फिरे ऐसी देवा । लाहे जीवा खापरीं तडफडी ॥२॥

काळ बहुत गेले ऐसिया रीती । आणीक पुढें नेणों किती । खंडणा नाहीं पुनरावृत्ती । मज कल्पांतीं तरी वेगळें ॥३॥

ऐसें दुःख कोण हरील माझें । कोणा भार घालूं आपुलें ओझें । भवसिंधुतारक नाम तुझें । धांवसि काजें आडलिया ॥४॥

आतां धांव घालीं नारायणा । मजकारणें रंका दीना । गुण न विचारीं अवगुणा । तुका करुणा भाकीतसे ॥५॥

६५५

जंव हें सकळ सद्धी आहे । हात चालावया पाये । तंव तूं आपुलें स्वहित पाहें । तीर्थयात्रे जायें चुकों नको ॥१॥

जंव काळ असे दुरी ठेला । तंव तूं हरिगुण गायें आइक वहिला । मनीं भाव धरूनि भला । न वंचें त्याला चुकों नको ॥२॥

जोडोनि धन न घलीं माती । ब्रम्हवृंदें पूजन इति । सत्य आचरण दया भूतीं । करीं सांगाती चुकों नको ॥३॥

दशा यौवन बाणली अंगीं । पांगिला नव्हें विषयसंगीं । काम क्रोध लोभ मोह त्यागीं । राहें संतसंगीं चुकों नको ॥५॥

मग तेथें न चले कांहीं । सत्ता संपदा राहेल ठायींच्या ठायीं । पुढें संचित जाईल ग्वाही । तुका म्हणे ते ही यमआज्ञा ॥५॥

६५६

ऐक पांडुरंगा एक मात । कांहीं बोलणें आहे एकांत । आम्हां जरी तारील संचित । तरी उचित काय तुझें ॥१॥

उसनें फेडितां धर्म तो कोण । काय तया मानवेल जन । काय गा मिरवूनि भूषण । वांयां थोरपण जनांमध्यें ॥ध्रु.॥

अन्न जरी न मिळे तयासी देणें । आगांतुक पात्र उचित दान । उपकार तरी धनमंत्रीपणें । जरी देणेंघेणें नाहीं आशा ॥२॥

शूर तों तयासी बोलिजे जाणा । पाठीशीं घालूनि राखे दीना । पार पुण्य नाहीं त्या भूषणा । ऐक नारायणा वचन हें ॥३॥

आतां पुढें बोलणें तें काई । मज तारिसी तरी च सही । वचन आपुलें सिद्धी नेई । तुका म्हणे तई मज कळसी ॥४॥

६७७

चांगलें नाम गोमटें रूप । निवती डोळे हरती ताप । विठ्ठल विठ्ठल हा जप । प्रगट स्वल्प । अति सार ॥१॥

शस्त्र हे निर्वाणींचा बाण । निकट समय अवसान । कोठें योजेल दश दान । खंडी नारायण दुःख चिंतनें ॥धृ.॥

सकळ श्रेष्ठांचें मत । पावे सिद्धी पाववी अनंत । म्हणोनि व्हावें शरणागत । आहे उचित एवढें चि ॥२॥

म्हणोनि रुसलों संसारा । सर्प विखार हा पांढरा । तुजशीं अंतर रे दातारा । या चि दावेदारानिमत्ति ॥३॥

येणें मज भोगविल्या खाणी । नसतां छंद लाविला मनीं । माजलों मी माझे भ्रमणीं । जाली बोडणी विटंबना ॥४॥

पावलों केलियाचा दंड । खाणी भोगिविल्या उदंड । आतां केला पाहिजे खंड । तुका दंडवत घाली देवा ॥५॥

६७८

चांगला तरी पूर्णकाम । गोड तरी याचें चि नाम । दयाळ तरी अवघा धर्म । भला तरी दासा श्रम होऊं नेदी ॥१॥

उदार तरी लक्ष्मीयेसी । जुंझार तरी कळिकाळासी । चतुर तरी गुणांची च रासी । जाणता तयासी तो एक ॥धृ.॥

जुनाट तरी बहु काळा । न कळे जयाची लीळा । नेणता गोवळीं गोवळा । लाघवी अवळाभुलवणा ॥२॥

गांढ्या तरी भावाचा अंकित । बराडी तरी उच्छिष्टाची प्रीत । ओंगळ तरी कुब्जेशीं रत । भ्याड अनंत बहु पापा ॥३॥

खेळतो येणें चि खेळावा । नट तो येणें चि आवगावा । लपोनि जीवीं न कळे जीवा । धरितां देवा नातुडेसी ॥४॥

उंच तरी बहुत चि उंच । नीच तरी बहुत चि नीच । तुका म्हणे बोलिलों साच । नाहीं अहाच पूजा केली ॥५॥

६७९

काय आम्ही भक्ति करणें कैसी । काय एक वाहावें तुम्हांसी । अवघा भरोनि उरलासी । वाणीं खाणीं रसीं रूपगंधी ॥१॥

कसें करूं इंद्रियां बंधन । पुण्यपापाचें खंडण । काय व्रत करूं आचरण । काय तुजविण उरलें तें ॥२॥

काय डोळे झांकुनियां पाहूं । मंत्रजप काय ध्याऊं । कवणें ठायीं धरूनि भाव । काय तें वाव तुजविण ॥३॥

काय हिंडों कवण दिशा । कवणे ठायीं पाय ठेवूं कैसा । काय तूं नव्हेसि न कळे तैसा । काय मी कैसा पाहों आतां ॥४॥

तुझिया नामाची सकळ । पूजा अर्चन मंत्र माळ । धूप दीप नैवेद्य फळ तांबूल । घेऊं पुष्पांजुळ तुका म्हणे ॥५॥

६६०

शरीर दुःखाचें कोठार । शरीर रोगाचें भांडार । शरीर दुगपधीची थार । नाहीं अपवित्र शरीरा ऐसें ॥१॥

शरीर उत्तम चांगलें । शरीर सुखाचें घोंसुलें । शरीरें साध्य होय केलें । शरीरें साधलें परब्रम्ह ॥धृ.॥

शरीर विटाळाचें अळें । मायामोहपाशजाळें । पतन शरीराच्या मुळें । शरीर काळें व्यापिलें ॥२॥

शरीर सकळ हें शुद्ध । शरीर निधींचा ही निध । शरीरें तुटे भवबंध । वसे मध्यें भोगी देव शरीरा ॥३॥

शरीर अविद्येचा बांधा । शरीर अवगुणाचा रांधा । शरीरीं वसे बहुत बाधा । नाहीं गुण सुदा एक शरीरीं ॥४॥

शरीरा दुःख नेदावा भोग । न द्यावें सुख न करीं त्याग । नव्हे वोखटें ना चांग । तुका म्हणे वेग करीं हरिभजनीं ॥५॥

६६१

इतुलें करीं भलत्या परी । परद्रव्य परनारी । सांडुनि अभिलाष अंतरीं । वर्तें वेव्हारीं सुखरूप ॥१॥

न करीं दंभाचा सायास । शांती राहें बहुवस । जिव्हे सेवीं सुगंधरस । न करीं आळस रामनामीं ॥२॥

जनमित्र होई सकळांचा । अशुभ न बोलावी वाचा । संग न धरावा दुर्जनाचा । करीं संतांचा सायास ॥३॥

करिसी देवाविण आस । अवघी होईल निरास । तृष्णा वाढविसी बहुवस । कधीं सुखास न पवसी ॥४॥

धरूनि विश्वास करीं धीर । करितां देव हा चि निर्धार । तयाचा वाहे योगक्षेमभार । नाहीं अंतर तुका म्हणे ॥५॥

६६२

संसारसिंधु हा दुस्तर । नुलंघवे उलंघितां पार । बहुत वाहाविलें दूर । न लगे चि तीर पैल थडी ॥१॥

किती जन्म जाला फेरा । गणित नाहीं जी दातारा । पडिलों आवर्ति भोंवरा । बहुता थोरा वोळसिया ॥धृ.॥

वाढलों परी नेणती बुद्धी । नाहीं परतली धरिली शुद्धी । मग म्यां विचारावें कधीं । ऐसी संधी सांडुनिया ॥२॥

अनेक खाणीं आहार निद्रा । भयमैथुनाचा चि थारा । बाळत्व तारुण्य जरा । प्रधान पुरा भोग तेथें ॥३॥

ऐसीं उलंघूनि आलों स्थळें । बहु भोवंडिलों काळें । आतां हें उगवावें जाळें । उजेडा बळें दिवसाच्या ॥४॥

सांडीन या संसाराची वाट । बहु येणें भोगविले कष्ट । दावी सत्या ऐसें नष्ट । तुका म्हणे भ्रष्ट जालों देवद्रोही ॥५॥

६६३

विठ्ठल भीमातीरवासी । विठ्ठल पंढरीनिवासी । विठ्ठल पुंडलिकापासीं । कृपादानाविसीं उदार ॥१॥

विठ्ठल स्मरणा कोंवळा । विठ्ठल गौरवीं आगळा । आधार ब्रम्हांडा सकळा । विठ्ठल लीळाविग्रही ॥ध्रु.॥

उभा चि परी न मनी सीण । नाहीं उद्धरितां भिन्न । समर्थाचे घरीं एक अन्न । आर्तभूता क्षणोक्षणा सांभाळी ॥२॥

रुचीचे प्रकार। आणिताती आदरें । कोठें ही न पडे अंतर । थोरां थोर धाकुट्या धाकुटा ॥३॥

करितां बळ धरितां नये । झोंबतां डोळे मनें च होय । आपुल्या उद्देशाची सोय । जाणे हृदयनिवासी ॥४॥

पान्हा तरी आल्या अंतर तेथें । तों नाहीं भरिलें रितें । करितों सेवन आइतें । तुका म्हणे चित्ते चित्त मेळवूनी ॥५॥

६६४

ताप हें हरण श्रीमुख । हरी भवरोगा ऐसें दुःख । अवलोकितां उपजे सुख । उभें सन्मुख दृष्टीपुढें ॥१॥

न पुरे डोळियांची धणी । सखोल कृपेची च खाणी । स्तवितां न पुरे वेदवाणी । तो हा समचरणी कृपानिधी ॥ध्रु.॥

रामकृष्णध्यान वामननारसिंहीं । उग्र आणि सौम्य कांहीं च नाहीं । सांपडे भरलीये वाही । भाव शुद्ध पाहीं याचें भातुकें ॥२॥

गुणगंभीर चतुर सुजाण । शूर धीर उदार नारायण । व्यापक तरी त्रिभुवन । मनमोहनलावण्य हें ॥३॥

ठाण हें साजिरें सुंदर । अविनाश अविकार । अनंत आणि अपार । तो हा कटीं कर धरिताहे ॥४॥

जयाची वाणी सुमनमाळा । परमामृतजिव्हाळा । अनंता अंगीं अनंत कळा । तुका जवळा चरण सेवे ॥५॥

कान्होबा नाट अभंग ७

६६५

अगा ये वैकुंटनायका । अगा ये त्रैलोक्यतारका । अगा जनार्दना जगव्यापका । अगा पाळका भक्तांचिया ॥१॥

अगा ये वसुदेवदेवकीनंदना । अगा ये गोपिकारमणा । अगा बळिबंध वामना । अगा निधाना गुणनिधी ॥ध्रु.॥

अगा ये द्रौपदीबांधवा । अगा ये सखया पांडवा । अगा जीवाचिये जीवा । अगा माधवा मधुसूदना ॥२॥

अगा महेश्वरा महाराजा । अगा श्रीहरी गरुडध्वजा । अगा सुंदरा सहस्रभुजा । पार मी तुझा काय वणूप ॥३॥

अगा अंबऋषिपरंपरा । निलारंभ निर्विकारा । अगा गोवर्धन धरणीधरा । अगा माहेरा दीनाचिया ॥४॥

अगा धर्मराया धर्मशीळा । कृपासिंधु कृपाळा । अगा प्रेमाचिया कल्लोळा । सकळकळाप्रवीणा ॥५॥

अगा चतुरा सुजाणा । मधुरागिरा सुलक्षणा । अगा उदारा असुरमर्दना । राखें शरणा तुकयाबंधु ॥६॥

६६६

उभा देखिला भीमातीरीं । कर मिरवले कटावरी । पाउलें तरी सम चि साजिरीं । नाम तरी अनंत अतिगोड ॥१॥

शंखचक्रांकित भूषणें । जडितमेखळा चिद्रत्नें । पितांबर उटी शोभे गोरेपणें । लोपलीं तेणें रवितेजें ॥२॥

श्रवणीं कुंडलें देती ढाळ । दशांगुळीं मुद्रिका माळ । दंतओळी हिरे झळाळ । मुख निर्मळ सुखरासी ॥३॥

कडीं कडदोरा वांकी वेळा । बाहीं बाहुवटे पदक गळां । मृगनाभी रेखिला टिळा । लवती डोळां विद्युल्लता ॥४॥

सुंदरपणाची साम्यता । काय वणूप ते पावे आतां । तुकयाबंधु म्हणे रे अच्युता । धन्य ते मातापिता प्रसवली ॥५॥

६६७

एक मागणें हृषीकेशी । चत्ति द्यावें सांगतों वचनासी । मज अंतर तुझ्या चरणासी । न पडे ऐसी कृपा करीं ॥१॥

नको दुजी बुद्धी आणीक । रिद्धीसिद्धी परलोक । तूं स्वामी मी सेवक । खंडणा नको करूं ऐसी ॥धृ.॥

मना येईल तो जन्म देई । भलते कुळीं भलते ठायीं । तें मी सांकडें घालीत नाहीं । हृदयींहुनीं तूं न वजें ॥२॥

इतुलें करीं भलत्या परी । भलत्या भावें तुझें द्वारीं । राहेन दास होऊनि कामारी । वदो वैखरी नित्य नाम ॥३॥

नको विचारूं दुसरें आतां । शरण आलों जी पंढरीनाथा । तुकयाबंधु म्हणे रे अच्युता । आहेसि तूं दाता दानशूर ॥४॥

६६८

कई देखतां होईन डोळीं । सकळां भूतीं मूर्ति सांवळी । जीवा नांव भूमंडळीं । जळीं स्थळीं काष्ठीं पाषाणीं ॥१॥

ऐसा कृपा करील नारायण । जीव जगाचा होईन । प्रेमसागरीं बुडईन । होईल स्नान अनुतापीं ॥धृ.॥

ऐसा कई येईन दैवास । दृश्य नासोनि जाईल आस । सदा संतचरणीं देहाचा वास । सेवीन शेष धणीवरी ॥२॥

कई नवसा येतील अंकुर । सुखा नाहींसा होईल पार । अमृत तें पृथ्वीजळ सागर । वाहाती पूर आनंदाचे ॥३॥

प्रसन्न दया क्षमा शांति । कई नवविधा होईल भक्ति । भोगीन वैराग्यसंपत्ति । मनोरथ कळती तई पुरले ॥४॥

तुकयाबंधु म्हणे सांग । नव्हे तुजविण निरसेना पांग । म्हणोनि घातलें साष्टांग । पांडुरंगा वरी चरणा ॥५॥

६६९

तूं बळिया शिरोमणी । आहेसि माजी ये त्रिभुवनीं । रिघालों पाठी तुझी म्हणउनी । आतां करीन मी असेल तें ॥१॥

तूं देवा प्रतापदिनकर । सुरा असुरांचा सुर । महावीरां वीर धनुर्धर । मी तों पामर काय तेथें ॥ध्रु.॥

कृपासिंधु दीनवत्सल । फोडिली देवाची बंदशाळ । संहारूनि राक्षसदळ । शरणागत राजीं स्थापिला ॥२॥

उपकर्म करावा बहुत । तरी तूं जाणसी धर्मनीत । उचित काय तें अनुचित । राखें शरणागत आलों आतां ॥३॥

किती म्यां काय विनवावें । शरण आलों जीवें भावें । तुकयाबंधु म्हणे करावें । क्षेम अवघें येणें काळें ॥४॥

६७०

देवा मी चांडाळ चांडाळ । म्हणतां लागताहे वेळ । नसे पाहातां भूमंडळ । ऐसा अमंगळ खळ दुसरा ॥१॥

जन्मा उपजलियापासुनी । असत्य कर्म तें अझुनी । सत्य आचरण नेणें स्वप्नीं । निखळ खाणी अवगुणांची ॥२॥

भक्ति दया अथवा कथा । कानीं न साहवे वार्ता । अखंड विषयांची वेथा । अधम पुरता अधमाहुनी ॥३॥

काम क्रोध दंभ अहंकार । गर्व ताठा मद मत्सर । यांचें तरी माहेरघर । परउपकार वैरी तैसा ॥४॥

निंदा द्वेष घात विश्वास । करितां नाहीं केला आळस । करूं नये ते केले संतउपहास । अभक्ष तें ही भिक्षलें ॥५॥

पाळिलें नाहीं पितृवचन । सदा परद्वारीं परधनीं ध्यान । बोलों नये घडलें ऐसें अनोविन । दासीगमन आदिकरूनी ॥६॥

कायामनें वाचाइंद्रियांशीं । सकळ पापांची च राशी । तुकयाबंधु म्हणे ऐसियासी । आलों हृषीकेशी तुज शरण ॥७॥

६७१

काय काय करितों या मना । परी नाइके नारायणा । करूं नये त्याची करी विवंचना । पतना नेऊं आदरिलें ॥१॥

भलतिये सवें धांवे सैराट । वाट आडवाट दरे दरकुट । न विचारी कुडें कांहीं कपट । घात बळकट मांडियेला ॥२॥

न पुरती भ्रमणा दाही दिशा । सप्त ही पाताळ आकाशा । घाली उडी बळें चि देखोनि फांसा । केलों या देशा पाहुणा ॥३॥

चेतवूनि इंद्रियें सकळ । आशा तृष्णा कल्पना काम क्रोध काळ । दुराविली शुद्ध बुद्धी केली राळ । ऐसें चांडाळ अनिवार हें ॥४॥

आतां काय ऐसें करावें यासी । बहु जाचिलों केलों कासाविसी । तुकयाबंधु म्हणे हृषीकेशी । धांव मज ऐसी परी जाली ॥५॥

नाटाचे अभंग समाप्त ६३

६७२

काय खावें आतां कोणीकडे जावें । गांवांत राहावें कोण्या बळें ॥१॥

कोपला पाटील गांवचे हे लोक । आतां घाली भीक कोण मज ॥ध्रु.॥

आतां येणें चवी सांडिली म्हणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥२॥

भल्या लोकीं यास सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥३॥

तुका म्हणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥४॥

६७३

संत मागे पाणी नेदी एक चूळ । दासीस आंघोळ ठेवी पाणी ॥१॥

संतासी देखोनी होय पाठमोरा । दासीचिया पोरा चुंबन देतो ॥ध्रु.॥

संतासी देखोनि करितो ढवाळ्या । भावें धुतो चोळ्या दासीचिया ॥२॥

तुका म्हणे त्याच्या तोंडावरी थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥३॥

६७४

एक प्रेमगुज ऐकें जगजेठी । आठवली गोष्टी सांगतसें ॥१॥

एक मृग दोन्ही पाडसांसहित । आनंदें चरत होती वनी ॥ध्रु.॥

अवचिता तेथें पारधी पावला । घेऊनियां आला श्वानें दोन्ही ॥२॥

एकीकडे त्याणें चिरिल्या वाघुरा । ठेविलें श्वानपुत्रा एकीकडे ॥३॥

एकीकडे तेणें वोणवा लाविला । आपण राहिला एकीकडे ॥४॥

चहूंकडोनियां मृगें वेढियेलीं । स्मरों तें लागलीं नाम तुझें ॥५॥

रामा कृष्णा हरी गोविंदा केशवा । देवाचिया देवा पावें आतां ॥६॥

कोण रक्षी आतां ऐसिये संकटीं । बापा जगजेठी तुजविण ॥७॥

आइकोनि तुम्ही तयांचीं वचनें । कृपाअंतःकरणें कळवळिलां ॥८॥

आज्ञा तये काळीं केली पर्जन्यासी । वेगीं पावकासी विझवावें ॥९॥

ससें एक तेथें उठवुनी पळविलें । तया पाठीं गेली श्वानें दोन्ही ॥१०॥

मृगें चमकोनी सत्वर चाललीं । गोविंदें रिक्षलीं म्हणोनियां ॥११॥

ऐसा तूं कृपाळु दयाळु आहेसी । आपुल्या भक्तांसी जीवलग ॥१२॥

ऐसी तुझी कीर्ती जीवीं आवडती । रखुमाईच्या पती तुका म्हणे ॥१३॥

६७५

आशाबद्ध वक्ता । धाक श्रोतयाच्या चित्ता ॥१॥

वांयां गेलें तें भजन । उभयतां लोभी मन ॥ध्रु.॥

बहिर्मुख एके ठायीं । तैसें जालें तया दोहीं ॥२॥

माप तैसी गोणी । तुका म्हणे रितीं दोन्ही ॥३॥

६७६

विठ्ठला रे तूं उदाराचा राव । विठ्ठला तूं जीव या जगाचा ॥१॥

विठ्ठला रे तूं उदाराची रासी । विठ्ठला तुजपाशीं सकळसिद्धी ॥ध्रु.॥

विठ्ठला रे तुझें नाम बहु गोड । विठ्ठला रे कोड पुरविसी ॥२॥

विठ्ठला रे तुझें श्रीमुख चांगलें । विठ्ठला लागलें ध्यान मनीं ॥३॥

विठ्ठला रे वाचे बोला बहुरस । विठ्ठला रे सास घेतला जीवें ॥४॥

विठ्ठला रे शोक करीतसे तुका । विठ्ठला तूं ये कां झडकरी ॥५॥

६७७

बाहिर पडिलों आपुल्या कर्तव्यें । संसारासि जीवें वेटाळिलों ॥१॥

एकामध्यें एक नाहीं मिळो येत । ताक नवनीत निवडीलें ॥ध्रु.॥

जालीं दोनी नामें एका चि मथनीं । दुसरिया गुणीं वेगळालीं ॥२॥

तुका म्हणे दाखविल्या मुक्ताफळीं । शिंपले चि स्वस्थळीं खुंटलिया ॥३॥

६७८

बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं । जीवाहूनी आवडसी जीवा रे देवा तूं ॥१॥

पाहातां वदन संतुष्ट लोचन । जाले आइकतां गुण श्रवण रे देवा ॥ध्रु.॥

अष्टै अंगें तनु त्रिविध ताप गेला सीण । वर्णितां लक्षण रे देवा ॥२॥

मन जालें उन्मन अनुपम ग्रहण । तुकयाबंधु म्हणे महिमा नेणें रे ॥३॥

६७९

सोलीव जें सुख अतिसुखाहुनि । उभें हें अंगणीं वैष्णवांच्या ॥१॥

वृंदावन सडे चौक रंग माळा । नाचे तो सोहोळा देखोनियां ॥धृ.॥

भूषणमंडित सदा सर्वकाळ । मुद्रा आणि माळ तुळसी कंठीं ॥२॥

नामओघ मुखीं अमृताचें सार । मस्तक पवित्र सहित रजें ॥३॥

तुका म्हणे मोक्ष भक्तचिया मना । नये हा वासना त्याची करी ॥४॥

६८०

तीर्थेंचकेलीं कोटीवरी । नाहीं देखिली पंढरी ॥१॥

जळो त्याचें ज्यालेंपण । न देखे चि समचरण ॥धृ.॥

योग याग अनंत केले । नाहीं समचरण देखिले ॥२॥

तुका म्हणे विठ्ठलपायीं । अनंत तीर्थें घडिलीं पाहीं ॥३॥

६८१

कोणतें कारण राहिलें यामुळें । जें म्यां तुज बळें कष्टवावें ॥१॥

नाहीं जात जीव नाहीं होत हानी । सहज तें मनीं आठवलें ॥धृ.॥

नाहीं कांहीं चिंता मरतों उपवासी । अथवा त्या म्हैसी गाई व्हाव्या ॥२॥

हें तों तुज कळों येतसे अंतरीं । लाखणीक वरी साच भाव ॥३॥

तुका म्हणे देवा नासिवंतासाठीं । पायांसवें तुटी करिती तुझ्या ॥४॥

६८२

रामा अयोध्येच्या राया । दिनानाथा रे सखया ॥१॥

पाप ताप विघ्न हरीं । दिनानाथा सुख करीं ॥धृ.॥

भिलटीचिया रे उच्छिष्टा । स्वीकारिसी रे तूं भ्रष्टा ॥२॥

मी तों सलगीचें मूल । तुका म्हणे तू सखोल ॥३॥

६८३

तुजवरी ज्याचें मन । दरुषण दे त्याचें ॥१॥

कैसा जाती शुद्ध भाव । हात पाव ना वृत्ती ॥ध्रु.॥

अवघियांचा करूनि मेळा । तुज डोळां रोखिलें ॥२॥

तुका म्हणे तुज आड । लपोनि कोड दावीं देवा ॥३॥

६८४

विश्वव्यापी माया । तिणें झाकुळिलें छाया ॥१॥

सत्य गेलें भोळ्यावारी । अविद्येची चाली थोरी ॥ध्रु.॥

आपुलें चि मन । करवी आपणां बंधन ॥२॥

तुका म्हणे देवा । तुम्ही कोडीं हीं उगवा ॥३॥

६८५

पोटीं जन्मती रोग । तरि कां म्हणावे आप्तवर्ग ॥१॥

रानीं वसती औषधी । तरि कां म्हणाव्या निपराधी ॥२॥

तैसें शरीराचें नातें । तुका म्हणे सर्व आप्तें ॥३॥

६८६

नव्हे शब्द एक देशी । सांडी गवशी कोणाला ॥१॥

जाली माझी वैखरी । विश्वंभरी व्यापक ॥ध्रु.॥

मोकलिलें जावें बाणें । भाता जेणे वाइलें ॥२॥

आतां येथें कैचा तुका । बोले सिका स्वामीचा ॥३॥

६८७

गायनाचे रंगीं । शक्ति अद्भुत हे अंगीं ॥१॥

हें तों देणें तुमचें देवा । घ्यावी अखंडित सेवा ॥ध्रु.॥

अंगीं प्रेमाचें भरतें । नाहीं उतार चढतें ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । नाम अमृताची खाणी ॥३॥

६८८

माप म्हणे मी मवितें । भरी धणी ठेवी रितें ॥१॥

देवा अभिमान नको । माझेठायीं देऊं सकों ॥ध्रु.॥

देशी चाले सिका । रितें कोण लेखी रंका ॥२॥

हातीं सूत्रदोरी । तुका म्हणे त्याची थोरी ॥३॥

६८९

कोण सांगायास । गेलें होतें देशोदेश ॥१॥

नेलें वाऱ्यां हातीं माप । समर्थ तो माझा बाप ॥ध्रु.॥

कोणाची हे सत्ता । जाली वाचा वदविता ॥२॥

तुका म्हणे या निश्चयें । माझें निरसलें भय ॥३॥

६९०

सकळिकांच्या पायां माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥१॥

अहो श्रोते वक्ते सकळ ही जन । बरें पारखुन बांधा गांठी ॥ध्रु.॥

फोडिलें भांडार धन्याचा हा माल । मी तंव हामाल भारवाही ॥२॥

तुका म्हणे चाली जाली चहूं देशी । उतरला कसीं खरा माल ॥३॥

६९१

कोण त्याचा पार पावला धुंडितां । पुढें विचारितां विश्वंभरा ॥१॥

अणुरेणु सूक्ष्मस्थूळा पार नाहीं । श्रुती नेती त्या ही खुंटलिया ॥ध्रु.॥

फळांत कीटक येवढें आकाश । ऐसीं तरुवरास अनेक किती ॥२॥

दाविलें अनंतें अर्जुनासि पोटीं । आणीक त्या सृष्टी कृष्णलोक ॥३॥

तुका म्हणे लागा संतांचिये कासे । ठाव घेतां कैसे वांचा जीवें ॥४॥

६९२

जें जें कांही करितों देवा । तें तें सेवा समर्पे ॥१॥

भेद नाहीं सर्वात्मना । नारायणा तुज मज ॥ध्रु.॥

आम्ही दुजें नेणों कोणा । हें चि मना मन साक्ष ॥२॥

तुका म्हणे जगन्नाथा । हें अन्यथा नव्हे कीं ॥३॥

६९३

स्तुति करूं तरी नव्हे चि या वेदा । तेथें माझा धंदा कोणीकडे ॥१॥

परी हे वैखरी गोडावली सुखें । रसना रस मुखें इच्छीतसे ॥ध्रु.॥

रूप वर्णावया कोठें पुरे मती । रोमीं होती जाती ब्रम्हांडें हीं ॥२॥

तुका म्हणे तूं ऐसा एक साचा । ऐसी तंव वाचा जाली नाहीं ॥३॥

६९४

तुज वर्णी ऐसा तुज विण नाहीं । दुजा कोणी तीहीं त्रिभुवनीं ॥१॥

सहस्रमुखें शेष सिणला बापुडा । चिरलिया धडा जिव्हा त्याच्या ॥ध्रु.॥

अव्यक्त अलक्षा अपारा अनंता । निर्गुणा सचिद नारायणा ॥२॥

रूप नाम घेसी आपुल्या स्वइच्छा । होसी भाव तैसा त्याकारणें ॥३॥

तुका म्हणे जरी दाविसी आपणा । तरि च नारायणा कळों येसी ॥४॥

६९५

पूर आला आनंदाचा । लाटा उसळती प्रेमाच्या ॥१॥

बांधूं विठ्ठलसांगडी । पोहुनि जाऊं पैल थडी । अवघे जन गडी । घाला उडी भाई नो ॥ध्रु.॥

हें तों नाहीं सर्वकाळ । अमुप अमृतांचें जळ ॥२॥

तुका म्हणे थोरा पुण्यें । ओघ आला पंथें येणें ॥३॥

६९६

आणीक दुसरें मज नाहीं आतां । नेमिलें या चित्तीपासुनियां ॥१॥

पांडुरंग मनीं पांडुरंग ध्यानीं । जाग्रतीं स्वप्नीं पांडुरंग ॥ध्रु.॥

पडिलें वळण इंद्रियां सकळां । भाव तो निराळा नाहीं दुजा ॥२॥

तुका म्हणे नेत्रीं केलें ओळखण । साजिरें तें ध्यान विटेवरी ॥३॥

६९७

मी तों सर्वभावें अनधिकारी । होइल कैसी परी नेणों देवा ॥१॥

पुराणींचे अर्थ आणितां मनास । होय कासावीस जीव माझा ॥ध्रु.॥

इंद्रियांचीं आम्ही पांगिलों अंकितें । त्यांचे रंगीं चत्ति रंगलेंसे ॥२॥

एकाचें ही मज न घडे दमन । अवघीं नेमून कैसीं राखों ॥३॥

तुका म्हणे मज तारीं पंढरीराया । नाहीं तरी वांयां गेलों दास ॥४॥

६९८

लक्षूनियां योगी पाहाती आभास । तें दिसे आम्हांस दृष्टीपुढें ॥१॥

कर दोनी कटी राहिलासे उभा । सांवळी हे प्रभा अंगकांती ॥ध्रु.॥

व्यापूनि वेगळें राहिलेंसे दुरी । सकळां अंतरीं निर्विकार ॥२॥

रूप नाहीं रेखा नाम ही जयासी । आपुला मानसीं शिव ध्याय ॥३॥

अंत नाहीं पार वर्णा नाहीं थार । कुळ याति शिर हस्त पाद ॥४॥

अचेत चेतलें भक्ताचिया सुखें । आपुल्या कौतुकें तुका म्हणे ॥५॥

६९९

कैसें करूं ध्यान कैसा पाहों तुज । वर्म दावीं मज याचकासी ॥१॥

कैसी भक्ति करूं सांग तुझी सेवा । कोण्या भावें देवा आतुडसी ॥ध्रु.॥

कैसी कीर्ती वाणूं कैसा लक्षा आणूं । जाणूं हा कवण कैसा तुज ॥२॥

कैसा गाऊं गीतीं कैसा ध्याऊं चित्ती । कैसी स्थिती मती दावीं मज ॥३॥

तुका म्हणे जैसें दास केलें देवा । तैसें हें अनुभवा आणीं मज ॥४॥

७००

निगमाचें वन । नका शोधूं करूं सीण ॥१॥

या रे गौळियांचे घरीं । बांधलें तें दावें वरी ॥ध्रु.॥

पीडलेती भ्रमें । वाट न कळतां वर्में ॥२॥

तुका म्हणे भार । माथा टाका अहंकार ॥३॥

७०१

मन वोळी मना । बुद्धी बुद्धी क्षण क्षणां ॥१॥

मी च मज राखण जालों । ज्याणें तेथें चि धरिलों ॥ध्रु.॥

जें जें जेथें उठी । तें तें तया हातें कुंटी ॥२॥

भांजिली खांजनी । तुका साक्ष उरला दोन्ही ॥३॥

७०२

ब्रम्ह न लिंपे त्या मेळें । कर्माअकर्मा वेगळें ॥१॥

तो चि एक तया जाणे । पावे अनुभविलें खुणें ॥ध्रु.॥

शोच अशौचाचे संधी । तन आळा तना चि मधीं ॥२॥

पापपुण्यां नाहीं ठाव । तुका म्हणे सहज भाव ॥३॥

७०३

काय दरा करील वन । समाधान नाहीं जंव ॥१॥

तरी काय तेथें असती थोडीं । काय जोडी तयांसी ॥ध्रु.॥

रिगतां धांवा पेंवामध्यें । जोडे सिद्धी ते ठायीं ॥२॥

काय भस्म करील राख । अंतर पाख नाहीं तों ॥३॥

वर्णाआश्रमाचे धर्म । जाती श्रम जालिया ॥४॥

तुका म्हणे सोंग पाश । निरसे आस तें हित ॥५॥

७०४

तें हीं नव्हे जें करितां कांहीं । ध्यातां ध्यायीं तें ही नव्हे ॥१॥

तें ही नव्हे जें जाणवी जना । वाटे मना तें नव्हे ॥ध्रु.॥

त्रास मानिजे कांटाळा । अशुभ वाचाळा तें ही नव्हे ॥२॥

तें ही नव्हे जें भोंवतें भोंवे । नागवें धांवे तें ही नव्हे ॥३॥

तुका म्हणे एक चि आहे । सहजिं पाहें सहज ॥४॥

७०५

बोल बोलतां वाटे सोपें । करणी करितां टीर कांपे ॥१॥

नव्हे वैराग्य सोपारें । मज बोलतां न वटे खरें ॥ध्रु.॥

विष खावें ग्रासोग्रासीं । धन्य तो चि एक सोसी ॥२॥

तुका म्हणे करूनि दावी । त्याचे पाय माझे जीवीं ॥३॥

७०६

होईन भिकारी । पंढरीचा वारकरी ॥१॥

हा चि माझा नेम धर्म । अवघें विठोबाचें नाम ॥ध्रु.॥

हे चि माझी उपासना । लागन संतांच्या चरणा ॥२॥

तुका म्हणे देवा । करीन ते भोळी सेवा ॥३॥

७०७

सांटविला हरी । जींहीं हृदयमंदिरीं ॥१॥

त्यांची सरली वेरझार । जाला सफळ व्यापार ॥ध्रु.॥

हरी आला हाता । मग कैंची भय चिंता । तुका म्हणे हरी । कांहीं उरों नेदी उरी ॥३॥

७०८

मोक्ष तुमचा देवा । तुम्ही दुर्लभ तो ठेवा ॥१॥

मज भक्तीची आवडी । नाहीं अंतरीं ते गोडी ॥ध्रु.॥

आपल्या प्रकारा । करा जतन दातारा ॥२॥

तुका म्हणे भेटी । पुरे एक चि शेवटीं ॥३॥

७०९

नामपाठ मुक्ताफळांच्या ओवणी । हें सुख सगुणीं अभिनव ॥१॥

तरी आम्ही जालों उदास निर्गुणा । भक्तांचिया मना मोक्ष नये ॥ध्रु.॥

द्यावें घ्यावें ऐसें येथें उरे भाव । काय ठाया ठाव पुसोनियां ॥२॥

तुका म्हणे आतां अभयदान करा । म्हणा विश्वंभरा दिलें ऐसें ॥३॥

७१०

भवसिंधूचें काय कोडें । दावी वाट चाले पुढें ॥१॥

तारूं भला पांडुरंग । पाय भिजों नेदी अंग ॥ध्रु.॥

मागें उतरिलें बहुत । पैल तिरीं साधुसंत ॥२॥

तुका म्हणे लाग वेगें । जाऊं तयाचिया मागें ॥३॥

७११

नाहीं साजत हो मोठा । मज अळंकार खोटा ॥१॥

असें तुमचा रजरेण । संतां पायींची वाहाण ॥धृ.॥

नाहीं स्वरूपीं ओळखी । भक्तिभाव करीं देखीं ॥२॥

नाहीं शून्याकारीं । क्षर ओळखी अक्षरीं ॥३॥

नाहीं विवेक या ठायीं । आत्मा अनात्मा काई ॥४॥

कांहीं नव्हें तुका । पांयां पडने हें ऐका ॥५॥

७१२

सत्य साच खरें । नाम विठोबाचें बरें ॥१॥

जेणें तुटती बंधनें । उभयलोकीं कीर्ति जेणें ॥धृ.॥

भाव ज्याचे गांठी । त्यासी लाभ उठाउठी ॥२॥

तुका म्हणे भोळा । जिंकुं जाणे कळिकाळा ॥३॥

७१३

सत्य तो आवडे । विकल्पानें भाव उडे ॥१॥

आम्ही तुमच्या कृपादानें । जाणों शुद्ध मंद सोनें ॥धृ.॥

आला भोग अंगा । न लवूं उसीर त्या त्यागा ॥२॥

तुका म्हणे देवा । अंजन ते तुझी सेवा ॥३॥

७१४

करावें चिंतन । तें चि बरें न भेटून ॥१॥

बरवा अंगीं राहे भाव । तो गे तो चि जाणा देव ॥धृ.॥

दर्शणाची उरी । अवस्था चि अंग धरी ॥२॥

तुका म्हणे मन । तेथें सकळ कारण ॥३॥

७१५

जें जें जेथें पावे । तें तें समर्पावें सेवे ॥१॥

सहज पूजा या चि नांवें । गळित अभिमानें व्हावें ॥ध्रु.॥

अवघें भोगितां गोसावी । आदीं आवसानीं जीवी ॥२॥

तुका म्हणे सिण । न धरितां नव्हे भिन्न ॥३॥

७१६

नसे तरी मनो नसो । परी वाचे तरी वसो ॥१॥

देह पडो या चिंतनें । विठ्ठलनामसंकीर्तनें ॥ध्रु.॥

दंभस्थिती भलत्या भावें । मज हरिजन म्हणावें ॥२॥

तुका म्हणे काळें तरी । मज सांभाळील हरी ॥३॥

७१७

नये जरी कांहीं । तरी भलतें चि वाहीं ॥१॥

म्हणविल्या ढास । कोण न धरी वेठीस ॥ध्रु.॥

समर्थाच्या नांवें । भलतैसें विकावें ॥२॥

तुका म्हणे सत्ता । वरी असते बहुतां ॥३॥

७१८

न संडवे अन्न । मज न सेववे वन ॥१॥

म्हणउनी नारायणा । कींव भाकितों करुणा ॥ध्रु.॥

नाहीं अधिकार । कांहीं घोकाया अक्षर ॥२॥

तुका म्हणे थोडें । आयुष्य अवघें चि कोडें ॥३॥

७१९

एकांचीं उत्तरें । गोड अमृत मधुरें ॥१॥

ऐशा देवाच्या विभुती । भिन्न प्रारब्धाची गती ॥ध्रु.॥

एकांचीं वचनें । कडु अत्यंत तीक्ष्णें ॥२॥

प्रकाराचें तीन । तुका म्हणे केलें जन ॥३॥

७२०

वचनें ही नाड । न बोले तें मुकें खोड ॥१॥

दोहीं वेगळें तें हित । बोली अबोलणी नीत ॥ध्रु.॥

अंधार प्रकाशी । जाय दिवस पावे निशी ॥२॥

बीज पृथिवीच्या पोटीं । तुका म्हणे दावी दृष्टी ॥३॥

७२१

विचारा वांचून । न पवीजे समाधान ॥१॥

देह त्रिगुणांचा बांधा । माजी नाहीं गुण सुदा ॥ध्रु.॥

देवाचिये चाडे । देवा द्यावें जें जें घडे ॥२॥

तुका म्हणे होतें । बहु गोमटें उचितें ॥३॥

७२२

तुटे भवरोग । संचितक्रियमाणभोग ॥१॥

ऐसें विठोबाचें नाम । उच्चारितां खंडे जन्म ॥ध्रु.॥

वसों न सके पाप । पळे त्रिविध तो ताप ॥२॥

तुका म्हणे माया । होय दासी लागे पायां ॥३॥

७२३

मुसावलें अंग । रंगीं मेळविला रंग ॥१॥

एकीं एक दृढ जालें । मुळा आपुलिया आलें ॥ध्रु.॥

सागरीं थेंबुडा । पडिल्या निवडे कोण्या वाटा ॥२॥

तुका म्हणे नवें । नव्हे जाणावें हें देवें ॥३॥

७२४

अनुतापें दोष । जाय न लगतां निमिष ॥१॥

परि तो राहे विसावला । आदीं अवसानीं भला ॥ध्रु.॥

हें चि प्रायिश्चत । अनुतापीं न्हाय चित्त ॥२॥

तुका म्हणे पापा । शिवों नये अनुतापा ॥३॥

७२५

चहूं आश्रमांचे धर्म । न राखतां जोडे कर्म ॥१॥

तैसी नव्हे भोळी सेवा । एक भाव चि कारण देवा ॥धृ.॥

तपें इंद्रियां आघात । क्षणें एका वाताहात ॥२॥

मंत्र चळे थोडा । तरि धड चि होय वेडा ॥३॥

व्रतें करितां सांग । तरी एक चुकतां भंग ॥४॥

धर्म सत्व चि कारण । नाहीं तरी केला सिण ॥५॥

भूतदयेसि आघात । उंचनिच वाताहात ॥६॥

तुका म्हणे दुजें । विधिनिषेधाचें ओझें ॥७॥

७२६

सोडिला संसार । माया तयावरि फार ॥१॥

धांवत चाले मागें मागें । सुखदुःख साहे अंगे ॥धृ.॥

यानें घ्यावें नाम । तीसीकरणें त्याचें काम ॥२॥

तुका म्हणे भोळी । विठ्ठलकृपेची कोंवळी ॥३॥

७२७

बैसों खेळूं जेवूं । तेथें नाम तुझें गाऊं ॥१॥

रामकृष्णनाममाळा । घालूं ओवुनियां गळा ॥धृ.॥

विश्वास हा धरूं । नाम बळकट करूं ॥२॥

तुका म्हणे आतां । आम्हां जीवन शरणागतां ॥३॥

७२८

पाटीं पोटीं देव । कैचा हरिदासां भेव ॥१॥

करा आनंदें कीर्तन । नका आशंकितमन ॥धृ.॥

एथें कोठें काळ । करील देवापाशीं बळ ॥२॥

तुका म्हणे धनी । सपुरता काय वाणी ॥३॥

७२९

मनोमय पूजा । हे चि पढीयें केशीराजा ॥१॥

घेतो कल्पनेचा भोग । न मानेती बाह्य रंग ॥धृ.॥

अंतरींचें जाणे । आदिवर्तमान खुणे ॥२॥

तुका म्हणे कुडें । कोठें सरे त्याच्या पुढें ॥३॥

७३०

जाणे भक्तीचा जिव्हाळा । तो चि देवीचा पुतळा ॥१॥

आणीक नये माझ्या मना । हो का पंडित शाहाणा ॥धृ.॥

नामरूपीं जडलें चत्ति । त्याचा दास मी अंकित ॥२॥

तुका म्हणे नवविध । भक्ति जाणे तो चि शुद्ध ॥३॥

७३१

याजसाठीं वनांतरा । जातों सांडुनियां घरा ॥१॥

माझें दिठावेल प्रेम । बुद्धी होईल निष्काम ॥धृ.॥

अद्वैताची वाणी । नाहीं ऐकत मी कानीं ॥२॥

तुका म्हणे अहंब्रम्ह । आड येऊं नेदीं भ्रम ॥३॥

७३२

बुडतां आवरीं । मज भवाचे सागरीं ॥१॥

नको मानूं भार । पाहों दोषांचे डोंगर ॥धृ.॥

आहे तें सांभाळीं । तुझी कैसी ब्रीदावळी ॥२॥

तुका म्हणे दोषी । मी तों पातकांची राशी ॥३॥

७३३

अक्षई तें झालें । आतां न मोडे रचिलें ॥१॥

पाया पडिला खोले ठायीं । तेथें पुढें चाली नाहीं ॥ध्रु.॥

होतें विखुरलें । ताळा जमे झडती आलें ॥२॥

तुका म्हणे बोली । पुढें कुंटित चि जाली ॥३॥

७३४

तुझे थोर थोर । भक्त करिती विचार ॥१॥

जपतपादि साधनें । मज चिंतवेना मनें ॥ध्रु.॥

करुणावचनें । म्यां भाकावीं तुम्हां दीनें ॥२॥

तुका म्हणे घेई । माझें थोडें फार ठायीं ॥३॥

७३५

लावुनि काहाळा । सुखें करितों सोहोळा ॥१॥

सादवीत गेलों जना । भय नाहीं सत्य जाणां ॥ध्रु.॥

गात नाचत विनोदें । टाळघागऱ्यांच्या छंदें ॥२॥

तुका म्हणे भेव । नाहीं पुढें येतो देव ॥३॥

७३६

मुक्त कासया म्हणावें । बंधन तें नाहीं ठावें ॥१॥

सुखें करितों कीर्तन । भय विसरलें मन ॥ध्रु.॥

देखिजेना नास । घालूं कोणावरी कास ॥२॥

तुका म्हणे साहे । देव आहे तैसा आहे ॥३॥

७३७

ओनाम्याच्या काळें । खडें मांडविलें बाळें ॥१॥

तें चि पुढें पुढें काई । मग लागलिया सोई ॥ध्रु.॥

रज्जु सर्प होता । तोंवरी चि न कळतां ॥२॥

तुका म्हणे साचें । भय नाहीं बागुलाचें ॥३॥

७३८

आतां पुढें धरीं । माझे आठव वैखरी ॥१॥

नको बडबडूं भांडे । कांहीं वाउगें तें रांडें ॥ध्रु.॥

विठ्ठल विठ्ठल । ऐसे सांडुनियां बोल ॥२॥

तुका म्हणे आण । तुज स्वामीची हे जाण ॥३॥

७३९

काय नव्हे करितां तुज । आतां राखें माझी लाज ॥१॥

मी तों अपराधाची राशी । शिखा अंगुष्ट तोंपाशीं ॥ध्रु.॥

त्राहें त्राहें त्राहें । मज कृपादृष्टी पाहें ॥२॥

तुका म्हणे देवा । सत्या घ्यावी आतां सेवा ॥३॥

७४०

वंदीन मी भूतें । आतां अवघीं चि समस्तें ॥१॥

तुमची करीन भावना । पदोपदीं नारायणा ॥ध्रु.॥

गाळुनियां भेद । प्रमाण तो ऐसा वेद ॥२॥

तुका म्हणे मग । नव्हे दुजयाचा संग ॥३॥

७४१

पूजा पुज्यमान । कथे उभे हरिजन ॥१॥

ज्याची कीर्ती वाखाणिती । तेथें ओतली ते मुर्ती ॥ध्रु.॥

देहाचा विसर । केला आनंदें संचार ॥२॥

गेला अभिमान । लाज बोळविला मान ॥३॥

शोक मोह चिंता । याची नेणती ते वार्ता ॥४॥

तुका म्हणे सखे । विठोबा च ते सारिखे ॥५॥

७४२

भाव तैसें फळ । न चले देवापाशीं बळ ॥१॥

धांवे जातीपाशीं जाती । खुण येरयेरां चित्तीं ॥ध्रु.॥

हिरा हिरकणी । काढी आंतुनि आहिरणी ॥२॥

तुका म्हणे केलें । मन शुद्ध हें चांगलें ॥३॥

७४३

वरि बोला रस । कथी ज्ञान माजी फोस ॥१॥

ऐसे लटिके जे ठक । तयां येहे ना पर लोक ॥ध्रु.॥

परिस एक सांगे । अंगा धुळी हे न लगे ॥२॥

तुका म्हणे हाडें । कुतऱ्यां लाविलें झगडें ॥३॥

७४४

हे चि तुझी पूजा । आतां करीन केशीराजा ॥१॥

अवघीं तुझींच हें पदें । नमस्कारीन अभेदें ॥ध्रु.॥

न वर्जितदिशा । जाय तेथें चि सरिसा ॥२॥

नव्हे एकदेशी । तुका म्हणे गुणदोषीं ॥३॥

७४५

आपलें तों कांहीं । येथें सांगिजेसें नाहीं ॥१॥

परि हे वाणी वायचळ । छंद करविते बरळ ॥ध्रु.॥

पंचभूतांचा हा मेळा । देह सत्यत्वें निराळा ॥२॥

तुका म्हणे भुली । इच्या उफराट्या चाली ॥३॥

७४६

विठ्ठल नावाडा फुकाचा । आळविल्या साटीं वाचा ॥१॥

कटीं कर जैसे तैसे । उभा राहिला न बैसे ॥ध्रु.॥

न पाहे सिदोरी । जाती कुळ न विचारी ॥२॥

तुका म्हणे भेटी । हाका देतां उठाउठीं ॥३॥

७४७

कृपावंत किती । दीनें बहु आवडती ॥१॥

त्यांचा भार वाहे माथां । करी योगक्षेमचिंता ॥ध्रु.॥

भुलें नेदी वाट । करीं धरूनि दावी नीट ॥२॥

तुका म्हणे जीवें । अनुसरतां एका भावें ॥३॥

७४८

नेणती वेद श्रुति कोणी । आम्हां भाविकां वांचुनी ॥१॥

रूप आवडे आम्हांशी । तैसी जोडी हृषीकेशी ॥ध्रु.॥

आम्हीं भावें बळिवंत । तुज घालूं हृदयांत ॥२॥

तुका म्हणे तुज धाक । देतां पावसील हाक ॥३॥

७४९

मन गुंतलें लुलयां । जाय धांवोनि त्या ठाया ॥१॥

मागें परती तो बळी । शूर एक भूमंडळीं ॥ध्रु.॥

येऊनियां घाली घाला । नेणों काय होई तुला ॥२॥

तुका म्हणें येणें । बहु नाडिले शाहाणे ॥३॥

७५०

घेई माझे वाचे । गोड नाम विठोबाचें ॥१॥

तुम्ही घ्या रे डोळे सुख । पाहा विठोबाचें मुख ॥ध्रु.॥

तुम्ही ऐका रे कान । माझ्या विठोबाचे गुण ॥२॥

मना तेथें धांव घेई । राहें विठोबाचे पायीं ॥३॥

तुका म्हणे जीवा । नको सोडूं या केशवा ॥४॥

७५१

धणी न पुरे गुण गातां । रूप दृष्टी न्याहाळितां ॥१॥

बरवा बरवा पांडुरंग । कांति सांवळी सुरंग ॥ध्रु.॥

सर्वमंगळाचें सार । मुख सिद्धीचें भांडार ॥२॥

तुका म्हणे सुखा । अंतपार नाहीं लेखा ॥३॥

७५२

जरी मी नव्हतों पतित । तरि तूं पावन कैंचा येथ ॥१॥

म्हणोनि माझें नाम आधीं । मग तूं पावन कृपानिधी ॥ध्रु.॥

लोहो महिमान परिसा । नाहीं तरीं दगड जैसा ॥२॥

तुका म्हणे याचकभावें । कल्पतरु मान पावे ॥३॥

७५३

एक भाव चित्तीं । तरीं न लगे कांहीं युक्ती ॥१॥

कळों आलें जीवें । मज माझियाचि भावें ॥ध्रु.॥

आठव चि पुरे । सुख अवघें मोहो रे ॥२॥

तुका म्हणे मन । पूजा इच्छी नारायण ॥३॥

७५४

मज संतांचा आधार । तूं एकलें निर्विकार ॥१॥

पाहा विचारूनि देवा । नको आम्हांसवें दावा ॥ध्रु.॥

तुज बोल न बोलवे । आम्हां भांडायाची सवे ॥२॥

तुका म्हणे तरी । ऐक्यभाव उरे उरी ॥३॥

७५५

तुज मागणें तें देवा । आम्हां तुझी चरणसेवा ॥१॥

आन नेघों देसी तरी । रिद्धी सिद्धी मुक्ति चारी ॥ध्रु.॥

संतसंगति सर्वकाळ । थोर प्रेमाचा सुकाळ ॥२॥

तुका म्हणे नाम । तेणें पुरे माझें काम ॥३॥

७५६

तुझा शरणागत । जन्मोजन्मींचा अंकित ॥१॥

आणीक नेणें कांहीं हेवा । तुजवांचूनि केशवा ॥ध्रु.॥

हें चि माझें गाणें । तुझें नामसंकीर्तन ॥२॥

तुझ्या नामाचीं भूषणें । तुका म्हणे ल्यालों लेणें ॥३॥

७५७

उतरलों पार । सत्य झाला हा निर्धार ॥१॥

तुझें नाम धरिलें कंठीं । केली संसारासी तुटी ॥धृ.॥

आतां नव्हे बाधा । कोणेविशीं कांहीं कदा ॥२॥

तुका म्हणे कांहीं । आतां उरलें ऐसें नाहीं ॥३॥

७५८

क्रियामतिहीन । एक मी गा तुझें दीन ॥१॥

देवा करावा सांभाळ । वारीं माझी तळमळ ॥धृ.॥

नको माझे ठायीं । गुणदोष घालूं कांहीं ॥२॥

अपराधाच्या कोटी । तुका म्हणे घालीं पोटीं ॥३॥

७५९

नाहीं निर्मळ जीवन । काय करील साबण ॥१॥

तैसी चत्तिशुद्धी नाहीं । तेथें बोध करील काई ॥धृ.॥

वृक्ष न धरी पुष्पफळ । काय करील वसंतकाळ ॥२॥

वांजे न होती लेकरें । काय करावें भ्रतारें ॥३॥

नपुंसका पुरुषासी । काय करील बाइल त्यासी ॥४॥

प्राण गेलिया शरीर । काय करील वेव्हार ॥५॥

तुका म्हणे जीवनेंविण । पीक नव्हे नव्हे जाण ॥६॥

७६०

नवां नवसांचीं । जालों तुम्हासी वाणीचीं ॥१॥

कोण तुझें नाम घेतें । देवा पिंडदान देतें ॥धृ.॥

कोण होतें मागें पुढें । दुजें बोलाया रोकडें ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगा । कोणा घेतासि वो संगा ॥३॥

७६१

एका बीजा केला नास । मग भोगेल कणीस ॥१॥

कळे सकळां हा भाव । लाहानथोरांवरी जीव ॥ध्रु.॥

लाभ नाहीं फुकासाठीं । केल्यावीण जीवासाठीं ॥२॥

तुका म्हणे रणीं । जीव देतां लाभ दुणी ॥३॥

७६२

आयुष्य गेलें वांयांविण । थोर झाली नागवण ॥१॥

आतां धांवें धांवें तरी । काय पाहातोसि हरी ॥ध्रु.॥

माझे तुझे या चि गती । दिवस गेले तोंडीं माती ॥२॥

मन वाव घेऊं नेदी । बुडवूं पाहे भवनदी ॥३॥

पडिला विषयाचा घाला । तेणें नागविलें मला ॥४॥

शरण आलों आतां धांवें । तुका म्हणे मज पावें ॥५॥

७६३

सोसोनि विपत्ती । जोडी दिली तुझे हातीं ॥१॥

त्याचा हा चि उपकार । अंतीं आम्हाशीं वेव्हार ॥ध्रु.॥

नामरूपा केला ठाव । तुज कोण म्हणतें देव ॥२॥

तुका म्हणे हरी । तुज ठाव दिला घरीं ॥३॥

७६४

आपुलें मागतां । काय नाहीं आम्हां सत्ता ॥१॥

परि या लौकिकाकारणें । उरीं ठेविली बोलणें ॥ध्रु.॥

ये चि आतां घडी । करूं बैसों ते ची फडी ॥२॥

तुका म्हणे करितों तुला । ठाव नाहींसें विठ्ठला ॥३॥

७६५

असो आतां किती । तुज यावें काकुलती ॥१॥

माझें प्रारब्ध हें गाढें । तूं बापुडें तयापुढें ॥ध्रु.॥

सोडवीन आतां । ब्रीदें तुझीं पंढरीनाथा ॥२॥

तुका म्हणे बळी । तो गांढ्याचे कान पिळी ॥३॥

७६६

काय नव्हे केलें । एका चिंतितां विठ्ठलें ॥१॥

सर्व साधनांचें सार । भवसिंधु उतरी पार ॥ध्रु.॥

योगायागतपें । केलीं तयानें अमुपें ॥२॥

तुका म्हणे जपा । मंत्र तीं अक्षरी सोपा ॥३॥

७६७

हो कां दुराचारी । वाचे नाम जो उच्चारी ॥१॥

त्याचा दास मी अंकित । कायावाचामनेंसहित ॥ध्रु.॥

नसो भाव चित्तीं । हरिचे गुण गातां गीतीं ॥२॥

करी अनाचार । वाचे हरिनामउच्चार ॥३॥

हो कां भलतें कुळ । शुचि अथवा चांडाळ ॥४॥

म्हणवी हरिचा दास । तुका म्हणे धन्य त्यास ॥५॥

७६८

हाकेसरिसी उडी । घालूनियां स्तंभ फोडी ॥१॥

ऐसी कृपावंत कोण । माझे विठाईवांचून ॥ध्रु.॥

करितां आठव । धांवोनियां घाली कव ॥२॥

तुका म्हणे गीती गातां । नामें द्यावी सायुज्यता ॥३॥

७६९

लोह चुंबकाच्या बळें । उभें राहिलें निराळें ॥१॥

तैसा तूं चि आम्हांठायीं । खेळतोसी अंतर्बाहीं ॥ध्रु.॥

भक्ष अग्नीचा तो दोरा । त्यासि वांचवी मोहरा ॥२॥

तुका म्हणे अधीलपणें । नेली लांकडें चंदनें ॥३॥

७७०

डोई वाढवूनि केश । भूतें आणिती अंगास ॥१॥

तरी ते नव्हति संतजन । तेथें नाहीं आत्मखुण ॥ध्रु.॥

मेळवूनि नरनारी । शकुन सांगती नानापरी ॥२॥

तुका म्हणे मैंद । नाहीं त्यापासीं गोविंद ॥३॥

७७१

गाढवाचे घोडे । आम्ही करूं दृष्टीपुढें ॥१॥

चघळी वाहाणा । माघारिया बांडा सुना ॥ध्रु.॥

सोंगसंपादनी । तरि करूं शुद्ध वाणी ॥२॥

तुका म्हणे खळ । करूं समयीं निर्मळ ॥३॥

७७२

बाईल मेली मुक्त जाली । देवें माया सोडविली ॥१॥

विठो तुझें माझें राज्य । नाहीं दुसऱ्यांचें काज ॥ध्रु.॥

पोर मेलें बरें जालें । देवें मायाविरहित केलें ॥२॥

माता मेली मज देखतां । तुका म्हणे हरली चिंता ॥३॥

७७३

योग तप या चि नांवें । गळित व्हावें अभिमानें ॥१॥

करणें तें हें चि करा । सत्यें बरा व्यापार ॥ध्रु.॥

तरि खंडे येरझार । निघे भार देहाचा ॥२॥

तुका म्हणे मानामान । हें बंधन नसावें ॥३॥

७७४

करी संध्यास्नान । वारी खाउनियां अन्न ॥१॥

तया नाहीं लाभहानी । आदा वेंचाचिये मानीं ॥ध्रु.॥

मजुराचें धन । विळा दोर चि जतन ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं । अधीरासी देव कांहीं ॥३॥

७७५

वाखर घेउनि आलें । त्यासी तरवारेणें हालें ॥१॥

नव्हे आपुलें उचित । करुनि टाकावें फजित ॥ध्रु.॥

अंगुळिया मोडी । त्यासी काय सिलें घोडीं ॥२॥

नपुंसकासाठीं । तुका म्हणे न लगे जेठी ॥३॥

७७६

वर्णाश्रम करिसी चोख । तरि तूं पावसी उत्तम लोक ॥१॥

तुजला तें नाहीं ठावें । जेणें अंगें चि ब्रम्ह व्हावें ॥ध्रु.॥

जरि तूं जालासी पंडित । करिसी शब्दाचें पांडित्य ॥२॥

गासी तान मान बंध । हाव भाव गीत छंद ॥३॥

जाणसील तूं स्वतंत्र । आगमोक्त पूजायंत्र ॥४॥

साधनाच्या ओढी । डोळियांच्या मोडामोडी ॥५॥

तुका म्हणे देहीं । संत जाहाले विदेही ॥६॥

७७७

प्रेमसूत्र दोरी । नेतो तिकडे जातों हरी ॥१॥

मनेंसहित वाचा काया । अवघें दिलें पंढरीराया ॥ध्रु.॥

सत्ता सकळ तया हातीं । माझी कींव काकुलती ॥२॥

तुका म्हणे ठेवी तैसें । आम्ही राहों त्याचे इच्छे ॥३॥

७७८

पाववील ठाया । पांडुरंग चिंतिलिया ॥१॥

त्यासी चिंतिलिया मनीं । चित्ता करी गंवसणी ॥ध्रु.॥

पावावया फळ । अंगीं असावें हें बळ ॥२॥

तुका म्हणे तई । सिद्धी वोळगती पायीं ॥३॥

७७९

धन्य भावशीळ । ज्याचें हृदय निर्मळ ॥१॥

पूजी प्रतिमेचे देव । संत म्हणती तेथें भाव ॥धृ.॥

विधिनिषेध नेणती । एक निष्ठा धरुनी चित्तीं ॥२॥

तुका म्हणे तैसें देवा । होणें लागे त्यांच्या भावा ॥३॥

७८०

आधीं च आळशी । वरी गुरूचा उपदेशी ॥१॥

मग त्या कैंची आडकाठी । विधिनिषेधाची भेटी ॥धृ.॥

नाचरवे धर्म । न करवे विधिकर्म ॥२॥

तुका म्हणे ते गाढव । घेती मनासवें धांव ॥३॥

७८१

नाचे टाळी पिटी । प्रेमें अंग धरणीं लोटी ॥१॥

माझे सखे ते सज्जन । भोळे भाविक हरिजन ॥धृ.॥

न धरिती लाज । नाहीं जनासवें काज ॥२॥

तुका म्हणे दाटे । कंठ नेत्रीं जळ लोटे ॥३॥

७८२

टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें । वागवी वोंगळ पोटासाटीं ॥१॥

तुळसी खोवी कानीं दर्भ खोवी शेंडी । लटिकी धरी बोंडी नासिकाची ॥धृ.॥

कीर्तनाचे वेळे रडे पडे लोळे । प्रेमेंविण डोळे गळताती ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे मावेचे मइंद । त्यांपाशीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥३॥

७८३

धन्य देहूं गांव पुण्य भूमि ठाव । तेथें नांदे देव पांडुरंग ॥१॥

धन्य क्षेत्रवासी लोक दइवाचे । उच्चारिती वाचे नामघोष ॥धृ.॥

कर कटी उभा विश्वाचा जनिता । वामांगीं ते माता रखुमादेवी ॥२॥

गरुड पारीं उभा जोडुनियां कर । अश्वत्थ समोर उत्तरामुख ॥३॥

दिक्षणे शंकर लिंग हरेश्वर । शोभे गंगातीर इंद्रायणी ॥४॥

लक्ष्मीनारायण बल्लाळाचें वन । तेथें अधिष्ठान सिद्धेश्वर ॥५॥

विघ्नराज द्वारीं बहिरव बाहेरी । हनुमंत शेजारीं सहित दोघे ॥६॥

तेथें दास तुका करितो कीर्तन । हृदयीं चरण विठोबाचे ॥७॥

शाक्तावर - अभंग १३

७८४

टंवकारूनि दृष्टी लावुनियां रंग । दावी झगमग डोळ्यांपुढें ॥१॥

म्हणती शिष्यासी लागली समाधी । लटकी चि उपाधी झकविती ॥धृ.॥

दीपाचिया ज्योती कोंडियेलें तेज । उपदेश सांजरात्रीमाजी ॥२॥

रांगोळिया चौक शृंगारुनी वोजा । आवरण पूजा यंत्र करी ॥३॥

पडदा लावोनियां दीप चहूं कोनीं । बैसोनि आसनीं मुद्रा दावी ॥४॥

नैवेद्यासी म्हणे करावें पक्वान्न । पात्रासी दिव्यान्न परवडी ॥५॥

जाला उपदेश कवळ घ्या रे मुखीं । आपोशन शेखीं बुडविलें ॥६॥

पाषांड करोनि मांडिली जीविका । बुडवी भाविकां लोकांप्रती ॥७॥

कायावाचामनें सोडवी संकल्प । गुरु गुरु जप प्रतिपादी ॥८॥

शुद्ध परमार्थ बुडविला तेणें । गुरुत्वभूषणें भोग भोगी ॥९॥

विधीचा ही लोप बुडविला वेद । शास्त्रांचा ही बोध हरविला ॥१०॥

योगाची धारणा नाहीं प्राणायाम । सांडी यम नेम नित्यादिक ॥११॥

वैराग्याचा लोप हरिभजनीं विक्षेप । वाढविलें पाप मतिलंडें ॥१२॥

तुका म्हणे गेलें गुरुत्व गुखाडी । पूर्वजांसी धाडी नर्कवासा ॥१३॥

७८५

शाक्त गधडा जये देशीं । तेथें राशी पापाच्या ॥१॥

सुकृताचा उदो केला । गोंधळ घाला इंद्रियें ॥ध्रु.॥

क्रोधरूपें वसे काम । तीचें नाम जपतसे ॥२॥

मद्यभक्षण मांगिण जाती । विटाळ चित्तीं सांटविला ॥३॥

स्तवुनियां पूजी रांड । न लजे भांड दाढीसी ॥४॥

तुका म्हणे भगवती । नेइल अंतीं आपणापें ॥५॥

७८६

राजा प्रजा द्वाड देश । शाक्त वास करिती तो ॥१॥

अधर्माचें उबड पीक । धर्म रंक त्या गांवीं ॥ध्रु.॥

न पिके भूमि कांपे भारें । मेघ वारें पीतील ॥२॥

तुका म्हणे अवघीं दुःखें । येती सुखें वस्तीसी ॥३॥

७८७

ऐसें कलियुगाच्या मुळें । जालें धर्माचें वाटोळें ॥१॥

सांडुनियां रामराम । ब्राम्हण म्हणती दोमदोष ॥ध्रु.॥

शिवों नये तीं निळी । वस्त्रें पांघरती काळीं ॥२॥

तुका म्हणे वृत्ति । सांडुनि गदा मागत जाती ॥३॥

७८८

अवघ्या पापें घडला एक । उपासक शक्तीचा ॥१॥

त्याचा विटाळ नको अंगा । पांडुरंगा माझिया ॥ध्रु.॥

काम क्रोध मद्य अंगीं । रंगला रंगीं अवगुणी ॥२॥

करितां पाप न धरी शंका । म्हणे तुका कोणी ही ॥३॥

७८९

वारितां बळें धरितां हातीं । जुलुमें जाती नरकामधीं ॥१॥

रंडीदासाप्रति कांहीं । उपदेश तो ही चालेना ॥ध्रु.॥

जन्म केला वाताहात । थोर घात येठायीं ॥२॥

तुका म्हणे पंढरीनाथा । तुझी कथा दूषीती ॥३॥

७९०

शाक्तांची शूकरी माय । विष्ठा खाय बिदीची ॥१॥

तिची त्या पडली सवे । मागें धांवें म्हणोनि ॥ध्रु.॥

शाक्तांची गाढवी माय । भुंकत जाय वेसदारा ॥२॥

तुका म्हणे शिंदळीचे । बोलतां वाचे निंद्य ते ॥३॥

७९१

हरिहर सांडूनि देव । धरिती भाव क्षुल्लकीं ॥१॥

ऐका त्यांची विटंबणा । देवपणा भक्तांची ॥ध्रु.॥

अंगीं कवडे घाली गळां । परडी कळाहीन हातीं ॥२॥

गळां गांठा हिंडें दारीं । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥३॥

माथां सेंदुर दांत खाती । जेंगट हातीं सटवीचें ॥४॥

पूजिती विकट दौंद । पशु सोंड गजाची ॥५॥

ऐशा छंदें चुकलीं वाटा । भाव खोटा भजन ॥६॥

तुका म्हणे विष्णुशिवा । वांचुनि देवा भजती ती ॥७॥

७९२

कांद्यासाठी जालें ज्ञान । तेणें जन नाडिलें ॥१॥

ऐकाकाम क्रोध बुचबुची । भुंके पुची व्यालीची ॥ध्रु.॥

पूजेलागीं द्रव्य मागे । काय सांगे शिष्यातें ॥२॥

तुका म्हणे कैंचें ब्रम्ह । अवघा भ्रम विषयांचा ॥३॥

७९३

सांडुनियां पंढरीराव । कवणातें म्हणों देव ॥१॥

बहु लाज वाटे चित्ता । आणिकांतें देव म्हणतां ॥ध्रु.॥

सांडुनियां हिरा । कोणें वेचाव्या त्या गारा ॥२॥

तुका म्हणे हरिहर । ऐसी सांडुनियां धुर ॥३॥

७९४

बहुतें गेलीं वांयां । न भजतां पंढरीराया ॥१॥

करिती कामिकांची सेवा । लागोन मागोन खात्या देवा ॥ध्रु.॥

अवघियांचा धनी । त्यासी गेलीं विसरोनि ॥२॥

तुका म्हणे अंतीं । पडती यमाचिया हातीं ॥३॥

७९५

असो आतां ऐसा धंदा । तुज गोविंदा आठवूं ॥१॥

रक्षिता तूं होसी जरी । तरि काय येरीं करावें ॥ध्रु.॥

काया वाचा मन पायीं । राहे ठायीं करूं तें ॥२॥

तुका म्हणे गाइन गीतीं । रूप चित्तीं धरूनियां ॥३॥

७९६

नाहीं आम्ही विष्णुदास । करीत आस कोणांची ॥१॥

कां हे नष्ट करिती निंदा । नेणों सदा आमुची ॥ध्रु.॥

असों भलते ठायीं मनें । समाधानें आपुलिया ॥२॥

तुका म्हणे करूं देवा । तुझी सेवा धंदा तो ॥३॥

॥१३॥

७९७

पाखांड्यांनीं पाठी पुरविला दुमाला । तेथें मी विठ्ठला काय बोलों ॥१॥

कांद्याचा खाणार चोजवी कस्तुरी । आपुलें भिकारी अर्थ नेणे ॥ध्रु.॥

न कळे तें मज पुसती छळूनी । लागतां चरणीं न सोडिती ॥२॥

तुझ्या पांयांविण दुजें नेणें कांहीं । तूं चि सर्वांठायीं एक मज ॥३॥

तुका म्हणे खीळ पडो त्यांच्या तोंडा । किती बोलों भांडां वादकांशीं ॥४॥

७९८

कलियुगीं कवित्व करिती पाषांड । कुशळ हे भांड बहु जाले ॥१॥

द्रव्य दारा चित्तीं प्रजांची आवडी । मुखें बडबडी कोरडा चि ॥ध्रु.॥

डंव करी सोंग मानावया जग । मुखें बोले त्याग मनीं नाहीं ॥२॥

वेदाज्ञे करोनि न करिती स्वहित । नव्हती अलिप्त देहाहुनी ॥३॥

तुका म्हणे दंड साहील यमाचे । न करी जो वाचे बोले तैसें ॥४॥

७९९

विषयाचें सुख एथें वाटे गोड । पुढें अवघड यमदंड ॥१॥

मारिती तोडिती झोडिती निष्ठ । यमाचे किंकर बहुसाल ॥ध्रु.॥

असिपत्रीं तरुवरखैराचे विंगळ । निघतील ज्वाळ तेलपाकीं ॥२॥

तप्तभूमीवरि लोळविती पाहीं । अग्निस्तंभ बाहीं कवळविती ॥३॥

म्हणऊनि तुका येतो काकुलती । पुरे आतां योनी गर्भवास ॥४॥

८००

अल्प माझी मती । म्हणोनि येतों काकुलती ॥१॥

आतां दाखवा दाखवा । मज पाउलें केशवा ॥ध्रु.॥

धीर माझ्या मना । नाहीं नाहीं नारायणा ॥२॥

तुका म्हणे दया । मज करा अभागिया ॥३॥

८०१

वाटुली पाहातां सिणले डोळुले । दाविसी पाउलें कइं वो डोळां ॥१॥

तूं माय माउली कृपेची साउली । विठ्ठले पाहिली वास तुझी ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या असांवल्या बाह्या । तुज क्षेम द्याया पांडुरंगा ॥३॥

८०२

देह हा सादर पाहावा निश्चित । सर्व सुख एथें नाम आहे ॥१॥

ब्रम्ह जें देखणें द्वैत जेव्हां गेलें । शरीर तें जालें ब्रम्हरूप ॥धृ.॥

यजन याजन तप व्रतें करिती । विकल्पें नागवती शुद्ध पुण्या ॥२॥

तुका म्हणे सर्व सुख एथें आहे । भ्रांति दूर पाहें टाकुनियां ॥३॥

॥१३॥

८०३

तुझे वणूप गुण ऐसी नाहीं मती । राहिल्या त्या श्रुती मौन्यपणें ॥१॥

मौन्यपणें वाचा थोंटावल्या चारी । ऐसें तुझें हरी रूप आहे ॥ध्रु.॥

रूप तुझें ऐसें डोळां न देखवे । जेथें हें झकवे ब्रम्हादिक ॥२॥

ब्रम्हादिक देवा कर्माची कचाटी । म्हणोनि आटाटी फार त्यांसी ॥३॥

तुका म्हणे तुझें गुण नाम रूप । आहेसी अमुप वाणूं काई ॥४॥

८०४

मनवाचातीत तुझें हें स्वरूप । म्हणोनियां माप भक्ति केलें ॥१॥

भक्तीचिया मापें मोजितों अनंता । इतरानें तत्वता न मोजवे ॥ध्रु.॥

योग याग तपें देहाचिया योगें । ज्ञानाचिया लागें न सांपडेसी ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही भोळ्या भावें सेवा । घ्यावी जी केशवा करितों ऐसी ॥३॥

८०५

देवा ऐसा शिष्य देई । ब्रम्हज्ञानी निपुण पाहीं ॥१॥

जो कां भावाचा आगळा । भक्तिप्रेमाचा पुतळा ॥ध्रु.॥

ऐशा युक्ति ज्याला बाणे । तेथें वैराग्याचें ठाणें ॥२॥

ऐसा जाला हो शरीरीं । तुका लिंबलोण करी ॥३॥

८०६

जंव नाहीं देखिली पंढरी । तोंवरी वर्णिसी थोर वैकुंठींची ॥१॥

मोक्षसिद्धी तेथें हिंडे दारोदारीं । होऊनि कामारी दीनरूप ॥ध्रु.॥

वृंदावन सडे चौक रंग माळा । अभिन्नव सोहोळा घरोघरीं ॥२॥

नामघोष कथापुराणकीर्तनीं । ओविया कांडणीं पांडुरंग ॥३॥

सर्व सुख तेथें असे सर्वकाळ । ब्रम्ह तें केवळ नांदतसे ॥४॥

तुका म्हणे जें न साधे सायासें । तें हें प्रत्यक्ष दिसे विटेवरि ॥५॥

८०७

दुःख वाटे ऐसी ऐकोनियें गोष्टी । जेणें घडे तुटी तुझ्या पायीं ॥१॥

येतो कळवळा देखोनियां घात । करितों फजित नाइकती ॥धृ.॥

काय करूं देवा ऐसी नाहीं शक्ति । दंडुनि पुढती वाटे लावूं ॥२॥

तुका म्हणे मज दावूं नको ऐसे । दृष्टीपुढें पिसे पांडुरंगा ॥३॥

८०८

शूकरासी विष्ठा माने सावकास । मिष्टान्नाची त्यास काय गोडी ॥१॥

तेवीं अभक्तांसी आवडे पाखांड । न लगे त्यां गोड परमार्थ ॥धृ.॥

श्वानासी भोजन दिलें पंचामृत । तरी त्याचें चित्त हाडावरि ॥२॥

तुका म्हणे सर्पा पाजिलिया क्षीर । वमितां विखार विष जालें ॥३॥

८०९

रासभ धुतला महा तीर्थांमाजी । नव्हे जैसा तेजी शामकर्ण ॥१॥

तेवीं खळा काय केला उपदेश । नव्हे चि मानस शुद्ध त्याचें ॥धृ.॥

सर्पासी पाजिलें शर्करापीयूष । अंतरींचें विष जाऊं नेणे ॥२॥

तुका म्हणे श्वाना क्षिरीचें भोजन । सवें चि वमन जेवी तया ॥३॥

८१०

जेवीं नवज्वरें तापलें शरीर । लागे तया क्षीर विषातुल्य ॥१॥

तेवीं परमार्थ जीहीं दुराविला । तयालागीं झाला सन्निपात ॥धृ.॥

कामिनी जयाच्या जाहाली नेत्रासी । देखी तो चंद्रासी पीतवर्ण ॥२॥

तुका म्हणे मद्यपानाची आवडी । न रुचे त्या गोडी नवनीताची ॥३॥

८११

आतां असों मना अभक्तांची कथा । न होई दुश्चिता हरिनामीं ॥१॥

नये त्याची कदा गोष्टी करूं मात । जिव्हे प्रायश्चित्त त्याच्या नांवें ॥धृ.॥

प्रभातें न घ्यावें नांव माकडाचें । तैसें अभक्ताचें सर्वकाळ ॥२॥

तुका म्हणे आतां आठवूं मंगळ । जेणें सर्व काळ सुखरूप ॥३॥

८१२

नाम आठवितां सद्गदित कंठीं । प्रेम वाढे पोटीं ऐसें करीं ॥१॥

रोमांच जीवन आनंदाश्रु नेत्रीं । अष्टांग ही गात्रीं प्रेम तुझें ॥ध्रु.॥

सर्व ही शरीर वेचो या कीर्तनीं । गाऊं निशिदिनीं नाम तुझें ॥२॥

तुका म्हणे दुजें न करीं कल्पांतीं । सर्वदा विश्रांति संतां पाई ॥३॥

८१३

जननी हे जाणे बाळकाचें वर्म । सुख दुःख धर्म जें जें कांहीं ॥१॥

अंधापुढें जेणें दिधला आधार । त्याचा हा विचार तो चि जाणे ॥ध्रु.॥

शरणागता जेणें घातलें पाठीशीं । तो जाणे तेविशीं राखों तया ॥२॥

कासे लागे तया न लगती सायास । पोहोणारा त्यास पार पावी ॥३॥

तुका म्हणे जीव विठ्ठलाचे हातीं । दिला त्याची गति तो चि जाणे ॥४॥

८१४

नका वांटूं मन विधिनिषेधांसी । स्मरावा मानसीं पांडुरंग ॥१॥

खादलिया अन्ना मासी बोलों नये । अवघें चि जाये एका घांसें ॥ध्रु.॥

जोडी होते परी ते बहु कठिण । करितां जतन सांभाळावें ॥२॥

तुका म्हणें येथें न मना विषाद । निंबेंविण व्याध तुटों नये ॥३॥

८१५

नको होऊं देऊं भावीं अभावना । या चि नांवें जाणा बहु दोष ॥१॥

मेघवृष्टी येथें होते अनिवार । जिव्हाळ्या उखर लाभ नाड ॥ध्रु.॥

उत्तमा विभागें कनिष्ठाची इच्छा । कल्पतरु तैसा फळे त्यासी ॥२॥

तुका म्हणे जिणें बहु थोडें आहे । आपुलिया पाहें पुढें बरें ॥३॥

८१६

त्याग तंव मज न वजतां केला । कांहीं च विठ्ठला मनांतूनि ॥१॥

भागलिया आला उबग सहज । न धरितां काज जालें मनीं ॥ध्रु.॥

देह जड जालें ऋणाच्या आभारें । केलें संवसारें कासावीस ॥२॥

तुका म्हणे गेला आळसकळिस । अकर्तव्य दोष निवारिले ॥३॥

८१७

मढें झांकुनियां करिती पेरणी । कुणबियाचे वाणी लवलाहें ॥१॥

तयापरी करीं स्वहित आपुलें । जयासी फावलें नरदेह ॥ध्रु.॥

ओटीच्या परिस मुठीचें तें वाढे । यापरि कैवाडें स्वहिताचें ॥२॥

नाहीं काळसत्ता आपुलिये हातीं । जाणते हे गुंती उगविती ॥३॥

तुका म्हणे पाहें आपुली सूचना । करितो शाहाणा मृत्युलोकीं ॥४॥

८१८

राजा चाले तेथें वैभव सांगातें । हें काय लागतें सांगावें त्या ॥१॥

कोणी कोणा एथें न मनी जी फुका । कृपेविण एका देवाचिया ॥ध्रु.॥

शृंगारिलें नाहीं तगोंयेत वरि । उमटे लौकरि जैसे तैतें ॥२॥

तुका म्हणे घरीं वसे नारायण । कृपेची ते खुण साम्या येते ॥३॥

८१९

वत्स पळे धेनु धांवे पाठीलागीं । प्रीतीचा तो अंगीं आयुर्भाव ॥१॥

शिकविलें काय येईल कारणा । सूत्र ओढी मना आणिकांच्या ॥ध्रु.॥

सांडिलें तें नाहीं घेत मेळवितां । म्हणऊनि लाता मागें सारी ॥२॥

तुका म्हणे आग्रह करावा न लगे । सांगतसे अंगें अनुभव ॥३॥

८२०

देवाच्या संबंधें विश्व चि सोयरें । सूत्र ओढे दोरें एका एक ॥१॥

आहाच हें नव्हे विटायासारिखें । जीव जीवनीं देखें सामावलें ॥ध्रु.॥

आणिकांचें सुख दुःख उमटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यायें ॥२॥

तुका म्हणे ठसावलें शुद्ध जाती । शोभा चि पुढती विशेषता ॥३॥

८२१

अवघा वेंचलों इंद्रियांचे ओढी । जालें तें तें घडी निरोपिलें ॥१॥

असावा जी ठावा सेवेसी विचार । आपुला म्यां भार उतरिला ॥ध्रु.॥

कायावाचामनें तो चि निजध्यास । एथें जालों ओस भक्तिभावें ॥२॥

तुका म्हणे करूं येईल धावणें । तरि नारायणें सांभाळावें ॥३॥

८२२

राहो आतां हें चि ध्यान । डोळा मन लंपटो ॥१॥

कोंडकोंडुनि धरीन जीवें । देहभावें ओंवाळीन ॥ध्रु.॥

होईल येणें कळसा आलें । स्थिरावलें अंतरीं ॥२॥

तुका म्हणे गोजिरिया । विठोबा पायां पडों द्या ॥३॥

८२३

आदि मध्य अंत दाखविला दीपें । हा तों आपणापें यत्न बरा ॥१॥

दाशत्वे दाविलें धन्याचें भांडार । तोंतों नव्हे सार एथुनियां ॥ध्रु.॥

उपायानें सोस नासला सकळ । सत्ते सत्ताबळ अंगा आलें ॥२॥

तुका म्हणे दृष्टी सकळांचे शिरीं । वचन चि करी बैसोनियां ॥३॥

८२४

सांटविले वाण । पैस घातला दुकान ॥१॥

जें ज्या पाहिजे जे काळीं । आहे सद्धी चि जवळी ॥ध्रु.॥

निवडिलें साचें । उत्तममध्यमकनिष्ठाचें ॥२॥

तुका बैसला दुकानीं । दावी मोला ऐसी वाणी ॥३॥

८२५

लागलिया मुख स्तनां । घाली पान्हा माउली ॥१॥

उभयतां आवडी लाडें । कोडें कोड पुरतसे ॥ध्रु.॥

मेळवितां अंगें अंग । प्रेमें रंग वाढतो ॥२॥

तुका म्हणे जड भारी । अवघें शिरीं जननीचे ॥३॥

८२६

अवगुण तों कोणीं नाहीं प्रतिष्ठिले । मागें होत आले शिष्टाचार ॥१॥

दुर्बळाच्या नांवें पिटावा डांगोरा । हा तों नव्हे बरा सत्यवाद ॥धृ.॥

मद्य आणि मधु एकरासी नांवें । तरि कां तें खावें आधारें त्या ॥२॥

तुका म्हणे माझा उच्छिष्ट प्रसाद । निवडी भेदाभेद वृष्टीन्यायें ॥३॥

८२७

भूतीं भगवंत । हा तों जाणतों संकेत ॥१॥

भारी मोकलितों वाण । ज्याचा त्यासी कळे गुण ॥धृ.॥

करावा उपदेश । निवडोनि तरि दोष ॥२॥

तुका म्हणे वाटे । चुकतां आडरानें कांटे ॥३॥

८२८

आम्हां हें कवतुक जगा द्यावी नीत । करावे फजित चुकती ते ॥१॥

कासयाचा बाध एकाच्या निरोपें । काय व्हावें कोपें जगाचिया ॥धृ.॥

अविद्येचा येथें कोठें परिश्रम । रामकृष्णनाम ऐसे बाण ॥२॥

तुका म्हणे येथें खऱ्यांचा विकरा । न सरती येरा खोट्या परी ॥३॥

८२९

दर्पणासी नखटें लाजे । शुद्ध खिजे देखोनि ॥१॥

ऐसें अवगुणांच्या बाधें । दिसे सुदें विपरीत ॥धृ.॥

अंधळ्यास काय हिरा । गारां चि तो सारिखा ॥२॥

तुका म्हणे भुंके सुनें । ठाया नेणे ठाव तो ॥३॥

८३०

नावडे तरि कां येतील हे भांड । घेउनियां तोंड काळें येथें ॥१॥

नासोनियां जाय रस यासंगती । खळाचे पंगती नारायणा ॥धृ.॥

तोंडावाटा नर्क काढी अमंगळ । मिष्टान्ना विटाळ करी सुनें ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं संतांची मर्यादा । निंदे तो चि निंदा मायझवा ॥३॥

८३१

लेकरा आईतें पित्याची जतन । दावी निजधन सर्व जोडी ॥१॥

त्यापरि आमचा जालासे सांभाळ । देखिला चि काळ नाहीं आड ॥धृ.॥

भुकेचे संनिध वसे स्तनपान । उपायाची भिन्न चिंता नाहीं ॥२॥

आळवूनि तुका उभा पैलथडी । घातली या उडी पांडुरंगें ॥३॥

८३२

शुद्ध चर्या हें चि संताचें पूजन । लागत चि धन नाहीं वत्ति ॥१॥

सगुणाचे सोई सगुण विश्रांती । आपण चि येती चोजवीत ॥धृ.॥

कीर्तनीं चि वोळे कृपेचा वोरस । दुरीपणें वास संनिधता ॥२॥

तुका म्हणे वर्म सांगतों सवंगें । मन लावा लागें स्वहिताच्या ॥३॥

८३३

जीवींचें जाणावें या नांवें आवडी । हेंकड तें ओढी अमंगळ ॥१॥

चित्तीच्या संकोचें कांहीं च न घडे । अतिशयें वेडे चार तो चि ॥धृ.॥

काळाविण कांहीं नाहीं रुचों येत । करूनि संकेत ठेवियेला ॥२॥

तुका म्हणे कळे वचनें चांचणी । काय बोलवूनि वेळोवेळां ॥३॥

८३४

कामातुर चवी सांडी । बरळ तोंडीं बरळे ॥१॥

रंगलें तें अंगीं दावी । विष देववी आसडे ॥धृ.॥

धनसोसें लागे वेड । ते बडबड शमेना ॥२॥

तुका म्हणे वेसनें दोन्ही । नर्कखाणी भोगावया ॥३॥

८३५

कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन । तेणें दिले वान निवडुनी ॥१॥

निरोपाच्या मापें करीं लडबड । त्याचें त्यानें गोड नारायणें ॥ध्रु.॥

भाग्यवंतांघरीं करितां विश्वासें । कार्य त्यासरिसें होईजेतें ॥२॥

तुका म्हणे पोट भरे बरे वोजा । निज ठाव निजा निजस्थानीं ॥३॥

८३६

मैंद आला पंढरीस । हातीं घेउनि प्रेमपाश ॥१॥

पुढें नाडियलें जग । नेतो लागों नेदी माग ॥ध्रु.॥

उभारोनि बाहे । दृष्टादृष्टी वेधीताहे ॥२॥

वैकंठीहुनि पेणें । केलें पंढरीकारणें ॥३॥

पुंडलिकें यारा । देउनि आणिलें चोरा ॥४॥

तुका म्हणे चला । तुम्ही आम्ही धरूं त्याला ॥५॥

८३७

भांडवी माउली कवतुकें बाळा । आपणा सकळां साक्षित्वेसीं ॥१॥

माझी माझी म्हणे एकएकां मारी । हें तों नाहीं दुरी उभयतां ॥ध्रु.॥

तुझें थोडें भातें माझें बहु फार । छंद करकर वाद मिथ्या ॥२॥

तुका म्हणे एके ठायीं आहे वर्म । हें चि होय श्रम निवारितें ॥३॥

८३८

लटिकियाच्या आशा । होतों पडिलों वळसा । होउनियां दोषा । पात्र मिथ्या अभिमानें ॥१॥

बरवी उघडली दृष्टी । नाहीं तरी होतों कष्टी । आक्रंदते सृष्टी । मात्र या चेष्टांनीं ॥ध्रु.॥

मरणाची नाहीं शुद्धी । लोभीं प्रवर्तली बुद्धी । परती तों कधीं । घडे चि ना माघारीं ॥२॥

सांचूनि मरे धन । लावी पोरांसी भांडण । नाहीं नारायण । तुका म्हणे स्मरीला ॥३॥

८३९

जवळी मुखापाशीं । असतां नेघे अहर्निशीं ॥१॥

भवनिर्दाळण नाम । विठ्ठल विठ्ठल नासी काम ॥ध्रु.॥

सुखाचें शेजार । करूं कां नावडें घर ॥२॥

तुका म्हणे ठेवा । कां हा न करी चि बरवा ॥३॥

८४०

बरवें देशाउर जालें । काय बोलें बोलावें ॥१॥

लाभें लाभ दुणावला । जीव धाला दरुषणें ॥धृ.॥

भाग्यें जाली संतभेटी । आवडी पोटीं होती ते ॥२॥

तुका म्हणे श्रम केला । अवघा आला फळासी ॥३॥

८४१

सांगतां हें नये सुख । कीर्ती मुख न पुरे ॥१॥

आवडीनें सेवन करू । जीवींचें धरूं जीवीं च ॥धृ.॥

उपमा या देतां लाभा । काशा शोभा सारिखी ॥२॥

तुका म्हणे नुचलीं डोई । ठेविली पायीं संतांचे ॥३॥

८४२

आपुलाला लाहो करूं । केणें भरूं हा विठ्ठल ॥१॥

भाग्य पावलों या ठाया । आतां काया कुरवंडी ॥धृ.॥

पुढती कोठें घडे ऐसें । बहुतां दिसें फावलें ॥२॥

तुका म्हणे जाली जोडी । चरण घडी न विसंभें ॥३॥

८४३

उजळलें भाग्य आतां । अवघी चिंता वारली ॥१॥

संतदर्शनें हा लाभ । पद्मनाभ जोडला ॥धृ.॥

संपुष्ट हा हृदयपेटी । करूनि पोटीं सांटवूं ॥२॥

तुका म्हणे होता ठेवा । तो या भावा सांपडला ॥३॥

८४४

आम्हां आपुलें नावडे संचित । चरफडी चत्ति कळवळ्यानें ॥१॥

न कळतां जाला खोळंब मारगा । जगीं जालों जगा बहुरूपी ॥ध्रु.॥

कळों आलें बरें उघडले डोळे । कर्णधार मिळे तरि बरें ॥२॥

तुका म्हणे व्हाल ऐकत करुणा । तरि नारायणा उडी घाला ॥३॥

८४५

बरगासाटीं खादलें शेण । मळितां अन्न न संडी ॥१॥

फजित तो केला आहे । ताडण साहे गौरव ॥ध्रु.॥

ओढाळाची ओंगळ ओढी । उगी खोडी नवजाय ॥२॥

तुका फजीत करी बुच्या । विसरे कुच्या खोडी तेणें ॥३॥

८४६

धांव घालीं आई । आतां पाहातेसी काई ॥१॥

धीर नाहीं माझे पोटीं । जालें वियोगें हिंपुटीं ॥ध्रु.॥

करावें सीतळ । बहु जाली हळहळ ॥२॥

तुका म्हणे डोई । कधीं ठेवीन हे पायीं ॥३॥

८४७

तुम्हां ठावा होता देवा । माझें अंतरींचा हेवा ॥१॥

होती काशानें सुटका । तरि हे वैकुंठनायका ॥ध्रु.॥

नसतें सांभाळिलें । जरि तुम्हीं आश्वासिलें ॥२॥

तुका म्हणे कृपाळुवा । बरवा केला सावाधावा ॥३॥

८४८

देऊं ते उपमा । आवडीनें पुरुषोत्तमा ॥१॥

पाहातां काशा तूं सारिखा । तिंहीं लोकांच्या जनका ॥ध्रु.॥

आरुष हे वाणी । गोड वरूनि घेतां कानीं ॥२॥

आवडीनें खेळे । तुका पुरवावे सोहाळे ॥३॥

८४९

दर्शनाची आस । आतां ना साहे उदास ॥१॥

जीव आला पायांपाशीं । येथें असें कलिवरेंसीं ॥ध्रु.॥

कांहीं च नाठवे । ठायीं बैसलें नुठवे ॥२॥

जीव असतां पाहीं । तुका ठकावला ठायीं ॥३॥

८५०

भोगावरि आम्हीं घातला पाषाण । मरणा मरण आणियेलें ॥१॥

विश्व तूं व्यापक काय मी निराळा । काशासाठीं बळा येऊं आतां ॥ध्रु.॥

काय सारूनियां काढावें बाहेरी । आणूनि भीतरी काय ठेवूं ॥२॥

केला तरी उरे वाद चि कोरडा । बळें घ्यावी पीडा स्वपनींची ॥३॥

आवघे चि वाण आले तुम्हां घरा । मजुरी मजुरा रोज कीदव ॥४॥

तुका म्हणे कांहीं नेणें लाभ हानी । असेल तो धनी राखो वाडा ॥५॥

८५१

कां हो एथें काळ आला आम्हां आड । तुम्हांपाशीं नाड करावया ॥१॥

कां हो विचाराचें पडिलें सांकडें । काय ऐसें कोडें उपजलें ॥ध्रु.॥

कां हो उपजेना द्यावी ऐशी भेटी । काय द्वैत पोटीं धरिलें देवा ॥२॥

पाप फार किंवा जालासी दुर्बळ । मागिल तें बळ नाहीं आतां ॥३॥

काय जालें देणें निघालें दिवाळें । कीं बांधलासि बळें ऋणेंपायीं ॥४॥

तुका म्हणे कां रे ऐसी केली गोवी । तुझी माझी ठेवी निवडुनियां ॥५॥

८५२

काय देह घालूं करवती करमरी । टाकुं या भितरी अग्नीमाजी ॥१॥

काय सेवूं वन शीत उष्ण तान । साहों कीं मोहन धरुनी बैसों ॥ध्रु.॥

काय लावूं अंगीं भस्म उधळण । हिंडूं देश कोण खुंट चारी ॥२॥

काय तजूं अन्न करूनि उपास । काय करूं नास जीवित्वाचा ॥३॥

तुका म्हणे काय करावा उपाव । ऐसा देई भाव पांडुरंगा ॥४॥

८५३

दंभें कीर्ति पोट भरे मानी जन । स्वहित कारण नव्हे कांहीं ॥१॥

अंतरती तुझे पाय मज दुरी । धरितां हे थोरी जाणिवेची ॥ध्रु.॥

पिंडाच्या पाळणें धांवती विकार । मज दावेदार मजमाजी ॥२॥

कैसा करूं घात आपुला आपण । धरूनि गुमान लोकलाज ॥३॥

तुका म्हणे मज दावी तो सोहोळा । देखें पाय डोळां तुझे देवा ॥४॥

८५४

धिग जिणें त्याचा स्वामी हीन वर । मरण तें बर भलें मग ॥१॥

ऐका जी देवा ऐसी आहे नीत । काय तें उचित सांभाळावें ॥ध्रु.॥

देशोदेशीं धाक जयाच्या उत्तरें । तयाचें कुतरें परि भलें ॥२॥

तुका म्हणे हें कां सुचलें उत्तर । जाणोनि अंतर ओळखावें ॥३॥

८५५

आतां गाऊं तुज ओविया मंगळीं । करूं गदारोळी हरिकथा ॥१॥

होसि निवारिता आमुचें सकळ । भय तळमळ पापपुण्य ॥ध्रु.॥

भोगिले ते भोग लावूं तुझे अंगीं । अलिप्त या जगीं होउनि राहों ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही लाडिकीं लेंकरें । न राहों अंतरे पायांविण ॥३॥

८५६

सर्व सुखें आजी एथें चि वोळलीं । संतांचीं देखिलीं चरणांबुजें ॥१॥

सर्वकाळ होतों आठवीत मनीं । फिटली ते धणी येणें काळें ॥२॥

तुका म्हणे वाचा राहिली कुंटित । पुढें जालें चत्ति समाधान ॥३॥

८५७

विठ्ठल सोयरा सज्जन सांगाती । विठ्ठल या चित्तीं बैसलासे ॥१॥

विठ्ठलें हें अंग व्यापिली ते काया । विठ्ठल हे छाया माझी मज ॥ध्रु.॥

बैसला विठ्ठल जिव्हेचिया माथां । न वदे अन्यथा आन दुजें ॥२॥

सकळां इंद्रियां मन एक प्रधान । तें ही करी ध्यान विठोबाचें ॥३॥

तुका म्हणे या विठ्ठलासी आतां । नये विसंबतां माझें मज ॥४॥

८५८

होयें वारकरी । पांहे पांहे रे पंढरी ॥१॥

काय करावीं साधनें । फळ अवघें चि तेणें ॥ध्रु.॥

अभिमान नुरे । कोड अवघें चि पुरे ॥२॥

तुका म्हणे डोळां । विठो बैसला सांवळा ॥३॥

८५९

पंढरीसी जाय । तो विसरे बापमाय ॥१॥

अवघा होय पांडुरंग । राहे धरूनियां अंग ॥ध्रु.॥

न लगे धन मान । देहभावें उदासीन ॥२॥

तुका म्हणे मळ । नासी तात्काळ तें स्थळ ॥३॥

८६०

बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग । नाहीं जाला त्याग अंतरींचा ॥१॥

ऐसें येतें नित्य माझ्या अनुभवा । मनासी हा ठावा समाचार ॥ध्रु.॥

जागृतीचा नाहीं अनुभव स्वप्नीं । जातों विसरुनि सकळ हें ॥२॥

प्रपंचाबाहेरि नाहीं आलें चत्ति । केले करी नित्य वेवसाय ॥३॥

तुका म्हणे मज भोरप्या चि परी । जालें सोंग वरी आंत तैसें ॥४॥

८६१

म्हणवितों दास ते नाहीं करणी । आंत वरी दोन्ही भिन्न भाव ॥१॥

गातों नाचतों तें दाखवितों जना । प्रेम नारायणा नाहीं अंगीं ॥ध्रु.॥

पाविजे तें वर्म न कळे चि कांहीं । बुडालों या डोहीं दंभाचिया ॥२॥

भांडवल काळें हातोहातीं नेलें । माप या लागलें आयुष्यासी ॥३॥

तुका म्हणे वांयां गेलों ऐसा दिसें । होईल या हांसें लौकिकाचें ॥४॥

८६२

न कळतां काय करावा उपाय । जेणें राहे भाव तुझ्या पायीं ॥१॥

येऊनियां वास करिसी हृदयीं । ऐसें घडे कई कासयानें ॥ध्रु.॥

साच भावें तुझें चिंतन मानसीं । राहे हें करिसी कैं गा देवा ॥२॥

लटिकें हें माझें करूनियां दुरी । साच तूं अंतरीं येउनि राहें ॥३॥

तुका म्हणे मज राखावें पतिता । आपुलिया सत्ता पांडुरंगा ॥४॥

८६३

चिंतिलें तें मनिंचें जाणें । पुरवी खुणे अंतरींचें ॥१॥

रात्री न कळे दिवस न कळे । अंगीं खेळे दैवत हें ॥ध्रु.॥

नवसियाचे नव रस । भोगी त्यास भिन्न नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे सम चि देणें । समचरण उभा असे ॥३॥

८६४

उधाराचा संदेह नाहीं । याचा कांहीं सेवकां ॥१॥

पांडुरंग अभिमानी । जीवदानी कोंवसा ॥ध्रु.॥

बुडतां जळीं जळतां अंगीं । ते प्रसंगीं राखावें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हांसाटीं । कृपा पोटीं वागवी ॥३॥

८६५

काय विरक्ति कळे आम्हां । जाणों एका नामा विठोबाच्या ॥१॥

नाचों सुखें वैष्णवमेळीं । टाळघोळीं आनंदें ॥ध्रु.॥

शांति क्षमा दया मी काय जाणें । गोविंद कीर्तनेंवांचूनियां ॥२॥

कासया उदास असों देहावरी । अमृतसागरीं बुडोनियां ॥३॥

कासया एकांत सेवूं तया वना । आनंद तो जनामाजी असे ॥४॥

तुका म्हणे आम्हां ऐसा भरवसा । विठ्ठल सरसा चालतसे ॥५॥

८६६

जेथें वैष्णवांचा वास । धन्य भूमी पुण्य देश ॥१॥

दोष नाहीं ओखदासी । दूत सांगे यमापाशीं ॥धृ.॥

गरुडटकयांच्या भारें । भूमि गर्जे जेजेकारें ॥२॥

सहज तयां जनां छंद । वाचे गोविंद गोविंद ॥३॥

तुळसीवनें रंगमाळा । अवघा वैकुंठसोहळा ॥४॥

तुका म्हणे भेणें । काळ नये तेणें राणें ॥५॥

८६७

माझ्या विठोबाचा कैसा प्रेमभाव । आपण चि देव होय गुरू ॥१॥

पढियें देहभावें पुरवितो वासना । अतीं तें आपणापाशीं न्यावें ॥धृ.॥

मागें पुढें उभा राहे सांभाळीत । आलिया आघात निवारावे ॥२॥

योगक्षेम जाणे जडभारी । वाट दावी करीं धरूनियां ॥३॥

तुका म्हणे नाहीं विश्वास ज्या मनीं । पाहावें पुराणीं विचारूनी ॥४॥

८६८

सकळ धर्म मज विठोबाचें नाम । आणीक त्यां वर्म नेणें कांहीं ॥१॥

काय जाणों संतां निरविलें देवें । करिती या भावें कृपा मज ॥२॥

तुका म्हणे माझा कोण अधिकार । तो मज विचार कळों यावा ॥३॥

८६९

उदंड शाहाणे होत तर्कवंत । परि या नेणवे अंत विठोबाचा ॥१॥

उदंडा अक्षरां करोत भरोवरी । परि ते नेणवे थोरी विठोबाची ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं भोळेपणाविण । जाणीव ते सिण रितें माप ॥३॥

८७०

आधारावांचुनी । काय सांगसी काहाणी ॥१॥

ठावा नाहीं पंढरीराव । तोंवरी अवघें चि वाव ॥धृ.॥

मानिताहे कोण । तुझें कोरडें ब्रम्हज्ञान ॥२॥

तुका म्हणे ठेवा । जाणपण एक सवा ॥३॥

८७१

अनाथांची तुम्हां दया । पंढरीराया येतसे ॥१॥

ऐसी ऐकोनियां कीर्ति । बहु विश्रांति पावलों ॥ध्रु.॥

अनाथांच्या धांवा घरा । नामें करा कुडावा ॥२॥

तुका म्हणे सवघड हित । ठेवूं चित्त पायांपें ॥३॥

८७२

येथें नाहीं उरों आले अवतार । येर ते पामर जीव किती ॥१॥

विषयांचे झणी व्हाल लोलिंगत । चेवलिया अंत न लगे मज ॥ध्रु.॥

वाहोनियां भार कुंथसील ओंझे । नव्हे तें चि माझें थीता त्याग ॥२॥

तुका म्हणे कैसी नाहीं त्याची लाज । संतीं केशीराज साधियेला ॥३॥

८७३

हीं च त्यांचीं पंचभूतें । जीवन भातें प्रेमाचें ॥१॥

कळवळा धरिला संतीं । ते निगुती कैवाड ॥ध्रु.॥

हा च काळ वर्तमान । साधन ही संपत्ती ॥२॥

तुका म्हणे दिवसरातीं । हें चि खाती अन्न ते ॥३॥

८७४

दीप न देखे अंधारा । आतां हें चि करा जतन ॥१॥

नारायण नारायण । गांठी धन बळकट ॥ध्रु.॥

चिंतामणीपाशीं चिंता । तत्वता ही नयेल ॥२॥

तुका म्हणे उभयलोकीं । हे चि निकी सामोग्री ॥३॥

८७५

धन्य काळ संतभेटी । पायीं मिठी पडिली तो ॥१॥

संदेहाची सुटली गांठी । जालें पोटीं शीतळ ॥ध्रु.॥

भवनदीचा जाला तारा । या उत्तरा प्रसादें ॥२॥

तुका म्हणे मंगळ आतां । कोण दाता याहूनि ॥३॥

८७६

दिनरजनीं हा चि धंदा । गोविंदाचे पवाडे ॥१॥

संकल्पिला देह देवा । सकळ हेवा तये ठायीं ॥ध्रु.॥

नाहीं अवसान घडी । सकळ जोडी इंद्रियां ॥२॥

कीतिऩ मुखें गर्जे तुका । करी लोकां सावध ॥३॥

८७७

खरें नानवट निक्षेपीचें जुनें । काढिलें ठेवणें समर्थाचें ॥१॥

मजुराच्या हातें मापाचा उकल । मी तों येथें फोल सत्ता त्याची ॥ध्रु.॥

कुलाळाच्या हातें घटाच्या उत्पत्ति । पाठवी त्या जाती पाकस्थळा ॥२॥

तुका म्हणे जीवन तें नारायणीं । प्रभा जाते कीर्णीं प्रकाशाची ॥३॥

८७८

गंगेचिया अंताविण काय चाड । आपुलें तें कोड तृषेपाशीं ॥१॥

विठ्ठल हे मूर्ति साजिरी सुंदर । घालीं निरंतर हृदयपुटीं ॥ध्रु.॥

कारण तें असे नवनीतापाशीं । गबाळ तें सोसी इतर कोण ॥२॥

बाळाचे सोईतें घांस घाली माता । आटाहास चिंता नाहीं तया ॥३॥

गाऊं नाचों करूं आनंदसोहळा । भाव चि आगळा नाहीं हातां ॥४॥

तुका म्हणे अवघें जालें एकमय । परलोकींची काय चाड आतां ॥५॥

८७९

स्त्रीपुत्रादिकीं राहिला आदर । विषयीं पडिभर अतिशय ॥१॥

आतां हाता धांवा नारायणा । मज हे वासना अनावर ॥ध्रु.॥

येउनियां आड ठाके लोकलाज । तें हें दिसे काज अंतरलें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां जेथें जेथें गोवा । तेथें तुम्हीं देवा सांभाळावें ॥३॥

८८०

पडिलों भोवणीं । होतों बहु चिंतवणी ॥१॥

होतों चुकलों मारग । लाहो केला लाग वेगें ॥ध्रु.॥

इंद्रियांचे संदी । होतों सांपडलों बंदीं ॥२॥

तुका म्हणे बरें जालें । विठ्ठलसें वाचे आलें ॥३॥

८८१

बरें जालें आलीं ज्याचीं त्याच्या घरा । चुकला पाऱ्हेरा ओढाळांचा ॥१॥

बहु केलें दुखी त्यांचिया सांभाळें । आतां तोंड काळें तेणें लोभें ॥ध्रु.॥

त्यांचिया अन्यायें भोगा माझें अंग । सकळ ही लाग द्यावा लागे ॥२॥

नाहीं कोठें स्थिर राहों दिलें क्षण । आजिवरी सिण पावलों तो ॥३॥

वेगळाल्या खोडी केली तडातडी। सांगावया घडी नाहीं सुख ॥४॥

निरवूनि तुका चालिला गोवारें । देवापाशीं भार सांडवूनि ॥५॥

८८२

न करावी आतां पोटासाटीं चिंता । आहे त्या संचिता माप लावूं ॥१॥

दृष्टी ते घालावी परमार्थाठायीं । क्षुल्लका उपायीं सिण जाला ॥ध्रु.॥

येथें तंव नाहीं घेइजेसें सवें । कांहीं नये जीवें वेचों मिथ्या ॥२॥

खंडणें चि नव्हे उद्वेग वेरझारीं । बापुडे संसारीं सदा असों ॥३॥

शेवटा पाववी नावेचें बैसनें । भुजाबळें कोणें कष्टी व्हावें ॥४॥

तुका म्हणे आतां सकळांचें सार । करावा व्यापार तरी ऐसा ॥५॥

८८३

आमच्या हें आलें भागा । जीव्हार या जगाचें ॥१॥

धरूनियां ठेलों जीवें । बळकट भावें एकविध ॥ध्रु.॥

आणूनियां केला रूपा । उभा सोपा जवळी ॥२॥

तुका म्हणे अंकित केला । खालीं आला वचनें ॥३॥

८८४

खरें भांडवल सांपडलें गांठी । जेणें नये तुटी उदमासी ॥१॥

संवगाचें केणें सांपडलें घरीं । भरूनि वैखरी सांटविलें ॥ध्रु.॥

घेतां देतां लाभ होतसे सकळां । सदेवां दुर्बळा भाव तैसा ॥२॥

फडा आलिया तो न वजे निरासे । जरि कांहीं त्यास न कळतां ॥३॥

तुका म्हणे आतां जालीसे निश्चिंती । आणीक तें चित्तीं न धरूं दुजें ॥४॥

८८५

पदोपदीं दिलें अंग । जालें सांग कारण ॥१॥

रुधवूनि ठेलों ठाव । जगा वाव सकळ ॥ध्रु.॥

पुढती चाली मनालाहो । वाढे देहो संतोष ॥२॥

तुका म्हणे क्षरभागीं । जालों जगीं व्यापक ॥३॥

८८६

निवडुनि दिलें नवनीत । संचित ते भोगीत ॥१॥

आतां पुढें भावसार । जीवना थार पाहावया ॥ध्रु.॥

पारखियाचे पडिलें हातीं । चांचपती आंधळीं ॥२॥

तुका म्हणे सेवन घडे । त्यासी जोडे लाभ हा ॥३॥

८८७

उचित न कळे इंद्रियाचे ओढी । मुखें बडबडी शिकलें तें ॥१॥

आपण जाऊन न्यावीं नरकास । बळें बेताळीस कुळें जग ॥ध्रु.॥

अबोलणें बोले डोळे झांकुनियां । बडबडी वांयां दंभासाटीं ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही तेथील पारखी । नाचे देखोवेखीं जाणों खरें ॥३॥

८८८

एक मन तुझ्या अवघ्या भांडवला । वांटितां तें तुला येई कैसें ॥१॥

म्हणउनि दृढ धरीं पांडुरंग । देहा लावीं संग प्रारब्धाचा ॥ध्रु.॥

आणिका संकल्पा नको गोऊं मन । तरी च कारण साध्य होय ॥२॥

तुका म्हणे ऐसें जाणावें उचित । तरी सहज स्थित येईल कळों ॥३॥

८८९

गावे म्हणउनि गीत । धरुनि राहे तैसें चत्ति ॥१॥

हें चि थोर अवघड आहे । अन्न देखोनि भूक राहे ॥धृ.॥

ऐकावी म्हूण कथा । राहे तैसें धरुनि चित्ता ॥२॥

तुका म्हणे धणी । नव्हे जेविल्यावांचुनि ॥३॥

८९०

कळल हे खुण । तरि दावी नारायण ॥१॥

सत्य संतांपाशीं राहे । येरां भय आड आहे ॥धृ.॥

अनुचिया ऐसें । असे भरलें प्रकाशें ॥२॥

इंद्रियांचें धनी । ते हे जाती समजूनि ॥३॥

तर्क कुतर्क वाटा । नागवण घटापटा ॥४॥

तुका म्हणे ल्यावें । डोळां अंजन बरवें ॥५॥

८९१

जातो न येतिया वाटा । काय निरवितो करंटा ॥१॥

कैसा जालासे बेश्रम । लाज नाहीं न म्हणे राम ॥धृ.॥

पाहे वैरियाकडे । डोळे वासुनियां रडे ॥२॥

बांधुनियां यमा हातीं । दिला नाहीं त्याची खंती ॥३॥

नाहीं यांपें काम । ऐसें जाणे तो अधम ॥४॥

अझुन तरि मुका । कां रे जालासि म्हणे तुका ॥५॥

८९२

वांटा घेई लवकरि । मागें अंतरसी दुरी । केली भरोवरी । सार नेती आणीक ॥१॥

ऐसीं भांमावलीं किती । काय जाणों नेणों किती । समय नेणती । माथां भार वाहोनि ॥धृ.॥

नाहीं सारिलें तोंवरी । धांव घेई वेग करीं । घेतलें पदरीं । फावलें तें आपुलें ॥२॥

फट लंडी म्हणे तुका । एक न साहावे धका । तरि च या सुखा । मग कैसा पावसी ॥३॥

८९३

चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया । ऐकिल्या वांयां वारता त्या ॥१॥

ऐका जी वोजे पडतसें पायां । भावाचि तें जायावाट नव्हे ॥धृ.॥

व्याली कुमारीचा अनुभवें अनुभव । सांगतां तो भाव येत नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे येथें पाहिजे आरालें । बिंबीं निवळलें तरि भासे ॥३॥

८९४

काय नाहीं लवत झाडें । विसरे वेडें देहभाव ॥१॥

जया न फळे उपदेश । धस ऐसा त्या नांवें ॥धृ.॥

काय नाहीं असत जड । दगड तो अबोलणा ॥२॥

तुका म्हणे कुचर दाणा । तैसा म्हणा डेंग हा ॥३॥

८९५

देखीचा दिमाख शिकोनियां दावी । हिऱ्यां ऐसी केवीं गारगोटी ॥१॥

मर्यादा ते जाण अरे अभागिया । देवाच्या ऐसिया सकळ मूर्ति ॥धृ.॥

काय पडिलेंसी लटिक्याचे भरी । वोंवाळुनि थोरी परती सांडीं ॥२॥

तुका म्हणे पुढें दिसतसे घात । करितों फजित म्हणउनी ॥३॥

८९६

संसाराचा माथां भार । कांहीं पर न ठेवीं ॥१॥

भक्तीची ते जाती ऐसी । सर्वस्वासी मुकावें ॥धृ.॥

भिक्षाणी वेवसाव । काला करितो गाढव ॥२॥

करुनि वस्ती बाजारीं । म्हणवी कासया निस्पृही ॥३॥

प्रसादा आडुनि कवी । केलें तुप पाणी तेवीं ॥४॥

तुका म्हणे होंई सुर । किंवा निसुर मजुर ॥५॥

८९७

तेज्या इशारती । तटा फोक वरी घेती ॥१॥

काय सांगावें त्याहूनी । ऐका रे धरा मनीं ॥ध्रु.॥

नव्हे भांडखोर । ओढूनि धरूं पदर ॥२॥

तुका म्हणे तोंड । काळें करा खालीं मुंड ॥३॥

८९८

मागें संतीं होतें जें जें सांगितलें । तें येऊं लागलें अनुभवा ॥१॥

आचारभ्रष्ट होती लोक कळी । पुण्य क्षीण बळी जालें पाप ॥ध्रु.॥

वर्णधर्म कोण न धरी विटाळ । घालिती गोंधळ एके ठायीं ॥२॥

वेदाचे पाठक सेवितील मद्य । न देखती भेद विषयीं भांड ॥३॥

तुका म्हणे किती करावे फजित । ते चि छंद नित्य बहु होती ॥४॥

८९९

अक्षरांचा श्रम केला । फळा आला तेणें तो ॥१॥

अवघियाचा तळ धरी । जीवा उरी नुरउनी ॥ध्रु.॥

फळलें तें लवे भारें । पीक खरें आलें तई ॥२॥

तुका म्हणे देवा । पुढें भाव सारावा ॥३॥

९००

उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं । चित्तशुद्ध बुद्धी ठायीं स्थिर ॥१॥

न घलावी धांव मनाचिये ओढी । वचन आवडी संताचिये ॥२॥

अंतरीं या राहे वचनाचा विश्वास । न उगे उपदेश तुका म्हणे ॥३॥

९०१

जीवन हे मुक्त नर जाले पावन । तजा हो दुर्जनसंगति ही ॥१॥

बहुत अन्न विष मोहरीच्या मानें । अवघें चि तेणें विष होय ॥२॥

तुका म्हणे जेणें आपलें स्वहित । तैसी करीं नीत विचारूनि ॥३॥

९०२

द्रव्याचा तो आम्ही धरितों विटाळ । तया पाठी काळ लाग करी ॥१॥

करोनियां हें चि राहिलों जीवन । एक नारायण नाम ऐसें ॥२॥

तुका म्हणे हें चि करुनि जतन । आलिया ही दान याचकासी ॥३॥

९०३

द्रव्याचिया मागें किळकाळाचा लाग । म्हणोनियां संग खोटा त्याचा ॥१॥

निरयाचें मूळ घालुनिया मागें । मांडिली प्रसंगें कथा पुढें ॥धृ.॥

आजिच्या प्रसंगें हा चि लाभ घ्यावा । पुढील भार देवावरी घाला ॥२॥

प्रालब्ध कांहीं न पालटे सोसें । तृष्णेचें हें पिसें वांयांविण ॥३॥

तुका म्हणे घेई राहे ऐसें धन । सादर श्रवण करोनियां ॥४॥

९०४

रडे अळंकार दैन्याचिये कांती । उतमा विपित्तसंग घडे ॥१॥

एकाविण एक अशोभ दातारा । कृपेच्या सागरा पांडुरंगा ॥धृ.॥

रांधूं नेणे तया पुढील आइतें । केलें तें सोइतें वांयां जाय ॥२॥

तुका म्हणे चिंतामणि शेळी गळा । पावे अवकळा म्हणउनी ॥३॥

९०५

दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे । ऐसें तंव ठावें सकळांसीं ॥१॥

कांहीं न करिती विचार हिताचा । न करिती वाचा नामघोष ॥धृ.॥

भोग कळों येतो मागिल ते जन्म । उत्तम मध्यम कनिष्ठ ते ॥२॥

तुका म्हणे येथें झांकितील डोळे । भोग देतेवेळे येइल कळों ॥३॥

९०६

सदैव तुम्हां अवघें आहे । हातपाय चालाया ॥१॥

मुखीं वाणी कानीं कीर्ति । डोळे मूर्ती देखाया ॥धृ.॥

अंध बहिर ठकलीं किती । मुकीं होती पांगुळें ॥२॥

घरास आगि लावुनि जागा । न पळे तो गा वांचे ना ॥३॥

तुका म्हणे जागा हिता । कांहीं आतां आपुल्या ॥४॥

९०७

ऐसे पुढती मिळतां आतां । नाहीं सत्ता स्वतंत्र ॥१॥

म्हणउनि फावलें तें घ्यावें । नाम गावें आवडी ॥ध्रु.॥

संचित प्रारब्ध गाढें । धांवे पुढें क्रियमाण ॥२॥

तुका म्हणे घुबडा ऐसें । जन्म सरिसे शुकराचें ॥३॥

९०८

सर्वविशीं माझा त्रासलासे जीव । आतां कोण भाव निवडे एक ॥१॥

संसाराची मज न साहे चि वार्ता । आणीक म्हणतां माझें कोणी ॥ध्रु.॥

देहसुख कांहीं बोलिले उपचार । विष तें आदर बंद वाटे ॥२॥

उपाधि दाटणी प्रतिष्ठा गौरव । होय माझा जीव कासावीस ॥३॥

तुका म्हणे कांहीं आणीक न साहे । आवडती पाय वैष्णवांचे ॥२॥

९०९

आणीक कांहीं या उत्तराचें काज । नाहीं आतां मज बोलावया ॥१॥

भिन्न भेद हे भावनास्वभाव । नव्हे कांहीं देव एकविध ॥ध्रु.॥

गुण दोष कोणें निवडावे धर्म । कोण जाणे कर्म अकर्म तें ॥२॥

तरिच भलें आतां न करावा संग । दुःखाचा प्रसंग तोडावया ॥३॥

तुका म्हणे गुण गाई या देवाचे । घेई माझे वाचे हे चि धणी ॥४॥

९१०

आपुल्या विचार करीन जीवाशीं । काय या जनाशीं चाड मज ॥१॥

आपुलें स्वहित जाणती सकळ । निरोधितां बळें दुःख वाटे ॥ध्रु.॥

आइको नाइको कथा कोणी तरी । जाऊनियां घरीं निजो सुखें ॥२॥

माझी कोण वोज जाला हा शेवट । देखोनियां वाट आणिकां लावूं ॥३॥

तुका म्हणे भाकुं आपुली करुणा । जयाची वासना तथा फळे ॥४॥

९११

धाई अंतरिंच्या सुखें । काय बडबड वाचा मुखें ॥१॥

विधिनिषेध उर फोडी । जंव नाहीं अनुभवगोडी ॥ध्रु.॥

वाढे तळमळ उभयता । नाहीं देखिलें अनुभवितां ॥२॥

अपुल्या मतें पिसें । परि तें आहे जैसेंतैसें ॥३॥

साधनाची सिद्धि । मोन करा र बुद्धि ॥४॥

तुका म्हणे वादें । वांयां गेलीं ब्रम्हवृंदें ॥५॥

९१२

कुशळ गुंतले निषेधा । वादी प्रवर्तले वादा ॥१॥

कैसी ठकलीं बापुडीं । दंभविषयांचे सांकडीं ॥ध्रु.॥

भुस उपणुनि केलें काय । हारपले दोन्ही ठाय ॥२॥

तुका म्हणे लागे हातां । काय मथिलें घुसळितां ॥३॥

९१३

संतांचीं उच्छिष्टें बोलतों उत्तरें । काय म्यां गव्हारें जाणावें हें ॥१॥

विठ्ठलाचे नाम घेता नये शुद्ध । तेथें मज बोध काय कळे ॥ध्रु.॥

करितो कवतुक बोबडा उत्तरी । झणी मजवरि कोप धरा ॥२॥

काय माझी याति नेणां हा विचार । काय मी तें फार बोलों नेणें ॥३॥

तुका म्हणे मज बोलवितो देव । अर्थ गुह्य भाव तो चि जाणे ॥४॥

९१४

चंदनाच्या वासें धरितील नाक । नावडे कनक न घडे हें ॥१॥

साकरेसी गोडी सारिखी सकळां । थोरां मोट्या बाळां धाकुटियां ॥२॥

तुका म्हणे माझें चित्त शुद्ध होतें । तरि का निंदितें जन मज ॥३॥

९१५

तुज ऐसा कोण उदाराची रासी । आपुलें चि देसी पद दासा ॥१॥

शुद्ध हीन कांहीं न पाहासी कुळ । करिसी निर्मळ वास देहीं ॥२॥

भावें हें कदान्न खासी त्याचे घरीं । अभक्तांची परी नावडेती ॥३॥

न वजासी जेथें दुरी दवडितां । न येसी जो चित्ता योगियांच्या ॥४॥

तुका म्हणे ऐसीं ब्रीदें तुझीं खरीं । बोलतील चारी वेद मुखें ॥५॥

९१६

तरि कां नेणते होते मागें ॠषी । तींहीं या जनासी दुराविलें ॥१॥

वोळगती जया अष्टमासिद्धि । ते या जनबुद्धी नातळती ॥२॥

कंदमूळें पाला धातूच्या पोषणा । खातील वास राणां तरी केला ॥३॥

लावुनियां नेत्र उगे चि बैसले । न बोलत ठेले मौन्यमुद्रे ॥४॥

तुका म्हणे ऐसें करीं माझ्या चित्ता । दुरावीं अनंता जन दुरी ॥५॥

९१७

कोणाच्या आधारें करूं मी विचार । कोण देइल धीर माझ्या जीवा ॥१॥

शास्त्रज्ञ पंडित नव्हें मी वाचक । यातिशुद्ध एक ठाव नाहीं ॥२॥

कलियुगीं बहु कुशळ हे जन । छळितील गुण तुझे गातां ॥३॥

मज हा संदेह झाला दोहीं सवा । भजन करूं देवा किंवा नको ॥४॥

तुका म्हणे आतां दुरावितां जन । किंवा हें मरण भलें दोन्ही ॥५॥

९१८

काय उणें जालें तुज समर्थासी । ऐसा मजपाशीं कोण दोष ॥१॥

जो तूं माझा न करिसी अंगीकार । सांगेन वेव्हार संतांमधीं ॥२॥

तुजविण रत आणिकांचे ठायीं । ऐसें कोण ग्वाही दावीं मज ॥३॥

तुका म्हणे काय धरूनी गुमान । सांग उगवून पांडुरंगा ॥४॥

९१९

काय करूं आन दैवतें । एका विण पंढरीनाथें ॥१॥

सरिता मिळाली सागरीं । आणिकां नांवां कैची उरी ॥ध्रु.॥

अनेक दीपीचा प्रकाश । सूर्य उगवतां नाश ॥२॥

तुका म्हणे नेणें दुजें । एका विण पंढरीराजें ॥३॥

९२०

काय करूं कर्माकर्म । बरें सांपडलें वर्म ॥१॥

होसी नामा च सारिका । समजाविली नाहीं लेखा ॥ध्रु.॥

नाहीं वेचावेच जाला । उरला आहेसी संचला ॥२॥

तुका म्हणे माझें । काय होईल तुम्हां ओझें ॥३॥

९२१

एकाएकीं हातोफळी । ठाया बळी पावले ते ॥१॥

आम्ही देवा शक्तिहीनें । भाकुं तेणें करुणा ॥ध्रु.॥

पावटणी केला काळ । जया बळ होतें तें ॥२॥

तुका म्हणे वीर्यावीर । संतधीर समुद्र ॥३॥

९२२

पुढिलाचें इच्छी फळ । नाहीं बळ तें अंगीं ॥१॥

संत गेले तया ठाया । देवराया पाववीं ॥ध्रु.॥

ज्येष्ठांचीं कां आम्हां जोडी । परवडी न लभों ॥२॥

तुका म्हणे करीं कोड । पुरवीं लाड आमुचा ॥३॥

९२३

कैवल्याच्या तुम्हां घरीं । रासी हरी उदंड ॥१॥

मजसाठीं कां जी वाणी । नव्हे धणी विभागा ॥ध्रु.॥

सर्वां गुणीं सपुरता । ऐसा पिता असोनी ॥२॥

तुका म्हणे पांडुरंगा । जालों सांगा सन्मुख ॥३॥

९२४

आपलाल्या तुम्ही रूपासी समजा । कासया वरजा आरसिया ॥१॥

हें तों नव्हे देहबुद्धीचें कारण । होइल नारायणें दान केलें ॥धृ.॥

बभ्रूचिया बाणें वर्मासि स्पर्शावें । हें तों नाहीं ठावें मोकलित्या ॥२॥

तुका म्हणे बहु मुखें या वचना । सत्याविण जाणा चाल नाहीं ॥३॥

९२५

न मनावी चिंता तुम्हीं संतजनीं । हिरा स्पटिकमणी केंवि होय ॥१॥

पडिला प्रसंग स्तळा त्या सारिखा । देखिला पारिखा भाव कांहीं ॥धृ.॥

बहुतांसी भय एकाचिया दंडें । बहुत या तोंडें वचनासी ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं वैखरी बा सर । करायाचे चार वेडे वेडे ॥३॥

९२६

यथाविधि पूजा करी । सामोग्री तोंवरि हे नाहीं ॥१॥

आतां माझा सर्व भार । तूं दातार चालविसी ॥धृ.॥

मंगळ तें तुम्ही जाणां । नारायणा काय तें ॥२॥

तुका म्हणे समर्पिला । तुज विठ्ठला देहभाव ॥३॥

९२७

भवसिंधूचें हें तारूं । मज विचारूं पाहातां ॥१॥

चित्तीं तुझे धरिन पाय । सुख काय तें तेथें ॥धृ.॥

माझ्या खुणा मनापाशीं । तें या रसीं बुडालें ॥२॥

तुका म्हणे वर्म आलें । हातां भलें हें माझ्या ॥३॥

९२८

पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख । डोळियांची भूक न वजे माझी ॥१॥

जिव्हे गोडी तीन अक्षरांचा रस । अमृत जयास फिकें पुढें ॥धृ.॥

श्रवणीची वाट चोखाळली शुद्ध । गेले भेदाभेद वारोनियां ॥२॥

महामळें मन होतें जें गांदलें । शुद्ध चोखाळलें स्पटिक जैसें ॥३॥

तुका म्हणे माझ्या जीवाचें जीवन । विठ्ठल निधान सांपडलें ॥४॥

९२९

हा चि परमानंद आळंगीन बाहीं । क्षेम देतां ठायीं द्वैत तुटे ॥१॥

बोलायासि मात मन निवे हरषें चित्त । दुणी वाढे प्रीत प्रेमसुख ॥ध्रु.॥

जनांत भूषण वैकुंठीं सरता । फावलें स्वहिता सर्वभावें ॥२॥

तुटला वेव्हार माया लोकाचार । समूळ संसार पारुषला ॥३॥

तुका म्हणे हा विठ्ठल चि व्हावा । आणिकी या जीवा चाड नाहीं ॥४॥

९३०

आमुची कृपाळू तूं होसी माउली । विठ्ठले साउली शरणागता ॥१॥

प्रेमपान्हा स्तनीं सदा सर्वकाळ । दृष्टि हे निर्मळ अमृताची ॥ध्रु.॥

भूक तान दुःख वाटों नेदीं सीण । अंतरींचा गुण जाणोनियां ॥२॥

आशा तृष्णा माया चिंता दवडीं दुरी । ठाव आम्हां करीं खेळावया ॥३॥

तुका म्हणे लावीं संताचा सांगात । जेथें न पवे हात किळकाळाचा ॥४॥

९३१

जेथें जावें तेथें कपाळ सरिसें । लाभ तो विशेषें संतसंगें ॥१॥

पूर्व पुण्यें जरि होतीं सानुकूळ । अंतरायमूळ नुपजे तेथें ॥ध्रु.॥

भाग्य तरी नव्हे धन पुत्र दारा । निकट वास बरा संतांपायीं ॥२॥

तुका म्हणे हे चि करावी मिरासी । बळी संतांपाशीं द्यावा जीव ॥३॥

९३२

आतां कांहीं सोस न करीं आणीक । धरीन तें एक हें चि दृढ ॥१॥

जेणें भवसिंधु उतरिजे पार । तुटे हा दुस्तर गर्भवास ॥ध्रु.॥

जोडीन ते आतां देवाचे चरण । अविनाश धन परमार्थ ॥२॥

तुका म्हणे बरा जोडला हा देह । मनुष्यपणें इहलोका आलों ॥३॥

९३३

जतन करीन जीवें । शुद्धभावें करूनी ॥१॥

विठ्ठल विठ्ठल हें धन । जीवन अंतकाळींचें ।ध्रु.॥

वर्दळ हें संचित सारूं । बरवा करूं उदिम हा ॥२॥

तुका म्हणे हृदयपेटी । ये संपुटीं सांटवूं ॥३॥

९३४

एवढा प्रभु भावें । तेणें संपुष्टी राहावें ॥१॥

होय भक्तीं केला तैसा । पुरवी धरावी ते इच्छा ॥ध्रु.॥

एवढा जगदानी । मागे तुळसीदळ पाणी ॥२॥

आला नांवा रूपा । तुका म्हणे जाला सोपा ॥३॥

९३५

भाग्यें ऐसी जाली जोडी । आतां घडी विसंभेना ॥१॥

विटेवरी समचरण । संतीं खुण सांगितली ॥ध्रु.॥

अवघें आतां काम सारूं । हा चि करूं कैवाड ॥२॥

तुका म्हणे खंडूं खेपा । पुढें पापापुण्याच्या ॥३॥

९३६

पतिव्रते जैसा भ्रतार प्रमाण । आम्हां नारायण तैशापरी ॥१॥

सर्वभावें लोभ्या आवडे हें धन । आम्हां नारायण तैशापरी ॥२॥

तुका म्हणे एकविध जालें मन । विठ्ठला वांचून नेणे दुजें ॥३॥

९३७

विठ्ठल गीतीं गावा विठ्ठल चित्तीं ध्यावा । विठ्ठल उभा पाहावा विटेवरी ॥१॥

अनाथाचा बंधु विठ्ठल कृपासिंधु । तोडी भवबंधु यमपाश ॥ध्रु.॥

तो चि शरणागतां हा विठ्ठल मुक्तिदाता । विठ्ठल या संतांसमागमें ॥२॥

विठ्ठल गुणनिधि विठ्ठल सर्व सिद्धि । लागली समाधि विठ्ठलनामें ॥३॥

विठ्ठलाचें नाम घेतां जालें सुख । गोडावलें मुख तुका म्हणे ॥४॥

९३८

विठो सांपडावया हातीं । ठावी जाली एक गती । न धरीं भय चित्तीं । बळ किती तयाचें ॥१॥

लागे आपण चि हातीं । किंव भाकावी काकुलती । करी मग चित्तीं । असेल तें तयाचें ॥धृ.॥

एकलिया भावबळें । कैं सांपडे तो काळें । वैष्णवांच्या मेळें। उभा ठाके हाकेसी ॥२॥

बांधा माझिया जीवासी । तुका म्हणे प्रेमपाशीं । न सोडीं तयासी । सर्वस्वासी उदार ॥३॥

९३९

वाट वैकुंठीं पाहाती । भक्त कैं पां येथें येती । तयां जन्ममरणखंती । नाहीं चित्तीं परलोक ॥१॥

धन्यधन्य हरिचे दास । तयां सुलभ गर्भवास । ब्रम्हादिक करिती आस । तीर्थावास भेटीची ॥धृ.॥

कथाश्रवण व्हावयास । यमधर्मा थोर आस । पाहे रात्रदिवस । वाट कर जोडोनियां ॥२॥

रिद्धिसिद्धि पाचारितां । त्या धुंडिती हरिभक्तां । मोक्ष सायोज्यता । वाट पाहे भक्तांची ॥३॥

असती जेथें उभे ठेले । सदा प्रेमसुखें धाले । आणीक ही उद्धरिले । महादोषी चांडाळ ॥४॥

सकळ करिती त्यांची आस । सर्वभावें ते उदास । धन्यभाग्य त्यांस । तुका म्हणे दरुषणें ॥५॥

९४०

सोनें दावी वरी तांबें तयापोटीं । खरियाचे साटीं विकुं पाहे ॥१॥

पारखी तो जाणे तयाचे जीवींचें । निवडी दोहींचें वेगळालें ॥धृ.॥

क्षीरा नीरा कैसें होय एकपण । स्वादीं तो चि भिन्न भिन्न काढी ॥२॥

तुका म्हणे थीता नागवला चि खोटा । अपमान मोटा पावईल ॥३॥

९४१

फोडुनि सांगडी बांधली माजासी । पैल थडी कैसी पावे सहजीं ॥१॥

आपला घात आपण चि करी । आणिकां सांगतां नाइके तरी ॥धृ.॥

भुकेभेणें विष देऊ पाहे आतां । आपल्या चि घाता करूं पाहे ॥२॥

तुका म्हणे एक चालतील पुढें । तयांसी वांकडें जातां ठके ॥३॥

९४२

उपकारासाटीं बोलों हे उपाय । येणेंविण काय आम्हां चाड ॥१॥

बुडतां हे जन न देखवे डोळां । येतो कळवळा म्हणउनि ॥२॥

तुका म्हणे माझे देखतिल डोळे । भोग देते वेळे येईल कळों ॥३॥

९४३

आठवे देव तो करावा उपाव । येर तजीं वाव खटपटा ॥१॥

होई बा जागा होई वा जागा । वाउगा कां गा सिणसील ॥ध्रु.॥

जाणिवेच्या भारें भवाचिये डोहीं । बुडसी तों कांहीं निघेसि ना ॥२॥

तुका म्हणे देवा पावसील भावें । जाणतां तें ठावें कांहीं नव्हे ॥३॥

९४४

माझ्या मुखावाटा नयो हें वचन । व्हावें संतान द्रव्य कोणां ॥१॥

फुकाचा विभाग पतनदुःखासी । दोहींमुळें त्यासी तें चि साधे ॥ध्रु.॥

नाइकावी निंदा स्तुति माझ्या कानें । सादर या मनें होऊनियां ॥२॥

तुका म्हणे देव असाध्य यामुळें । आशामोहजाळें गुंतलिया ॥३॥

९४५

चित्त ग्वाही तेथें लौकिकाचें काई । स्वहित तें ठायीं आपणापें ॥१॥

मनासी विचार तो चि साच भाव । व्यापक हा देव अंतर्बाहीं ॥ध्रु.॥

शुद्ध भावा न लगे सुचावा परिहार । उमटे साचार आणिके ठायीं ॥२॥

भोगित्यासी काज अंतरीचें गोड । बाहिरल्या चाड नाहीं रंगें ॥३॥

तुका म्हणे भाव शुद्ध हें कारण । भाट नारायण होईल त्यांचा ॥४॥

९४६

नव्हती माझे बोल । अवघें करितो विठ्ठल ॥१॥

कांहीं न धरावी खंती । हित होइल धरा चित्तीं ॥ध्रु.॥

खोटी ते अहंता । वाट टाकिली सांगतां ॥२॥

ज्याचें तो चि जाणें । मी मापाडें तुका म्हणे ॥३॥

९४७

वासनेच्या मुखीं अदळूनि भीतें । निर्वाहापुरतें कारण तें ॥१॥

या नांवें अंतरा आला नारायण । चित्तसमाधान खुण त्याची ॥ध्रु.॥

सर्वकाळ हा चि करणें विचार । विवेकीं सादर आत्मत्वाचे ॥२॥

तुका म्हणे जों जों भजनासी वळे । अंग तों तों कळे सन्निधता ॥३॥

९४८

चिंतनें अचिंत राहिलों निश्चळ । तें चि किती काळ वाढवावें ॥१॥

अबोल्याचा काळ आतां ऐशावरी । वचनाची उरी उरली नाहीं ॥ध्रु.॥

करूं आला तों तों केला लवलाहो । उरों च संदेहे दिला नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे मोह परते चि ना मागें । म्हणउनि त्यागें त्याग जाला ॥३॥

९४९

निर्गुणाचे घ्यावें गुणासी दर्शन । एकाएकीं भिन्न भेद घडे ॥१॥

तुम्हां आम्हां आतां न पडे यावरी । आहों तें चि बरी जेथें तेथें ॥ध्रु.॥

आपणापासुनी नसावें अंतर । वेचिलें उत्तर म्हणउनि ॥२॥

तुका म्हणे अंगा आली कठिन्यता । आमच्या अनंता तुम्हां ऐसी ॥३॥

९५०

तुज च पासाव जालोंसों निर्माण । असावें तें भिन्न कासयानें ॥१॥

पाहावा जी ठायीं करूनि विचार । नुन्य कोठें फार असे चि ना ॥ध्रु.॥

ठेविलिये ठायीं आज्ञेचें पाळण । करूनि जतन राहिलोंसें ॥२॥

तुका म्हणें आतां बोलतसें स्पष्ट । जालों क्रियानष्ट तुम्हाऐसा ॥३॥

९५१

प्रीतिभंग माझा केला पांडुरंगा । भक्तिरस सांगा कां जी तुम्हीं ॥१॥

म्हणऊनि कांहीं न ठेवीं चि उरी । आलों वर्मावरी एकाएकीं ॥ध्रु.॥

न देखों चि कांहीं परती माघारी । उरली ते उरी नाहीं मुळीं ॥२॥

तुका म्हणे आला अंतरासी खंड । तरि माझें तोंड खविळलें ॥३॥

९५२

लटिका ऐसा म्हणतां देव । संदेहसा वाटतसे ॥१॥

ऐसें आलें अनुभवा । मज ही सेवा करिता ॥ध्रु.॥

शून्याकारी बहु मोळा । भेंडोळा हे पवाडे ॥२॥

तुका म्हणे ताळी नाहीं । एके ठायीं चपळत्वें ॥३॥

९५३

जैशासाठीं तैसें हावें । हें बरवें कळलेंसे ॥१॥

उदास तूं नारायणा । मी ही म्हणा तुम्ही च ॥ध्रु.॥

ठका महाठक जोडा । जो धडफुडा लागासी ॥२॥

एकांगी च भांडे तुका । नाहीं धोका जीवित्वें ॥३॥

९५४

बहुतां रीती काकुलती । आलों चित्तीं न धरा च ॥१॥

आतां काशासाटीं देवा । मिथ्या हेवा वाढवूं ॥ध्रु.॥

तुम्हां आम्हां जाली तुटी । आतां भेटी चिंतनें ॥२॥

तुका म्हणे लाजिरवाणें । आधर जिणें इच्छेचें ॥३॥

९५५

आश्चर्य तें एक जालें । मना आलें माझिया ॥१॥

मढ्यापाशीं करुणा केली । तैसी गेली वृथा हे ॥ध्रु.॥

न यावा तो कैसा राग । खोटें मग देखोनि ॥२॥

तुका म्हणे कैंचा बोला । शोध विठ्ठला माझिया ॥३॥

९५६

मागायाची नाहीं इच्छा । जो मी ऐसा संकोचों ॥१॥

लटिकियाची न करूं स्तुति । इच्छा चित्तीं धरूनि ॥ध्रु.॥

हिशोबें तें आलें घ्यावें । हें तों ठावें सकळांसी ॥२॥

तुका म्हणे स्वामिसेवा । येथें देवा काशाची ॥३॥

९५७

पाठवणें पडणें पायां । उद्धार वांयां काशाचा ॥१॥

घडलें तें भेटीसवें । दिसेल बरवें सकळां ॥धृ.॥

न घडतां दृष्टादृष्टी । काय गोष्टी कोरड्या ॥२॥

अबोल्यानें असे तुका । अंतर ऐका साक्षीतें ॥३॥

९५८

अभयाचें स्थळ । तें हें एक अचळ ॥१॥

तरि धरिला विश्वास । ठेलों होउनियां दास ॥धृ.॥

पुरली आवडी । पायीं लागलीसे गोडी ॥२॥

तुका म्हणे कंठीं नाम । अंगीं भरलें सप्रेम ॥३॥

९५९

संदेह निरसे तरि रुचिकर । फिक्यासी आदर चवी नाहीं ॥१॥

आतां नको मज खोट्यानें फटवूं । कोठें येऊं जाऊं वेळोवेळां ॥धृ.॥

गेला तरि काय जीवाचें सांकडें । वांचउनि पुढें काय काज ॥२॥

तुका म्हणे कसीं निवडा जी बरें । केलीं तैसीं पोरें आळीपायीं ॥३॥

९६०

वदे वाणी परि दुर्लभ अनुभव । चालीचा चि वाहो बहुतेक ॥१॥

आम्ही ऐसें कैसें राहावें निश्चळ । पाठिलाग काळ जिंतितसे ॥धृ.॥

वाढवितां पोट दंभाचे पसारे । येतील माघारे मुदला तोटे ॥२॥

तुका म्हणे बरें जागवितां मना । तुमच्या नारायणा अभयें करें ॥३॥

९६१

उगें चि हें मन राहातें निश्चळ । तरि कां तळमळ साट होती ॥१॥

काय तुमचीं नेणों कवतुक विंदानें । सर्वोत्तमपणें खेळतसां ॥धृ.॥

नानाछंदें आम्हां नाचवावें जीवां । वाढवाव्या हांवा भलत्यापुढें ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही आपुली प्रतिष्ठा । वाढवावया चेष्टा करीतसां ॥३॥

९६२

आम्ही बळकट जालों फिराउनी । तुमच्या वचनीं तुम्हां गोऊं ॥१॥

जालें तेव्हां जालें मागील तें मागें । आतां वर्मलागें ठावीं जालीं ॥धृ.॥

तोडावया अवघ्या चेष्टांचा संबंध । शुद्धापाशीं शुद्ध बुद्ध व्हावें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां आत्मत्वाची सोय । आपण चि होय तैसा चि तूं ॥३॥

९६३

तुम्ही साच नुपेक्षाल हा भरवसा । मज जाणतसां अधीरसें ॥१॥

कासया घातला लांबणी उद्धार । ठेवा करकर वारूनियां ॥धृ.॥

सुटों नये ऐसें कळले निरुतें । कां घ्यावें मागुतें आळवुनि ॥२॥

तुका म्हणे तुम्ही सभाग्य जी देवा । माझा तुम्हां केवा काय आला ॥३॥

९६४

तुम्हां होईल देवा पडिला विसर । आम्हीं तें उत्तर यत्न केलें ॥१॥

पतितपावन ब्रीदें मिरविसी । याचा काय देसी झाडा सांग ॥धृ.॥

आहाच मी नव्हें अर्थाचें भुकेलें । भलत्या एका बोलें वारेन त्या ॥२॥

तुका म्हणे देह देईन सांडणें । सहित अभिमानें ओवाळूनि ॥३॥

९६५

जडलों अंगाअंगीं । मग ठेवीं प्रसंगीं । कांहीं उरीजोगी। लोकीं आहे पुरती ॥१॥

ठेवीं निवारुनि आधीं । अवकाश तो चि बुद्धी । सांपडली संधी । मग बळ कोणासी ॥धृ.॥

गळा बांधेन पायीं । हालों नेदीं ठायिचा ठायीं । निवाड तो तईं । अवकळा केलिया ॥२॥

तुका म्हणे ठावे । तुम्ही असा जी बरवे । बोभाटाची सवे । मुळींहुनी विठोबा ॥३॥

९६६

आम्ही शक्तिहीनें । कैसें कराल तें नेणें । लिगाडाच्या गुणें । खोळंबला राहिलों ॥१॥

माझें मज देई देवा । असे ठेविला तो ठेवा । नाहीं करीत हेवा । कांहीं अधीक आगळा ॥ध्रु.॥

नाहीं गळां पडलों झोंड । तुमचें तें चि माझें तोंड । चौघां चार खंड । लांबणी हे अनुचित ॥२॥

नाहीं येत बळा । आतां तुम्हासी गोपाळा । तुका म्हणे गळा । उगवा पायां लागतों ॥३॥

९६७

काय कृपेविण घालावें सांकडें । निश्चिंती निवाडें कोण्या एका ॥१॥

आहों तैसीं पुढें असों दीनपणें । वेचूनि वचनें करुणेचीं ॥ध्रु.॥

धरूं भय आतां काय वाहों चिंता । काय करूं आतां आप्तपण ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही भावहीन जीव । म्हणउनी देव दुरे दुरी ॥३॥

९६८

नाहीं उल्लंघिले कोणाचे वचन । मज कां नारायण दुरी जाला ॥१॥

अशंकितें मनें करीं आळवण । नाहीं समाधान निश्चिंतीचें ॥ध्रु.॥

दासांचा विसर हें तों अनुचित । असे सर्व नीत पायांपाशीं ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां लाज येत नाहीं । आम्हां चिंताडोहीं बुडवितां ॥३॥

९६९

जीव जायवरी सांडी करी माता । हे तों आश्चर्यता बाळकाची ॥१॥

दुर्बळ कीं नाहीं आइकत कानीं । काय नारायणीं न्यून जालें ॥ध्रु.॥

क्षणक्षणा माझा ने घावा सांभाळ । अभाग्याचा काळ ऐसा आला ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं वचनासी रुचि । फल कटवें चि तें तें होय ॥३॥

९७०

म्हणउनी दास नव्हे ऐसा जालों । अनुभवें बोलों स्वामीपुढें ॥१॥

कां नाहीं वचन प्रतिउत्तराचें । मी च माझ्या वेचें अट्टाहासें ॥ध्रु.॥

कासयाने गोडी उपजावा विश्वास । प्रीती कांहीं रस वाचुनियां ॥२॥

तुका म्हणे अगा चतुरा शिरोमणी । विचारावें मनीं केशीराजा ॥३॥

९७१

काय आतां आम्हीं पोट चि भरावें । जग चाळवावें भक्त म्हुण ॥१॥

ऐसा तरि एक सांगा जी विचार । बहु होतों फार कासावीस ॥ध्रु.॥

काय कवित्वाची घालूनियां रूढी । करूं जोडाजोडी अक्षरांची ॥२॥

तुका म्हणे काय गुंपोनि दुकाना । राहों नारायणा करुनी घात ॥३॥

९७२

वर्म तरि आम्हां दावा । काय देवा जाणें मी ॥१॥

बहुतां रंगीं हीन जालों । तरि आलों शरण ॥ध्रु.॥

द्याल जरि तुम्ही धीर । होईल स्थिर मन ठायीं ॥२॥

तुका म्हणे सत्ताबळें । लडिवाळें राखावीं ॥३॥

९७३

सांगों काय नेणा देवा । बोलाची त्या आवडी ॥१॥

वांयां मज चुकुर करा । विश्वंभरा विनोदें ॥ध्रु.॥

आवडीच्या करा ऐसें । अंतर्वासें जाणतसां ॥२॥

तुका म्हणे समाधानें । होइन मनें मोकळा ॥३॥

९७४

निर्धाराचें अवघें गोड । वाटे कोड कौतुक ॥१॥

बैसलिया भाव पांयीं । बरा तई नाचेन ॥ध्रु.॥

स्वामी कळे सावधान । तरि मन उल्हासे ॥२॥

तुका म्हणे आश्वासावें । प्रेम द्यावें विठ्ठले ॥३॥

९७५

जाली तडातोडी । अवघीं पडिलों उघडीं ॥१॥

नव्हों कोणांची च कांहीं । तुझे भरलिया वाहीं ॥ध्रु.॥

पारुशला संवसार । मोडली बैसण्याची थार ॥२॥

आतां म्हणे तुका । देवा अंतरें राखों नका ॥३॥

९७६

आधार तो व्हावा । ऐसी आस करीं देवा ॥१॥

तुम्हांपाशीं काय उणें । काय वेचे समाधानें ॥ध्रु.॥

सेवेच्या अभिळासें । मन बहु जालें पिसें ॥२॥

अरे भक्तापराधीना । तुका म्हणे नारायणा ॥३॥

९७७

तुमचा तुम्हीं केला गोवा । आतां चुकवितां देवा ॥१॥

कैसें सरे चाळवणें । केलें काशाला शाहाणें ॥ध्रु.॥

कासया रूपा । नांवा आलेति गा बापा ॥२॥

तुका म्हणे आतां । न सरे हवाले घालितां ॥३॥

९७८

माझी भक्ती भोळी । एकविध भावबळी ॥१॥

मी कां पडेन निराळा । ऐसा सांडूनि सोहळा ॥ध्रु.॥

आतां अनारिसा । येथं न व्हावें सहसा ॥२॥

तुका म्हणे जोडुनि पाय । पुढें उगा उभा राहें ॥३॥

९७९

आहे तरिं सत्ता । ऐशा करितों वारता ॥१॥

अंगसंगाचीं उत्तरें । सलगीसेवेनें लेंकरें ॥ध्रु.॥

तरी निकटवासें । असों अशंकेच्या नासें ॥२॥

तुका म्हणे रुची । येथें भिन्नता कैची ॥३॥

९८०

काळ सारावा चिंतनें । एकांतवासीं गंगास्नानें । देवाचें पूजन । प्रदक्षणा तुळसीच्या ॥१॥

युक्त आहार वेहार । नेम इंद्रियांचा सार । नसावी वासर । निद्रा बहु भाषण ॥ध्रु.॥

परमार्थ महाधन । जोडी देवाचे चरण । व्हावया जतन । हे उपाय लाभाचे ॥२॥

देह समर्पिजे देवा । भार कांहीं च न घ्यावा । होईल आघवा । तुका म्हणे आनंद ॥३॥

९८१

मऊ मेनाहूनि आम्ही विष्णुदास । कठिण वज्रास भेदूं ऐसे ॥१॥

मेले जित असों निजोनियां जागे । जो जो जो जें मागे तें तें देऊं ॥ध्रु.॥

भले तरि देऊं गांडीची लंगोटी । नाठ्याळा चि गांठीं देऊं माथां ॥२॥

मायबापाहूनि बहू मायावंत । करूं घातपात शत्रूहूनि ॥३॥

अमृत तें काय गोड आम्हांपुढें । विष तें बापुडें कडू किती ॥४॥

तुका म्हणे आम्ही अवघे चि गोड । ज्याचें पुरे कोड त्याचेपरि ॥५॥

९८२

गाढवाचें तानें । पालटलें क्षणक्षणें ॥१॥

तैसे अधमाचे गुण । एकविध नाहीं मन ॥ध्रु.॥

उपजतां बरें दिसे । रूप वाढतां तें नासे ॥२॥

तुका म्हणे भुंकते वेळे । वेळ अवेळ न कळे ॥३॥

९८३

विटाळ तो परद्रव्य परनारी । येथुनि जो दुरी तो सोंवळा ॥१॥

गद्यें पद्यें कांहीं न धरावी उपाधी । स्वाधीन चि बुद्धि करुनी ठेवा ॥ध्रु.॥

विचाराचें कांहीं करावें स्वहित । पापपुण्यांचीत भांडवल ॥२॥

तुका म्हणे न लगे जावें वनांतरा । विश्व विश्वंभरा सारिखें चि ॥३॥

९८४

कल्पतरु रुया नव्हती बाभुळा । पुरविती फळा इच्छितिया ॥१॥

उदंड त्या गाई म्हैसी आणि शेळ्या । परि त्या निराळ्या कामधेनु ॥२॥

तुका म्हणे देव दाखवील दृष्टी । तया सवें भेटी थोर पुण्य ॥३॥

९८५

जळो प्रेमा तैसा रंग । जाय भुलोनि पतंग ॥१॥

सासूसाटीं रडे सून । भाव अंतरींचा भिन्न ॥ध्रु.॥

मैंद मुखींचा कोंवळा । भाव अंतरीं निराळा ॥२॥

जैसी वृंदावनकांती । उत्तम धरूं ये हातीं ॥३॥

बक ध्यान धरी । सोंग करूनि मासे मारी ॥४॥

तुका म्हणे सर्प डोले । तैसा कथेमाजी खुले ॥५॥

९८६

वेशा नाहीं बोल अवगुण दूषीले । ऐशा बोला भले झणें क्षोभा ॥१॥

कोण नेणे अन्न जीवाचें जीवन । विषमेळवण विष होय ॥ध्रु.॥

सोनें शुद्ध नेणे कोण हा विचार । डांकें हीनवर केलें त्यासी ॥२॥

याती शुद्ध परि अधम लक्षण । वांयां गेलें तेणें सोंगें ही तें ॥३॥

तुका म्हणे शूर तो चि पावे मान । आणीक मंडण भार वाही ॥४॥

९८७

अणुरणीयां थोकडा । तुका आकाशाएवढा ॥१॥

गिळुनि सांडिलें कळिवर । भव भ्रमाचा आकार ॥ध्रु.॥

सांडिली त्रिपुटी । दीप उजळला घटीं ॥२॥

तुका म्हणे आतां । उरलों उपकारापुरता ॥३॥

९८८

धन्य आजि दिन । जालें संताचें दर्शन ॥१॥

जाली पापातापा तुटी । दैन्य गेलें उठाउठीं ॥ध्रु.॥

जालें समाधान । पायीं विसांवले मन ॥२॥

तुका म्हणे आले घरा । तो चि दिवाळीदसरा ॥३॥

९८९

हें चि माझे धन । तुमचे वंदावे चरण ॥१॥

येणें भाग्यें असों जीत । एवढें समर्पूनी चित्त ॥ध्रु.॥

सांभाळिलें देवा । मज अनाथा जी जीवा ॥२॥

जोडूनियां कर । तुका विनवितो किंकर ॥३॥

९९०

फजितखोरा मना किती तुज सांगों । नको कोणा लागों मागें मागें ॥१॥

स्नेहवादें दुःख जडलेंसे अंगीं । निष्ठ हें जगीं प्रेमसुख ॥धृ.॥

निंदास्तुती कोणी करो दयामया । न धरीं चाड या सुखदुःखें ॥२॥

योगिराज कां रे न राहाती बैसोनी । एकिये आसनीं या चि गुणें ॥३॥

तुका म्हणे मना पाहें विचारून । होई रे कठिण वज्राऐसें ॥४॥

९९१

जळो माझी ऐसी बुद्धी । मज घाली तुजमधीं । आवडे हे विधि । निषेधीं चि चांगली ॥१॥

तूं स्वामी मी सेवक । उंच पद निंच एक । ऐसें करावें कौतुक । नको करूं खंडणा ॥धृ.॥

जळ न खाती जळा । वृक्ष आपुलिया फळा । भोक्ता निराळा । तेणें गोडी निवडिली ॥२॥

हिरा शोभला कोंदणें । अळंकारीं मिरवे सोनें । एक असतां तेणें । काय दुजें जाणावें ॥३॥

उष्णें छाये सुख वाटे । बाळें माते पान्हा फुटे । एका एक भेटे । कोण सुख ते काळीं ॥४॥

तुका म्हणे हित । हें चि मानी माझें चित्त । नव्हे आतां मुक्त । ऐसा जाला भरवसा ॥५॥

९९२

मनीं वसे त्याचें आवडे उत्तर । वाटे समाचार घ्यावा ऐसें ॥१॥

जातीचें तें झुरे येर येरासाटीं । वियोगें ही तुटी नेघे कधीं ॥धृ.॥

भेटीची अपेक्षा वरता आदर । पुसे नव्हे धीर मागुतालें ॥२॥

तुका म्हणे माझ्या जीवाचें जीवन । सोइरे हरिजन प्राणसखे ॥३॥

९९३

नव्हे आराणूक परि मनीं वाहे । होईल त्या साहे पांडुरंग ॥१॥

पंढरीसि जावें उदेग मानसीं । धरिल्या पावसी संदेह नाहीं ॥धृ.॥

नसो बळ देह असो पराधीन । परि हें चिंतन टाकों नको ॥२॥

तुका म्हणे देह पडो या चिंतनें । पुढें लागे येणें याजसाटीं ॥३॥

९९४

कोठें देवा आलें अंगा थोरपण । बरें होतें दीन होतों तरीं ॥१॥

साधन ते सेवा संतांची उत्तम । आवडीनें नाम गाईन तें ॥ध्रु.॥

न पुसतें कोणी कोठें ही असतां । समाधान चित्ताचिया सुखें ॥२॥

तुका म्हणे जन अव्हेरितें मज । तरी केशीराज सांभाळिता ॥३॥

९९५

चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता । भावेंविण रिता फुंज अंगीं ॥१॥

आतां पुढें वांयां जावें हें तें काई । कामक्रोधें ठायीं वास केला ॥ध्रु.॥

गुणदोष आले जगाचे अंतरा । भूताच्या मत्सरावरी बुद्धि ॥२॥

तुका हमणे करूं उपदेश लोकां । नाहीं जालों एका परता दोषा ॥३॥

९९६

धन्य ते संसारीं । दयावंत जे अंतरीं ॥१॥

येथें उपकारासाठीं । आले घर ज्यां वैकुंठीं ॥ध्रु.॥

लटिकें वचन । नाहीं देहीं उदासीन ॥२॥

मधुरा वाणी ओटीं । तुका म्हणे वाव पोटीं ॥३॥

९९७

कुटल्याविण नव्हे मांडा । अळसें धोंडा पडतसे ॥१॥

राग नको धरूं मनीं । गांडमणी सांगतों ॥ध्रु.॥

तरटापुढें बरें नाचे । सुतकाचें मुसळ ॥२॥

तुका म्हणे काठी सार । करी फार शाहाणें ॥३॥

९९८

कळों येतें तरि कां नव्हे । पडती गोवें भ्रमाचे ॥१॥

जाणतां चि होतो घात । परिसा मत देवा हें ॥ध्रु.॥

आंविसासाटीं फासा मान । पाडी धनइच्छा ते ॥२॥

तुका म्हणे होणार खोटें । कर्म मोटें बिळवंत ॥३॥

९९९

मोकळें मन रसाळ वाणी । या चि गुणीं संपन्न ॥१॥

लामी ते ऐशा नावें । भाग्यें ज्यावें तरि त्यांनीं ॥ध्रु.॥

नमन नम्रता अंगीं । नेघे रंगीं पालट ॥२॥

तुका म्हणे त्याच्या नांवें । घेतां व्हावें संतोषी ॥३॥

१०००

शेवटची विनवणी । संतजनीं परिसावी ॥१॥

विसर तो न पडावा । माझा देवा तुम्हांसी ॥ध्रु.॥

पुढें फार बोलों काई । अवघें पायीं विदित ॥२॥

तुका म्हणे पडिलों पायां । करा छाया कृपेची ॥३॥

१००१

करितों कवित्व म्हणाल हें कोणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥१॥

माझिये युक्तीचा नव्हे हा प्रकार । मज विश्वंभर बोलवितो ॥ध्रु.॥

काय मी पामर जाणे अर्थभेद । वदवी गोविंद तें चि वदें ॥२॥

निमित्त मापासी बैसविलों आहें । मी तों कांहीं नव्हे स्वामिसत्ता ॥३॥

तुका म्हणे आहें पाईक चि खरा । वागवितों मुद्रा नामाची हे ॥४॥

१००२

आम्हीं गावें तुम्हीं कोणीं कांहीं न म्हणावें । ऐसें तंव आम्हां सांगितलें नाहीं देवें ॥१॥

म्हणा रामराम टाळी वाजवा हातें । नाचा डोला प्रेमें आपुलिया स्वहितें ॥ध्रु.॥

सहज घडे तया आळस करणें तें काई । अग्नीचें भातुकें हात पाळितां कां पायीं ॥२॥

येथें नाहीं लाज भक्तिभाव लौकिक । हांसे तया घडे ब्रम्हहत्यापातक ॥३॥

जया जैसा भाव निरोपण करावा । येथें नाहीं चाड ताळविताळ या देवा ॥४॥

सदैव ज्यां कथा काळ घडे श्रवण । तुका म्हणे येर जन्मा आले पाषाण ॥५॥

१००३

देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी । आइता आला घर पुसोनी ॥१॥

देव न लगे देव न लगे । सांटवणेचे रुधले जागे ॥ध्रु.॥

देव मंदला देव मंदला । भाव बुडाला काय करूं ॥२॥

देव घ्या फुका देव घ्या फुका । न लगे रुका मोल कांहीं ॥३॥

दुबळा तुका भावेंविणें । उधारा देव घेतला रुणें ॥४॥

१००४

विष्णुमय सर्व वैष्णवांसी ठावें । येरांनीं वाहावे भार माथां ॥१॥

साधनें संकटें सर्वांलागीं सीण । व्हावा लागे क्षीण अहंमान ॥ध्रु.॥

भाव हा कठीण वज्र हें भेदवे । परि न छेदवे मायाजाळ ॥२॥

तुका म्हणे वर्म भजनें चि सांपडे । येरांसी तों पडे ओस दिशा ॥३॥

१००५

कीर्तनाची गोडी । देव निवडी आपण ॥१॥

कोणी व्हा रे अधिकारी । त्यासी हरि देईल ॥ध्रु.॥

वैराग्याचे बळें । साही खळ जिणावे ॥२॥

उरेल ना उरी । तुका करी बोभाट ॥३॥

१००६

कायावाचामन ठेविलें गाहाण । घेतलें तुझें रिण जोडीलागीं ॥१॥

अवघें आलें आंत पोटा पडिलें थीतें । सारूनि निश्चिंत जालों देवा ॥ध्रु.॥

द्यावयासी आतां नाहीं तोळा मासा । आधील मवेशा तुज ठावी ॥२॥

तुझ्या रिणें गेले बहुत बांधोन । जाले मजहून थोरथोर ॥३॥

तुका म्हणे तुझे खतीं जें गुंतलें । करूनि आपुलें घेईं देवा ॥४॥

१००७

करिसी कीं न करिसी माझा अंगीकार । हा मज विचार पडिला देवा ॥१॥

देसी कीं न देसी पायांचें दर्शन । म्हणऊनि मन स्थिर नाहीं ॥ध्रु.॥

बोलसी कीं न बोलसी मजसवें देवा । म्हणोनियां जीवा भय वाटे ॥२॥

होईल कीं न होय तुज माझा आठव । पडिला संदेह हा चि मज ॥३॥

तुका म्हणे मी कमाईंचे हीण । म्हणऊनि सीण करीं देवा ॥४॥

१००८

ऐसा माझा आहे भीडभार । नांवाचा मी फार वांयां गेलों ॥१॥

काय सेवा रुजु आहे सत्ताबळ । तें मज राउळ कृपा करी ॥ध्रु.॥

काय याती शुद्ध आहे कुळ कर्म । तेणें पडे वर्म तुझे ठायीं ॥२॥

कोण तपोनिध दानधर्मसीळ । अंगीं एक बळ आहे सत्ता ॥३॥

तुका म्हणे वांयां जालों भूमी भार । होईल विचार काय नेणों ॥४॥

१००९

साच मज काय कळों नये देवा । काय तुझी सेवा काहे नव्हे ॥१॥

करावें तें बरें जेणें समाधान । सेवावें हें वन न बोलावें ॥ध्रु.॥

शुद्ध माझा भाव होइल तुझे पायीं । तरि च हें देई निवडूनि ॥२॥

उचित अनुचित कळों आली गोष्टी । तुझे कृपादृष्टी पांडुरंगा ॥३॥

तुका म्हणे मज पायांसवे चाड । सांगसी तें गोड आहे मज ॥४॥

१०१०

नाहीं कंटाळलों परि वाटे भय । करावें तें काय न कळतां ॥१॥

जन वन आम्हां समान चि जालें । कामक्रोध गेले पावटणी ॥ध्रु.॥

षडऊर्मी शत्रु जिंतिले अनंता । नामाचिया सत्ताबळें तुझ्या ॥२॥

म्हणऊनिं मुख्य धर्म आम्हां सेवकांचा ऐसा । स्वामी करी शिरसा पाळावें तें ॥३॥

म्हणऊनिं तुका अवलोकुनी पाय । वचनाची पाहे वास एका ॥४॥

१०११

वांयांविण वाढविला हा लौकिक । आणिला लटिक वाद दोघां ॥१॥

नाहीं ऐसा जाला देव माझ्या मतें । भुकेलें जेवितें काय जाणे ॥ध्रु.॥

शब्दज्ञानें गौरविली हे वैखरी । साच तें अंतरीं बिंबे चि ना ॥२॥

जालों परदेशी गेले दोन्ही ठाय । संसार ना पाय तुझे देवा ॥३॥

तुका म्हणे मागें कळों येतें ऐसें । न घेतों हें पिसें लावूनियां ॥४॥

१०१२

न कळे तत्वज्ञान मूढ माझी मती । परि ध्यातों चित्तीं चरणकमळ ॥१॥

आगमाचे भेद मी काय जाणें । काळ तो चिंतनें सारीतसें ॥ध्रु.॥

कांहीं नेणें परि म्हणवितों दास । होइल त्याचा त्यास अभिमान ॥२॥

संसाराची सोय सांडिला मारग । दुराविलें जग एका घायें ॥३॥

मागिल्या लागाचें केलेंसे खंडण । एकाएकीं मन राखियेलें ॥४॥

तुका म्हणे अगा रखुमादेवीवरा । भक्तकरुणाकरा सांभाळावें ॥५॥

१०१३

इतुलें करीं देवा ऐकें हें वचन । समूळ अभिमान जाळीं माझा ॥१॥

इतुलें करीं देवा ऐकें हे गोष्टी । सर्व समदृष्टी तुज देखें ॥ध्रु.॥

इतुलें करीं देवा विनवितों तुज । संतांचे चरणरज वंदीं माथां ॥२॥

इतुलें करीं देवा ऐकें हे मात । हृदयीं पंढरीनाथ दिवसरात्रीं ॥३॥

भलतिया भावें तारीं पंढरीनाथा । तुका म्हणे आतां शरण आलों ॥४॥

१०१४

तुझा दास ऐसा म्हणती लोकपाळ । म्हणऊनि सांभाळ करीं माझा ॥१॥

अनाथाचा नाथ पतितपावन । हें आतां जतन करीं नाम ॥ध्रु.॥

माझें गुण दोष पाहातां न लगे अंत । ऐसें माझें चित्त मज ग्वाही ॥२॥

नेणें तुझी कैसी करावी हे सेवा । जाणसी तूं देवा अंतरींचें ॥३॥

तुका म्हणे तूं या कृपेचा सिंधु । तोडीं भवबंधु माझा देवा ॥४॥

१०१५

जाणावें ते काय नेणावें ते काय । ध्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥१॥

करावें तें काय न करावें तें काय । ध्यावें तुझे पाय हें चि सार ॥धृ.॥

बोलावें तें काय न बोलावें तें काय । ध्यावे तुझे पाय हें चि सार ॥२॥

जावें तें कोठें न वजावे आतां । बरवें आठवितां नाम तुझें ॥३॥

तुका म्हणे तूं करिसी तें सोपे । पुण्यें होती पापें आमुच्या मतें ॥४॥

१०१६

नको ब्रम्हज्ञान आत्मस्थितीभाव । मी भक्त तूं देव ऐसें करीं ॥१॥

दावीं रूप मज गोपिकारमणा । ठेवीन चरणांवरी माथा ॥धृ.॥

पाहोनि श्रीमुख देइन आलिंगन । जीवें निंबलोण उतरीन ॥२॥

पुसतां सांगेन हितगुज मात । बैसोनि एकांत सुखगोष्टी ॥३॥

तुका म्हणे यासी न लावीं उशीर । माझें अभ्यंतर जाणोनियां ॥४॥

१०१७

मागें शरणागत तारिले बहुत । म्हणती दीनानाथ तुज देवा ॥१॥

पाहिले अपराध नाहीं याती कुळ । तारिला अजामेळ गणिका भिल्ली ॥धृ.॥

अढळपदीं बाळ बैसविला धुरु । क्षीराचा सागरु उपमन्ये ॥२॥

गजेंद्रपशु नाडियें जळचरें । भवसिंधुपार उतरिला ॥३॥

प्रल्हाद अग्नींत राखिला जळांत । विषाचें अमृत तुझ्या नामें ॥४॥

पांडवां संकट पडतां जडभारी । त्यांचा तू कैवारी नारायणा ॥५॥

तुका म्हणे तूं या अनाथाचा नाथ । ऐकोनियां मात शरण आलों ॥६॥

१०१८

तुझा शरणागत जालों मी अंकित । करीं माझें हित पांडुरंगा ॥१॥

पतितपावन तुझी ब्रीदावळी । ते आतां सांभाळीं मायबापा ॥धृ.॥

अनाथाचा नाथ बोलतील संत । ऐकोनियां मात विश्वासलों ॥२॥

न करावी निरास न धरावें उदास । देई याचकास कृपादान ॥३॥

तुका म्हणे मी तों पातकांची रासी । देई पायापासीं ठाव देवा ॥४॥

१०१९

सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा । न लिंपे विटाळा अग्नि जैसा ॥१॥

सत्यवादी करी संसार सकळ । अलिप्त कमळ जळीं जैसें ॥धृ.॥

घडे ज्या उपकार भूतांची दया । आत्मस्थिती तया अंगीं वसे ॥२॥

नो बोले गुणदोष नाइके जो कानीं । वर्तोनि तो जनीं जनार्दन ॥३॥

तुका म्हणे वर्म जाणितल्याविण । पावे करितां सीण सांडीमांडी ॥४॥

१०२०

कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन । कुळधर्में निधान हातीं चढे ॥१॥

कुळधर्म भक्ति कुळधर्म गति । कुळधर्म विश्रांति पाववील ॥धृ.॥

कुळधर्म दया कुळधर्म उपकार । कुळधर्म सार साधनाचें ॥२॥

कुळधर्म महत्व कुळधर्म मान । कुळधर्म पावन परलोकींचें ॥३॥

तुका म्हणे कुळधर्म दावी देवीं देव । यथाविध भाव जरीं होय ॥४॥

१०२१

पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा । आणीक नाहीं जोडा दुजा यासी ॥१॥

सत्य तो चि धर्म असत्य तें कर्म । आणीक हे वर्म नाहीं दुजें ॥धृ.॥

गति ते चि मुखीं नामाचें स्मरण । अधोगति जाण विन्मुखते ॥२॥

संतांचा संग तो चि स्वर्गवास । नर्क तो उदास अनर्गळा ॥३॥

तुका म्हणे उघडें आहे हित घात । जयाचें उचित करा तैसें ॥४॥

१०२२

न वजे वांयां कांहीं ऐकतां हरिकथा । आपण करितां वांयां न वजे ॥१॥

न वजे वांयां कांहीं देवळासी जातां । देवासी पूजितां वांयां न वजे ॥धृ.॥

न वजे वांयां कांहीं केलिया तीर्थ । अथवा कां व्रत वांयां न वजे ॥२॥

न वजे वांयां जालें संतांचें दर्शन । शुद्ध आचरण वांयां न वजे ॥३॥

तुका म्हणे भाव असतां नसतां । सायास करितां वांयां न वजे ॥४॥

१०२३

चित्तीं धरीन मी पाउलें सकुमारें । सकळ बिढार संपत्तीचें ॥१॥

कंठीं धरिन मी नाम अमृताची वल्ली । होईल राहिली शीतळ तनु ॥ध्रु.॥

पाहेन श्रीमुख साजिरें सुंदर । सकळां अगर लावण्यांचें ॥२॥

करिन अंगसंग बाळकाचे परी । बैसेन तों वरी नुतरीं कडिये ॥३॥

तुका म्हणे हा केला तैसा होय । धरिली मनें सोय विठोबाची ॥४॥

१०२४

बाळ मातेपाशीं सांगे तानभूक । उपायाचें दुःख काय जाणे ॥१॥

तयापरी करीं पाळण हें माझें । घेउनियां ओझें सकळ भार ॥ध्रु.॥

कासया गुणदोष आणिसील मना । सर्व नारायणा अपराधी ॥२॥

सेवाहीन दीन पातकांची रासी । आतां विचारिसी काय ऐसें ॥३॥

जेणें काळें पायीं अनुसरलें चित्त । निर्धार हें हित जालें ऐसें ॥४॥

तुका म्हणे तुम्ही तारिलें बहुतां । माझी कांहीं चिंता असों दे वो ॥५॥

१०२५

जीवनावांचूनि तळमळी मासा । प्रकार हा तैसा होतो जीवा ॥१॥

न संपडे जालें भूमिगत धन । चरफडी मन तयापरी ॥ध्रु.॥

मातेचा वियोग जालियां हो बाळा । तो कळवळा जाणा देवा ॥२॥

सांगावे ते किती तुम्हांसी प्रकार । सकळांचें सार पाय दावीं ॥३॥

ये चि चिंते माझा करपला भीतर । कां नेणों विसर पडिला माझा ॥४॥

तुका म्हणे तूं हें जाणसी सकळ । यावरि कृपाळ होई देवा ॥५॥

१०२६

शरण आलें त्यासी न दावीं हे पाठी । ऐका जगजेठी विज्ञापना ॥१॥

अळविती तयांसी उत्तर झडकरी । द्यावें परिसा हरी विज्ञापना ॥धृ.॥

गांजिलियाचें करावें धांवणें । विनंती नारायणें परिसावी हे ॥२॥

भागलियाचा होई रे विसांवा । परिसावी केशवा विज्ञापना ॥३॥

अंकिताचा भार वागवावा माथां । परिसावी अनंता विज्ञापना ॥४॥

तुका म्हणे आम्हां विसरावें ना देवा । परिसावी हे देवा विज्ञापना ॥५॥

१०२७

कोण आम्हां पुसे सिणलें भागलें । तुजविण उगलें पांडुरंगा ॥१॥

कोणापाशीं आम्हीं सांगावें सुखदुःख । कोण तानभूक निवारील ॥धृ.॥

कोण या तापाचा करील परिहार । उतरील पार कोण दुजा ॥२॥

कोणापें इच्छेचें मागावें भातुकें । कोण कवतुकें बुझावील ॥३॥

कोणावरी आम्हीं करावी हे सत्ता । होइल साहाता कोण दुजा ॥४॥

तुका म्हणे अगा स्वामी सर्व जाणां । दंडवत चरणां तुमच्या देवा ॥५॥

१०२८

तेव्हां धालें पोट बैसलों पंगती । आतां आम्हां मुक्तिपांग काईं ॥१॥

धांवा केला आतां होईल धांवणे । तया कायी करणें लागे सध्या ॥धृ.॥

गायनाचा आतां कोठें उरला काळ । आनंदें सकळ भरी आलें ॥२॥

देवाच्या सख्यत्वें विषमासी ठाव । मध्यें कोठें वाव राहों सके ॥३॥

तेव्हां जाली अवघी बाधा वाताहात । प्रेम हृदयांत प्रवेशलें ॥४॥

तुका म्हणे आम्हीं जिंतिलें भरवसा । देव कोठें दासा मोकलितो ॥५॥

१०२९

तरि कां पवाडे गर्जती पुराणें । असता नारायण शक्तिहीन ॥१॥

कीर्तीविण नाहीं नामाचा डांगोरा । येर कां इतरां वाणीत ना ॥धृ.॥

तरि च म्हणा तो आहे चिरंजीव । केलियाचा जीव सुखीं गुण ॥२॥

चांगलेपण हें निरुपायता अंगीं । बाणलें श्रीरंगा म्हणऊनि ॥३॥

तरि च हा थोर सांगितलें करी । अभिमान हरीपाशीं नाहीं ॥४॥

तुका म्हणे तरि करिती याची सेवा । देवापाशीं हेवा नाहीं कुडें ॥५॥

१०३०

अविट हें क्षीर हरिकथा माउली । सेविती सेविली वैष्णवजनीं ॥१॥

अमृत राहिलें लाजोनि माघारें । येणें रसें थोरें ब्रम्हानंदे ॥धृ.॥

पतित पातकी पावनपंगती । चतुर्भुज होती देवाऐसे ॥२॥

सर्व सुखें तया मोहोरती ठाया । जेथें दाटणी या वैष्णवांची ॥३॥

निर्गुण हें सोंग धरिलें गुणवंत । धरूनियां प्रीत गाये नाचे ॥४॥

तुका म्हणे केलीं साधनें गाळणी । सुलभ कीर्तनीं होऊनी ठेला ॥५॥

१०३१

संसारसोहळे भोगितां सकळ । भक्तां त्याचें बळ विटोबाचें ॥१॥

भय चिंता धाक न मनिती मनीं । भक्तां चक्रपाणि सांभाळीत ॥धृ.॥

पापपुण्य त्यांचें धरूं न शके अंग । भक्तांसी श्रीरंग सर्वभावे ॥२॥

नव्हती ते मुक्त आवडे संसार । देव भक्तां भार सर्व वाहे ॥३॥

तुका म्हणे देव भक्तां वेळाईत । भक्त ते निश्चिंत त्याचियानें ॥४॥

१०३२

देवासी अवतार भक्तांसी संसार । दोहींचा विचार एकपणें ॥१॥

भक्तांसी सोहळे देवाचिया अंगें । देव त्यांच्या संगें सुख भोगी ॥धृ.॥

देवें भक्तां रूप दिलासे आकार । भक्तीं त्याचा पार वाखाणिला ॥२॥

एका अंगीं दोन्ही जालीं हीं निर्माण । देवभक्तपण स्वामिसेवा ॥३॥

तुका म्हणे येथें नाहीं भिन्नभाव । भक्त तो चि देव देव भक्त ॥४॥

१०३३

हुंबरती गाये तयांकडे कान । कैवल्यनिधान देउनि ठाके ॥१॥

गोपाळांची पूजा उच्छिष्ट कवळी । तेणें वनमाळी सुखावला ॥धृ.॥

चोरोनियां खाये दुध दहीं लोणी । भावें चक्रपाणि गोविला तो ॥२॥

निष्काम तो जाला कामासी लंपट । गोपिकांची वाट पाहात बैसे ॥३॥

जगदानी इच्छी तुळसीएकदळ । भावाचा सकळ विकिला तो ॥४॥

तुका म्हणे हें चि चैतन्यें सावळें । व्यापुनि निराळें राहिलेंसे ॥५॥

१०३४

समर्थासी नाहीं वर्णावर्णभेद । सामग्री ते सर्व सद्धि घरीं ॥१॥

आदराचे ठायीं बहु च आदर । मागितलें फार तेथें वाढी ॥ध्रु.॥

न म्हणे सोइरा सुहुर्द आवश्यक । राजा आणि रंक सारिखा चि ॥३॥

भाव देखे तेथें करी लडबड । जडा राखे जड निराळें चि ॥३॥

कोणी न विसंभे याचकाचा ठाव । विनवुनी देव शंका फेडी ॥४॥

तुका म्हणे पोट भरुनी उरवी । धालें ऐसें दावी अनुभवें ॥५॥

१०३५

आले भरा केणें । येरझार चुके जेणें ॥१॥

उभें केलें विटेवरी । पेंठ इनाम पंढरी ॥ध्रु.॥

वाहाती मारग । अवघें मोहोरलें जग ॥२॥

तुका म्हणे माप । खरें आणा माझे बाप ॥३॥

१०३६

लक्ष्मीवल्लभा । दिनानाथा पद्मनाभा ॥१॥

सुख वसे तुझे पायीं । मज ठेवीं ते चि ठायीं ॥ध्रु.॥

माझी अल्प हे वासना । तूं तो उदाराचा राणा ॥२॥

तुका म्हणे भोगें । पीडा केली धांव वेगें ॥३॥

१०३७

करीं ऐसें जागें । वेळोवेळां पायां लागें ॥१॥

प्रेम झोंबो कंठीं । देह धरणिये लोटीं ॥ध्रु.॥

राहे लोकाचार पडे । अवघा विसर ॥२॥

तुका म्हणे ध्यावें । तुज विभीचारभावें ॥३॥

१०३८

टाळ दिडी हातीं । वैकुंठींचे सांगाती ॥१॥

जाल तरी कोणा जा गा । करा सिदोरी ते वेगा ॥धृ.॥

जाती सादावीत । तेथें असों द्यावें चित्त ॥२॥

तुका म्हणे बोल । जाती बोलत विठ्ठल ॥३॥

१०३९

वांयां जातों देवा । नेणें भक्ती करूं सेवा ॥१॥

आतां जोडोनियां हात । उभा राहिलों निवांत ॥धृ.॥

करावें तें काय । न कळें अवलोकितों पाय ॥२॥

तुका म्हणे दान । दिलें पदरीं घेईंन ॥३॥

१०४०

जीव खादला देवत । माझा येणें महाभूतें । झोंबलें निरुतें । कांहीं करितां न सुटे ॥१॥

आतां करूं काय । न चले करितां उपाय । तुम्हां आम्हां सय । विघडाविघड केली ॥धृ.॥

बोलतां दुश्चिती । मी वो पडियेलें भ्रांती । आठव हा चित्तीं । न ये म्हणतां मी माझें ॥२॥

भलतें चि चावळे । जना अवघिया वेगळे । नाठवती बाळें । आपपर सारिखें ॥३॥

नका बोलों सये । मज वचन न साहे । बैसाल त्या राहें । उग्या वाचा खुंटोनी ॥४॥

तुम्हां आम्हां भेटी । नाहीं जाली जीवेंसाटीं । तुका म्हणे दृष्टी । पाहा जवळी आहे तों ॥५॥

१०४१

जींवीचा जिव्हाळा । पाहों आपुलिया डोळां ॥१॥

आम्हां विठ्ठल एक देव । येर अवघे चि वाव ॥धृ.॥

पुंडलिकाचे पाठीं । उभा हात ठेवुनि कटी ॥२॥

तुका म्हणे चित्तीं । वाहूं रखुमाईचा पती ॥३॥

१०४२

माझें आराधन । पंढरपुरींचें निधान ॥१॥

तया एकाविण दुजें । कांहीं नेणें पंढरीराजें ॥ध्रु.॥

दास विठ्ठलाचा । अंकित अंकिला ठायींचा ॥२॥

तुका म्हणे आतां । नव्हे पालट सर्वथा ॥३॥

१०४३

आतां आम्हां हें चि काम । न विसंभावें तुझें नाम । वाहुनियां टाळी । प्रेमसुखें नाचावें ॥१॥

अवघी जाली आराणूक । मागें पुढें सकिळक । त्रिपुटीचें दुःख । प्रारब्ध सारिलें ॥ध्रु.॥

गोदातटें निर्मळें । देव देवांचीं देवळें । संत महंत मेळें । दिवस जाय सुखाचा ॥२॥

तुका म्हणे पंढरीनाथा । आणिक नाहीं मज चिंता । योगक्षेम माथां । भार तुझ्या घातला ॥३॥

१०४४

चोरटें सुनें मारिलें टाळे । कैंउं करी परि न संडी चाळे ॥१॥

ऐसें एक दुराचारी गा देवा । आपुलिया जीवा घात करी ॥ध्रु.॥

नाक गेलें तरि लाज ना विचार । हिंडे फजितखोर दारोदारीं ॥२॥

तुका म्हणे कर्म बिळवंत गाढें । नेदी तया पुढेंमागें सरों ॥३॥

१०४५

मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा । आम्हां विष्णुदासां सुलभ तो ॥१॥

अवघा चि संसार केला ब्रम्हरूप । विठ्ठलस्वरूप म्हणोनियां ॥ध्रु.॥

पुराणीं उपदेश साधन उध्दट । आम्हां सोपी वाट वैकुंठींची ॥२॥

तुका म्हणे जनां सकळांसहित । घेऊं अखंडित प्रेमसुख ॥२॥

१०४६

न करावी स्तुति माझी संतजनीं । होईल या वचनीं अभिमान ॥१॥

भारें भवनदी नुतरवे पार । दुरावती दूर तुमचे पाय ॥२॥

तुका म्हणे गर्व पुरवील पाठी । होईल माझ्या तुटी विठोबाची ॥३॥

१०४७

तुमचिये दासींचा दास करूनि ठेवा । आशीर्वाद द्यावा हा चि मज ॥१॥

नवविधा काय बोलिली जे भक्ती । घ्यावी माझ्या हातीं संतजनीं ॥२॥

तुका म्हणे तुमच्या पायांच्या आधारें । उत्तरेन खरें भवनदी ॥३॥

१०४८

चोर टेंकाचे निघाले चोरी । आपलें तैसें पारखे घरीं ॥१॥

नाहीं नफा नागवे आपण । गमाविले कान हात पाय ॥धृ.॥

बुद्धिहीन नये कांहीं चि कारणा । तयासवें जाणा तें चि सुख ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं ठाउकें वर्म । तयासी कर्म वोडवलें ॥३॥

१०४९

समर्थाचें बाळ कीविलवाणें दिसे । तरी कोणा हांसे जन देवा ॥१॥

अवगुणी जरी जालें तें वोंगळ । करावा सांभाळ लागे त्याचा ॥२॥

तुका म्हणे तैसा मी एक पतित । परि मुद्रांकित जालों तुझा ॥३॥

१०५०

गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी । राख तया तेणें केलीसे भेटी ॥१॥

सहज गुण जयाचे देहीं । पालट कांहीं नव्हे तया ॥धृ.॥

माकडाचे गळां मोलाचा मणि । घातला चावुनी टाकी थुंकोनि ॥२॥

तुका म्हणे खळा नावडे हित । अविद्या वाढवी आपुलें मत ॥३॥

१०५१

नेणे सुनें चोर पाहुणा मागता । देखून भलता भुंकतसे ॥१॥

शिकविलें कांहीं न चले तया । बोलियेले वांयां बोल जाती ॥धृ.॥

क्षीर ओकुनियां खाय अमंगळ । आपुली ते ढाळ जाऊं नेदी ॥२॥

वंदूं निंदूं काय दुराचार । खळाचा विचार तुका म्हणे ॥३॥

१०५२

जन मानविलें वरी बाह्यात्कारीं । तैसा मी अंतरीं नाहीं जालों ॥१॥

म्हणउनी पंढरीनाथा वाटतसे चिंता । प्रगट बोलतां लाज वाटे ॥ध्रु.॥

संतां ब्रम्हरूप जालें अवघें जन । ते माझे अवगुण न देखती ॥२॥

तुका म्हणे मी तों आपणांसी ठावा । आहें बरा देवा जैसा तैसा ॥३॥

१०५३

काम क्रोध माझे जीताती शरीरीं । कोवळें तें वरी बोलतसें ॥१॥

कैसा सरतां जालों तुझ्या पायीं । पांडुरंगा कांहीं न कळे हें ॥ध्रु.॥

पुराणींची ग्वाही वदतील संत । तैसें नाहीं चित्त शुद्ध जालें ॥२॥

तुका म्हणे मज आणूनि अनुभवा । दाखवीं हें देवा साच खरें ॥३॥

१०५४

स्तुति करीं जैसा नाहीं अधिकार । न कळे विचार योग्यतेचा ॥१॥

तुमचें मी दास संतांचें दुर्बळ । करूनि सांभाळ राखा पायीं ॥ध्रु.॥

रामकृष्णहरि मंत्र उच्चारणा । आवडी चरणां विठोबाच्या ॥२॥

तुका म्हणे तुमचें सेवितों उच्चिष्ट । क्षमा करीं धीट होऊनियां ॥३॥

१०५५

बहु दूरवरी । वेठी ओझें होतें शिरीं ॥१॥

आतां उतरला भार । तुम्हीं केला अंगीकार ॥ध्रु.॥

बहु काकुलती । आलों मागें किती ॥२॥

तुका म्हणे देवा । आजि सफळ जाली सेवा ॥३॥

पाईक - अभंग ११

१०५६

पाईंकपणें जोतिला सिद्धांत । सुर धरी मात वचन चित्तीं ॥१॥

पाइकावांचून नव्हे कधीं सुख । प्रजांमध्यें दुःख न सरे पीडा ॥ध्रु.॥

तरि व्हावें पाईंक जिवाचा उदार । सकळ त्यांचा भार स्वामी वाहे ॥२॥

पाइकीचें सुख जयां नाहीं ठावें । धिग त्यांनीं ज्यावें वांयांविण ॥३॥

तुका म्हणे एका क्षणांचा करार । पाईंक अपार सुख भोगी ॥४॥

१०५७

पाइकीचें सुख पाइकासी ठावें । म्हणोनियां जीवें केली साटीं ॥१॥

येतां गोळ्या बाण साहिले भडमार । वर्षातां अपार वृष्टी वरी ॥धृ.॥

स्वामीपुढें व्हावें पडतां भांडण । मग त्या मंडन शोभा दावी ॥२॥

पाइकांनीं सुख भोगिलें अपार । शुद्ध आणि धीर अंतर्बाहीं ॥३॥

तुका म्हणे या सिद्धांताच्या खुणा । जाणे तो शाहाणा करी तो भोगी ॥४॥

१०५८

पाईंक जो जाणे पाइकींनीं भाव । लाग पगें ठाव चोरवाट ॥१॥

आपणां राखोनि ठकावें आणीक । घ्यावें सकळीक हरूनियां ॥धृ.॥

येऊं नेदी लाग लागों नेदी माग । पाईंक त्या जग स्वामी मानी ॥२॥

ऐसें जन केलें पाइकें पाईंक । जया कोणी भीक न घलिती ॥३॥

तुका म्हणे ऐसे जयाचे पाईंक । बिळया तो नाइक त्रैलोकींचा ॥४॥

१०५९

पाइकांनीं पंथ चालविल्या वाटा । पारख्याचा सांटा मोडोनियां ॥१॥

पारखिये ठायीं घेउनियां खाणें । आपलें तें जन राखियेलें ॥धृ.॥

आधारेंविण जें बोलतां चावळे । आपलें तें कळे नव्हे ऐसें ॥२॥

सांडितां मारग मारिती पाईंक । आणिकांसी शीक लागावया ॥३॥

तुका म्हणे विश्वा घेऊनि विश्वास । पाईंक तयास सुख देती ॥४॥

१०६०

पाईंक तो प्रजा राखोनियां कुळ । पारखिया मूळ छेदी दुष्टा ॥१॥

तो एक पाईंक पाइकां नाईंक । भाव सकळीक स्वामिकाजीं ॥धृ.॥

तृणवत तनु सोनें ज्या पाषाण । पाइका त्या भिन्न नाहीं स्वामी ॥२॥

विश्वासावांचूनि पाइकासी मोल । नाहीं मिथ्या बोल बोलिलिया ॥३॥

तुका म्हणे नये स्वामी उणेपण । पाइका जतन करी त्यासी ॥४॥

१०६१

धनी ज्या पाइका मानितो आपण । तया भितें जन सकळीक ॥१॥

जिवाचे उदार शोभती पाईक । मिरवती नाईक मुगुटमणि ॥ध्रु.॥

आपुलिया सत्ता स्वामीचें वैभव । भोगिती गौरव सकळ सुख ॥२॥

कमाइचीं हीणें पडिलीं उदंडें । नाहीं तयां खंड येती जाती ॥३॥

तुका म्हणे तरि पाइकी च भली । थोडीबहुत केली स्वामिसेवा ॥४॥

१०६२

पाइकपणें खरा मुशारा । पाईक तो खरा पाइकीनें ॥१॥

पाईक जाणें मारितें अंग । पाइकासी भंग नाहीं तया ॥ध्रु.॥

एके दोहीं घरीं घेतलें खाणें । पाईक तो पणें निवडला ॥२॥

करूनि कारण स्वामी यश द्यावें । पाइका त्या नांव खरेपण ॥३॥

तुका म्हणे ठाव पाइकां निराळा । नाहीं स्वामी स्थळा गेल्याविण ॥४॥

१०६३

उंच निंच कैसी पाइकाची वोळी । कोण गांढे बळी निवडिले ॥१॥

स्वामिकाजीं एक सर्वस्वें तत्पर । एक ते कुचर आशाबद्ध ॥ध्रु.॥

प्रसंगावांचूनि आणिती आयुर्भाव । पाईक तो नांव मिरवी वांयां ॥२॥

गणतीचे एक उंच निंच फार । तयांमध्यें शूर विरळा थोडे ॥३॥

तुका म्हणे स्वामी जाणे त्यांचा मान । पाईक पाहोन मोल करी ॥४॥

१०६४

एका च स्वामीचे पाईक सकळ । जैसें बळ तैसें मोल तया ॥१॥

स्वामिपदीं एकां ठाव उंच स्थळीं । एक तीं निराळीं जवळी दुरी ॥ध्रु.॥

हीन कमाईचा हीन आन ठाव । उंचा सर्व भाव उंच पद ॥२॥

पाइकपणें तो सर्वत्र सरता । चांग तरी परता गांढ्या ठाव ॥३॥

तुका म्हणे मरण आहे या सकळां । भेणें अवकळा अभयें मोल ॥४॥

१०६५

प्रजी तो पाईंक ओळीचा नाईंक । पोटासाटीं एकें जैशीं तैशीं ॥१॥

आगळें पाऊल आणिकांसी तरी । पळती माघारीं तोडिजेती ॥धृ.॥

पाठीवरी घाय म्हणती फटमर । धडा अंग शूर मान पावे ॥२॥

घेईंल दरवडा देहा तो पाईंक । मारी सकळीक सर्व हरी ॥३॥

तुका म्हणे नव्हे बोलाचें कारण । कमाईंचा पण सिद्धी पावे ॥४॥

१०६६

जातीचा पाईंक ओळखे पाइका । आदर तो एका त्याचे ठायीं ॥१॥

धरितील पोटासाटीं हतियेरें । कळती तीं खरें वेठीचींसीं ॥धृ.॥

जीताचें तें असे खरें घायडाय । पारखिया काय पाशीं लोपे ॥२॥

तुका म्हणे नमूं देव म्हुण जना । जालियांच्या खुणा जाणतसों ॥३॥

॥११॥

१०६७

बुद्धीचा पालट धरा रे कांहीं । मागुता नाहीं मनुष्यदेह ॥१॥

आपुल्या हिताचे नव्हती सायास । गृहदाराआसधनवित्त ॥धृ.॥

अवचितें निधान लागलें हें हातीं । भोगावी विपत्ती गर्भवास ॥२॥

यावें जावें पुढें ऐसें चि कारण । भोगावें पतन नरकवास ॥३॥

तुका म्हणे धरीं आठव या देहीं । नाहींतरि कांहीं बरें नव्हे ॥४॥

१०६८

आम्हीं पतितांनीं घालावें सांकडें । तुम्हां लागे कोडें उगवणें ॥१॥

आचरतां दोष न धरूं सांभाळ । निवाड उकल तुम्हां हातीं ॥धृ.॥

न घेतां कवडी करावा कुढावा । पाचारितां देवा नामासाठीं ॥२॥

दयासिंधु नाम पतितपावन । हें आम्हां वचन सांपडलें ॥३॥

तुका म्हणे करूं अन्यायाच्या कोटी । कृपावंत पोटीं तूं चि देवा ॥४॥

१०६९

जो भक्तांचा विसावा । उभा पाचारितो धांवा ॥१॥

हातीं प्रेमाचें भातुकें । मुखीं घाली कवतुकें । भवसिंधू सुखें । उतरी कासे लावूनि ॥ध्रु.॥

थोर भक्तांची आस । पाहे भोंवताली वास ॥२॥

तुका म्हणे कृपादानी । फेडी आवडीची धणी ॥३॥

१०७०

अखंड तुझी जया प्रीति । मज दे त्यांची संगति । मग मी कमळापति । तुज नानीं कांटाळा ॥१॥

पडोन राहेन ते ठायीं । उगा चि संतांचिये पायीं । न मगें न करीं कांहीं । तुझी आण विठोबा ॥ध्रु.॥

तुम्ही आम्ही पीडों ज्यानें । दोन्ही वारती एकानें । बैसलों धरणें । हाका देत दारेशीं ॥२॥

तुका म्हणे या बोला । चित्त द्यावें बा विठ्ठला । न पाहिजे केला । अवघा माझा आव्हेर ॥३॥

१०७१

पुनीत केलें विष्णुदासीं । संगें आपुलिया दोषी ॥१॥

कोण पाहे तयांकडे । वीर विठ्ठलाचे गाढे । अशुभ त्यांपुढें शुभ होउनियां ठाके ॥ध्रु.॥

प्रेमसुखाचिया रासी । पाप नाहीं ओखदासी ॥२॥

तुका म्हणे त्यांनीं । केली वैकुंठ मेदिनी ॥३॥

१०७२

जन देव तरी पायां चि पडावें । त्याचिया स्वभावें चाड नाहीं ॥१॥

अग्नीचें सौजन्य शीतनिवारण । पालवीं बांधोनि नेतां नये ॥२॥

तुका म्हणे विंचु सर्प नारायण । वंदावे दुरोन शिवों नये ॥३॥

१०७३

भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत । महिमा अत्यद्भुत चराचरीं ।

ऐसिया अनंतामाजी तूं अनंत । लीलावेश होत जगत्राता ॥१॥

ब्रम्हानंद तुकें तुळे आला तुका । तो हा विश्वसंख्या क्रीडे जनीं ॥धृ.॥

शास्त्रा श्रेष्ठाचार अविरुद्ध क्रिया । तुझी भक्तराया देखियेली ।

देऊनि तिळाजुळी काम्य निषिद्धांसी । विधिविण योगेशी ब्रम्हार्पण ॥२॥

संत ग्रहमेळीं जगधंद्या गिळी । पैल उदयाचळीं भानु तुका ।

संत वृंदें तीर्थ गौतमी हरिकथा । तुकया नर सिंहस्ता भेटों आली ॥३॥

शांति पतिव्रते जाले परिनयन । काम संतर्पण निष्कामता ।

क्षमा क्षमापणें प्रसद्धि प्रथा जगीं । तें तों तुझ्या अंगी मूर्तिमंत ॥४॥

दया दिनानाथा तुवा जीवविली । विश्वीं विस्तारली कीर्ति तुझी ।

वेदवाक्यबाहु उभारिला ध्वज । पूजिले देव द्विज सर्वभूतें ॥५॥

अधर्म क्षयव्याधि धर्मांशीं स्पर्शला । तो त्वां उपचारिला अनन्यभक्ति ।

ब्रम्ह ऐक्यभावें भक्ति विस्तारिली । वाक्यें सपळ केलीं वेदविहितें ॥६॥

देहबुद्धि जात्या अभिमानें वंचलों । तो मी उपेक्षिलों न पाहिजे ।

न घडो याचे पायीं बुद्धीचा व्यभिचार । मागे रामेश्वर रामचंद्र ॥७॥

१०७४

भूत भविष्य कळों यावें वर्तमान । हें तों भाग्यहीन त्यांची जोडी ॥१॥

आम्हीं विष्णुदासीं देव ध्यावा चित्तें । होणार तें होतें प्रारब्धें ॥धृ.॥

जगरूढीसाटीं घातलें दुकान । जातो नारायण अंतरोनि ॥२॥

तुका म्हणे हा हो प्रपंच गाढा । थोरली ते पीडा रिद्धिसिद्धी ॥३॥

॥घोंगड्याचे अभंग-॥१२॥

१०७५

ठकिलें काळा मारिली दडी । दिली कुडी टाकोनियां ॥१॥

पांघुरलों बहु काळें । घोंगडें बळें सांडवलें ॥धृ.॥

नये ऐसा लाग वरी । परते दुरी लपालें ॥२ ॥

तुका म्हणे आड सेवा । लाविला हेवा धांदली ॥३॥

१०७६

घोंगडियांचा पालट केला । मुलांमुलां आपुल्यांत ॥१॥

कान्होबा तो मी च दिसें । लाविलें पिसें संवगडियां ॥ध्रु.॥

तो बोले मी उगाच बैसें । आनारिसें न दिसे ॥२॥

तुका म्हणे दिलें सोंग । नेदी वेंग जाऊं देऊं ॥३॥

१०७७

खेळों लागलों सुरकवडी । माझी घोंगडी हारपली ॥१॥

कान्होबाचे पडिलों गळां । घेई गोपाळा देई झाडा ॥ध्रु.॥

मी तों हागे उघडा जालों । अवघ्या आलों बाहेरी ॥२॥

तुका म्हणे बुद्धि काची । नाहीं ठायींची मजपाशीं ॥३॥

१०७८

घोंगडियांची एकी राशी । त्याचपाशीं तें ही होतें ॥१॥

माझियाचा माग दावा । केला गोवा उगवों द्या ॥ध्रु.॥

व्हावें ऐसें निसंतान । घेइन आन तुजपाशीं ॥२॥

तुका म्हणे लाहाण मोठा । सांड ताठा हा देवा ॥३॥

१०७९

नाहीं तुझे उगा पडत गळां । पुढें गोपाळा जाऊं नको ॥१॥

चाहाड तुझे दाविन घरीं । बोलण्या उरी नाहीं ऐसी ॥ध्रु.॥

तुम्हां आम्हां पडदा होता । सरला आतां सरोबरी ॥२॥

तुका म्हणे उरती गोठी । पडिली मिठी न सुटे ॥३॥

१०८०

तुम्हां आम्हां उरी तोंवरी । जनाचारी ऐसें तैसी ॥१॥

माझें घोंगडें टाकुन देई । एके ठायीं मग असों ॥ध्रु.॥

विरोधानें पडे तुटी । कपट पोटीं नसावें ॥२॥

तुका म्हणे तूं जाणता हरी । मज वेव्हारीं बोलविसी ॥३॥

१०८१

मुळींचा तुम्हां लागला चाळा । तो गोपाळा न संडा ॥१॥

घ्यावें त्याचें देणें चि नाहीं । ये चि वाहिं देखतसों ॥ध्रु.॥

माझी तरी घोंगडी मोठी । गांडीची लंगोटी सोडिस ना ॥२॥

तुका म्हणे म्यां सांडिली आशा । हुंगिला फांसा येथुनियां ॥३॥

१०८२

घोंगडियास घातली मिठी । न सोडी साटी केली जीवें ॥१॥

हा गे चोर धरा धांवा कोणी । घरांत राहाटे चहूं कोणी ॥धु.॥

नोळखवे म्यां धरिला हातीं । देह्यादिप माय लाविली वाती ॥२॥

न पावे धांवणें मारितो हाका । जनाचारीं तुका नागवला ॥३॥

१०८३

आतां मी देवा पांघरों काईं । भिकेचें तें ही उरे चि ना ॥१॥

सदैव दुबळें नेणें चोर । देखोनि सुनाट फोडितो घर ॥धु.॥

नाहीं मजपाशीं फुटकी फोडी । पांचांनीं घोंगडी दिली होती ॥२॥

तुका म्हणे जना वेगळें जालें । एक चि नेलें एकल्याचें ॥३॥

१०८४

मी माझें करित होतों जतन । भीतरिल्या चोरें घेतलें खानें ॥१॥

मज आल्याविण आधीं च होता । मज न कळतां मज माजी ॥ध्रु.॥

घोंगडें नेलें घोंगडें नेलें । उघडें केलें उघडें चि ॥२॥

तुका म्हणे चोरटा चि जाला साव । सहज चि न्याय नाहीं तेथें ॥३॥

१०८५

घोंगडें नेलें सांगों मी कोणा । दुबळें माझें नाणीत मना ॥१॥

पुढें तें मज न मिळे आतां । जवळी सत्ता दाम नाहीं ॥ध्रु.॥

सेटे महाजन ऐका कोणी । घोंगडियाची करा शोधणी ॥२॥

घोंगडियाचा करा बोभाट । तुका म्हणे जंव भरला हाट ॥३॥

१०८६

माझें घोंगडें पडिलें ठायीं । माग तया पायीं सांपडला ॥१॥

चोर तो भला चोर तो भला । पाठिसी घातला पुंडलिकें ॥ध्रु.॥

चोर कुठोरि एके चि ठायीं । वेगळें पाहावें नलगेच कांहीं ॥२॥

आणिकांचीं ही चोरलीं आधीं । माझें तयामधीं मेळविलें ॥३॥

आपल्या आपण शोधिलें तींहीं । करीन मी ही ते चि परी ॥४॥

तुका म्हणे माझें हित चि जालें । फाटकें जाउन धडकें चि आलें ॥५॥

॥१२॥

१०८७

सर्प भुलोन गुंतला नादा । गारुडियें फांदां घातलासे।

हिंडवुनि पोट भरी दारोदारीं । कोंडुनि पेटारी असेरया ॥१॥

तैसी परी मज जाली पांडुरंगा । गुंतलों तो मी गा सोडीं आतां ।

माझें मज कांहीं न चलेसें जालें । कृपा तुज न करितां ॥ध्रु.॥

आविसें मिनु लावियला गळीं । भक्ष तो गिळी म्हणउनियां ।

काढूनि बाहेरी प्राण घेऊं पाहे । तेथे बापुमाये कवण रया ॥२॥

पक्षी पिलयां पातलें आशा । देखोनियां फांसा गुंते बळें ।

मरण नेणें माया धांवोनि वोसरे । जीवित्व ना जालीं बाळें ॥३॥

गोडपणें मासी गुंतली लिगाडीं । सांपडे फडफडी अधिकाअधिक ।

तुका म्हणे प्राण घेतला आशा । पंढरीनिवासा धाव घालीं ॥४॥

१०८८

यातिहीन मज काय तो अभिमान । मानी तुज जन नारायणा ॥१॥

काय सुख मज तयाची हे खंती । आपुलाला घेती गुणभाव ॥ध्रु.॥

द्रव्यामुळें माथां वाहियेली चिंधी । होन जयामधीं होता गांठी ॥२॥

तुका म्हणे जन वंदितो वेगळा । मजसी दुर्बळा काय चाड ॥३॥

१०८९

शीतळ साउली आमुची माउली । विठाई वोळली प्रेमपान्हा ॥१॥

जाऊनि वोसंगा वोरस । लागलें तें इच्छे पीइन वरी ॥ध्रु.॥

कृपा तनु माझा सांभाळी दुभूनि । अमृतजीवनी लोटलीसे ॥२॥

आनंदाचा ठाव नाहीं माझा चित्तीं । सागर तो किती उपमेसी ॥३॥

सैर जाये पडे तयेसी सांकडें । सांभाळीत पुढें मागें आस ॥४॥

तुका म्हणे चिंता कैसी ते मी नेणें । लडिवाळ तान्हें विठाईचें ॥५॥

रामचरित्र - अभंग ॥१४॥

१०९०

रामा वनवास । तेणें वसे सर्व देश ॥१॥

केलें नामाचें जतन । समर्थ तो नव्हे भिन्न ॥ध्रु.॥

वनांतरीं रडे । ऐसे पुराणीं पवाडे ॥२॥

तुका म्हणें ऋषिनेम । ऐसा कळोनि कां भ्रम ॥३॥

१०९१

राम म्हणे ग्रासोग्रासीं । तो चि जेविला उपवासी ॥१॥

धन्यधन्य तें शरीर । तीर्थांव्रतांचे माहेर ॥ध्रु.॥

राम म्हणे करितां धंदा । सुखसमाधि त्या सदा ॥२॥

राम म्हणे वाटे चाली । यज्ञ पाउलापाउलीं ॥३॥

राम म्हणें भोगीं त्यागीं । कर्म न लिंपे त्या अंगीं ॥४॥

ऐसा राम जपे नित्य । तुका म्हणे जीवन्मुक्त ॥५॥

१०९२

तारी ऐसे जड । उदकावरी जो दगड ॥१॥

तो हा न करी तें काईं । कां रे लीन नव्हां पायीं ॥ध्रु.॥

सीळा मनुष्य जाली । ज्याच्या चरणाचे चाली ॥२॥

वानरां हातीं लंका । घेवविली म्हणे तुका ॥३॥

१०९३

राम म्हणतां राम चि होइजे । पदीं बैसोन पदवी घेइजे ॥१॥

ऐसें सुख वचनीं आहे । विश्वासें अनुभव पाहें ॥ध्रु.॥

रामरसाचिया चवी । आन रस रुचती केवीं ॥२॥

तुका म्हणे चाखोनि सांगें । मज अनुभव आहे अंगें ॥३॥

१०९४

रामराम उत्तम अक्षरें । कंठीं धरिलीं आपण शंकरें ॥१॥

कैसीं तारक उत्तम तिहीं लोकां । हळाहळ शीतळ केलें शिवा देखा ॥ध्रु.॥

हा चि मंत्र उपदेश भवानी । तिच्या चुकल्या गर्भादियोनि ॥२॥

जुन्हाट नागर नीच नवें । तुका म्हणें म्यां धरिलें जीवें भावें ॥३॥

१०९५

राम म्हणतां तरे जाणता अणतां । हो का यातिभलता कुळहीन ॥१॥

राम म्हणतां न लगे आणीक सायास । केले महा दोष तेही जळती ॥ध्रु.॥

राम म्हणे तया जवळी नये भूत । कैचा यमदूत म्हणतां राम ॥२॥

राम म्हणतां तरे भवसिंधुपार । चुके वेरझार म्हणतां राम ॥३॥

तुका म्हणें हें सुखाचें हें साधन । सेवीं अमृतपान एका भावें ॥४॥

१०९६

पैल आला राम रावणासी सांगती । काय निदसुरा निजलासी भूपति ॥१॥

अवघें लंकेमाजी जाले रामाचे दूत । व्यापिलें सर्वत्र बाहेरी भीतरी आंत ॥ध्रु.॥

अवघे अंगलग तुझे वधियेले वीर । होईं शरणागत किंवा युद्धासी सादर ॥२॥

तुका म्हणे ऐक्या भावें रामेसी भेटी । करूनि घेईं आतां संवंघेसी तुटी ॥३॥

१०९७

समरंगणा आला । रामें रावण देखिला ॥१॥

कैसे भीडतील दोन्ही । नांव सारुनियां रणीं ॥ध्रु.॥

प्रेमसुखाचें संधान । बाणें निवारिती बाण ॥२॥

तुकयास्वामी रघुनाथ । वर्म जाणोनि केली मात ॥३॥

१०९८

केला रावणाचा वध । अवघा तोडिला संबंध ॥१॥

लंकाराज्यें बिभीषणा । केली चिरकाळ स्थापना ॥ध्रु.॥

उदार्याची सीमा । काय वर्णू रघुरामा ॥२॥

तुका म्हणे माझा दाता । रामें सोडविली सीता ॥३॥

१०९९

रामरूप केली । रामें कौसल्या माउली ॥१॥

राम राहिला मानसीं । ध्यानीं चिंतनीं जयासी ।

राम होय त्यासी । संदेह नाहीं हा भरवसा ॥ध्रु.॥

अयोध्येचे लोक । राम जाले सकळीक ॥२॥

स्मरतां जानकी । रामरूप जाले कपि ॥३॥

रावणेसी लंका । राम आपण जाला देखा ॥४॥

ऐसा नित्य राम ध्याय । तुका वंदी त्याचे पाय ॥५॥

११००

आनंदले लोक नरनारी परिवार । शंखभेरीतुरें वाद्यांचे गजर ॥१॥

आनंद जाला अयोध्येसी आले रघुनाथ । अवघा जेजेकार आळंगिला भरत ॥ध्रु.॥

करिती अक्षवाणें ओंवाळिती रघुवीरा । लक्ष्मीसहित लक्ष्मण दुसरा ॥२॥

जालें रामराज्य आनंदलीं सकळें । तुका म्हणे गाईंवत्सें नरनारीबाळें ॥३॥

११०१

जालें रामराज्य काय उणें आम्हांसी । धरणी धरी पीक गाईं वोळल्या म्हैसी ॥१॥

राम वेळोवेळां आम्ही गाऊं ओविये । दळितां कांडितां जेवितां गे बाइये ॥ध्रु.॥

स्वप्नीं ही दुःख कोणी न देखे डोळां । नामाच्या गजरें भय सुटलें काळा ॥२॥

तुका म्हणे रामें सुख दिलें आपुलें । तयां गर्भवासीं येणें जाणें खुंटलें ॥३॥

११०२

अहल्या जेणें तारिली रामें । गणिका परलोका नेली नामें ॥१॥

रामहरे रघुराजहरे । रामहरे महाराजहरे ॥ध्रु.॥

कंठ शीतळ जपतां शूळपाणी । राम जपतां अविनाश भवाणी ॥२॥

तारकमंत्रश्रवण काशी । नाम जपतां वाल्मीक ॠषि ॥३॥

नाम जपें बीज मंत्र नळा । सिंधु तरती ज्याच्या प्रतापें शिळा ॥४॥

नामजप जीवन मुनिजना । तुकयास्वामी रघुनंदना ॥५॥

११०३

मी तों अल्प मतिहीन । काय वर्णू तुझे गुण । उदकीं तारिले पाषाण । हें महिमान नामाचें ॥१॥

नाम चांगलें चांगलें । माझे कंठीं राहो भलें । कपिकुळ उद्धरिलें । मुक्त केलें राक्षसां ॥ध्रु.॥

द्रोणागिरि कपिहातीं । आणविला सीतापती । थोर केली ख्याति । भरतभेटीसमयीं ॥२॥

शिळा होती मनुष्य जाली । थोर कीर्ति वाखाणिली । लंका दहन केली । हनुमंते काशानें ॥३॥

राम जानकीजीवन । योगियांचे निजध्यान । राम राजीवलोचन । तुका चरण वंदितो ॥४॥

॥१४॥

श्लोकरूपी अभंग - ॥६॥

११०४

तुजवाचुनी मागणें काय कोणा । महीमंडळीं विश्वव्यापकजना ।

जीवभावना पुरवूं कोण जाणे । तुजवांचुनी होत कां रावराणे ॥१॥

नसे मोक्षदाता तिहींमाजि लोकां । भवतारकु तूजवांचुनि एका ।

मनीं मानसीं चिंतितां रूपनाम । पळे पाप ताप भयें नास काम ॥२॥

हरी नाम हें साच तुझें पुराणीं । हरीहातिचें काळगर्भादियोनी ।

करूं मुखवाणी कैसी देशघडी । तुजवांचुनि वाणितां व्यर्थ गोडी ॥३॥

भवभंजना व्यापक लोक तिन्ही । तुज वाणितां श्रमला शेषफणी ।

असो भावें जीव तुझ्या सर्व पायीं । दुजें मागणें आणीक व्यर्थ काई ॥४॥

दिनानाथ हे साक्ष तूझी जनासी । दिनें तारिलीं पातकी थोर दोषी ।

तुका राहिला पायिं तो राख देव । असें मागतसे तुझी चरणसेवा ॥५॥

११०५

उभा भींवरेच्या तिरी राहिलाहे । असे सन्मुख दिक्षणे मूख वाहे ।

महापातकांसी पळ कांप थोर । कैसे गर्जती घोष हे नामवीर ॥१॥

गुणगंभीर हा धीर हास्यमुख । वदे वदनीं अमृत सर्वसुख ।

लागलें मुनिवरां गोड चित्तीं । देहभावना तुटलियासि खंती ॥२॥

ठसा घातला ये भूमिमाजी थोर । इच्छादाना हा द्यावयासी उदार ।

जया वोळगती सिद्धि सर्वठायीं । तुझें नाम हें चांगलें गे विठाईं ॥३॥

असे उघडा हा विटेवरि उभा । कटसूत्र हें धरुनि भक्तिलोभा ।

पुढें वाट दावी भवसागराची । विठो माउली हे सिद्धीसाधकांची ॥४॥

करा वेगु हा धरा पंथ आधीं । जया पार नाहीं सुखा तें च साधीं ।

म्हणे तुका पंढरीस सर्व आलें । असे विश्‍व हें जीवनें त्याचि ज्यालें ॥५॥

११०६

धना गुंतलें चित्त माझें मुरारी । मन घेउनी हिंडवी दारोदारीं ।

मरे हिंडतां न पुरे यासि कांहीं । मही ठेंगणी परी तें तृप्त नाहीं ॥१॥

न दिसे शुद्ध पाहातां निजमती । पुढें पडिलों इंद्रियां थोर घातीं ।

जिवा नास त्या संगती दंड बेडी । हरी शीघ्र या दुष्टसंगासि तोडीं ॥२॥

असीं आणिकें काय सांगों अनंता । मोहो पापिणी दुष्टमायाममता ।

क्रोध काम यातना थोर करी । तुजवांचुनी सोडवी कोण हरी ॥३॥

निज देखतां निज हे दूरि जाये । निद्रा आळस दंभ यी भीत आहे ।

तयां विस्त देहीं नको देउं देवा । तुजवांचुनी आणिक नास्ति हेवा ॥४॥

करीं घात पात शंका लाज थोरी । असे सत्य भाव बहू भक्ति दूरी ।

नको मोकलूं दीनबंधु अनाथा । तुका वीनवी ठेवुनी पायिं माथा ॥५॥

११०७

पैल सांवळें तेज पुंजाळ कैसें । सिरीं तुर्बिलीं साजिरीं मोरवीसें ।

हरे त्यासि रे देखतां ताप माया । भजा रे भजा यादव योगिराया ॥१॥

जया कामिनी लुब्धल्या सहस्रसोळा । सुकुमार या गोपिका दिव्य बाळा ।

शोभे मध्यभागीं कळा चंद्रकोटी । रुपा मीनली साजिरी माळकंठीं ॥२॥

असे यादवां श्रेष्ठ हा चक्रपाणी । जया वंदिती कोटि तेहतीस तीन्ही ।

महाकाळ हे कांपती दैत्य ज्यासी । पाहा सांवळें रूप हें पापनासी ॥३॥

कसीं पाउलें साजिरीं कुंकुमाचीं । कसी वीट हे लाधली दैवांची।

जया चिंतितां अग्नि हा शांति नीवे । धरा मानसीं आपला देहभाव ॥४॥

मुनी देखतां मूख हें चित्त ध्याय । देह मांडला भाव हा बापमाय।

तुक्या लागलें मानसीं देवपीसें । चित्त चोरटें सांवळें रूप कैसें ॥५॥

११०८

असे नांदतु हा हरी सर्वजीवीं । असे व्यापुनी अग्नि हा काष्ठ तेवीं ।

घटीं बिंबलें बिंब हें ठायिठायीं । तया संगती नासु हा त्यासि नाहीं ॥१॥

तन वाटितां क्षीर हें होत नाहीं । पशू भिक्षतां पालटे तें चि देहीं ।

तया वर्म तो जाणता एक आहे । असे व्यापक व्यापुनी अंतर्बाहे ॥२॥

फळ कर्दळीं सेवटीं येत आहे । असे शोधितां पोकळीमाजि काये ।

धीर नाहीं त्यें वाउगें धीग जालें । फळ पुष्पना यत्न व्यर्थ गेले ॥३॥

असे नाम हें दर्पणें सिद्ध केलें । असे बिंब तें या मळा आहे ठेलें ।

कैसें शुद्ध नाहीं दिसे माजिरूप। नका वाढवूं सीण हा पुण्यपाप ॥४॥

करा वर्म ठावें नका सोंग वांयां । तुका वीनवीतो पडों काय पायां ।

तुज पुत्र दारा धन वासना हे । मग ऊरलें शेवटीं काय पाहें ॥५॥

११०९

मना सांडिं हे वासना दुष्ट खोडी । मती मानसीं एक हे व्यर्थ गोडी ।

असे हीत माझें तुज कांहीं एक । धरीं विठ्ठलीं प्रेम हें पायिं सूख ॥१॥

ऐसा सर्वभावें तुज शरण आलों । देहदुःख हें भोगितां फार भ्यालों ।

भवतारितें दूसरें नाहिं कोणी । गुरु होत कां देव तेहतीस तीन्ही ॥२॥

जना वासना हे धना थोरि आहे । तुज लागली संगती ते चि सोये ।

करीं सर्व संगी परि त्यागु ठायीं । तुका विनवीतो मस्तक ठेवुनि पायीं ॥३॥

॥६॥

१११०

सुटायाचा कांहीं पाहातों उपाय । तों हे देखें पाय गोवियेले ॥१॥

ऐसिया दुःखाचे सांपडलों संदी । हारपली बुद्धि बळ माझें ॥ध्रु.॥

प्रारब्ध क्रियमाण संचिताचें । वोढत ठायींचे आलें साचें ॥२॥

विधिनिषेधाचे सांपडलों चपे । एकें एक लोपे निवडेना ॥३॥

सारावें तें वाढे त्याचिया चि अंगें । तृष्णेचिया संगें दुःखी जालों ॥४॥

तुका म्हणे आतां करीं सोडवण । सर्वशक्तिहीन जालों देवा ॥५॥

११११

भय वाटे पर । न सुटे हा संसार ॥१॥

ऐसा पडिलों कांचणी । करीं धांवा म्हणउनी ॥ध्रु.॥

विचारितों कांहीं । तों हें मन हातीं नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे देवा । येथें न पुरे रिघावा ॥३॥

१११२

येगा येगा पांडुरंगा । घेईं उचलुनि वोसंगा ॥१॥

ऐसी असोनियां वेसी । दिसतों मी परदेसी ॥ध्रु.॥

उगवूनि गोवा । सोडवूनि न्यावें देवा ॥२॥

तुज आड कांहीं । बळ करी ऐसें नाहीं ॥३॥

तुका म्हणे हृषीकेशी । काय उशीर लाविसी ॥४॥

१११३

माझी विठ्ठल माउली । प्रेमें पान्हा पान्हायेली ॥१॥

कृवाळूनि लावी स्तनीं । न वजे दुरी जवळूनि ॥ध्रु.॥

केली पुरवी आळी । नव्हे निष्ठ कोंवळी ॥२॥

तुका म्हणे घांस । मुखीं घाली ब्रम्हरस ॥३॥

१११४

आम्ही उतराईं । भाव निरोपूनि पायीं ॥१॥

तुम्ही पुरवावी आळी । करावी ते लडिवाळीं ॥ध्रु.॥

आमचा हा नेम । तुम्हां उचित हा धर्म ॥२॥

तुका म्हणे देवा । जाणों सांगितली सेवा ॥३॥

१११५

केलें पाप जेणें दिलें आन्मोदन । दोघांसी पतन सारिके चि ॥१॥

विष नवनीता विष करी संगें । दुर्जनाच्या त्यागें सर्व हित ॥ध्रु.॥

देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्या थैक म्हुण ॥२॥

तुका म्हणे जोडे केल्याविण कर्म । देखतां तो श्रम न मानितां ॥३॥

१११६

विठ्ठल गीतीं विठ्ठल चित्तीं । विठ्ठल विश्रांति भोग जया ॥१॥

विठ्ठल आसनीं विठ्ठल शयनीं । विठ्ठल भोजनीं ग्रासोग्रासीं ॥ध्रु.॥

विठ्ठल जागृतिस्वप्नी सुषुप्ति । आन दुजें नेणती विठ्ठलेंविण ॥२॥

भूषण अळंकार सुखाचे प्रकार । विठ्ठल निर्धार जयां नरां ॥३॥

तुका म्हणे ते ही विठ्ठल चि जाले । संकल्प मुराले दुजेपणें ॥४॥

१११७

दास जालों हरिदासांचा । बुद्धिकायामनेंवाचा ॥१॥

तेथें प्रेमाचा सुकाळ । टाळमृदंगकल्लोळ । नासे दुष्टबुद्धि सकळ । समाधि हरिकीर्त्तनीं ॥ध्रु.॥

ऐकतां हरिकथा । भक्ति लागे त्या अभक्तां ॥२॥

देखोनि कीर्तनाचा रंग । कैसा उभा पांडुरंग ॥३॥

हें सुख ब्रम्हादिकां । म्हणे नाहीं नाहीं तुका ॥४॥

१११८

गति अधोगति मनाची युक्ति । मन लावीं एकांतीं साधुसंगें ॥१॥

जतन करा जतन करा । धांवतें सैरा ओढाळ तें ॥ध्रु.॥

मान अपमान मनाचें लक्षण । लाविलिया ध्यान तें चि करी ॥२॥

तुका म्हणे मन उतरी भवसिंधु । मन करी बंधु चौऱ्यांशीचा ॥३॥

१११९

पंढरीस दुःख न मिळे ओखदा । प्रेमसुख सदा सर्वकाळ ॥१॥

पुंडलिकें हाट भरियेली पेंठ । अवघें वैकुंठ आणियेलें ॥ध्रु.॥

उदमासी तुटी नाहीं कोणा हानि । घेऊनियां धणी लाभ घेती ॥२॥

पुरलें देशासी भरलें सिगेसी । अवघी पंचक्रोशी दुमदुमीत ॥३॥

तुका म्हणे संतां लागलीसे धणी । बैसले राहोनि पंढरीस ॥४॥

११२०

द्वारकेचें केणें आलें या चि ठाया । पुढें भक्तराया चोजवीत ॥१॥

गोविलें विसारें माप केलें खरें । न पाहे माघारें अद्यापवरी ॥ध्रु.॥

वैष्णव मापार नाहीं जाली सळे । पुढें ही न कळे पार त्याचा ॥२॥

लाभ जाला त्यांनीं धरिला तो विचार । आहिक्य परत्र सांटविलें ॥३॥

तुका म्हणे मज मिळाली मजुरी । विश्वास या घरीं संतांचिया ॥४॥

११२१

सुरवर येती तीर्थे नित्यकाळ । पेंठ त्या निर्मळ चंद्रभागा ॥१॥

साक्षभूत नव्हे सांगितली मात । महिमा अत्यद्भुत वर्णवेना ॥ध्रु.॥

पंचक्रोशीमाजी रीग नाहीं दोषा । जळती आपैसा अघोर ते ॥२॥

निर्विषय नर चतुर्भुज नारी । अवघा घरोघरीं ब्रम्हानंदु ॥३॥ तु

का म्हणे ज्यापें नाहीं पुष्पलेश । जा रे पंढरीस घेई कोटि ॥४॥

११२२

विचार नाहीं नर खर तो तैसा । वाहे ज्ञान पाठी भार लगड तैसा ॥१॥

वादावाद करणें त्यासी तों च वरी । गुखाडीची चाड सरे तों च बाहेरी ॥ध्रु.॥

सौभाग्यसंपन्न हो कां वृद्ध प्रतिष्ठ । चिकरूनि सांडी पायां लागली ते विष्ठ ॥२॥

नाहीं याति कुळ फांसे ओढी तयासी । तुका म्हणे काय मुद्रासोंग जाळिसी ॥३॥

११२३

देव होसी तरी आणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥१॥

दुष्ट होसी तरी अणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥२॥

तुका म्हणे जें दर्पणीं बिंबलें । तें तया बाणलें निश्चयेसीं ॥३॥

११२४

कलिधर्म मागें सांगितले संतीं । आचार सांडिती द्विजलोक ॥१॥

ते चि कळों आतां येतसे प्रचिती । अधर्मा टेंकती धर्म नव्हे ॥ध्रु.॥

तप व्रत करितां लागती सायास । पाळितां पिंडास गोड वाटे ॥२॥

देव म्हणऊनी न येती देऊळा । संसारा वेगळा तरी कां नव्हे ॥३॥

तुका म्हणे मज धरितां गुमान । ऐसे कोणी जन नरका जाती ॥४॥

११२५

नमो विष्णुविश्वरूपा मायबापा । अपरा अमुपा पांडुरंगा ॥१॥

विनवितों रंक दास मी सेवक । वचन तें एक आइकावें ॥ध्रु.॥

तुझी स्तुति वेद करितां भागला । निवांत चि ठेला नेति नेति ॥२॥

ऋषि मुनि बहु सिद्ध कविजन । वर्णितां ते गुण न सरती ॥३॥

तुका म्हणे तेथें काय माझी वाणी । जे तुझी वाखाणी कीर्ती देवा ॥४॥

११२६

अंतरीचा भाव जाणोनिया गुज । तैसे केले काज पांडुरंगा ॥१॥

घातले वचन न पडेचि खाली । तू आम्हा माउली अनाथांची ॥ध्रु.॥

मज याचकाची पुरवावी आशा । पंढरीनिवासा मायबापा ॥२॥

नाशिली आशंका माझिया जीवाची । उरली भेदाची होती काही ॥३॥

तुका म्हणे आतां केलो मी निर्भर । गाईन अपार गुण तुझे ॥४॥

११२७

उदार कृपाळ अनाथांचा नाथ । ऐकसी मात शरणागतां ॥१॥

सर्व भार माथां चालविसी त्यांचा । अनुसरलीं वाचा काया मनें ॥ध्रु.॥

पाचारितां उभा राहासी जवळी । पाहिजे ते काळीं पुरवावें ॥२॥

चालतां ही पंथ सांभाळिसी वाटे । वारिसील कांटे खडे हातें ॥३॥

तुका म्हणे चिंता नाहीं तुझ्या दासां । तूं त्यांचा कोंवसा सर्वभावें ॥४॥

११२८

काय कीर्ती करूं लोक दंभ मान । दाखवीं चरण तुझे मज ॥१॥

मज आतां ऐसें नको करूं देवा । तुझा दास जावा वांयां विण ॥ध्रु.॥

होइल थोरपण जाणीवेचा भार । दुरावेन दूर तुझा पायीं ॥२॥

अंतरींचा भाव काय कळे लोकां । एक मानी एकां देखोवेखीं ॥३॥

तुका म्हणे तुझे पाय आतुडती । ते मज विपित्त गोड देवा ॥४॥

११२९

मानावया जग व्हावी द्रव्यमाया । नाहीं ते माझिया जीवा चाड ॥१॥

तुझ्या पायांसाठीं केली आराणूक । आतां कांहीं एक नको दुजें ॥ध्रु.॥

करूनियां कृपा करीं अंगीकार । न लवीं उसीर आतां देवा ॥२॥

नव्हे साच कांहीं कळों आलें मना । म्हणोनि वासना आवरिली ॥३॥

तुका म्हणे आतां मनोरथ सिद्धी । माझे कृपानिधी पाववावे ॥४॥

११३०

आतां माझा सर्वभावें हा निर्धार । न करीं विचार आणिकांसी ॥१॥

सर्वभावें नाम गाईन आवडी । सर्व माझी जोडी पाय तुझे ॥ध्रु.॥

लोटांगण तुझ्या घालीन अंगणीं । पाहीन भरोनि डोळे मुख ॥२॥

निर्लज्ज होऊनि नाचेन रंगणीं । येऊं नेदी मनीं शंका कांहीं ॥३॥

अंकित अंकिला दास तुझा देवा । संकल्प हा जीवा तुका म्हणे ॥४॥

११३१

जनीं जनार्दन ऐकतों हे मात । कैसा तो वृत्तांत न कळे आम्हां ॥१॥

जन्म जरा मरण कवण भोगी भोग । व्याधि नाना रोग सुखदुःखें ॥ध्रु.॥

पापपुण्यें शुद्धाशुद्ध आचरणें । हीं कोणांकारणें कवणें केलीं ॥२॥

आम्हां मरण नाश तूं तंव अविनाश । कैसा हा विश्वास साच मानूं ॥३॥

तुका म्हणे तूं चि निवडीं हा गुढार । दाखवीं साचार तें चि मज ॥४॥

११३२

यथार्थ वाद सांडूनि उपचार । बोलती ते अघोर भोगितील ॥१॥

चोरा धरितां सांगे कुठोऱ्याचें नांव । दोघांचे ही पाव हात जाती ॥२॥

तुका म्हणे असे पुराणीं निवाड । माझी हे बडबड नव्हे कांहीं ॥३॥

११३३

धीर तो कारण साहे होतो नारायण । नेदी होऊं सीण वाहों चिंता दासांसी ॥१॥

सुखें करावें कीर्तन हर्षे गावे हरिचे गुण । वारी सुदर्शन आपण चि किळकाळ ॥ध्रु.॥

जीव वेची माता बाळा जडभारी होतां । तो तों नव्हे दाता प्राकृतां यां सारिखा ॥२॥

हें तों माझ्या अनुभवें अनुभवा आलें जीवें । तुका म्हणे सत्य व्हावें आहाच नये कारणा ॥३॥

११३४

पुढें आतां कैंचा जन्म । ऐसा श्रम वारेसा ॥१॥

सर्वथाही फिरों नये । ऐसी सोय लागलिया ॥ध्रु.॥

पांडुरंगा ऐसी नाव । तारूं भाव असतां ॥२॥

तुका म्हणे चुकती बापा । पुन्हा खेपा सकळा ॥३॥

११३५

दुद दहीं ताक पशूचें पाळण । त्यांमध्यें कारण घृतसार ॥१॥

हें चि वर्म आम्हां भाविकांचे हातीं । म्हणऊनि चित्तीं धरिला राम ॥धृ.॥

लोहो कफ गारा अग्नीचिया काजें । येऱ्हवी तें ओझें कोण वाहे ॥२॥

तुका म्हणे खोरीं पाहारा जतन । जोंवरि हें धन हातीं लागे ॥३॥

११३६

वीर विठ्ठलाचे गाढे । किळकाळ पायां पडे ॥१॥

करिती घोष जेजेकार । जळती दोषांचे डोंगर ॥ध्रु.॥

क्षमा दया शांति । बाण अभंग ते हातीं ॥२॥

तुका म्हणें बळी । ते चि एक भूमंडळीं ॥३॥

११३७

ऐकें रे जना तुझ्या स्वहिताच्या खुणा । पंढरीचा राणा मनामाजी स्मरावा ॥१॥

मग कैचें रे बंधन वाचे गातां नारायण । भवसिंधु तो जाण ये चि तीरी सरेल ॥ध्रु.॥

दास्य करील किळकाळ बंद तुटेल मायाजाळ । होतील सकळ रिद्धिसिद्धि म्हणियारीं ॥२॥

सकळशास्त्रांचें सार हें वेदांचें गव्हर । पाहातां विचार हा चि करिती पुराणें ॥३॥

ब्राम्हण क्षेत्री वैश्य शूद्र चांडाळां आहे अधिकार । बाळें नारीनर आदि करोनि वेश्या ही ॥४॥

तुका म्हणे अनुभवें आम्हीं पाडियलें ठावें । आणीक ही दैवें सुख घेती भाविकें ॥५॥

११३८

न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ । आहे हा कृपाळ स्वामी माझा ॥१॥

अविनाश सुख देईल निर्वाणी । चुकतील खाणी चौऱ्याशीच्या ॥धृ.॥

आणिकिया जीवां होईल उद्धार । ते ही उपकार घडती कोटि ॥२॥

आहिक्य परत्रीं होसील सरता । उच्चारीं रे वाचा रामराम ॥३॥

तुका म्हणे सांडीं संसाराचा छंद । मग परमानंद पावसील ॥४॥

११३९

कां रे दास होसी संसाराचा खर । दुःखाचे डोंगर भोगावया ॥१॥

मिष्टान्नाची गोडी जिव्हेच्या अगरीं । मसक भरल्यावरी स्वाद नेणे ॥धृ.॥

आणीक ही भोग आणिकां इंद्रियांचे । नाहीं ऐसे साचे जवळी कांहीं ॥२॥

रूप दृष्टि धाय पाहातां पाहातां । न घडे सर्वथा आणि तृष्णा ॥३॥

तुका म्हणे कां रे नाशिवंतासाटीं । देवासवें तुटी करितोसी ॥४॥

११४०

बैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान । देईल तो अन्नवस्त्रदाता ॥१॥

काय आम्हां करणें अधिक सांचुनी । देव जाला ऋणी पुरविता ॥धृ.॥

दयाळ मयाळ जाणे कळवळा । शरणागतां लळा राखों जाणे ॥२॥

न लगे मागणें सांगणें तयासी । जाणे इच्छा तैसी पुरवी त्याची ॥३॥

तुका म्हणे लेई अळंकार अंगीं । विठ्ठल हा जगीं तूं चि होसी ॥४॥

११४१

सोनियांचा कळस । माजी भरिला सुरारस ॥१॥

काय करावें प्रमाण । तुम्ही सांगा संतजन ॥धृ.॥

मृत्तिकेचा घट । माजी अमृताचा सांट ॥२॥

तुका म्हणे हित । तें मज सांगावें त्वरित ॥३॥

सेतावर - अभंग ३

११४२

सेत करा रे फुकाचें । नाम विठोबारायाचें ॥१॥

नाहीं वेठी जेवा सारा । जाहाती नाहीं म्हणियारा ।

सरिक नाहीं रे दुसरा । धनी सारा तुझा तूं ॥ध्रु.॥

जपतप नांगरणी । न लगे आटी दुनवणी ॥२॥

कर्म कुळवणी । न लगे धर्मपाळी दोन्ही ॥३॥

ज्ञानपाभारी ती फणी । न लगे करावी पेरणी ॥४॥

बीज न लगे संचिताचें । पीक पिकलें ठायींचे ॥५॥

नाहीं यमाचें चोरटें । विठ्ठल पागोऱ्याच्या नेटें ॥६॥

पीक न वजे हा भरवसा । करी उद्‌वेग तो पिसा ॥७॥

सराये सर्व काळ । वांयां न वजे घटिकापळ ॥८॥

प्रेम पिकलें अपार । नाहीं सांटवावया थार ॥९॥

ऐसीये जोडी जो चुकला । तुका म्हणे धिग त्याला ॥१०॥

११४३

वोनव्या सोंकरीं । सेत खादलें पांखरीं ॥१॥

तैसा खाऊं नको दगा । निदसुरा राहुनि जागा ॥ध्रु.॥

चोरासवें वाट । चालोनि केलें तळपट ॥ २॥

डोळे झांकुनि राती । कूर्पी पडे दिवसा जोती ॥३॥

पोसी वांज गाय । तेथें कैची दुध साय ॥४॥

फुटकी सांगडी । तुका म्हणे न पवे थडी ॥५॥

११४४

सेत आलें सुगी सांभाळावे चारी कोण । पिका आलें परी केलें पाहिजे जतन ॥१॥

सोंकरीं सोंकरीं विसावा तों वरा । नकोउभें आहे तों ॥ध्रु.॥

गोफणेसी गुंडा घालीं पागोऱ्याच्या नेटें । पळती हाहाकारें अवघीं पांखरांची थाटें ॥२॥

पेटवूनि आगटी राहें जागा पालटूनि । पडिलिया मान बळ बुद्धि व्हावीं दोनी ॥३॥

खळे दानें विश्व सुखी करीं होतां रासी । सारा सारूनियां ज्याचे भाग देई त्यासी ॥४॥

तुका म्हणे मग नाहीं आपुलें कारण । निज आलें हातां भूस सांडिलें निकण ॥५॥

॥३॥

११४५

नका घालूं दुध जयामध्यें सार । ताकाचे उपकार तरी करा ॥१॥

नेदा तरी हें हो नका देऊं अन्न । फुकाचें जीवन तरी पाजा ॥२॥

तुका म्हणे मज सगुणाची चाड । पुरवा कोणी कोड दुर्बळाचें ॥३॥

उतराधिपदें - २२

११४६

क्या गाऊं कोईं सुननवाला । देखें तों सब जग ही भुला ॥१॥

खेलों आपणे राम इसातें । जैसी वैसी करहों मात ॥ध्रु.॥

काहांसे ल्यावों माधर वाणी । रीझे ऐसी लोक बिराणी ॥२॥

गिरिधर लाल तो भावहि भुका । राग कला नहिं जानत तुका ॥३॥

११४७

छोडे धन मंदिर बन बसाया । मांगत टूका घरघर खाया ॥१॥

तीनसों हम करवों सलाम । ज्या मुखें बैठा राजाराम ॥ध्रु.॥

तुलसीमाला बभूत चऱ्हावे । हरजीके गुण निर्मल गावे ॥२॥

कहे तुका जो साई हमारा । हिरनकश्यप उन्हें मारहि डारा ॥३॥

११४८

मंत्रयंत्र नहिं मानत साखी । प्रेमभाव नहिं अंतर राखी ॥१॥

राम कहे त्याके पगहूं लागूं । देखत कपट अमिमान दुर भागूं ॥ध्रु.॥

अधिक याती कुलहीन नहिं ज्यानु । ज्याणे नारायन सो प्राणी मानूं ॥२॥

कहे तुका जीव तन डारू वारी । राम उपासिंहु बलियारी ॥३॥

११४९

चुराचुराकर माखन खाया । गौळणीका नंद कुमर कन्हया ॥१॥

काहे बडाईं दिखावत मोहि । जाणत हुं प्रभुपणा तेरा खव हि ॥ध्रु.॥

और बात सुन उखळसुं गळा । बांधलिया आपना तूं गोपाळा ॥२॥

फेरत वनबन गाऊ धरावतें । कहे तुकयाबंधु लकरी लेले हात ॥३॥

११५०

हरिसुं मिल दे एक हि बेर । पाछे तूं फिर नावे घर ॥१॥

मात सुनो दुति आवे मनावन । जाया करति भर जोबन ॥ध्रु.॥

हरिसुख मोहि कहिया न जाये । तव तूं बुझे आगोपाये ॥२॥

देखहि भाव कछु पकरि हात । मिलाइ तुका प्रभुसात ॥३॥

११५१

क्या कहुं नहीं बुझत लोका । लिजावे जम मारत धका ॥१॥

क्या जीवनेकी पकडी आस । हातों लिया नहिं तेरा घांस ॥ध्रु.॥

किसे दिवाने कहता मेरा । कछु जावे तन तूं सब ल्या न्यारा ॥२॥

कहे तुका तूं भया दिवाना । आपना विचार कर ले जाना ॥३॥

११५२

कब मरूं पाऊं चरन तुम्हारे । ठाकुर मेरे जीवन प्यारे ॥१॥

जग रडे ज्याकुं सो मोहि मीठा । मीठा दर आनंदमाहि पैठा ॥ध्रु.॥

भला पाऊं जनम ईंक्तहे बेर । बस मायाके असंग फेर ॥२॥

कहे तुका धन मानहि दारा । वोहिलिये गुंडलीयें पसारा ॥३॥

११५३

दासों पाछें दौरे राम । सोवे खडा आपें मुकाम ॥१॥

प्रेमरसडी बांधी गळे । खैंच चले उधर ॥ध्रु.॥

आपणे जनसु भुल न देवे । कर हि धर आघें बाट बसावे ॥२॥

तुका प्रभु दीनदयाला । वारि रे तुज पर हुं गोपाला ॥३॥

११५४

ऐसा कर घर आवे राम । और धंदा सब छोर हि काम ॥ ध्रु॥

इतन गोते काहे खाता । जब तूं आपणा भूल न होता ॥१॥

अंतरजामी जानत साचा । मनका एक उपर बाचा ॥२॥

तुकाप्रभु देसबिदेस । भरिया खाली नहिं लेस ॥३॥

११५५

मेरे रामको नाम जो लेवे बारोंबार । त्याके पाऊं मेरे तनकी पैजार ॥ध्रु.॥

हांसत खेलत चालत बाट । खाणा खाते सोते खाट ॥१॥

जातनसुं मुजे कछु नहिं प्यार । असते की नही हेंदु धेड चंभार ॥२॥

ज्याका चित लगा मेरे रामको नाव । कहे तुका मेरा चित लगा त्याके पाव ॥३॥

११५६

आपे तरे त्याकी कोण बराईं । औरनकुं भलो नाम घराईं ॥ध्रु.॥

काहे भूमि इतना भार राखे । दुभत धेनु नहिं दुध चाखे ॥१॥

बरसतें मेघ फलतेंहें बिरखा । कोन काम अपनी उन्होति रखा ॥२॥

काहे चंदा सुरज खावे फेरा । खिन एक बैठन पावत घेरा ॥३॥

काहे परिस कंचन करे धातु । नहिं मोल तुटत पावत घातु ॥४॥

कहे तुका उपकार हि काज । सब कररहिया रघुराज ॥५॥

११५७

जग चले उस घाट कोन जाय । नहिं समजत फिरफिर गोदे खाय ॥ध्रु.॥

नहिं एकदो सकल संसार । जो बुझे सो आगला स्वार ॥१॥

उपर श्वार बैठे कृष्णांपीठ । नहिं बाचे कोइ जावे लूठ ॥२॥

देख हि डर फेर बैठा तुका । जोवत मारग राम हि एका ॥३॥

११५८

भले रे भाईं जिन्हें किया चीज । आछा नहिं मिलत बीज ॥ध्रु.॥

फीरतफीरत पाया सारा । मीटत लोले धन किनारा ॥१॥

तीरथ बरत फिर पाया जोग । नहिं तलमल तुटति भवरोग ॥२॥

कहे तुका मैं ताको दासा । नहिं सिरभार चलावे पासा ॥३॥

११५९

लाल कमलि वोढे पेनाये । मोसु हरिथें कैसें बनाये ॥ध्रु.॥

कहे सखि तुम्हें करति सोर । हिरदा हरिका कठिन कठोर ॥१॥

नहिं क्रिया सरम कछु लाज । और सुनाउं बहुत हे भाज ॥२॥

और नामरूप नहिं गोवलिया । तुकाप्रभु माखन खाया ॥३॥

११६०

राम कहो जीवना फल सो ही । हरिभजनसुं विलंब न पाईं ॥ध्रु.॥

कवनका मंदर कवनकी झोपरी । एकारामबिन सब हि फुकरी ॥१॥

कवनकी काया कवनकी माया । एकरामबिन सब हि जाया ॥२॥

कहे तुका सब हि चेलक्तहार । एकारामविन नहिं वासार ॥३॥

११६१

काहे भुला धनसंपत्तीघोर । रामराम सुन गाउ हो बाप रे ॥ध्रु.॥

राजे लोक सब कहे तूं आपना । जब काल नहीं पाया ठाना ॥१॥

माया मिथ्या मनका सब धंदा । तजो अभिमान भजो गोविंदा ॥२॥

राना रंग डोंगरकी राईं । कहे तुका करे इलाहि ॥३॥

११६२

काहे रोवे आगले मरना । गंव्हार तूं भुला आपना ॥ध्रु.॥

केते मालुम नहिं पडे । नन्हे बडे गये सो ॥१॥

बाप भाईं लेखा नहिं । पाछें तूं हि चलनार ॥२॥

काले बाल सिपत भये । खबर पकडो तुका कहे ॥३॥

११६३

क्या मेरे राम कवन सुख सारा । कहकर दे पुछूं दास तुम्हारा ॥ध्रु.॥

तनजोबनकी कोन बराईं । ब्याधपीडादि स काटहि खाईं ॥१॥

कीर्त बधाऊं तों नाम न मेरा । काहे झुटा पछतऊं घेरा ॥२॥

कहे तुका नहिं समज्यात मात । तुम्हारे शरन हे जोडहि हात ॥३॥

११६४

देखत आखों झुटा कोरा । तो काहे छोरा घरंबार ॥धृ.॥

मनसुं किया चाहिये पाख । उपर खाक पसारा ॥१॥

कामक्रोधसो संसार । वो सिरभार चलावे ॥२॥

कहे तुका वो संन्यास । छोडे आस तनकी हि ॥३॥

११६५

रामभजन सब सार मिठाईं । हरि संताप जनमदुख राईं ॥धृ.॥

दुधभात घृत सकरपारे । हरते भुक नहि अंततारे ॥१॥

खावते जुग सब चलिजावे । खटमिठा फिर पचतावे ॥२॥

कहे तुका रामरस जो पावे । बहुरि फेरा वो कबहु न खावे ॥३॥

११६६

बारंबार काहे मरत अभागी । बहुरि मरन संक्या तोरेभागी ॥धृ.॥

ये हि तन करते क्या ना होय । भजन भगति करे वैकुंठे जाय ॥१॥

रामनाम मोल नहिं वेचे कबरि । वो हि सब माया छुरावत झगरी ॥२॥

कहे तुका मनसुं मिल राखो । रामरस जिव्हा नित्य चाखो ॥३॥

११६७

हम दास तीन्हके सुनाहो लोकां । रावणमार विभीषण दिईं लंका ॥धृ.॥

गोबरधन नखपर गोकुल राखा । बर्सन लागा जब मेंहुं फत्तरका ॥१॥

वैकुंठनायक काल कौंसासुरका । दैत डुबाय सब मंगाय गोपिका ॥२॥

स्तंभ फोड पेट चिरीया कसेपका । प्रल्हाद के लियें कहे भाईं तुकयाका ॥३॥

॥२२॥

॥ साख्या ॥ ३० ॥

११६८

तुका बस्तर बिचारा क्यों करे रे । अंतर भगवा न होय ।

भीतर मैला कैंव मिटे रे । मरे उपर धोय ॥१॥

११६९

रामराम कहे रे मन । औरसुं नहिं काज ।

बहुत उतारे पार । आघे राख तुकाकी लाज ॥१॥

११७०

लोभीकें चित धन बैठे । कामीन चित्त काम ।

माताके चित पुत बैठें । तुकाके मन राम ॥१॥

११७१

तुका पंखिबहिरन मानुं । बोईं जनावर बाग ।

असंतनकुं संत न मानूं । जे वर्मकुं दाग ॥१॥

११७२

तुका राम बहुत मिठा रे । भर राखूं शरीर ।

तनकी करूं नावरि । उतारूं पैल तीर ॥१॥

११७३

संतन पन्हयां लें खडा । राहूं ठाकुरद्वार ।

चलत पाछेंहुं फिरों । रज उडत लेऊं सीर ॥१॥

११७४

तुकाप्रभु बडो न मनूं न मानूं बडो । जिसपास बहु दाम ।

बलिहारि उस मुखकी । जीसेती निकसे राम ॥१॥

११७५

राम कहे सो मुख भलारे । खाये खीर खांड ।

हरिबिन मुखमो धूल परी रे । क्या जनि उस रांड ॥१॥

११७६

राम कहे सो मुख भला रे । बिन रामसें बीख ।

आव न जानूं रमते बेरों । जब काल लगावे सीख ॥१॥

११७७

कहे तुका में सवदा बेचूं । लेवेके तन हार ।

मिठा साधुसंतजन रे । मुरुखके सिर मार ॥१॥

११७८

तुका दास तिनका रे । रामभजन निरास ।

क्या बिचारे पंडित करो रे । हात पसारे आस ॥१॥

११७९

तुका प्रीत रामसुं । तैसी मिठी राख ।

पतंग जाय दीप परे रे । करे तनकी खाक ॥१॥

११८०

कहे तुका जग भुला रे । कह्या न मानत कोय ।

हात परे जब कालके । मारत फोरत डोय ॥१॥

११८१

तुका सुरा नहि सबदका रे । जब कमाइ न होये ।

चोट साहे घनकि रे । हिरा नीबरे तोये ॥१॥

११८२

तुका सुरा बहुत कहावे । लडत विरला कोये ।

एक पावे उंच पदवी । एक खौंसां जोये ॥१॥

११८३

तुका मार्‍या पेटका । और न जाने कोये ।

जपता कछु रामनाम । हरिभगतनकी सोये ॥१॥

११८४

काफर सोही आपण बुझे । आला दुनियां भर ।

कहे तुका तुम्हें सुनो रे भाईं । हिरिदा जिन्होका कठोर ॥१॥

११८५

भीस्त न पावे मालथी । पढीया लोक रिझाये ।

निचा जथें कमतरिण । सो ही सो फल खाये ॥१॥

११८६

फल पाया तो खुस भया । किन्होसुं न करे बाद ।

बान न देखे मिरगा रे । चित्त मिलाया नाद ॥१॥

११८७

तुका दास रामका । मनमे एक हि भाव ।

तो न पालटू आव । ये हि तन जाव ॥१॥

११८८

तुका रामसुं चित बांध राखूं । तैसा आपनी हात ।

धेनु बछरा छोर जावे । प्रेम न छुटे सात ॥१॥

११८९

चितसुं चित जब मिले । तब तनु थंडा होये ।

तुका मिलनां जिन्होसुं । ऐसा विरला कोये ॥१॥

११९०

चित मिले तो सब मिले । नहिं तो फुकट संग ।

पानी पाथर येक ही ठोर । कोरनभिगे अंग ॥१॥

११९१

तुका संगत तीन्हसें कहिये । जिनथें सुख दुनाये ।

दुर्जन तेरा मू काला । थीतो प्रेम घटाये ॥१॥

११९२

तुका मिलना तो भला । मनसुं मन मिल जाय ।

उपर उपर माटि घसनी । उनकि कोन बराईं ॥१॥

११९३

तुका कुटुंब छोरे रे । लरके जोरों सिर गुंदाय ।

जबथे इच्छा नहिं मुईं । तब तूं किया काय ॥१॥

११९४

तुका इच्छा मीटइ तो । काहा करे चट खाक ।

मथीया गोला डारदिया तो । नहिं मिले फेरन ताक ॥१॥

११९५

ब्रीद मेरे साइंयाके । तुका चलावे पास ।

सुरा सो हि लरे हमसें । छोरे तनकी आस ॥१॥

११९६

कहे तुका भला भया । हुं हुवा संतनका दास ।

क्या जानूं केते मरता । जो न मिटती मनकी आस ॥१॥

११९७

तुका और मिठाईं क्या करूं रे । पाले विकारपिंड ।

राम कहावे सो भली रुखी । माखन खांडखीर ॥१॥

॥३०॥

११९८

म्हणसी नाहीं रे संचित । न करीं न करीं ऐसी मात ॥१॥

लाहो घेई हरिनामाचा । जन्म जाऊं नेदीं साचा ॥धृ.॥

गळां पडेल यमफांसी । मग कैंचा हरि म्हणसी ॥२॥

पुरलासाटीं देहाडा । ऐसें न म्हणें न म्हणें मूढा ॥३॥

नरदेह दुबळा । ऐसें न म्हणें रे चांडाळा ॥४॥

तुका म्हणे सांगों किती । सेको तोंडीं पडेल माती ॥५॥

११९९

संतांचा महिमा तो बहु दुर्गम । शाब्दिकांचे काम नाहीं येथें ॥१॥

बहु धड जरी जाली म्हैस गाय । तरी होईल काय कामधेनु ॥२॥

तुका म्हणे अंगें व्हावें तें आपण । तरी च महिमान येईल कळों ॥३॥

१२००

नाहीं संतपण मिळतें हें हाटीं । हिंडतां कपाटीं रानीं वनीं ॥१॥

नये मोल देतां धनाचिया राशी । नाहीं तें आकाशीं पाताळीं तें ॥१॥

तुका म्हणे मिळे जिवाचिये साटीं । नाहीं तरी गोष्टी बोलों नये ॥३॥

१२०१

नामाची आवडी तो चि जाणा देव । न धरीं संदेह कांहीं मनीं ॥१॥

ऐसें मी हें नाहीं बोलत नेणतां । आनुनि संमता संतांचिया ॥धृ.॥

नाम म्हणे तया आणीक साधन । ऐसें हें वचन बोलों नये ॥२॥

तुका म्हणे सुख पावे या वचनीं । ज्याचीं शुद्ध दोन्ही मायबापें ॥३॥

१२०२

सुखें होतो कोठें घेतली सुती । बांधविला गळा आपुले हातीं ॥१॥

काय करूं बहु गुंतलों आतां । नये सरतां मागें पुढें ॥धृ.॥

होतें गांठी तें सरलें येतां । आणीक माथां रीण जालें ॥२॥

सोंकरिलियाविण गमाविलें पिक । रांडापोरें भिके लावियेलीं ॥३॥

बहुतांचीं बहु घेतलीं घरें । न पडे पुरें कांहीं केल्या ॥४॥

तुका म्हणे कांहीं न धरावी आस । जावें हें सर्वस्व टाकोनियां ॥५॥

१२०३

न मनावें तैसें गुरूचें वचन । जेणें नारायण अंतरे तें ।

आड आला म्हुन फोडियेला डोळा । बिळनें आंधळा शुक्र केला ॥१॥

करी देव तरी काय नव्हे एक । कां तुम्ही पृथक सिणा वांयां ॥धृ.॥

उलंघुनि भ्रताराची आज्ञा । अन्न ऋषिपत्न्या घेउनि गेल्या ।

अवघे चि त्यांचें देवें केलें काज । धर्म आणि लाज राखियेली ॥२॥

पितियासी पुत्रें केला वैराकार । प्रल्हादें असुर मारविला ।

बहुत विघ्नें केलीं तया आड । परि नाहीं कैवाड सांडियेला ॥३॥

गौळणी करिती देवाशीं व्यभिचार । सांडुनी आचार भ्रष्ट होती ।

तयां दिलें ते कोणासी नाहीं । अवघा अंतर्बाहीं तो चि जाला ॥४॥

देव जोडे ते करावे अधर्म । अंतरे तें कर्म नाचरावें ।

तुका म्हणे हा जाणतो कळवळा । म्हणोनि अजामेळा उद्धरिलें ॥५॥

१२०४

अरे गिळिले हो संसारें । कांहीं तरि राखा खरें ।

दिला करुणाकरें । मनुष्यदेह सत्संग ॥१॥

येथें न घलीं न घलीं आड । संचितसा शब्द नाड । उठाउठीं गोड । बीजें बीज वाढवा ॥धृ.॥

केलें ते क्रियमाण । जालें तें संचित म्हण । प्रारब्ध जाण । उरवरित उरले तें ॥२॥

चित्त खोटें चालीवरि । रोग भोगाचे अंतरीं । रसने अनावरी । तुका म्हणे ढुंग वाहे ॥३॥

१२०५

अग्न तापलिया काया चि होमे । तापत्रयें संतप्त होती । संचित क्रियमाण प्रारब्ध तेथें ।

न चुके संसारिस्थिति । राहाटघटिका जैसी फिरतां चि राहिली । भरली जाती एके रितीं ।

साधीं हा प्रपंच पंचाय अग्न । तेणें पावसील निजशांती रे ॥१॥

नारायणनाम नारायणनाम । नित्य करीं काम जिव्हामुखें ।

जन्मजराव्याधि पापपुण्य तेथें । नासती सकळ ही दुःखें ॥धृ.॥

शीत उष्ण वन सेवितां कपाट । आसनसमाधी साधीं । तप तीर्थ दान व्रत आचरण ।

यज्ञ नाना मन बुद्धी । भोगाभोग तेथें न चुकती प्रकार जन्मजरादुःखव्याधि ।

साहोनि काम क्रोध अहंकार । आश्रमीं अविनाश साधीं ॥२॥

घोकितां अक्षर अभिमानविधि । निषेध लागला पाठी । वाद करितां निंदा घडती दोष होय वज्रलेपो भविष्यति ।

दूषणाचें मूळ भूषण तुका म्हणे । सांडीं मिथ्या खंती । रिघोनि संतां शरण सर्वभावें । राहें भलतिया स्थिती ॥३॥

१२०६

नव्हे गुरुदास्य संसारियां । वैराग्य तरी भेणें कांपे विषयां । तैसें नाम पंढरीराया । जया सायास न लगती ॥१॥

म्हणोनि गोड सर्वभावें । आंघोळी न लगे तोंड धुवावें । अर्थचाड जीवें । न लगे भ्यावें संसारा ॥ध्रु.॥

कर्मा तंव न पुरे संसारिक । धर्म तंव फळदायक । नाम विठ्ठलाचें एक । नाशी दुःख भवाचें ॥२॥

न लगे सांडणें मांडणें । आगमनिगमाचें देखणें । अवघें तुका म्हणे । विठ्ठलनामें आटलें ॥३॥

१२०७

नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची । अवज्ञा देवाची घडे तेणें ॥१॥

देहाचा निग्रही त्याचें तो सांभाळी । मग नये किळ अंगावरी ॥ध्रु.॥

आपलिया इच्छा माता सेवा करी । न बाधी ते थोरी येणें क्षोभें ॥२॥

तुका म्हणे सांडा देखीचे दिमाख । मोडसीचें दुःख गांड फाडी ॥३॥

१२०८

सत्य सत्यें देतें फळ । नाहीं लागत चि बळ ॥१॥

ध्यावे देवाचे ते पाय । धीर सकळ उपाय ॥ध्रु.॥

करावी च चिंता । नाहीं लागती तत्वता ॥२॥

तुका म्हणे भावें । शरण म्हणवितां बरवें ॥३॥

१२०९

साधक जाले कळी । गुरुगुडीची लांब नळी ॥१॥

पचीं पडे मद्यपान । भांगभुर्का हें साधन ॥ध्रु.॥

अभेदाचें पाठांतर । अति विषयीं पडिभर ॥२॥

चेल्यांचा सुकाळ । पिंड दंड भंगपाळ ॥३॥

सेवा मानधन । बरे इच्छेनें संपन्न ॥४॥

सोंगाच्या नरकाडी । तुका बोडोनियां सोडी ॥५॥

१२१०

मज पाहातां हें लटिकें सकळ । कोठें मायाजाळ दावीं देवा ॥१॥

कोणाचा कोणासीं न धरे संबंध । आहे शुद्धबुद्ध ठायींचे ठायीं ॥ध्रु.॥

काढा काढा जी मोह बुंथा जाळ । नका लावूं बळें वेड आम्हां ॥२॥

जीव शिव कां ठेवियेलीं नांवें । सत्य तुम्हां ठावें असोनियां ॥३॥

सेवेच्या अभिळासें न धरा चि विचार । आम्हां दारोदार हिंडविलें ॥४॥

आहे तैसें आतां कळलियावरी । परतें सांडा दुरी दुजेपण ॥५॥

तुका म्हणे काय छायेचा अभिलाष । हंस पावे नाश तारागणीं ॥६॥

१२११

पंचभूतांचा गोंधळ । केला एकेठायीं मेळ । लाविला सबळ । अहंकार त्यापाठीं ॥१॥

तेथें काय मी तें माझें । कोण वागवी हें ओझें । देहा केवीं रिझे । हें काळाचें भातुकें ॥ध्रु.॥

जीव न देखे मरण । धरी नवी सांडी जीर्ण । संचित प्रमाण । भोगा शुभा अशुभा ॥२॥

इच्छा वाढवी ते वेल । खुंटावा तो खरा बोल । तुका म्हणे मोल । झाकलें तें पावेल ॥३॥

१२१२

पुसावेंसें हें चि वाटे । जें जें भेटे तयासी ॥१॥

देव कृपा करील मज । काय लाज राखील ॥ध्रु.॥

अवघियांचा विसर जाला । हा राहिला उदेग ॥२॥

तुका म्हणे चिंता वाटे । कोण भेटे सांगेसें ॥३॥

१२१३

जाळा तुम्ही माझें जाणतें मीपण । येणें माझा खुण मांडियेला ॥१॥

खादलें पचे तरि च तें हित । ओकलिया थीत पिंड पीडी ॥ध्रु.॥

तरि भलें भोगे जोडिलें तें धन । पडिलिया खानें जीवनासी ॥२॥

तुका म्हणे मज तारीं गा विठ्ठला । नेणतां चि भला दास तुझा ॥३॥

१२१४

याती मतिहीन रूपें लीन दीन । आणीक अवगुण जाणोनियां ॥१॥

केला त्या विठ्ठलें माझा अंगीकार । ऐसा हा विचार जाणोनियां ॥ध्रु.॥

जें कांहीं करितों तें माझे स्वहित । आली हे प्रचित कळों चित्ता ॥२॥

जालें सुख जीवा आनंद अपार । परमानंदें भार घेतला माझा ॥३॥

तुका म्हणे यासी नांवाचा अभिमान । म्हणोनि शरण तारी बळें ॥४॥

१२१५

बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा । होसी केशीराजा मायबापा ॥१॥

तुझ्या पायीं मज जालासे विश्वास । म्हणोनियां आस मोकलिली ॥ध्रु.॥

ऋषि मुनि सद्धि साधक अपार । कळला विचार त्यांसी तुझा ॥२॥

नाहीं नास तें सुख दिलें तयांस । जाले जे उदास सर्वभावें ॥३॥

तुका म्हणे सुख न माये मानसीं । धरिले जीवेंसी पाय तुझे ॥४॥

१२१६

माया मोहोजाळीं होतों सांपडलों । परि या विठ्ठला कृपा आली ॥१॥

काढूनि बाहेरि ठेविलों निराळा । कवतुक डोळां दाखविलें ॥ध्रु.॥

नाचे उडे माया करी कवतुक । नासिवंत सुखें साच केलीं ॥२॥

रडे फुंदे दुःखें कुटितील माथा । एकासी रडतां तें ही मरे ॥३॥

तुका म्हणे मज वाटतें नवल । मी माझे बोल ऐकोनियां ॥४॥

१२१७

देहभाव आम्ही राहिलों ठेवूनि । निवांत चरणीं विठोबाच्या ॥१॥

आमुच्या हिताचा जाणोनि उपाव । तो चि पुढें देव करीतसे ॥ध्रु.॥

म्हणउनी नाहीं सुख दुःख मनीं । ऐकिलिया कानीं वचनाचें ॥२॥

जालों मी निःसंग निवांत एकला । भार त्या विठ्ठला घालूनियां ॥३॥

तुका म्हणे जालों जयाचे अंकित । तो चि माझें हित सर्व जाणे ॥४॥

१२१८

आलें फळ तेव्हां राहिलें पिकोन । जरी तें जतन होय देंठीं ॥१॥

नामें चि सिद्धी नामें चि सिद्धी । व्यभिचारबुद्धी न पवतां ॥ध्रु.॥

चालिला पंथ तो पावईल ठाया । जरि आड तया नये कांहीं ॥२॥

तुका म्हणे मध्यें पडती आघात । तेणें होय घात हाणी लाभ ॥३॥

१२१९

निरोधाचें मज न साहे वचन । बहु होतें मन कासावीस ॥१॥

म्हणऊनि जीवा न साहे संगति । बैसतां एकांतीं गोड वाटे ॥ध्रु.॥

देहाची भावना वासनेचा संग । नावडे उबग आला यांचा ॥२॥

तुका म्हणे देव अंतरे ज्यामुळें । आशामोहोजाळें दुःख वाढे ॥३॥

१२२०

तुजशीं संबंध चि खोटा । परता परता रे थोंटा ॥१॥

देवा तुझें काय घ्यावें । आप आपणां ठकावें ॥ध्रु.॥

जेथें मुदल न ये हातां । व्याज मरावें लेखितां ॥२॥

तुका म्हणे ऐसा । त्रिभुवनीं तुझा ठसा ॥३॥

१२२१

या चि हाका तुझे द्वारीं । सदा देखों रिणकरी ॥१॥

सदा करिसी खंड दंड । देवा बहु गा तूं लंड ॥ध्रु.॥

सुखें गोविसी भोजना । लपवूनियां आपणां ॥२॥

एकें एक बुझाविसी । तुका म्हणे ठक होसी ॥३॥

१२२२

आम्ही जाणों तुझा भाव । दृढ धरियेले पाव ॥१॥

फांकुं नेदूं चुकावितां । नेघों थोडें बहु देतां ॥ध्रु.॥

बहुता दिसाचें लिगाड । आलें होत होत जड ॥२॥

तुका म्हणे आतां । नेघें सर्वस्व ही देतां ॥३॥

१२२३

रिण वैर हत्या । हें तों न सुटे नेंदितां ॥१॥

हें कां नेणां पांडुरंगा । तुम्ही सांगतसां जगा ॥ध्रु.॥

माझा संबंध तो किती । चुकवा लोकाची फजिती ॥२॥

तुका म्हणे या चि साठीं । मज न घेतां नये तुटी ॥३॥

१२२४

नाहीं मागितला । तुम्हां मान म्यां विठ्ठला ॥१॥

जे हे करविली फजिती । माझी एवढी जना हातीं ॥ध्रु.॥

नाहीं केला पोट । पुढें घालूनि बोभाट ॥२॥

तुका म्हणे धरूनि हात । नाहीं नेले दिवानांत ॥३॥

१२२५

तूं पांढरा स्पटिक मणी । करिसी आणिकां त्याहुनि ॥१॥

म्हणोनि तुझ्या दारा । न येत ठकती दातारा ॥ध्रु.॥

तुझी ठावी नांदनूक । अवघा बुडविला लोक ॥२॥

तुका म्हणे ज्याचें घेसी । त्यास हें चि दाखविसी ॥३॥

१२२६

बोलतों निकुरें । नव्हेत सलगीचीं उत्तरें ॥१॥

माझे संतापलें मन । परपीडा ऐकोन ॥ध्रु.॥

अंगावरि आलें । तोंवरि जाईल सोसिलें ॥२॥

तुज भक्तांची आण देवा । जरि तुका येथें ठेवा ॥३॥

१२२७

बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति । आठवितां चित्तीं काय नव्हे ॥१॥

आणिकां उपायां कोण वांटी मन । सुखाचें निधान पांडुरंग ॥ध्रु.॥

गीत गावों नाचों छंदें वावों टाळी । वैष्णवांचे मेळीं सुखरूप ॥२॥

अनंत ब्रम्हांडें एके रोमावळी । आम्ही केला भोळीं भावें उभा ॥३॥

लडिका हा केला संवसारसिंधु । मोक्ष खरा बंधु नाहीं पुढें ॥४॥

तुका म्हणे ज्याच्या नामाचे अंकित । राहिलों निश्चिंत त्याच्या बळें ॥५॥

१२२८

न लगे मायेसी बाळें निरवावें । आपुल्या स्वभावें ओढे त्यासी ॥१॥

मज कां लागला करणें विचार । ज्याचा जार भार त्याचे मायां ॥ध्रु.॥

गोड धड त्यासी ठेवी न मगतां । समाधान खातां नेदी मना ॥२॥

खेळतां गुंतलें उमगूनी आणी । बैसोनियां स्तनीं लावी बळें ॥३॥

त्याच्या दुःखेंपणें आपण खापरीं । लाही तळीं वरी होय जैसी ॥४॥

तुका म्हणे देह विसरे आपुला । आघात तो त्याला लागों नेदी ॥५॥

१२२९

ब्राम्हण तो नव्हे ऐसी ज्यासी बुद्धी । पाहा श्रुतीमधीं विचारूनि ॥१॥

जयासी नावडे हरिनामकीर्तन । आणीक नृत्य न वैष्णवांचें ॥ध्रु.॥

सत्य त्याचे वेळे घडला व्यभिचार । मातेसी वेव्हार अंत्यजाचा ॥२॥

तुका म्हणे येथें मानी आनसारिखें । तात्काळ तो मुखें कुष्ट होय ॥३॥

१२३०

ब्राम्हण तो याती अंतेज असतां । मानावा तत्वता निश्चयेसी ॥१॥

रामकृष्णें नाम उच्चारी सरळें । आठवी सांवळें रूप मनीं ॥ध्रु.॥

शांति क्षमा दया अलंकार अंगीं । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥२॥

तुका म्हणे गेल्या शडऊर्मी अंगें । सांडुनियां मग ब्रम्हं चि तो ॥३॥

एक करिती गुरु गुरु । भोंवता भारु शिष्यांचा ॥१॥

पुंस नाहीं पाय चारी । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ध्रु.॥

परस्त्री मद्यपान । पेंडखान माजविलें ॥२॥

तुका म्हणे निर्भर चित्तीं । अधोगती जावया ॥३॥

१२३२

एका पुरुषा दोघी नारी । पाप वसे त्याचे घरीं ॥१॥

पाप न लगे धुंडावें । लागेल तेणें तेथें जावें ॥धृ.॥

कांहीं दुसरा विचार । न लगे करावा चि फार ॥२॥

असत्य जे वाणी । तेथें पापाची च खाणी ॥३॥

सत्य बोले मुखें । तेथें उचंबळती सुखें ॥४॥

तुका म्हणे दोन्ही । जवळी च लाभहानी ॥५॥

१२३३

जळातें संचित । ऐसी आहे धर्म नीत ॥१॥

माझ्या विठोबाचे पाय । वेळोवेळां मनीं ध्याय ॥धृ.॥

नेदी कर्म घडों । कोठें आडराणें पडों ॥२॥

तुका म्हणे मळ । राहों नेदी ताप जाळ ॥३॥

१२३४

संतापाशीं बहु असावें मर्यादा । फलकटाचा धंदा उर फोडी ॥१॥

वासर तो भुंके गाढवाचेपरी । उडे पाठीवरि दंड तेणें ॥धृ.॥

समय नेणें तें वेडें चाहाटळ । अवगुणाचा ओंगळ मान पावे ॥२॥

तुका म्हणे काय वांयां चाळवणी । पिटपिटघाणी हागवणेची ॥३॥

१२३५

घेसी तरी घेई संताची भेटी । आणीक ते गोष्टी नको मना ॥१॥

सर्वभावें त्यांचें देव भांडवल । आणीक ते बोल न बोलती ॥धृ.॥

करिसील तो करीं संतांचा सांगत । आणीक ते मात नको मना ॥२॥

बैससी तरी बैस संतां च मधीं । आणीक ते बुद्धी नको मना ॥३॥

जासी तरि जाई संतांचिया गांवां । होईल विसावा तेथें मना ॥४॥

तुका म्हणे संत सुखाचे सागर । मना निरंतर धणी घेइ ॥५॥

१२३६

संतांचिये गांवीं प्रेमाचा सुकाळ । नाहीं तळमळ दुःखलेश ॥१॥

तेथें मी राहीन होऊनि याचक । घालितील भीक ते चि मज ॥ध्रु.॥

संतांचिये गांवीं वरो भांडवल । अवघा विठ्ठल धन वित्त ॥२॥

संतांचे भोजन अमृताचे पान । करिती कीर्तन सर्वकाळ ॥३॥

संतांचा उदीम उपदेशाची पेठ । प्रेमसुख साटीं घेती देती ॥४॥

तुका म्हणे तेथें आणिक नाहीं परी । म्हणोनि भिकारी जालों त्यांचा ॥५॥

१२३७

संतांचें सुख जालें या देवा । म्हणऊनि सेवा करी त्यांची ॥१॥

तेथें माझा काय कोण तो विचार । वर्णावया पार महिमा त्यांचा ॥ध्रु.॥

निर्गुण आकार जाला गुणवंत । घाली दंडवत पूजोनियां ॥२॥

तीर्थे त्यांची इच्छा करिती नित्यकाळ । व्हावया निर्मळ आपणांसी ॥३॥

अष्टमा सिद्धींचा कोण आला पाड । वागों नेदी आड कोणी तया ॥४॥

तुका म्हणे ते बिळया शिरोमणी । राहिलों चरणीं निकटवासें ॥५॥

१२३८

जो मानी तो देईल काई । न मनी तो नेईल काई ॥१॥

आम्हां विठ्ठल सर्वभूतीं । राहो चित्तीं भलतैसा ॥ध्रु.॥

आध्येन तें जना काई । जल्पें वांयांविण ठायीं ॥२॥

वंदी निंदी तुज तो गा । तुका म्हणे पांडुरंगा ॥३॥

१२३९

भावबळें कैसा जालासी लाहान । मागें संतीं ध्यान वर्णियेलें ॥१॥

तें मज उचित करूनियां देवा । दाखवीं केशवा मायबापा ॥ध्रु.॥

पाहोनियां डोळां बोलेन मी गोष्टी । आळंगुनि मिठी देइन पांयीं ॥२॥

चरणीं दृष्टी उभा राहेन समोर । जोडोनियां कर पुढें दोन्ही ॥३॥

तुका म्हणे उत्कंठित वासना । पुरवीं नारायणा आर्त माझें ॥४॥

१२४०

कृपाळु म्हणोनि बोलती पुराणें । निर्धार वचनें यांचीं मज ॥१॥

आणीक उपाय नेणें मी कांहीं । तुझें वर्म ठायीं पडे तैसें ॥धृ.॥

नये धड कांहीं बोलतां वचन । रिघालों शरण सर्वभावें ॥२॥

कृपा करिसी तरि थोडें तुज काम । माझा तरि श्रम बहु हरे ॥३॥

तुका म्हणे मज दाखवीं श्रीमुख । हरेल या भूक डोळियांची ॥४॥

१२४१

सर्वभावें आलों तुज चि शरण । कायावाचामनेंसहित देवा ॥१॥

आणीक दुसरें नये माझ्या मना । राहिली वासना तुझ्या पायीं ॥धृ.॥

माझिये वारचें कांहीं जडभारी । तुजविण वारी कोण एक ॥३॥

तुझे आम्ही दास आमुचा तूं ॠणी । चालत दूरूनी आलें मागें ॥३॥

तुका म्हणे आतां घेतलें धरणें । हिशोबाकारणें भेटी देई ॥४॥

१२४२

कई मात माझे ऐकती कान । बोलतां वचन संतां मुखीं ॥१॥

केला पांडूरंगें तुझा अंगीकार । मग होइल धीर माझ्या जीवा ॥धृ.॥

म्हणऊनि मुख अवलोकितों पाय । हे चि मज आहे थोरी आशा ॥२॥

माझिया मनाचा हा चि विश्वास । न करीं सायास साधनांचे ॥३॥

तुका म्हणे मज होईल भरवसा । तरलों मी ऐसा साच भाव ॥४॥

१२४३

दोन्ही हात ठेवुनि कटीं । उभा भीवरेच्या तटीं । कष्टलासी साटीं । विठ्ठला ॥१॥

भागलासी मायबापा । बहु श्रम केल्या खेपा । आम्हालागीं सोपा । दैत्या काळ कृतांत ॥धृ.॥

होतासी क्षीरसागरीं । मही दाटली असुरीं । म्हणोनियां घरीं । गौळियांचे अवतार ॥२॥

केला पुंडलिकें गोवा । तुज पंढरीसि देवा । तुका म्हणे भावा । साटीं हातीं सांपडसी ॥३॥

१२४४

गोड जालें पोट धालें । अवचित वाचे आलें । म्हणतां पाप गेलें । विठ्ठलसें वाचेसी ॥१॥

सत्य माना रे सकळ । उद्धरिला अजामेळ । पातकी चांडाळ । नामासाटीं आपुलिया ॥धृ.॥

चित्त पावलें आनंदा । सुखसमाधीतें सदा । म्हणतां गोविंदा । वेळोवेळां वाचेसी ॥२॥

हें जाणती अनुभवी । जया चाड तो चोजवी । तुका म्हणे दावी । रूप तें चि अरूपा ॥३॥

१२४५

आंत हरि बाहेर हरि । हरिनें घरीं कोंडिलें ॥१॥

हरिनें कामा घातला चिरा । वित्तवरा मुकविलें ॥धृ.॥

हरिने जीवें केली साटी । पाडिली तुटी सकळांसी ॥२॥

तुका म्हणे वेगळा नव्हे । हरि भोवे भोंवताला ॥३॥

१२४६

हरिनें माझें हरिलें चित्त । भार वित्त विसरलें ॥१॥

आतां कैसी जाऊं घरा । नव्हे बरा लौकिक ॥धृ.॥

पारखियांसी सांगतां गोटी । घरची कुटी खातील ॥२॥

तुका म्हणे निवांत राहीं । पाहिलें पाहीं धणीवरि ॥३॥

॥ भुपाळ्या ॥ अभंग ॥ ८ ॥

१२४७

बोलोनि दाऊं कां तुम्ही नेणा जी देवा । ठेवाल तें ठेवा ठायीं तैसा राहेन ॥१॥

पांगुळलें मन कांहीं नाठवे उपाय । म्हणऊनि पाय जीवीं धरूनि राहिलों ॥धृ.॥

त्यागें भोगें दुःख काय सांडावें मांडावें । ऐसी धरियेली जीवें माझ्या थोरी आशंका ॥२॥

तुका म्हणे माते बाळा चुकलिया वनीं । न पवतां जननी दुःख पावे विठ्ठले ॥३॥

१२४८

ऐसी वाट पाहे कांहीं निरोप कां मूळ । कां हे कळवळ तुज उमटे चि ना ॥१॥

आवो पांडुरंगे पंढरीचे निवासे । लावूनियां आस चाळवूनी ठेविलें ॥ध्रु.॥

काय जन्मा येवूनियां केली म्यां जोडी । ऐसें घडीघडी चित्तां येतें आठवूं ॥२॥

तुका म्हणे खरा न पवे चि विभाग । धिकारितें जग हें चि लाहों हिशोबें ॥३॥

१२४९

कां गा किविलवाणा केलों दीनाचा दीन । काय तुझी हीन शक्ति जालीसी दिसे ॥१॥

लाज येते मना तुझा म्हणवितां दास । गोडी नाहीं रस बोलिली यासारिखी ॥ध्रु.॥

लाजविलीं मागें संतांची हीं उत्तरें । कळों येतें खरें दुजें एकावरूनि ॥२॥

तुका म्हणे माझी कोणें वदविली वाणी । प्रसादावांचूनि तुमचिया विठ्ठला ॥३॥

१२५०

जळो माझें कर्म वायां केली कटकट । जालें तैसें तंट नाहीं आलें अनुभवा ॥१॥

आता पुढें धीर काय देऊं या मना । ऐसें नारायणा प्रेरिलें तें पाहिजे ॥ध्रु.॥

गुणवंत केलों दोष जाणायासाठीं । माझें माझें पोटीं बळकट दूषण ॥२॥

तुका म्हणे अहो केशीराजा दयाळा । बरवा हा लळा पाळियेला शेवटीं ॥३॥

१२५१

कामें नेलें चित्त नेदी अवलोकुं मुख । बहु वाटे दुःख फुटों पाहे हृदय ॥१॥

कां जी सासुरवासी मज केलें भगवंता । आपुलिया सत्ता स्वाधीनता ते नाहीं ॥ध्रु.॥

प्रभातेसि वाटे तुमच्या यावें दर्शना । येथें न चले चोरी उरली राहे वासना ॥२॥

येथें अवघे वांयां गेले दिसती सायास । तुका म्हणे नास दिसे जाल्या वेचाचा ॥३॥

१२५२

जळोत तीं येथें उपजविती अंतराय । सायासाची जोडी माझी तुमचे पाय ॥१॥

आतां मज साहे येथें करावें देवा । तुझी घेई सेवा सकळ गोवा उगवूनि ॥ध्रु.॥

भोगें रोगा जोडोनियां दिलें आणीकां । अरुचि ते हो कां आतां सकळांपासूनि ॥२॥

तुका म्हणे असो तुझें तुझे मस्तकीं । नाहीं ये लौकिकीं आतां मज वर्तनें ॥३॥

१२५३

न संगतां तुम्हां कळों येतें अंतर । विश्वीं विश्वंभर परिहार चि न लगे ॥१॥

परि हे अनावर आवरितां आवडी । अवसान ते घडी पुरों देत नाहीं ॥ध्रु.॥

काय उणें मज येथें ठेविलिये ठायीं । पोटा आलों तईपासूनिया समर्थ ॥२॥

तुका म्हणे अवघी आवरिली वासना । आतां नारायणा दुसरियापासूनि ॥३॥

१२५४

तुजसवें आम्हीं अनुसरलों अबळा । नको अंगीं कळा राहों हरी हीन देऊं ॥१॥

सासुरवासा भीतों जीव ओढे तुजपाशीं । आतां दोहीविशीं लज्जा राखें आमुची ॥ध्रु.॥

न कळतां संग जाला सहज खेळतां । प्रवर्तली चिंता मागिलांचियावरि ॥२॥

तुका म्हणे असतां जैसें तैसें बरवें । वचन या भावें वेचुनियां विनटलों ॥३॥

॥८॥

१२५५

रवि दीप हीरा दाविती देखणे । अदृश्य दर्षने संतांचे नी ॥१॥

त्यांचा महिमा काय वर्णू मी पामर । न कळे तो साचार ब्रम्हादिकां ॥ध्रु.॥

तापली चंदन निववितो कुडी । त्रिगुण तो काढी संतसंग ॥२॥

मायबापें पिंड पाळीला माया । जन्ममरण जाया संतसंग ॥३॥

संतांचें वचन वारी जन्मदुःख । मिष्टान्न तें भूकनिवारण ॥४॥

तुका म्हणे जवळी न पाचारितां जावें । संतचरणीं भावें रिघावया ॥५॥

१२५६

हरि हरि तुम्हीं म्हणा रे सकळ । तेणें मायाजाळ तुटईल ॥१॥

आणिका नका कांहीं गाबाळाचे भरी । पडों येथें थोरी नागवण ॥ध्रु.॥

भावें तुळसीदळ पाणी जोडा हात । म्हणावा पतित वेळोवेळां ॥२॥

तुका म्हणे ही तंव कृपेचा सागर । नामासाटीं पार पाववील ॥३॥

१२५७

ऐसे कुळीं पुत्र होती । बुडविती पूर्वजा ॥१॥

चाहाडी चोरी भांडवला । वांटा आला भागासी ॥ध्रु.॥

त्याचियानें दुःखी मही । भार तेही न साहे ॥२॥

तुका म्हणे ग्रामपशु । केला नाशु अयुषा ॥३॥

१२५८

गांठोळीस धन भाकावी करुणा । दावूनि सज्जना कींव पीडी ॥१॥

नाठेळाची भक्ति कुचराचें बळ । कोरडें वोंगळ मार खाय ॥ध्रु.॥

सांडोव्यासी घाली देवाची करंडी । विल्हाळ त्या धोंडी पूजा दावी ॥२॥

तुका म्हणे ऐसे माकडाचे छंद । अवघे धंदधंद सिंदळीचे ॥३॥

१२५९

कैसें असोनि ठाउकें नेणां । दुःख पावाल पुढिले पेणा ॥१॥

आतां जागें रे भाई जागें रे । चोर निजल्या नाडूनि भागे रे ॥ध्रु.॥

आतां नका रे भाई नका रे । आहे गांठीं तें लुटवूं लोकां रे ॥२॥

तुका म्हणे एकांच्या घायें । कां रे जाणोनि न धरा भये ॥३॥

१२६०

मुदल जतन जालें । मग लाभाचें काय आलें ॥१॥

घरीं देउनि अंतर गांठी । राख्या पारिख्यां न सुटे मिठी ॥ध्रु.॥

घाला पडे थोडें च वाटे । काम मैंदाचें च पेटे ॥२॥

तुका म्हणे वरदळ खोटें । फांसे अंतरिंच्या कपटें ॥३॥

१२६१

मज अंगाच्या अनुभवें । काईं वाईट बरें ठावें ॥१॥

जालों दोहींचा देखणा । नये मागें पुढें ही मना ॥ध्रु.॥

वोस वसती ठावी । परि हे चाली दुःख पावी ॥२॥

तुका म्हणे घेऊं देवा । सवें करूनि बोळावा ॥३॥

१२६२

पाववावें ठाया । ऐसें सवें बोलों तया ॥१॥

भावा ऐसी क्रिया राखे । खोट्या खोटेपणें वाखे ॥ध्रु.॥

न ठेवूं अंतर । कांहीं भेदाचा पदर ॥२॥

तुका म्हणे जीवें भावें । सत्या मानविजे देवें ॥३॥

१२६३

मोल देऊनियां सांटवावे दोष । नटाचे ते वेश पाहोनियां ॥१॥

हरिदासां मुखें हरिकथाकीर्तन । तेथें पुण्यें पुण्य विशेषता ॥ध्रु.॥

हरितील वस्त्रें गोपिकांच्या वेशें । पाप त्यासरिसें मात्रागमन ॥२॥

तुका म्हणे पाहा ऐसें जालें जन । सेवाक्तिहीन रसीं गोडी ॥३॥

१२६४

बहुक्षीदक्षीण । आलों सोसुनियां वन ॥१॥

विठोबा विसांवया विसांवया । पडों देई पायां ॥ध्रु.॥

बहुतां काकुलती । आलों सोसिली फजिती ॥२॥

केली तुजसाटीं । तुका म्हणे येवढी आटी ॥३॥

१२६५

कां गा धर्म केला । असोन सत्तेचा आपुला ॥१॥

उभाउभीं पाय जोडीं । आतां फांकों नेदीं घडी ॥ध्रु.॥

नको सोडूं ठाव । आतां घेऊं नेदीं वाव ॥२॥

तुका म्हणे इच्छा । तैसा करीन सरिसा ॥३॥

१२६६

तुमची तों भेटी नव्हे ऐसी जाली । कोरडी च बोली ब्रम्हज्ञान ॥१॥

आतां न बोलावें ऐसें वाटे देवा । संग न करावा कोणांसवें ॥ध्रु.॥

तुम्हां निमित्यासी सांपडले अंग । नेदावा हा संग विचारिलें ॥२॥

तुका म्हणे माझी राहिली वासना । आवडी दर्शनाची च होती ॥३॥

१२६७

आहे तें चि आम्ही मागों तुजपाशीं । नव्हों तुज ऐसीं क्रियानष्टें ॥१॥

न बोलावीं तों च वर्में बरें दिसे । प्रकट ते कैसे गुण करूं ॥ध्रु.॥

एका ऐसें एका द्यावयाचा मोळा । कां तुम्हां गोपाळा नाहीं ऐसा ॥२॥

तुका म्हणे लोकां नाहीं कळों आलें । करावें आपुलें जतन तों ॥३॥

१२६८

आम्हीं याची केली सांडी । कोठें तोंडीं लागावें ॥१॥

आहे तैसा असो आतां । चिंतें चिंता वाढते ॥ध्रु.॥

बोलिल्याचा मानी सीण । भिन्न भिन्न राहावें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हांपाशीं । धीराऐसी जतन ॥३॥

१२६९

आम्हांपाशीं याचें बळ । कोण काळवरी तों ॥१॥

करूनि ठेलों जीवेंसाटीं । होय भेटी तोंवरि ॥ध्रु.॥

लागलों तों न फिरें पाठी । पडिल्या गांठी वांचूनि ॥२॥

तुका म्हणे अवकाशें । तुमच्या ऐसें होवया ॥३॥

१२७०

बोलिलें चि बोलें पडपडताळूनि । उपजत मनीं नाहीं शंका ॥१॥

बहुतांची माय बहुत कृपाळ । साहोनि कोल्हाळ बुझाविसी ॥ध्रु.॥

बहुतांच्या भावें वांटिसी भातुकें । बहु कवतुकें खेळविसी ॥२॥

तुका म्हणे ऐसें जाणतसों वर्म । करणें तो श्रम न वजे वांयां॥३॥

॥१२॥

१२७१

कोठें भोग उरला आतां । आठवितां तुज मज ॥१॥

आड कांहीं नये दुजें । फळ बीजें आणिलें ॥ध्रु.॥

उद्वेग ते वांयांविण । कैंचा सीण चिंतनें ॥२॥

तुका म्हणे गेला भ्रम । तुमच्या धर्मे पायांच्या ॥३॥

१२७२

संसार तो कोण देखे । आम्हां सखे हरिजन ॥१॥

काळ ब्रम्हानंदें सरे । आवडी उरे संचली ॥ध्रु.॥

स्वप्नीं ते ही नाहीं चिंता । रात्री जातां दिवस ॥२॥

तुका म्हणे ब्रम्हरसें । होय सरिसें भोजन ॥३॥

१२७३

पडियेलों वनीं थोर चिंतवनी । उसीर कां आझूनि लावियेला ॥१॥

येई गा विठ्ठला येईगा विठ्ठला । प्राण हा फुटला आळवितां ॥ध्रु.॥

काय तुज नाहीं लौकिकाची शंका । आपुल्या बाळका मोकलितां ॥२॥

तुका म्हणे बहु खंती वाटे जीवा । धरियेलें देवा दुरी दिसे ॥३॥

१२७४

आपुले गांवींचें न देखेसें जालें । परदेसी एकलें किती कंठूं ॥१॥

म्हणऊनि पाहें मूळ येतां वाटे । जीवलग भेटे कोणी तरी ॥ध्रु.॥

पाहातां अवघ्या दिसतील दिशा । सकळ ही वोसा दृष्टीपुढें ॥२॥

तुका म्हणे कोणी न संगे वारता । तुझी वाटे चिंता पांडुरंगा ॥३॥

१२७५

जन तरी देखें गुंतलें प्रपंचें । स्मरण तें त्याचें त्यासी नाहीं ॥१॥

म्हणऊनि मागें परतलें मन । घालणीचें रान देखोनियां ॥ध्रु.॥

इंद्रियांचा गाजे गोंधळ ये ठायीं । फोडीतसे डोईं अहंकार ॥२॥

तुका म्हणे देवा वासनेच्या आटें । केलीं तळपटें बहुतांचीं ॥३॥

१२७६

धांवे त्यासी फावे । दुजे उगवूनि गोवे ॥१॥

घ्यावें भरूनियां घर । मग नाहीं येरझार ॥धृ.॥

धणी उभें केलें । पुंडलिकें या उगलें ॥२॥

तुका म्हणे ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥३॥

१२७७

लाहानपण दे गा देवा । मुंगी साखरेचा रवा ॥१॥

ऐरावत रत्न थोर । तया अंकुशाचा मार ॥धृ.॥

ज्याचे अंगीं मोठेपण । तया यातना कठीण ॥२॥

तुका म्हणे जाण । व्हावें लाहनाहुनि लाहन ॥३॥

१२७८

निंचपण बरवें देवा । न चले कोणाचा ही दावा ॥१॥

महा पुरें झाडें जाती । तेथें लव्हाळे राहाती ॥धृ.॥

येतां सिंधूच्या लहरी । नम्र होतां जाती वरि ॥२॥

तुका म्हणे कळ । पाय धरिल्या न चले बळ ॥३॥

१२७९

उष्ट्या पत्रावळी करूनियां गोळा । दाखविती कळा कवित्वाची ॥१॥

ऐसे जे पातकी ते नरकीं पचती । जोंवरी भ्रमती चंद्रसूर्य ॥२॥

तुका म्हणे एक नारायण घ्याईं । वरकडा वाहीं शोक असे ॥३॥

१२८०

आवडीच्या मतें करिती भजन । भोग नारायणें म्हणती केला ॥१॥

अवघा देव म्हणे वेगळें तें काय । अर्थासाठीं डोय फोडूं पाहे ॥धृ.॥

लाजे कमंडल धरितां भोपळा । आणीक थीगळा प्रावरणा ॥२॥

शाला गडवे धातुद्रव्यइच्छा चित्तीं । नैश्वर्य बोलती अवघें मुखें ॥३॥

तुका म्हणें यांस देवा नाहीं भेटी । ऐसे कल्पकोटि जन्म घेतां ॥४॥

१२८१

म्हणतां हरिदास कां रे नाहीं लाज । दीनास महाराज म्हणसी हीना ॥१॥

काय ऐसें पोट न भरे तें गेलें । हालविसी कुले सभेमाजी ॥२॥

तुका म्हणे पोटें केली विटंबना । दीन जाला जना कींव भाकी ॥३॥

१२८२

रिद्धीसिद्धी दासी कामधेनु घरीं । परि नाहीं भाकरी भक्षावया ॥१॥

लोडें वालिस्तें पलंग सुपति । परि नाहीं लंगोटी नेसावया ॥ध्रु.॥

पुसाल तरि आम्हां वैकुंठींचा वास । परि नाहीं राहयास ठाव कोठें ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही राजे त्रैलोक्याचे । परि नाहीं कोणाचें उणे पुरें ॥३॥

१२८३

घरोघरीं अवघें जालें ब्रम्हज्ञान । परि मेळवण बहु माजी ॥१॥

निरें कोणापाशीं होय एक रज । तरि द्या रे मज दुर्बळासी ॥ध्रु.॥

आशा तृष्णा माया कालवूनि दोन्ही । दंभ तो दूरोनि दिसतसे ॥२॥

काम क्रोध लोभ सिणवी बहुत । मेळवूनि आंत काळकूट ॥३॥

तुका म्हणे तेथें कांहीं हातां नये । आयुष्य मोलें जाये वांयांविण ॥४॥

१२८४

अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण । अवघी च दान दिली भूमि ॥१॥

अवघा चि काळ दिनरात्रशुद्धी । साधियेली विधि पर्वकाळ ॥ध्रु.॥

अवघीं च तीर्थॉ व्रतें केले याग । अवघें चि सांग जालें कर्म ॥२॥

अवघें चि फळ आलें आम्हां हातां । अवघें चि अनंता समर्पिलें ॥३॥

तुका म्हणे आतां बोलों अबोलणें । कायावाचामनें उरलों नाहीं ॥४॥

१२८५

महुरा ऐसीं फळें नाहीं । आलीं कांहीं गळती ॥१॥

पक्वदशे येती थोडीं । नास आढी वेचे तो ॥ध्रु.॥

विरुळा पावे विरुळा पावे । अवघड गोवे सेवटाचे ॥२॥

उंच निंच परिवार देवी । धन्या ठावी चाकरी ॥३॥

झळके तेथें पावे आणी । ऐसे क्षणी बहु थोडे ॥४॥

पावेल तो पैल थडी । म्हणों गडी आपुला ॥५॥

तुका म्हणे उभाऱ्यानें । कोण खरें मानितसे ॥६॥

१२८६

अवघ्या उपचारा । एक मनें चि दातारा ॥१॥

घ्यावी घ्यावी हे चि सेवा । माझी दुर्बळाची देवा ॥ध्रु.॥

अवघियाचा ठाव । पायांवरि जीवभाव ॥२॥

चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्तन ॥३॥

१२८७

आली सलगी पायांपाशीं । होइल तैसी करीन ॥१॥

आणीक आम्हीं कोठें जावें । येथें जीवें वेचलों ॥ध्रु.॥

अवघ्या निरोपणा भाव । हा चि ठाव उरलासे ॥२॥

तुका म्हणे पाळीं लळे। कृपाळुवे विठ्ठले ॥३॥

१२८८

देह आणि देहसंबंधें निंदावीं । इतरें वंदावीं श्वानशूकरें ॥१॥

येणें नांवें जाला मी माझ्याचा झाडा । मोहा नांवें खोडा गर्भवास ॥ध्रु.॥

गृह आणि वित्त स्वदेशा विटावें । इतरा भेटावें श्वापदझाडां ॥२॥

तुका म्हणे मी हें माझें न यो वाचे । येणें नांवें साचे साधुजन ॥३॥

१२८९

देवाचिये माथां घालुनियां भार । सांडीं किळवर औंवाळूनि ॥१ ॥

नाथिला हा छंद अभिमान अंगीं । निमित्याचे वेगीं सारीं ओझें ॥ध्रु.॥

करुणावचनीं लाहो एकसरें । नेदावें दुसरें आड येऊं ॥२॥

तुका म्हणे सांडीं लटिक्याचा संग । आनंद तो मग प्रगटेल ॥३॥

१२९०

देह नव्हे मी हें सरे । उरला उरे विठ्ठल ॥१॥

म्हणऊनि लाहो करा । काळ सारा चिंतनें ॥धृ.॥

पाळणाची नाहीं चिंता । ठाव रिता देवाचा ॥२॥

तुका म्हणे जीवासाटीं । देव पोटीं पडेल ॥३॥

१२९१

पृथक मी सांगों किती । धर्म नीती सकळां ॥१॥

अवघियांचा एक ठाव । शुद्ध भाव विठ्ठलीं ॥धृ.॥

क्षराअक्षराचा भाग । करा लाग पंढरीये ॥२॥

तुका म्हणे आगमींचें । मथिलें साचें नवनीत ॥३॥

१२९२

पुण्यविकरा तें मातेचें गमन । भाडी ऐसें धन विटाळ तो ॥१॥

आत्महत्यारा हा विषयांचा लोभी । म्हणावें तें नाभी करवी दंड ॥धृ.॥

नागवला अल्प लोभाचिये साटीं । घेऊनि कांचवटि परिस दिला ॥२॥

तुका म्हणे हात झाडिले परत्रीं । श्रम तो चि श्रोत्रीं वेठी केली ॥३॥

१२९३

अंतरींचें ध्यान । मुख्य या नांवें पूजन ॥१॥

उपाधि तें अवघें पाप । गोड निरसतां संकल्प ॥धृ.॥

आज्ञा पाळावी हा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥२॥

तुका म्हणे वृत्ति । अविट हे सहज स्थिति ॥३॥

१२९४

मूळ करणें संतां । नाहीं मिळत उचिता ॥१॥

घडे कासयानें सेवा । सांग ब्रम्हांडाच्या जीवा ॥धृ.॥

सागर सागरीं । सामावेसी कैंची थोरी ॥२॥

तुका म्हणे भावें । शरण म्हणवितां बरवें ॥३॥

१२९५

बरवी नामावळी । तुझी महादोषां होळी ॥१॥

जालें आम्हांसी जीवन । धणीवरि हें सेवन ॥धृ.॥

सोपें आणि गोड । किती अमृता ही वाड ॥२॥

तुका म्हणे अच्युता । आमचा कल्पतरु दाता ॥३॥

१२९६

त्रुशाकाळें उदकें भेटी । पडे मिठी आवडीची ॥१॥

ऐसियाचा हो कां संग । जिवलग संतांचा ॥धृ.॥

मिष्टान्नाचा योग भुके । म्हणतां चुके पुरेसें ॥२॥

तुका म्हणे माते बाळा । कळवळा भेटीचा ॥३॥

१२९७

कुचराचे श्रवण । गुणदोषांवरि मन ॥१॥

असोनियां नसे कथे । मूर्ख अभाग्य तें तेथें ॥धृ.॥

निरर्थक कारणीं । कान डोळे वेची वाणी ॥२॥

पापाचे सांगाती । तोंडीं ओढाळांचे माती ॥३॥

हिताचिया नांवें । वोस पडिले देहभावें ॥४॥

फजीत करूनि सांडीं । तुका करी बोडाबोडी ॥५॥

१२९८

जग तरि आम्हां देव । परि हे निंदितों स्वभाव ॥१॥

येतो हिताचा कळवळा । पडती हातीं म्हुन काळा ॥धृ.॥

नाहीं कोणी सखा । आम्हां निपराध पारिखा ॥२॥

उपक्रमें वदे । तुका वर्मासी तें भेदे ॥३॥

१२९९

सोपें वर्म आम्हां सांगितलें संतीं । टाळ दिंडी हातीं घेउनि नाचा ॥१॥

समाधीचें सुख सांडा ओंवाळून । ऐसें हें कीर्तन ब्रम्हरस ॥धृ.॥

पुढती घडे चढतें सेवन आगळें । भक्तिभाग्यबळें निर्भरता ॥२॥

उपजों चि नये संदेह चित्तासी । मुक्ति चारी दासी हरिदासांच्या ॥३॥

तुका म्हणे मन पावोनि विश्रांती । त्रिविध नासती ताप क्षणें ॥४॥

१३००

गंगा न देखे विटाळ । तें चि रांजणीं ही जळ ॥१॥

अल्पमहदा नव्हे सरी । विटाळ तो भेद धरी ॥धृ.॥

काय खंडिली भूमिका । वर्णा पायरिकां लोकां ॥२॥

तुका म्हणे अगीविण । बीजें वेगळीं तों भिन्न ॥३॥

१३०१

देवावरिल भार । काढूं नये कांहीं पर ॥१॥

तानभुके आठवण । घडे तें बरें चिंतन ॥धृ.॥

देखावी निश्चिंती । ते चि अंतर श्रीपती ॥२॥

वैभव सकळ । तुका मानितो विटाळ ॥३॥

१३०२

थुंकोनियां मान । दंभ करितों कीर्तन ॥१॥

जालों उदासीन देहीं । एकाविण चाड नाहीं ॥धृ.॥

अर्थ अनर्थ सारिखा । करूनि ठेविला पारिखा ॥२॥

उपाधिवेगळा । तुका राहिला सोंवळा ॥३॥

१३०३

काय ह्याचें घ्यावें । नित्य नित्य कोणें गावें ॥१॥

केलें हरिकथेनें वाज । अंतरोनी जाते निज ॥धृ.॥

काम संसार । अंतरीं हे करकर ॥२॥

तुका म्हणे हेंड । ऐसे मानिती ते लंड ॥३॥

१३०४

वदे साक्षत्वेंसीं वाणी । नारायणीं मिश्रित ॥१॥

न लगे कांहीं चाचपावें । जातों भावें पेरीत ॥ध्रु.॥

भांडार त्या दातियाचें । मी कैचें ये ठायीं ॥२॥

सादावीत गेला तुका । येथें एकाएकीं तो ॥३॥

१३०५

ऐसी जिव्हा निकी । विठ्ठल विठ्ठल कां न घोकी ॥१॥

जेणें पाविजे उद्धार । तेथें राखावें अंतर ॥ध्रु.॥

गुंपोनि चावटी । तेथें कोणा लाभें भेटी ॥२॥

तुका म्हणे कळा । देवाविण अमंगळा ॥३॥

१३०६

साजे अळंकार । तरि भोगितां भ्रतार ॥१॥

व्यभिचारा टाकमटिका । उपहास होती लोकां ॥ध्रु.॥

शूरत्वाची वाणी । रूप मिरवे मंडणीं ॥२॥

तुका म्हणे जिणें । शर्त्तीविण लाजिरवाणें ॥३॥

१३०७

मानामान किती । तुझ्या क्षुल्लका संपत्ती ॥१॥

जा रे चाळवीं बापुडीं । कोणी धरिती तीं गोडी ॥ध्रु.॥

रिद्धीसिद्धी देसी । आम्हीं चुंभळें नव्हों तैसीं ॥२॥

तुका म्हणे ठका । ऐसें नागविलें लोकां ॥३॥

१३०८

पाहातोसी काय । आतां पुढें करीं पाय ॥१॥

वरि ठेवूं दे मस्तक । ठेलों जोडूनि हस्तक ॥ध्रु.॥

बरवें करीं सम । नको भंगों देऊं प्रेम ॥२॥

तुका म्हणे चला । पुढती सामोरे विठ्ठला ॥३॥

१३०९

भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास । गेले आशापाश निवारूनि ॥१॥

विषय तो त्यांचा जाला नारायण । नावडे धन जन माता पिता ॥ध्रु.॥

निर्वाणीं गोविंद असे मागेंपुढें । कांहीं च सांकडें पडों नेदी ॥२॥

तुका म्हणे सत्य कर्मा व्हावें साहे । घातलिया भये नर्का जाणें ॥३॥

१३१०

तों च हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें । नाहीं विश्वंभरें वोळखी तों ॥१॥

नारायण विश्वंभर विश्वपिता । प्रमाण तो होतां सकळ मिथ्या ॥ध्रु.॥

रवि नुगवे तों दीपिकाचें काज । प्रकाशें तें तेज सहज लोपे ॥२॥

तुका म्हणे देहसंबंध संचितें । कारण निरुतें नारायणीं ॥३॥

१३११

यज्ञ भूतांच्या पाळणा । भेद कारीये कारणा । पावावया उपासना । ब्रम्हस्थानीं प्रस्थान ॥१॥

एक परी पडिलें भागीं । फळ बीजाचिये अंगीं । धन्य तो चि जगीं । आदि अंत सांभाळी ॥ध्रु.॥

आवशक तो शेवट । मागें अवघी खटपट । चालों जाणे वाट । ऐसा विरळा एखादा ॥२॥

तुका होवोनि निराळा । क्षराअक्षरावेगळा । पाहे निगमकळा । बोले विठ्ठलप्रसादें ॥३॥

१३१२

वेदपुरुष तरि नेती कां वचन । निवडूनि भिन्न दाखविलें ॥१॥

तुझीं वर्मे तूं चि दावूनि अनंता । होतोसी नेणता कोण्या गुणें ॥ध्रु.॥

यज्ञाचा भोक्ता तरि कां नव्हे सांग । उणें पडतां अंग क्षोभ घडे ॥२॥

वससी तूं या भूतांचे अंतरीं । तरि कां भेद हरी दावियेला ॥३॥

तपतिर्थाटणें तुझे मूर्तिदान । तरि कां अभिमान आड येतो ॥४॥

आतां क्षमा कीजे विनवितो तुका । देऊनियां हाका उभा द्वारीं ॥५॥

लोहागांवीं स्वामींच्या अंगावर ऊन पाणी घातलें - तो अभंग ॥१॥

१३१३

जळे माझी काया लागला वोणवा । धांव रे केशवा मायबापा ॥१॥

पेटली सकळ कांति रोमावळी । नावरे हे होळी दहन जालें ॥धृ.॥

फुटोनियां दोन्ही भाग होऊं पाहे । पाहातोसी काय हृदय माझें ॥२॥

घेऊनि जीवन धांवें लवलाहीं । कवणाचें काहींहीं न चले येथें ॥३॥

तुका म्हणे माझी तूं होसी जननी । आणीक निर्वाणीं कोण राखे ॥४॥

॥१॥

१३१४

अभक्त ब्राम्हण जळो त्याचें तोंड । काय त्यासी रांड प्रसवली ॥१॥

वैष्णव चांभार धन्य त्याची माता । शुद्ध उभयतां कुळ याती ॥धृ.॥

ऐसा हा निवाडा जालासे पुराणीं । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥२॥

तुका म्हणे आगी लागो थोरपणा । दृष्टी त्या दुर्जना न पडो माझी ॥३॥

नामदेव व पांडुरंग यांनी स्वप्नांत येऊन स्वामींस आज्ञा केली कीं कवित्व करणें - ते अभंग ॥२॥

१३१५

नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें । सवें पांडुरंगें येऊनियां ॥१॥

सांगितलें काम करावें कवित्व । वाउगें निमित्य बोलों नको ॥धृ.॥

माप टाकी सळ धरिली विठ्ठलें । थापटोनि केलें सावधान ॥२॥

प्रमाणाची संख्या सांगे शत कोटी । उरले शेवटीं लावी तुका ॥३॥

१३१६

द्याल ठाव तरि राहेन संगती । संतांचे पंगती पायांपाशीं ॥१॥

आवडीचा ठाव आलोंसें टाकून । आतां उदासीन न धरावें ॥धृ.॥

सेवटील स्थळ निंच माझी वृत्ति । आधारें विश्रांती पावईन ॥२॥

नामदेवापायीं तुक्या स्वप्नीं भेटी । प्रसाद हा पोटीं राहिलासे ॥३॥

॥२॥

१३१७

त्रिपुटीच्या योगें । कांहीं नव्हे कोणां जोगें । एक जातां लागें । एक पाठीं लागतें ॥१॥

मागें पुढें अवघा काळ । पळों नये न चले बळ । करितां कोल्हाळ । कृपे खांदां हरि वाहे ॥ध्रु.॥

पापपुण्यात्मयाच्या शक्ति । असती योजिल्या श्रीपती । यावें काकुलती । तेथें सत्तानायेका ॥२॥

तुका उभा पैल थडी । तरि हे प्रकाश निवडी । घातल्या सांगडी । तापे पेटीं हाकारी ॥३॥

१३१८

देखण्याच्या तीन जाती । वेठी वार्ता अत्यंतीं ॥१॥

जैसा भाव तैसें फळ । स्वातीतोय एक जळ ॥ध्रु.॥

पाहे सांगे आणि जेवी । अंतर महदांतर तेवी ॥२॥

तुका म्हणे हिरा । पारखियां मूढां गारा ॥३॥

१३१९

अनुभवें अनुभव अवघा चि साधिला । तरि स्थिरावला मनु ठायीं ॥१॥

पिटूनियां मुसे आला अळंकार । दग्ध तें असार होऊनियां ॥ध्रु.॥

एक चि उरलें कायावाचामना । आनंद भुवनामाजी त्रयीं ॥२॥

तुका म्हणे आम्ही जिंकिला संसार । होऊनि किंकर विठोबाचे ॥३॥

१३२०

ऐसिया संपत्ती आम्हां संवसारी । भोगाचिया परि काय सांगों ॥१॥

काम तो कामना भोगीतसे देवा । आळिंगणें हेवा चरण चुंबीं ॥ध्रु.॥

शांतीच्या संयोगें निरसला ताप । दुसरें तें पाप भेदबुद्धि ॥२॥

तुका म्हणे पाहें तिकडे सारिखें । आपुलें पारिखें निरसलें ॥३॥

१३२१

राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ । एक चि सकळ दुजें नाहीं ॥१॥

मंगळावांचूनि उमटेना वाणी । अखंड चि खाणी एकी रासी ॥ध्रु.॥

मोडलें हें स्वामी ठावाठाव सेवा । वाढवा तो हेवा कोणा अंगें ॥२॥

तुका म्हणे अवघें दुमदुमिलें देवें । उरलें तें गावें हें चि आतां ॥३॥

१३२२

निवडोनि वाण काढिले निराळे । प्रमाण डोहळे यावरि ते ॥१॥

जयाचा विभाग तयासी च फळे । देखणें निराळें कौतुकासी ॥ध्रु.॥

शूर तो ओळखे घायडायहात । येरां होइल मात सांगायासी ॥२॥

तुका म्हणे माझी केळवते वाणी । केला निजस्थानीं जाणवसा ॥३॥

१३२३

याजसाटीं केला होता आटाहास्ये । शेवटाचा दिस गोड व्हावा ॥१॥

आतां निश्चितीनें पावलों विसांवा । खुंटलिया धांवा तृष्णेचिया ॥ध्रु.॥

कवतुक वाटे जालिया वेचाचें । नांव मंगळाचें तेणें गुणें ॥२॥

म्हणे मुक्ति परिणिली नोवरी । आतां दिवस चारी खेळीमेळीं ॥३॥

१३२४

भक्तिचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी । बम्हींची ठेवणी सकळ वस्तु ॥१॥

माउलीचे मागें बाळकांची हरी । एका सूत्रें दोरी ओढतसे ॥ध्रु.॥

जेथील जें मागे तें रायासमोर । नाहींसें उत्तर येत नाहीं ॥२॥

सेवेचिये सत्ते धनी च सेवक । आपुलें तें एक न वंची कांहीं ॥३॥

आदिअंताठाव असे मध्यभाग । भोंवतें भासे मग उंचासनी ॥४॥

भावारूढ तुका जाला एकाएकीं । देव च लौकिकीं अवघा केला ॥५॥

१३२५

सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया गोष्टी । अनुभव तो पोटीं कैचा घडे ॥१॥

भजनाचे सोई जगा परिहार । नेणत्यां सादर चित्त कथे ॥ध्रु.॥

नाइकवे कानीं साधन उपाय । ऐकतो गाय हरुषें गीत ॥२॥

नव्हे आराणूक जावयासी वना । वेध कामिमना हरिकथेचा ॥३॥

काळाच्या साधना कोणा अंगीं बळ । चिंतना मंगळ अष्टप्रहर ॥४॥

तुका म्हणे आम्ही खेळों भातुकुलें । विभागासी मुलें भोळीं येथें ॥५॥

१३२६

जाणपण बरें देवाचे शिरीं । आम्ही ऐसीं बरीं नेणतीं च ॥१॥

देखणियांपुढें रुचे कवतुक । उभयतां सुख वाढतसे ॥ध्रु.॥

आशंकेचा बाधा नाहीं लडिवाळां । चित्त वरि खेळा समबुद्धि ॥२॥

तुका म्हणे दिशा मोकळ्या सकळा । अवकाशीं खेळा ठाव जाला ॥३॥

१३२७

वचनांचे मांडे दावावे प्रकार । काय त्या साचार कौतुकाचे ॥१॥

जातां घरा मागें । उरों नेणें खंती । मिळाल्या बहुतीं फांकलिया ॥ध्रु.॥

उदयीं च अस्त उदयो संपादला । कल्पनेचा केला जागेपणें ॥२॥

जाणवूनि गेला हांडोरियां पोरां । सावध इतरां करुनी तुका ॥३॥

स्वामीस संतांनीं पुसलें कीं तुम्हांस वैराग्य कोण्या प्रकारें जालें तें सांगा - ते अभंग ॥ ३ ॥

१३२८

याति शूद्र वैश केला वेवसाव । आदि तो हा देव कुळपूज्य ॥१॥

नये बोलों परि पाळिलें वचन । केलियाचा प्रश्न तुम्हीं संतीं ॥ध्रु.॥

संवसारें जालों अतिदुःखें दुखी । मायबाप सेखीं कर्मलिया ॥२॥

दुष्काळें आटिलें द्रव्यें नेला मान । स्त्री एकी अन्न अन्न करितां मेली ॥३॥

लज्जा वाटे जीवा त्रासलों या दुःखें । वेवसाय देख तुटी येतां ॥४॥

देवाचें देऊळ होतें तें भंगलें । चित्तासी जें आलें करावेंसें ॥५॥

आरंभीं कीर्तन करीं एकादशी । नव्हतें अभ्यासीं चित्त आधीं ॥६॥

कांहीं पाठ केलीं संतांचीं उत्तरें । विश्वासें आदरें करोनियां ॥७॥

गाती पुढें त्यांचें धरावें धृपद । भावें चित्त शुद्ध करोनियां ॥८॥

संताचें सेविलें तीर्थ पायवणी । लाज नाहीं मनीं येऊं दिली ॥९॥

टाकला तो कांहीं केला उपकार । केलें हें शरीर कष्टवूनि ॥१०॥

वचन मानिलें नाहीं सहुर्दाचें । समूळ प्रपंचें वीट आला ॥११॥

सत्यअसत्यासी मन केलें ग्वाही । मानियेलें नाहीं बहुमतां ॥१२॥

मानियेला स्वप्नीं गुरूचा उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥१३॥

यावरि या जाली कवित्वाची स्फूर्ति । पाय धरिले चित्तीं विठोबाचे ॥१४॥

निषेधाचा कांहीं पडिला आघात । तेणें मध्यें चित्त दुखविलें ॥१५॥

बुडविल्या वह्या बैसलों धरणें । केलें नारायणें समाधान ॥१६॥

विस्तारीं सांगतां बहुत प्रकार । होईल उशीर आतां पुरे ॥१७॥

आतां आहे तैसा दिसतो विचार । पुढील प्रकार देव जाणे ॥१८॥

भक्ति नारायण नुपेक्षी सर्वथा । कृपावंत ऐसा कळों आलें ॥१९॥

तुका म्हणे माझें सर्व भांडवल । बोलविले पांडुरंगें ॥२०॥

१३२९

ऐका वचन हें संत । मी तों आगळा पतित । काय काजें प्रीत । करीतसां आदरें ॥१॥

माझें चित्त मज ग्वाही । सत्य तरलों मी नाहीं । एकांचिये वांहीं । एक देखीं मानिती ॥ध्रु.॥

बहु पीडिलों संसारें । मोडीं पुसें पिटीं ढोरें । न पडतां पुरें । या विचारें राहिलों ॥२॥

सहज सरलें होतें कांहीं । द्रव्य थोडें बहु तें ही । त्याग केला नाहीं । दिलें द्विजां याचकां ॥३॥

प्रियापुत्रबंधु । यांचा तोडिला संबंधु । सहज जालों मंदु । भाग्यहीन करंटा ॥४॥

तोंड न दाखवे जना । शिरें सांदी भरें राणां । एकांत तो जाणां । तयासाटीं लागला ॥५॥

पोटें पिटिलों काहारें । दया नाहीं या विचारें । बोलावितां बरें । सहज म्हणें यासाटीं ॥६॥

सहज वडिलां होती सेवा । म्हणोनि पूजितों या देवा । तुका म्हणे भावा । साटीं झणी घ्या कोणी ॥७॥

१३३०

बरें जालें देवा निघालें दिवाळें । बरी या दुष्काळें पीडा केली ॥१॥

अनुतापें तुझें राहिलें चिंतन । जाला हा वमन संवसार ॥ध्रु.॥

बरें जालें जगीं पावलों अपमान । बरें गेलें धन ढोरें गुरें ॥३॥

बरें जालें नाहीं धरिली लोकलाज । बरा आलों तुज शरण देवा ॥४॥

बरें जालें तुझें केलें देवाईल । लेंकरें बाईल उपेक्षिलीं ॥५॥

तुका म्हणे बरें व्रत एकादशी । केलें उपवासीं जागरण ॥६॥॥३॥

१३३१

बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल । करावा विठ्ठल जीवभाव ॥१॥

येणें सोसें मन जालें हांवभरी । परती माघारी घेत नाहीं ॥धृ.॥

बंधनापासूनि उकलली गांठी । देतां आली मिठी सावकाशें ॥२॥

तुका म्हणे देह भारिला विठ्ठलें । कामक्रोधें केलें घर रितें ॥३॥

१३३२

मीचि मज व्यालों । पोटा आपुलिया आलों ॥१॥

आतां पुरले नवस । निरसोनी गेली आस ॥धृ.॥

जालों बरा बळी । गेलों मरोनि तेकाळीं ॥२॥

दोहींकडे पाहे । तुका आहे तैसा आहे ॥३॥

१३३३

जग अवघें देव । मुख्य उपदेशाची ठेव ॥१॥

आधीं आपणयां नासी । तरि उतरे ये कसीं ॥धृ.॥

ब्रम्हज्ञानाचें कोठार । तें हें निश्चयें उत्तर ॥२॥

तुका म्हणे ते उन्मनी । नास कारया कारणीं ॥३॥

१३३४

साधनांच्या कळा आकार आकृति । कारण नवनीतीं मथनाचें ॥१॥

पक्षियासी नाहीं मारगीं आडताळा । अंतराक्षी फळासी चि पावे ॥धृ.॥

भक्तिची जोडी ते उखत्या चि साटीं । उणें पुरें तुटी तेथें नाहीं ॥२॥

तुका म्हणे आलें सांचत सांचणी । आजि जाली क्षणी एकसरें ॥३३॥

१३३५

नाहीं येथें वाणी । सकळां वर्णी घ्यावी धणी ॥१॥

जालें दर्पणाचें अंग । ज्याचा त्यासी दावी रंग ॥धृ.॥

एका भावाचा एकांत । पीक पिकला अनंत ॥२॥

तुका खळे दाणीं । करी बैसोनी वांटणी ॥३॥

१३३६

ठेविलें जतन । करूनियां निज धन ॥१॥

जयापासाव उत्पित्त । तें हें बीज धरिलें हातीं ॥धृ.॥

निवडिलें वरळा भूस । सार आइन जिनस ॥२॥

तुका म्हणे नारायण । भाग संचिताचा गुण ॥३॥

१३३७

भ्रमना पाउलें वेचिलीं तीं वाव । प्रवेशतां ठाव एक द्वार ॥१॥

सार तीं पाउलें विठोबाचीं जीवीं । कोणीं न विसंभावीं क्षणभरि ॥धृ.॥

सुलभ हें केलें सकळां जीवन । फुंकावे चि कान न लगेसें ॥२॥

तुका म्हणे येथें सकळ ही कोड । पुरे मूळ खोड विस्ताराचें ॥३॥

१३३८

कांहीं जाणों नये पांडुरंगाविण । पाविजेल सीण संदेहानें ॥१॥

भलतिया नावें आळविला पिता । तरि तो जाणता कळवळा ॥धृ.॥

अळंकार जातो गौरवितां वाणी । सर्वगात्रा धणी हरिकथा ॥२॥

तुका म्हणे उपज विल्हाळे आवडी । करावा तो घडी घडी लाहो ॥३॥

१३३९

बीजापोटीं पाहे फळ । विध न करितां सकळ ॥१॥

तया मूर्ख म्हणावें वेडें । कैसें तुटेल सांकडें ॥धृ.॥

दावितिया वाट । वेठी धरूं पाहे चाट ॥२॥

पुढिल्या उपाया । तुका म्हणे राखे काया ॥३॥

१३४०

मातेचीं जो थानें फाडी । तया जोडी कोण ते ॥१॥

वेदां निंदी तो चांडाळ । भ्रष्ट सुतकिया खळ ॥ध्रु.॥

अगी लावी घरा । मग वसती कोठें थारा ॥२॥

तुका म्हणे वर्म । येरा नाचवितो भ्रम ॥३॥

१३४१

वेश वंदाया पुरते । कोण ब्राम्हण निरुते ॥१॥

ऐसें सांगा मजपाशीं । संतां निरवितों येविशीं ॥ध्रु.॥

असा जी प्रवीण । ग्रंथीं कळे शुद्धहीण ॥२॥

तुका म्हणे लोपें । सत्याचिया घडती पापें ॥३॥

१३४२

ज्या ज्या आम्हांपाशीं होतील ज्या शक्ति । तेणें हा श्रीपती अळंकारूं ॥१॥

अवघा पायांपाशीं दिला जीवभाव । जन्ममरणाठाव पुसियेला ॥ध्रु.॥

ज्याचें देणें त्यासी घातला संकल्प । बंधनाचें पाप चुकविलें ॥२॥

तुका म्हणे येथें उरला विठ्ठल । खाये बोले बोल गाये नाचे ॥३॥

१३४३

आम्ही आळीकरें । प्रेमसुखाचीं लेंकुरें ॥१॥

पायीं गोविली वासना । तुश केलें ब्रम्हज्ञाना ॥ध्रु.॥

येतां पाहें मुळा । वाट पंढरीच्या डोळां ॥२॥

तुका म्हणे स्थळें । मग मी पाहेन सकळें ॥३॥

१३४४

आइत्याची राशी । आली पाकसिद्धीपाशीं ॥१॥

आतां सांडोनि भोजन । भिके जावें वेडेपणें ॥ध्रु.॥

उसंतिली वाट । मागें परतावें फुकट ॥२॥

तुका म्हणे वाणी । वेचों बैसोन ठाकणीं ॥३॥

१३४५

धन्ये शुद्ध जाती । धरीं लौकरी परती ॥१॥

ऐकिलें तें चि कानीं । होय परिपाक मनीं ॥ध्रु.॥

कळवळा पोटीं । सावधान हितासाठीं ॥२॥

तुका म्हणे भाव । त्याचा तो चि जाणां देव ॥३॥

१३४६

जीवित्व तें किती । हें चि धरितां बरें चित्तीं ॥१॥

संत सुमनें उत्तरें । मृदु रसाळ मधुरें ॥ध्रु.॥

विसांवतां कानीं । परिपाक घडे मनीं ॥२॥

तुका म्हणे जोडी । हाय जतन रोकडी ॥३॥

१३४७

अभिमानाची स्वामिनी शांति । महत्व घेती सकळ ॥१॥

कळोनि ही न कळे वर्म । तरि श्रम पावती ॥ध्रु.॥

सर्व सत्ता करितां धीर । वीर्यां वीर आगळा ॥२॥

तुका म्हणे तिखट तिखें । मृदसखें आवडी ॥३॥

१३४८

भोजन तें पाशांतीचें । निंचें उंचें उसाळी ॥१॥

जैशी कारंज्याची कळा । तो जिव्हाळा स्वहिता ॥ध्रु.॥

कल्पना ते देवाविण । न करी भिन्न इतरीं ॥२॥

तुका म्हणे पावे भूती । ते निश्चिंती मापली ॥३॥

१३४९

पोटापुरतें काम । परि अगत्य तो राम ॥१॥

कारण तें हें चि करीं । चित्तीं पांडुरंग धरीं ॥ध्रु.॥

प्रारब्धी हेवा । जोडी देवाची ते सेवा ॥२॥

तुका म्हणे बळ । बुद्धी वेचूनि सकळ ॥३॥

१३५०

बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी लागली हे हातीं ॥१॥

मनुष्यदेहा ऐसा ठाव । धरीं पांडुरंगीं भाव ॥ध्रु.॥

बहु केला फेरा । येथें सांपडला थारा ॥२॥

तुका म्हणे जाणे । ऐसे भले ते शाहाणे॥३॥

१३५१

रूप नांवें माया बोलावया ठाव । भागा आले भाव तयावरि ॥१॥

सींव वाटे परी न खंडे पृथिवी । शाहाणे ते जीवीं समजती ॥ध्रु.॥

पोटा आलें तिच्या लोळे मांड्यांवरि । पारखी न करी खंतीं चित्तीं ॥२॥

तुका म्हणे भक्तीसाटीं हरिहर । अरूपीचें क्षरविभाग हें ॥३॥

१३५२

लेकराची आळी न पुरवी कैसी । काय तयापाशीं उणें जालें ॥१॥

आम्हां लडिवाळां नाहीं तें प्रमाण । कांहीं ब्रम्हज्ञान आत्मस्थिती ॥ध्रु.॥

वचनाचा घेईन अनुभव पदरीं । जें हें जनाचारीं मिरवलें ॥२॥

तुका म्हणे माझी भोळिवेची आटी । दावीन शेवटीं कौतुक हें ॥३॥

१३५३

आर्तभूतांप्रति । उत्तम योजाव्या त्या शक्ति ॥१॥

फळ आणि समाधान । तेथें उत्तम कारण ॥ध्रु.॥

अल्पें तो संतोषी । स्थळीं सांपडे उदेसीं ॥२॥

सहज संगम । तुका म्हणे तो उत्तम ॥३॥

१३५४

मुळाचिया मुळें । दुःखें वाढती सकळे ॥१॥

ऐसा योगियांचा धर्म । नव्हे वाढवावा श्रम ॥ध्रु.॥

न कळे आवडी । कोण आहे कैसी घडी ॥२॥

तुका म्हणे थीत । दुःख पाववावें चित्त ॥३॥

१३५५

भाग्यवंतां हें चि काम । मापी नाम वैखरी ॥१॥

आनंदाची पुष्टी अंगीं । श्रोते संगीं उद्धरती ॥ध्रु.॥

पिकविलें तया खाणें किती । पंगतीस सुकाळ ॥२॥

तुका करी प्रणिपात । दंडवत आचारियां ॥३॥

१३५६

लटिकें तें रुचे । साच कोणां ही न पचे ॥१॥

ऐसा माजल्याचा गुण । भोगें कळों येइल सीण ॥ध्रु.॥

वाढवी ममता । नाहीं वरपडला तो दूतां ॥२॥

कांहीं न मनी माकड । तुका उपदेश हेकड ॥३॥

१३५७

कौतुकाची सृष्टी । कौतुकें चि केलें कष्टी ॥१॥

मोडे तरी भलें खेळ । फांके फांकिल्या कोल्हाळ ॥ध्रु.॥

जाणणियासाटीं । भय सामावलें पोटीं ॥२॥

तुका म्हणे चेता । होणें तें तूं च आइता ॥३॥

१३५८

भोवंडींसरिसें । अवघें भोंवत चि दिसे ॥१॥

ठायीं राहिल्या निश्चळ । आहे अचळीं अचळ ॥ध्रु.॥

एक हाकेचा कपाटीं । तेथें आणीक नाद उठी ॥२॥

अभ्रें धांवे शशी । तुका असे ते तें दुसरें भासी ॥३॥

१३५९

नव्हों आम्ही आजिकालीचीं । काचीं कुचीं चाळवणी ॥१॥

एके ठायीं मूळडाळ । ठावा सकळ आहेसी ॥ध्रु.॥

तुमचें आमचेंसें कांहीं । भिन्न नाहीं वांटलें ॥२॥

तुका म्हणे जेथें असें । तेथें दिसें तुमचासा ॥३॥

१३६०

योग्याची संपदा त्याग आणि शांति । उभयलोकीं कीर्ति सोहळा मान ॥१॥

येरयेरांवरी जायांचें उसिणें । भाग्यस्थळीं देणें झाडावेसीं ॥ध्रु.॥

केलिया फावला ठायींचा तो लाहो । तृष्णेचा तो काहो काव्हवितो ॥२॥

तुका म्हणे लाभ अकर्तव्या नांवें । शिवपद जीवें भोगिजेल ॥३॥

१३६१

मरणा हातीं सुटली काया । विचारें या निश्चयें ॥१॥

नासोनियां गेली खंती । सहजिस्थिति भोगाचे ॥ध्रु.॥

न देखें सें जालें श्रम । आलें वर्म हाता हें ॥२॥

तुका म्हणे कैची कींव । कोठें जीव निराळा ॥३॥

१३६२

नव्हे ब्रम्हचर्य बाइलेच्या त्यागें । वैराग्य वाउगें देशत्यागें ॥१॥

काम वाढे भय वासनेच्या द्वारें । सांडावें तें धीरें आचावाचे ॥ध्रु.॥

कांपवूनि टिरी शूरत्वाची मात । केलें वाताहात उचित काळें ॥२॥

तुका म्हणे करी जिव्हेसी विटाळ । लटिक्याची मळ स्तुति होतां ॥३॥

१३६३

नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन । चिंतीं नारायण सर्व भोगीं ॥१॥

मातेचिये खांदीं बाळ नेणे सीण । भावना त्या भिन्न मुंडाविया ॥ध्रु.॥

नको गुंपों भोगीं नको पडों त्यागीं । लावुनि सरें अंगीं देवाचिया ॥२॥

तुका म्हणे नको पुसों वेळोवेळां । उपदेश वेगळा उरला नाहीं ॥३॥

१३६४

अवघी मिथ्या आटी । राम नाहीं तंव कंठीं ॥१॥

सावधान सावधान । उगवीं संकल्पीं हें मन ॥ध्रु.॥

सांडिलें तें मांडे । आघ्र उरल्या काळें दंडे ॥२॥

तुका म्हणे आलें भागा । देउनि चिंतीं पांडुरंगा ॥३॥

१३६५

न संगावें वर्म । जनीं असों द्यावा भ्रम ॥१॥

उगींच लागतील पाठीं । होतीं रितीं च हिंपुटीं ॥ध्रु.॥

सिकविल्या गोटी । शिकोनि धरितील पोटीं ॥२॥

तुका म्हणे सीण । होइल अनुभवाविण ॥३॥

१३६६

जातिविजातीची व्हावयासि भेटी । संकल्प तो पोटीं वाहों नये ॥१॥

होणार तें घडो होणाराच्या गुणें । होइल नारायणें निर्मिलें तें ॥ध्रु.॥

व्याघ्राचिये भुके वधावी ते गाय । याचें नांव काय पुण्य असे ॥२॥

तुका म्हणे न करी विचार पुरता । गरज्याची माता पिता खर ॥३॥

१३६७

शाहाणियां पुरे एक चि वचन । विशारती खुण ते चि त्यासी ॥१॥

उपदेश असे बहुतांकारणें । घेतला तो मनें पाहिजे हा ॥ध्रु.॥

फांसावेना तरिं दुःख घेतें वाव । मग होतो जीव कासावीस ॥२॥

तुका म्हणे नको राग धरूं झोंडा । नुघडितां पीडा होइल डोळे ॥३॥

१३६८

अभिन्नव सुख तरि या विचारें । विचारावें बरें संतजनीं ॥१॥

रूपाच्या आठवें दोन्ही ही आपण । वियोगें तो क्षीण होत नाहीं ॥ध्रु.॥

पूजा तरि चित्तें कल्पा तें ब्रम्हांड । आहाच तो खंड एकदेसी ॥२॥

तुका म्हणे माझा अनुभव यापरि । डोईं पायांवरि ठेवीतसें ॥३॥

१३६९

नटनाट्य तुम्ही केलें याच साटीं । कवतुकें दृष्टी निववावी ॥१॥

नाहीं तरि काय कळलें चि आहे । वाघ आणि गाय लांकडाची ॥धृ.॥

अभेद चि असे मांडियेलें खेळा । केल्या दीपकळा बहुएकी ॥२॥

तुका म्हणे रूप नाहीं दर्पणांत । संतोषाची मात दुसरें तें ॥३॥

१३७०

रवीचा प्रकाश । तो चि निशी घडे नाश । जाल्या बहुवस । तरि त्या काय दीपिका ॥१॥

आतां हा चि वसो जीवीं । माझे अंतरी गोसावीं । होऊं येती ठावीं । काय वर्मे याच्यानें ॥धृ.॥

सवें असतां धणी । आड येऊं न सके कोणी । न लगे विनवणी । पृथकाची करावी ॥२॥

जन्माचिया गति । येणें अवघ्या खुंटती । कारण ते प्रीति । तुका म्हणे जवळी ॥३॥

१३७१

ऐसे सांडुनियां घुरे । किविलवाणी दिसां कां रे । कामें उर भरे । हातीं नुरे मृत्तिका ॥१॥

उदार हा जगदानी । पांडुरंग अभिमानी । तुळसीदळ पाणी । चिंतनाचा भुकेला ॥धृ.॥

न लगे पुसावी चाकरी । कोणी वकील ये घरीं । त्याचा तो चाकरी । पारपत्य सकळ ॥२॥

नाहीं आडकाटी । तुका म्हणे जातां भेटी । न बोलतां मिठी । उगी च पायीं घालावी ॥३॥

१३७२

उपकारी असे आरोणि उरला । आपुलें तयाला पर नाहीं ॥१॥

लाभावरि घ्यावें सांपडलें काम । आपला तो श्रम न विचारी ॥धृ.॥

जीवा ऐसें देखे आणिकां जीवांसी । निखळ चि रासि गुणांची च ॥२॥

तुका म्हणे देव तयांचा पांगिला । न भंगे संचला धीर सदा ॥३॥

१३७३

कोणा पुण्यें यांचा होईन सेवक । जींहीं द्वंदादिक दुराविलें ॥१॥

ऐसें वर्म मज दावीं नारायणा । अंतरीं च खुणा प्रकटोनि ॥ध्रु.॥

बहु अवघड असे संतभेटी । तरि जगजेठी करुणा केली ॥२॥

तुका म्हणे मग नयें वृत्तीवरी । सुखाचे शेजारीं पहुडईन ॥३॥

१३७४

क्षणक्षणां सांभाळितों । साक्षी होतों आपुला ॥१॥

न घडावी पायीं तुटी । मन मुठी घातलें ॥ध्रु.॥

विचारतों वचनां आधीं । धरूनि शुद्धी ठेविली ॥२॥

तुका म्हणे मागें भ्यालों । तरीं जालों जागृत ॥३॥

१३७५

आणूनियां मना । आवघ्या धांडोळिल्या खुणा । देखिला तो राणा । पंढरपूरनिवासी ॥१॥

यासी अनुसरल्या काय । घडे ऐसें वांयां जाय । देखिले ते पाय । सम जीवीं राहाती ॥ध्रु.॥

तो देखावा हा विध । चिंतनें तें कार्य सद्धि । आणिकां संबंध । नाहीं पर्वकाळासी ॥२॥

तुका म्हणे खळ । हो क्षणें चि निर्मळ । जाऊनियां मळ । वाळवंटीं नाचती ॥३॥

१३७६

धरितां ये पंढरीची वाट । नाहीं संकट मुक्तीचें ॥१॥

वंदू येती देव पदें । त्या आनंदें उत्साहें ॥ध्रु.॥

नृत्यछंदें उडती रज । जे सहज चालतां ॥२॥

तुका म्हणे गरुड टके । वैष्णव निके संभ्रम ॥३॥

१३७७

नाम घेतां मन निवे । जिव्हे अमृत चि जरवे । होताती बरवे । ऐसे शकुन लाभाचे ॥१॥

मन रंगलें रंगलें । तुझ्या चरणीं स्थिरावलें । केलिया विठ्ठलें । ऐसी कृपा जाणावी ॥ध्रु.॥

जालें भोजनसें दिसे । चिरा पडोनि ठेला इच्छे । धालियाच्या ऐसें । अंगा येती उद्गार ॥२॥

सुख भेटों आलें सुखा । निध सांपडला मुखा । तुका म्हणे लेखा । आतां नाहीं आनंदा ॥३॥

१३७८

रुची रुची घेऊं गोडी । प्रेमसुखें जाली जोडी ॥१॥

काळ जाऊं नेदूं वांयां । चिंतितां विठोबाच्या पायां ॥ध्रु.॥

करूं भजन भोजन । धणी घेऊं नारायण ॥२॥

तुका म्हणे जीव धाला । होय तुझ्यानें विठ्ठला ॥३॥

१३७९

वेळोवेळां हें चि सांगें । दान मागें जगासि ॥१॥

विठ्ठल हे मंगळवाणी । घेऊं धणी पंगती ॥ध्रु.॥

वेचतसे पळें पळ । केलें बळ पाहिजे ॥२॥

तुका म्हणे दुश्चित नका । राहों फुका नाड हा ॥३॥

१३८०

आणीक ऐसें कोठें सांगा । पांडुरंगा सारिखें ॥१॥

दैवत ये भूमंडळीं । उद्धार कळी पावितें ॥ध्रु.॥

कोठें कांहीं कोठें कांहीं । शोध ठायीं स्थळासी ॥२॥

आनेत्रींचें तीर्थी नासे । तीर्थी वसे वज्रलेप ॥३॥

पांडुरंगींचें पांडुरंगीं । पाप अंगीं राहेना ॥४॥

ऐसें हरें गिरिजेप्रति । गुह्य स्थिती सांगितली ॥५॥

तुका म्हणे तीर्थ क्षेत्र । सर्वत्र हें दैवत ॥६॥

१३८१

पुराणींचा इतिहास । गोड रस सेविला ॥१॥

नव्हती हे आहाच बोल । मोकळें फोल कवित्व ॥ध्रु.॥

भावें घ्या रे भावें घ्या रे । येगदा जा रे पंढरिये ॥२॥

भाग्यें आलेति मनुष्यदेहा । तो हा पाहा विठ्ठल ॥३॥

पापपुण्या करील झाडा । जाइल पीडा जन्माची ॥४ ॥

घ्यावी हातीं टाळदिंडी । गावे तोंडीं गुणवाद ॥५॥

तुका म्हणे घटापटा । न लगे वाटा शोधाव्या ॥६॥

१३८२

कर्म धर्म नव्हती सांग । उण्या अंगें पतन ॥१॥

भलत्या काळें नामावळी । सुलभ भोळी भाविकां ॥ध्रु.॥

प्रायिश्चत्तें पडती पायां । गाती तयां वैष्णवां ॥२॥

तुका म्हणे नुपजे दोष । करा घोष आनंदे ॥३॥

१३८३

पाहा रे हें दैवत कैसें । भक्तिपिसें भाविक ॥१॥

पाचारिल्या सरिसें पावे । ऐसें सेवे बराडी ॥ध्रु.॥

शुल्क काष्ठीं गुरुगुरी । लाज हरि न धरी ॥२॥

तुका म्हणे अर्धनारी । ऐसीं धरी रूपडीं ॥३॥

१३८४

बहुत सोसिले मागें न कळतां । पुढती काय आतां अंध व्हावें ॥१॥

एकाचिये अंगीं हें ठेवावें लावून । नये भिन्न भिन्ना चांचपडो ॥ध्रु.॥

कोण होईल तो ब्रम्हांडचाळक । आपणें चि हाके देईल हाके ॥२॥

तुका म्हणे दिलीं चेतवूनि सुणीं । कौतुकावांचूनि नाहीं छळ ॥३॥

१३८५

आश्चर्य या वाटे नसत्या छंदाचें । कैसें दिलें साचें करोनियां ॥१॥

दुजियासी तंव अकळ हा भाव । करावा तो जीव साक्ष येथें ॥ध्रु.॥

एकीं अनेकत्व अनेकीं एकत्व । प्रकृतिस्वभाव प्रमाणें चि ॥२॥

तुका म्हणे करूं उगवूं जाणसी । कुशळ येविशीं तुम्ही देवा ॥३॥

१३८६

अस्त नाहीं आतां एक चि मोहोरा । पासूनि अंधारा दुरि जालों ॥१॥

साक्षत्वें या जालों गुणाचा देखणा । करीं नारायणा तरी खरें ॥ध्रु.॥

आठवें विसरु पडियेला मागें । आलें तें चि भागें यत्न केलें ॥२॥

तुका म्हणे माझा विनोद देवासी । आम्ही तुम्हां ऐसीं दोन्ही नव्हों ॥३॥

१३८७

क्षर अक्षर हे तुमचे विभाग । कासयानें जग दुरी धरा ॥१॥

तैसे आम्ही नेणों पालटों च कांहीं । त्यागिल्याची नाहीं मागें चाड ॥ध्रु.॥

प्रतिपादिता तूं समविषमाचा । प्रसाद तो याचा पापपुण्य ॥२॥

तुका म्हणे तुम्हां नाना अवगणीं । लागे संपादणी लटिक्याची ॥३॥

१३८८

सर्वरसीं मीनलें चित्त । अखंडित आनंदु ॥१॥

गोत पति विश्वंभरीं । जाला हरि सोयरा ॥ध्रु.॥

वोळखी ते एका नांवें । इतरभावें खंडणा ॥२॥

तुका म्हणे नांवें रूपें । दुसरीं पापें हारपलीं ॥३॥

१३८९

मीं हें ऐसें काय जाती । अवघड किती पाहातां ॥१॥

नाहीं होत उल्लंघन । नसतां भिन्न दुसरें ॥ध्रु.॥

अंधारानें तेज नेलें । दृष्टीखालें अंतर ॥२॥

तुका म्हणे सवें देव । घेतां ठाव दावील ॥३॥

१३९०

कवेश्वरांचा तो आम्हांसी विटाळ । प्रसाद वोंगळ चिवडिती ॥१॥

दंभाचे आवडी बहिराट अंधळे । सेवटासि काळें होइल तोंड ॥ध्रु.॥

सोन्यासेजारी तों लाखेची जतन । सतंत ते गुण जैसेतैसे ॥२॥

सेव्य सेववता न पडतां ठावी । तुका म्हणे गोवी पावती हीं ॥३॥

१३९१

वाढलियां मान न मनावी निश्चिती । भूतांचिये प्रीती भूतपण ॥१॥

म्हणऊनि मना लावावी कांचणी । इंद्रियांचे झणी ओढी भरे ॥धृ.॥

एका एकपणें एकाचिये अंगीं । लागे रंग रंगीं मिळलिया ॥२॥

तुका म्हणे देव निष्काम निराळा । जीवदशे चाळा चळणांचा ॥३॥

१३९२

माया साक्षी आम्ही नेणों भीड भार । आप आणि पर नाहीं दोन्ही ॥१॥

सत्याचिये साटीं अवघा चि भरे । नावडे व्यापार तुटीचा तो ॥धृ.॥

पोंभाळिता चरे अंतरींचें दुःख । लांसें फांसें मुख उघडावें ॥२॥

तुका म्हणे नव्हे स्फीतीचा हा ठाव । निवाड्यासी देव साक्षी केला ॥३॥

१३९३

संतां आवडे तो काळाचा ही काळ । समर्थाचें बाळ जेवीं समर्थ ॥१॥

परिसतां तेथें नाहीं एकविणें । मोहें न पवे सीण ऐसें राखे ॥धृ.॥

केले अन्याय ते सांडवी उपचारें । न देखें दुसरें नासा मूळ ॥२॥

तुका म्हणे मुख्य कल्पतरुछाया । काय नाहीं दया तये ठायीं ॥३॥

१३९४

संतांच्या धीकारें अमंगळ जिणें । विश्वशत्रु तेणें सांडी परि ॥१॥

कुळ आणि रूप वांयां संवसार । गेला भरतार मोकलितां ॥धृ.॥

मूळ राखे तया फळा काय उणें । चतुर लक्षणें राखों जाणे ॥२॥

तुका म्हणे सायास तो एके ठायीं । दीप हातीं तई अवघें बरें ॥३॥

१३९५

ओलें मूळ भेदी खडकाचें अंग । आभ्यासासी सांग कार्यसिद्धि ॥१॥

नव्हे ऐसें कांहीं नाहीं अवघड । नाहीं कईवाड तोंच वरि ॥धृ.॥

दोरें चिरा कापे पडिला कांचणी । अभ्यासें सेवनीं विष पडे ॥२॥

तुका म्हणे कैंचा बैसण्यासी ठाव । जठरीं बाळा वाव एकाएकीं ॥३॥

१३९६

अमर आहां अमर आहां । खरें कीं पाहा खोटें हें ॥१॥

न म्हणां देह माझा ऐसा । मग भरवसा कळेल ॥ध्रु.॥

कैंचा धाक कैंचा धाक । सकिळक हें आपुलें ॥२॥

देव चि बरे देव चि बरे । तुका म्हणे खरे तुम्ही ॥३॥

१३९७

काम नाहीं काम नाहीं । जालों पाहीं रिकामा ॥१॥

फावल्या या करूं चेष्टा । निश्चळ दृष्टा बैसोनि ॥ध्रु.॥

नसत्या छंदें नसत्या छंदें । जग विनोदें विऱ्हडतसे ॥२॥

एकाएकीं एकाएकीं । तुका लोकीं निराळा ॥३॥

१३९८

हातीं घेऊनियां काठी । तुका लागला किळवरा पाठी ॥१॥

नेऊनि निजविलें स्मशानीं । माणसें जाळी ते ठाकणीं ॥ध्रु.॥

काडिलें तें ओढें । मागील उपचाराचें पुढें ॥२॥

नाहीं वाटों आला भेव । सुख दुःख भोगिता देव ॥३॥

याजसाटीं हें निर्वाण । केलें कसियेलें मन ॥४॥

तुका म्हणे अनुभव बरा । नाहीं तरी सास्त होय चोरा ॥५॥

१३९९

कीर्तन चांग कीर्तन चांग । होय अंग हरिरूप ॥१॥

प्रेमाछंदें नाचे डोले । हारपला देहभाव ॥ध्रु.॥

एकदेशीं जीवकळा । हा सकळां सोयरा ॥२॥

तुका म्हणे उरला देव । गेला भेव त्या काळें ॥३॥

१४००

न बोलेसी करा वाचा । उपाधीचा संबंध ॥१॥

एका तुमच्या नामाविण । अवघा सीण कळतसे ॥ध्रु.॥

संकल्पाचे ओढी मन । पापपुण्य सम चि ॥२॥

तुका म्हणे नारायणीं । पावो वाणी विसांवा ॥३॥

१४०१

प्रारब्धा हातीं जन । सुख सीण पावतसे ॥१॥

करितां घाईळाचा संग । अंगें अंग माखावें ॥धृ.॥

आविसा अंगें पीडा वसे । त्यागें असे बहु सुख ॥२॥

तुका म्हणे जीव भ्याला । अवघ्या आला बाहेरी ॥३॥

१४०२

आशा ते करविते बुद्धीचा लोप । संदेह तें पाप कैसें नव्हे ॥१॥

आपला आपण करावा विचार । प्रसन्न तें सार मन गोही ॥धृ.॥

नांवें रूपें अंगीं लाविला विटाळ । होतें त्या निर्मळ शुद्ध बुद्ध ॥२॥

अंधळ्यानें नये देखण्याची चाली । चालों ऐसी बोली तुका बोले ॥३॥

१४०३

जळो आतां नांव रूप । माझें पाप गांठींचें ॥१॥

संतांचिया चरणरजें । उतरूं ओझें मातीचें ॥धृ.॥

लटिकियाचा अभिमान । होता सीण पावित ॥२॥

तुका म्हणे अरूपींचें । सुख साचें निनांवें ॥३॥

१४०४

निंदा स्तुती करवी पोट । सोंग दाखवी बोभाट ॥१॥

जटा राख विटंबना । धीर नाहीं क्षमा मना ॥धृ.॥

शृंगारिलें मढें । जीवेंविण जैसें कुडें ॥२॥

तुका म्हणे रागें । भलतें चावळे वाउगें ॥३॥

१४०५

भिक्षापत्र अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें । ऐसियासी नारायणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥१॥

देवा पायीं नाहीं भाव । भक्ति वरी वरी वाव । समर्पिला जीव । नाहीं तो हा व्यभिचार ॥ध्रु.॥

जगा घालावें सांकडें । दीन होऊनि बापुडें । हें चि अभाग्य रोकडें । मूळ आणि विश्वास ॥२॥

काय न करी विश्वंभर । सत्य करितां निर्धार । तुका म्हणे सार । दृढ पाय धरावे ॥३॥

१४०६

भावबळें विष्णुदास । नाहीं नास पावत ॥१॥

योगभाग्यें घरा येती । सर्व शक्ति चालत ॥ध्रु.॥

पित्याचें जें काय धन । पुत्रा कोण वंचील ॥२॥

तुका म्हणे कडे बैसों । तेणें असों निर्भर ॥३॥

१४०७

कोरड्या गोठी चटक्या बोल । शिकल्या सांगे नाहीं ओल ॥१॥

कोण यांचें मना आणी । ऐकों कानीं नाइकोनि ॥ध्रु.॥

घरोघरीं सांगती ज्ञान । भूस सिणें कांडिती ॥२॥ तु

का म्हणे आपुल्या मति । काय रितीं पोकळें ॥३॥

१४०८

नव्हतियाचा सोस होता । झडो आतां पदर ॥१॥

देखणें तें देखियेलें । आतां भलें साक्षित्वें ॥ध्रु.॥

लाभें कळों आली हानि । राहों दोन्हीं निराळीं ॥२॥

तुका म्हणे एकाएकीं । हा कां लोकीं पसारा ॥३॥

१४०९

सोसें वाढे दोष । जाला न पालटे कस ॥१॥

ऐसें बरवें वचन । करितां तें नारायण ॥ध्रु.॥

असे प्रारब्ध नेमें । श्रमुचि उरे श्रम ॥२॥

सुख देते शांती । तुका म्हणे धरितां चित्तीं ॥३॥

१४१०

काय शरीरापें काम । कृपा साधावया प्रेम । उचिताचे धर्म । भागा आले ते करूं ॥१॥

देईन हाक नारायणा । तें तों नाकळे बंधना । पंढरीचा राणा । आइकोन धांवेल ॥ध्रु.॥

सातांपांचांचें गोठलें । प्रारब्धें आकारलें । आतां हें संचलें । असो भोगा सांभाळीं ॥२॥

फावली ते बरवी संधि । सावधान करूं बुद्धी । तुका म्हणे मधीं । कोठें नेघें विसावा ॥३॥

१४११

न लगे देशकाळ । मंत्रविधानें सकळ । मनें चि निश्चळ । करूनि करुणा भाकावी ॥१॥

येतो बैसलिया ठाया । आसणें व्यापी देवराया । निर्मळ ते काया । अधिष्ठान तयाचें ॥ध्रु.॥

कल्पनेचा साक्षी । तरि आदरें चि लक्षी । आवडीनें भक्षी । कोरडें धान्य मटमटां ॥२॥

घेणें तरि भाव । लक्षी दासांचा उपाव । तुका म्हणे जीव । जीवीं मेळविल अनंत ॥३॥

१४१२

नाहीं आलें भक्तिसुख अनुभवा । तो मी ज्ञान देवा काय करूं ॥१॥

नसावें जी तुम्ही कांहीं निश्चिंतीनें । माझिया वचनें अभेदाच्या ॥ध्रु.॥

एकाएकीं मन नेदी समाधान । देखिल्या चरण वांचूनियां ॥२॥

तुका म्हणे वाचा गुणीं लांचावली । न राह उगली मौन्य मज ॥३॥

१४१३

मागतां विभाग । कोठें लपाल जी मग ॥१॥

संत साक्षी या वचना । त्यांसी ठाउकिया खुणा ॥ध्रु.॥

होइन धरणेकरी । मग मी रिघों नेदीं बाहेरी ॥२॥

तुका म्हणे मी अक्षर । तुज देवपणाचा भार ॥३॥

१४१४

मिटवण्याचे धनी । तुम्ही वेवसाय जनीं ॥१॥

कोण पडे ये लिगाडीं । केली तैसीं उगवा कोडीं ॥ध्रु.॥

केलें सांगितलें काम । दिले पाळूनियां धर्म ॥२॥

तुका म्हणे आतां । असो तुमचें तुमचे माथां ॥३॥

१४१५

समर्पिली वाणी । पांडुरंगीं घेते धणी ॥१॥

पूजा होते मुक्ताफळीं । रस ओविया मंगळीं ॥ध्रु.॥

धार अखंडित । ओघ चालियेला नित ॥२॥

पूर्णाहुति जीवें । तुका घेऊनि ठेला भावें ॥३॥

१४१६

अवघा चि आकार ग्रासियेला काळें । एक चि निराळें हरिचें नाम ॥१॥

धरूनि राहिलों अविनाश कंठीं । जीवन हें पोटीं सांटविलें ॥ध्रु.॥

शरीरसंपित्त मृगजळभान । जाईल नासोन खरें नव्हे ॥२॥

तुका म्हणे आतां उपाधीच्या नांवें । आणियेला देवें वीट मज ॥३॥

१४१७

बोलणें चि नाहीं । आतां देवाविण कांहीं ॥१॥

एकसरें केला नेम । देवा दिले क्रोध काम ॥ध्रु.॥

पाहेन ते पाय । जोंवरि हे दृष्टी धाय ॥२॥

तुका म्हणे मनें । हे चि संकल्प वाहाणें ॥३॥

१४१८

येथूनियां ठाव । अवघे लक्षायाचे भाव ॥१॥

उंची देवाचे चरण । तेथें जालें अधिष्ठान ॥ध्रु.॥

आघातावेगळा । असे ठाव हा निराळा ॥२॥

तुका म्हणे स्थळ । धरूनि राहिलों अचळ ॥३॥

१४१९

भरला दिसे हाट । अवघी वाढली खटपट । संचिताचे वाट । वाटाऊनि फांकती ॥१॥

भोगा ऐसे ठायाठाव । कर्मा त्रिविधाचे भाव । द्रष्टा येथें देव । विरहित संकल्पा ॥ध्रु.॥

दिला पाडूनियां धडा । पापपुण्यांचा निवाडा । आचरती गोडा । आचरणें आपुलाल्या ॥२॥

तुका म्हणे पराधीनें । जालीं ओढलिया ऋणें । तुटती बंधनें । जरि देवा आळविते ॥३॥

१४२०

आला भागासी तो करीं वेवसाव । परि राहो भाव तुझ्या पायीं ॥१॥

काय चाले तुम्हीं बांधलें दातारा । वाहिलिया भारा उसंतितों ॥ध्रु.॥

शरीर तें करी शरीराचे धर्म । नको देऊं वर्म चुकों मना ॥२॥

चळण फिरवी ठाव बहुवस । न घडो आळस चिंतनाचा ॥३॥

इंद्रियें करोत आपुले व्यापार । आवडीसी थार देई पायीं ॥४॥

तुका म्हणे नको देऊं काळा हातीं । येतों काकुलती म्हणऊनि ॥५॥

१४२१

आम्हां अवघें भांडवल । येथें विठ्ठल एकला ॥१॥

कायावाचामनोभावें । येथें जीवें वेचलों ॥ध्रु.॥

परतें कांहीं नेणें दुजें । तत्वबीजें पाउलें ॥२॥

तुका म्हणे संतसंगें । येणें रंगें रंगलों ॥३॥

१४२२

साहोनियां टोले उरवावें सार । मग अंगीकार खऱ्या मोलें ॥१॥

भोगाचे सांभाळीं द्यावें किळवर । संचित चि थार मोडूनियां ॥ध्रु.॥

महत्वाचे ठायीं भोगावी अप्रतिष्ठा । विटवावें नष्टां पंचभूतां ॥२॥

तुका म्हणे मग कैंचा संवसार । जयाचा आदर तें चि व्हावें ॥३॥

१४२३

निर्वैर होणें साधनाचें मूळ । येर ते विल्हाळ सांडीमांडी ॥१॥

नाहीं चालों येती सोंगसंपादणी । निवडे अवसानीं शुद्धाशुद्ध ॥ध्रु.॥

त्यागा नांव तरी निर्विषयवासना । कारीयेकारणांपुरते विधि ॥२॥

तुका म्हणे राहे चिंतनीं आवडी । येणें नांवें जोडी सत्यत्वेंशीं ॥३॥

१४२४

पशु ऐसे होती ज्ञानी । चर्वणीं या विषयांचे ॥१॥

ठेवूनियां लोभीं लोभ । जाला क्षोभ आत्मत्वीं ॥ध्रु.॥

केला आणिकां वाढी पाक । खाणें ताक मूर्खासी ॥२॥

तुका म्हणे मोठा घात । वाताहात हा देह ॥३॥

१४२५

कां जी धरिलें नाम । तुम्ही असोनि निष्काम ॥१॥

कोणां सांगतसां ज्ञान । ठकाठकीचें लक्षण ॥ध्रु.॥

आवडीनें नाचें । आहे तरी पुढें साचें ॥२॥

तुका म्हणे प्रेम । नाहीं भंगायाचें काम ॥३॥

१४२६

खरें बोले तरी । फुकासाठीं जोडे हरी ॥१॥

ऐसे फुकाचे उपाय । सांडूनियां वांयां जाय ॥ध्रु.॥

परउपकार । एका वचनाचा फार ॥२॥

तुका म्हणे मळ । मनें सांडितां शीतळ ॥३॥

१४२७

दया क्षमा शांति । तेथें देवाची वसति ॥१॥

पावे धांवोनियां घरा । राहे धरोनियां थारा ॥ध्रु.॥

कीर्तनाचे वाटे । बराडिया ऐसा लोटे ॥२॥

तुका म्हणे घडे । पूजा नामें देव जोडे ॥३॥

१४२८

शिष्यांची जो नेघे सेवा । मानी देवासारिखें ॥१॥

त्याचा फळे उपदेश । आणिकां दोष उफराटे ॥ध्रु.॥

त्याचें खरें ब्रम्हज्ञान । उदासीन देहभावीं ॥२॥

तुका म्हणे सत्य सांगें । योत रागें येती ते ॥३॥

१४२९

माझी मेलीं बहुवरिं । तूं कां जैसा तैसा हरी ॥१॥

विठो कैसा वांचलासि । आतां सांग मजपाशीं ॥ध्रु.॥

तुज देखतां चि माझा । बाप मेला आजा पणजा ॥२॥

आम्हां लागलेंसे पाठी । बालत्व तारुण्यें काठीं ॥३॥

तुज फावलें तें मागें । कोणी नसतां वादिलागें ॥४॥

तुका म्हणे तुझ्या अंगीं । मज देखिल लागलीं औघीं ॥५॥

१४३०

आणीक कोणाचा न करीं मी संग । जेणें होय भंग माझ्या चित्ता ॥१॥

विठ्ठलावांचूनि आणीक जे वाणी । नाइकें मी कानीं आपुलिया ॥ध्रु.॥

समाधानासाटीं बोलावी हे मात । परि माझें चित्त नाहीं कोठें ॥२॥

जिवाहूनि मज ते चि आवडती । आवडे ज्या चित्तीं पांडुरंग ॥३॥

तुका म्हणे माझें तो चि जाणे हित । आणिकांच्या चित्त नेदीं बोला ॥४॥

१४३१

आशा हे समूळ खाणोनि काडावी । तेव्हां चि गोसावी व्हावें तेणें ॥१॥

नाहीं तरी सुखें असावें संसारीं । फजिती दुसरी करूं नये ॥ध्रु.॥

आशा मारूनिया जयवंत व्हावें । तेव्हां चि निघावें सर्वांतूनि ॥२॥

तुका म्हणे जरीं योगाची तांतडी । आशेची बीबुडी करीं आधीं ॥३॥

१४३२

निष्ठावंत भाव भक्तांचा स्वधर्म । निर्धार हें वर्म चुकों नये ॥१॥

निष्काम निश्चळ विठ्ठलीं विश्वास । पाहों नये वास आणिकांची ॥२॥

तुका म्हणे ऐसा कोणें उपेक्षिला । नाहीं ऐकिला ऐसा कोणीं ॥३॥

१४३३

नामाचें चिंतन प्रगट पसारा । असाल तें करा जेथें तेथें ॥१॥

सोडवील माझा स्वामी निश्चयेसीं । प्रतिज्ञा हे दासीं केली आम्हीं ॥धृ.॥

गुण दोष नाहीं पाहात कीर्तनीं । प्रेमें चक्रपाणी वश्य होय ॥२॥

तुका म्हणे कडु वाटतो प्रपंच । रोकडे रोमांच कंठ दाटे ॥३॥

१४३४

नाम म्हणतां मोक्ष नाहीं । ऐसा उपदेश करिती कांहीं । बधिर व्हावें त्याचे ठायीं । दुष्ट वचन वाक्य तें ॥१॥

जयाचे राहिलें मानसीं । तें चि पावले तयासी । चांचपडतां मेलीं पिसीं । भलतैसीं वाचाळें ॥धृ.॥

नवविधीचा निषेध । जेणें मुखें करिती वाद । जन्मा आले निंद्य । शूकरयाती संसारा ॥२॥

काय सांगों वेळोवेळां । आठव नाहीं चांडाळा । नामासाठीं बाळा । क्षीरसागरीं कोंडिलें ॥३॥

आपुलिया नामासाठीं । लागे शंखासुरापाठीं । फोडोनियां पोटीं । वेद चारी काढिले ॥४॥

जगीं प्रसद्धि हे बोली । नामें गणिका तारिली । आणिकें ही उद्धरिलीं । पातकी महादोषी ॥५॥

जे हे पवाडे गर्जती । नाम प्रल्हादाचा चित्तीं । जळतां बुडतां घातीं । राखे हातीं विषाचे ॥६॥

काय सांगों ऐशीं किती । तुका म्हणे नामख्याती । नरकाप्रती जाती । निषेधिती तीं एकें ॥७॥

१४३५

किती या काळाचा सोसावा वळसा । लागला सरिसा पाठोवाठीं ॥१॥

लक्ष चौऱ्याशीची करा सोडवण । रिघा या शरण पांडुरंगा ॥धृ.॥

उपजल्या पिंडा मरण सांगातें । मरतें उपजतें सवें चि तें ॥२॥

तुका म्हणे माळ गुंतली राहाटीं । गाडग्याची सुटी फुटलिया ॥३॥

१४३६

गासी तरि एक विठ्ठल चि गाई । नाहीं तरि ठायीं राहें उगा ॥१॥

अद्वैतीं तों नाहीं बोलाचें कारण । जाणीवेचा श्रम करिसी वांयां ॥२॥

तुका म्हणे किती करावी फजिती । लाज नाहीं नीतिं निलाजिरा ॥३॥

१४३७

जयाचिये वाचे नये हा विठ्ठल । त्याचे मज बोल नावडती ॥१॥

शत्रु तो म्यां केला न म्हणें आपुला । जो विन्मुख विठ्ठला सर्वभावें ॥२॥

जयासी नावडे विठोबाचें नाम । तो जाणा अधम तुका म्हणे ॥३॥

१४३८

आम्हांसी तों नाहीं आणीक प्रमाण । नामासी कारण विठोबाच्या ॥१॥

घालूनियां कास करितो कैवाड । वागों नेदीं आड किळकाळासी ॥ध्रु.॥

अबद्ध वांकडें जैशातैशा परी । वाचे हरि हरि उच्चारावें ॥२॥

तुका म्हणे आम्हां सांपडलें निज । सकळां हें बीज पुराणांचें ॥३॥

१४३९

जीव तो चि देव भोजन ते भक्ति । मरण तेचि मुक्ति पापांड्याची ॥१॥

पिंडाच्या पोषकी नागविलें जन । लटिकें पुराण केलें वेद ॥ध्रु.॥

मना आला तैसा करिती विचार । म्हणती संसार नाहीं पुन्हा ॥२॥

तुका म्हणे पाठीं उडती यमदंड । पापपुण्य लंड न विचारी ॥३॥

१४४०

भक्तांचा महिमा भक्त चिं जाणती । दुर्लभ या गति आणिकांसी ॥१॥

जाणोनि नेणते जाले तेणें सुखें । नो बोलोनि मुखें बोलताती ॥ध्रु.॥

अभेदूनि भेद राखियेला अंगीं । वाढावया जगीं प्रेमसुख ॥२॥

टाळ घोष कथा प्रेमाचा सुकाळ । मूढ लोकपाळ तरावया ॥३॥

तुका म्हणे हें तों आहे तयां ठावें । जिहीं एक्या भावें जाणीतलें ॥४॥

१४४१

आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । नासिलिया पूज्य होईजेतें ॥१॥

अधीरासी नाहीं चालों जातां मान । दुर्लभ दरुषण धीर त्याचें ॥२॥

तुका म्हणे नाहीं आणिकांसी बोल । वांयां जाय मोल बुद्धीपाशीं ॥३॥

१४४२

चिंतनें सरे तो धन्य काळ । सकळ मंगळ मंगळांचें ॥१॥

संसारसिंधु नाहीं हरिदासा । गर्भवास कैसा नेणती ते ॥ध्रु.॥

जनवन ऐसें कृपेच्या सागरें । दाटला आभारें पांडुरंग ॥२॥

तुका म्हणे देवा भक्तांचे बंधन । दाखविलें भिन्न परी एक ॥३॥

१४४३

मोक्षाचें आम्हांसी नाहीं अवघड । तो असे उघाड गांठोळीस ॥१॥

भक्तीचे सोहळे होतील जीवासी । नवल तेविशीं पुरवितां ॥ध्रु.॥

ज्याचें त्यासी देणें कोण तें उचित । मानूनियां हित घेतों सुख ॥२॥

तुका म्हणे सुखें देई संवसार । आवडीसी थार करीं माझे ॥३॥ ॥१२॥

१४४४

चिंतनासी न लगे वेळ । सर्व काळ करावें ॥१॥

सदा वाचे नारायण । तें वदन मंगळ ॥ध्रु.॥

पढिये सर्वोत्तमा भाव । येथें वाव पसारा ॥२॥

ऐसें उपदेशी तुका । अवघ्या लोकां सकळां ॥३॥

१४४५

अंतराय पडे गोविंदीं अंतर । जो जो घ्यावा भार तो चि बाधी ॥१॥

बैसलिये ठायीं आठवीन पाय । पाहीन तो ठाय तुझा देवा ॥ध्रु.॥

अखंड तें खंडे संकल्पीं विकल्प । मनोजन्य पाप रज्जुसर्प ॥२॥

तुका म्हणे विश्वीं विश्वंभर वसे । राहों ऐसे दशे सुखरूप ॥३॥

१४४६

एकाचिया घाट्या टोके । एक फिके उपचार ॥१॥

ऐसी सवे गोविळया । भाव तया पढियंता ॥ध्रु.॥

एकाचेथें उच्छिष्ट खाय । एका जाय ठकोणि ॥२॥

तुका म्हणे सोपें । बहु रूपें अनंत ॥३॥

१४४७

कोठें नाहीं अधिकार । गेले नर वांयां ते ॥१॥

ऐका हें सोपें वर्म । न लगे श्रम चिंतना ॥धृ.॥

मृत्याचिये अंगीं छाये । उपाये चि खुंटतां ॥२॥

तुका म्हणे अवघे जन । येथें मन असों द्या ॥३॥

१४४८

ज्याणें ज्याणें जैसें ध्यावें । तैसें व्हावें कृपाळें ॥१॥

सगुणनिर्गुणांचा ठाव । विटे पाव धरियेले ॥धृ.॥

अवघें साकरेचें अंग । नये व्यंग निवडितां ॥२॥

तुका म्हणे जें जें करी । तें तें हरी भोगिता ॥३॥

१४४९

आचरती कर्में । तेथें काळें कर्मधर्में ॥१॥

खेळे गोविळयांसवें । करिती तें त्यांचें साहावें ॥धृ.॥

यज्ञामुखें घांस । मंत्रपूजेसी उदास ॥२॥

तुका म्हणे चोरी । योगियां ही सवें करी ॥३॥

१४५०

नामाचे पवाडे बोलती पुराणें । होऊनि कीर्तन तो चि ठेला ॥१॥

आदिनाथा कंठीं आगळा हा मंत्र । आवडीचें स्तोत्र सदा घोकी ॥धृ.॥

आगळें हे सार उत्तमा उत्तम । ब्रम्हकर्मा नाम एक तुझें ॥२॥

तिहीं त्रिभुवनीं गमन नारदा । हातीं विणा सदा नाम मुखीं ॥३॥

परिक्षिती मृत्यु सातां दिवसांचा । मुक्त जाला वाचा उच्चारितां ॥४॥

कोळियाची कीर्ति वाढली गहन । केलें रामायण रामा आधीं ॥५॥

सगुण निर्गुण तुज म्हणे वेद । तुका म्हणे भेद नाहीं नांवा ॥६॥

१४५१

भूतदयापरत्वें जया तया परी । संत नमस्कारीं सर्वभावें ॥१॥

शिकल्या बोलाचा धरीसील ताठा । तरी जासी वाटा यमपंथें ॥धृ.॥

हिरा परिस मोहरा आणीक पाषाण । नव्हे परी जन संतां तैसी ॥२॥

सरितां वाहाळां गंगे सागरा समान । लेखी तयाहून अधम नाहीं ॥३॥

आणीक अमुप होती तारांगणें । रविशशिमानें लेखूं नये ॥४॥

तुका म्हणे नाहीं नरमता अंगी । नव्हे तें फिरंगी कठिण लोह ॥५॥

१४५२

आणीक कांहीं मज नावडे मात । एक पंढरिनाथ वांचुनिया ॥१॥

त्याची च कथा आवडे कीर्तन । तें मज श्रवणें गोड लागे ॥२॥

तुका म्हणे संत म्हणोत भलतें । विठ्ठलापरतें न मनी कांहीं ॥३॥

१४५३

ठेवा जाणीव गुंडून । येथें भाव चि प्रमाण ॥१॥

एका अनुसरल्या काज । अवघें जाणें पंढरिराज ॥धृ.॥

तर्कविर्कासी वाव । न लागे सायासीं ॥२॥

तुका म्हणे भावेंविण । अवघा बोलती तो सीण ॥३॥

१४५४

येथें दुसरी न सरे आटी । देवा भेटी जावया ॥१॥

तो चि ध्यावा एका चित्तें । करूनि रितें किळवर ॥धृ.॥

षडउर्मी हृदयांत । यांचा अंत पुरवूनि ॥२॥

तुका म्हणे खुंटे आस । तेथें वास करी तो ॥३॥

१४५५

मुक्त तो आशंका नाहीं जया अंगीं । बद्ध मोहोसंगीं लज्जा चिंता ॥१॥

सुख पावे शांती धरूनि एकांत । दुःखी तो लोकांत दंभ करी ॥२॥

तुका म्हणे लागे थोडा च विचार । परी हे प्रकार नागविती ॥३॥

१४५६

कानीं धरी बोल बहुतांचीं मतें । चाट त्यापरतें आणीक नाहीं ॥१॥

पावेल गौरव वोढाळाचे परी । दंड पाठीवरी यमदूतां ॥ध्रु.॥

शब्दज्ञानी एक आपुल्याला मतें । सांगती वेदांत भिन्नभावें ॥२॥

तुका म्हणे एक भाव न धरिती । पडिली हे माती त्यांचे तोंडीं ॥३॥

१४५७

देवा ऐकें हे विनंती । मज नको रे हे मुक्ति । तया इच्छा गति । हें चि सुख आगळें ॥१॥

या वैष्णवांचे घरीं । प्रेमसुख इच्छा करी । रिद्धिसिद्धी द्वारीं । कर जोडूनि उभ्या ॥ध्रु.॥

नको वैकुंठींचा वास । असे तया सुखा नास । अद्भुत हा रस । कथाकाळीं नामाचा ॥२॥

तुझ्या नामाचा महिमा । तुज न कळे रे मेघशामा । तुका म्हणे आम्हां । जन्म गोड यासाटीं ॥३॥

१४५८

न पूजीं आणिकां देवां न करीं त्यांची सेवा । न मनीं या केशवाविण दुजें ॥१॥

काय उणें जालें मज तयापायीं । तें मी मागों काई कवणासी ॥ध्रु.॥

आणिकाची कीर्ती नाइकें न बोलें । चाड या विठ्ठलेंविण नाहीं ॥२॥

न पाहें लोचनीं श्रीमुखावांचूनि । पंढरी सांडूनि न वजें कोठें ॥३॥

न करीं कांहीं आस मुक्तीचे सायास । न भें संसारास येतां जातां ॥४॥

तुका म्हणे कांहीं व्हावें ऐसें जीवा । नाहीं या केशवाविण दुजें ॥५॥

१४५९

नव्हे खळवादी मता च पुरता । सत्याची हे सत्ता उपदेश ॥१॥

साक्षत्वेंसी मना आणावीं उत्तरें । परिपाकीं खरें खोटें कळे ॥ध्रु.॥

नव्हे एकदेशी शब्द हा उखता । ब्रम्हांडापुरता घेईल त्यासी ॥२॥

तुका विनवणी करी जाणतियां । बहुमतें वांयां श्रमों नये ॥३॥

१४६०

या चि नांवें दोष । राहे अंतरीं किल्मिष ॥१॥

मना अंगीं पुण्य पाप । शुभ उत्तम संकल्प ॥ध्रु.॥

बिजाऐसीं फळें । उत्तम कां अमंगळें ॥२॥

तुका म्हणे चित्त । शुद्ध करावें हे नित ॥३॥

१४६१

कुशळ वक्ता नव्हे जाणीव श्रोता । राहे भाव चित्ता धरूनियां ॥१॥

धन्य तो जगीं धन्य तो जगीं । ब्रम्ह तया अंगीं वसतसे ॥ध्रु.॥

न धोवी तोंड न करी अंघोळी । जपे सदाकाळीं रामराम ॥२॥

जप तप ध्यान नेणे याग युक्ती । कृपाळु जो भूतीं दयावंत ॥३॥

तुका म्हणे होय जाणोनि नेणता । आवडे अनंता जीवाहूनि ॥४॥

१४६२

काळाचिया सत्ता ते नाहीं घटिका । पंढरीनायका आठवितां ॥१॥

सदाकाळ गणना करी आयुष्याची । कथेचे वेळेची आज्ञा नाहीं ॥ध्रु.॥

याकारणें माझ्या विठोबाची कीर्ति । आहे हे त्रिजगतीं थोर वाट ॥२॥

तुका म्हणे जन्मा आलियाचें फळ । स्मरावा गोपाळ तें चि खरें ॥३॥

१४६३

घरोघरीं बहु जाले कवि । नेणे प्रसादाची चवी ॥१॥

लंडा भूषणांची चाड । पुढें न विचारी नाड ॥ध्रु.॥

काढावें आइतें । तें चि जोडावें स्वहितें ॥२॥

तुका म्हणे कळे । परि होताती अंधळे ॥३॥

१४६४

नये पाहों मुख मात्रागमन्याचें । तैसें अभक्ताचें गुरुपुत्रा ॥१॥

म्हणऊनि बरें धरितां एकांत । तेणें नव्हे घात भजनासी ॥ध्रु.॥

नये होऊं कदा निंदकाची भेटी । जया द्वैत पोटीं चांडाळाच्या ॥२॥

तुका म्हणे नका बोलों त्यासी गोष्टी । जयाचिये दृष्टी पाप वाढे ॥३॥

१४६५

कथा करोनिया द्रव्य घेती देती । तयां अधोगति नरकवास ॥१॥

रवरव कुंभपाक भोगिती यातना । नये नारायणा करुणा त्यांची ॥ध्रु.॥

असिखड्गधारा छेदिती सर्वांग । तप्तभूमी अंग लोळविती ॥२॥

तुका म्हणे तया नरक न चुकती । सांपडले हातीं यमाचिया ॥३॥

१४६६

नाइकावे कानीं तयाचे ते बोल । भक्तीविण फोल ज्ञान सांगे ॥१॥

वाखाणी अद्वैत भक्तिभावेंविण । दुःख पावे सीण श्रोता वक्ता ॥ध्रु.॥

अहं ब्रम्ह म्हणोनि पाळित पिंडा । नो बोलावें भांडा तया सवें ॥२॥

वेदबाह्य लंड बोले जो पाषांड । त्याचें काळें तोंड संतांमध्ये ॥३॥

तुका म्हणे खंडी देवभक्तपण । वरिष्ठ त्याहूनि श्वपच तो ॥४॥

१४६७

वेदविहित तुम्ही आइका हो कर्मे । बोलतों तीं वर्मे संतांपुढे ॥१॥

चारी वर्ण जाले एकाचिये अंगीं । पापपुण्य भागीं विभागिलें ॥ध्रु.॥

प्रथम पाउलीं पावविला पंथ । आदि मध्य अंत भेद नाहीं ॥२॥

आंबे बोरी वड बाभुळा चंदन । गुणागुणें भिन्न अग्नि एक ॥३॥

तुका म्हणे मन उन्मन जों होय । तोंवरि हे सोय विधि पाळीं ॥४॥

१४६८

तीर्थांचे मूळ व्रतांचें फळ । ब्रम्ह तें केवळ पंढरिये ॥१॥

तें आम्हीं देखिलें आपुल्या नयनीं । फिटलीं पारणीं डोळियांचीं ॥ध्रु.॥

जीवांचें जीवन सुखाचें सेजार । उभें कटीं कर ठेवूनियां ॥२॥

जनाचा जनिता कृपेचा सागर । दीनां लोभापार दुष्टां काळ ॥३॥

सुरवरां चिंतनीं मुनिवरां ध्यानीं । आकार निर्गुणीं तें चि असे ॥४॥

तुका म्हणे नाहीं श्रुती आतुडलें । आम्हां सांपडलें गीती गातां ॥५॥

१४६९

माझे मनोरथ पावले सिद्धी । तई पायीं बुद्धि स्थिरावली ॥१॥

समाधान जीव राहिला निश्चळ । गेली हळहळ स्मरण हें ॥ध्रु.॥

त्रिविध तापाचें जालेंसे दहन । सुखावलें मन प्रेमसुखें ॥२॥

महालाभ वाचे वसे पांडुरंग । अंगोअंगीं संग अखंडित ॥३॥

जीवनाचा जाला ओलावा अंतरीं । विश्व विश्वंभरीं सामावलें ॥४॥

तुका म्हणे माप भरी आलें सिगे । धारबोळ गंगे पूर वाहे ॥५॥

१४७०

कृपेचें उत्तर देवाचा प्रसाद । आनंदीं आनंद वाढवावा ॥१॥

बहुतांच्या भाग्यें लागलें जाहाज । येथें आतां काज लवलाहें ॥ध्रु.॥

अलभ्य तें आलें दारावरी फुका । येथें आता चुका न पाहिजे ॥२॥

तुका म्हणे जिव्हाश्रवणाच्या द्वारें । माप भरा वरें सिगेवरि ॥३॥

१४७१

पापपुण्यसुखदुःखाचीं मंडळें । एक एकाबळें वाव घेती ॥१॥

कवतुक डोळां पाहिलें सकळ । नाचवितो काळ जीवांसी तो ॥ध्रु.॥

स्वर्गाचिया भोगें सरतां नरक । मागें पुढें एक एक दोन्ही ॥२॥

तुका म्हणे भय उपजलें मना । घेई नारायणा कडिये मज ॥३॥

१४७२

वचना फिरती अधम जन । नारायण तो नव्हे ॥१॥

केला आतां अंगीकार । न मनी भार समर्थ ॥ध्रु.॥

संसाराचा नाहीं पांग । देव सांग सकळ ॥२॥

तुका म्हणे कीर्त वाणूं । मध्यें नाणूं संकल्प ॥३॥

१४७३

कथा करोनियां मोल ज्यापें घेती । ते ही दोघे जाती नरकामध्यें ॥१॥

ब्रम्ह पूर्ण करा ब्रम्ह पूर्ण करा । अखंड स्मरा रामराम ॥ध्रु.॥

मधुरवाणीच्या नका पडों भरी । जाल यमपुरी भोगावया ॥२॥

तुका म्हणे करीं ब्रम्हांड ठेंगणें । हात पसरी जिणें धिग त्याचें ॥३॥

१४७४

गोड नांवें क्षीर । परी साकरेचा धीर ॥१॥

तैसें जाणा ब्रम्हज्ञान । बापुडें तें भक्तीविण ॥धृ.॥

रुची नेदी अन्न । ज्यांत नसतां लवण ॥२॥

अंधळ्याचे श्रम । शिकविल्याचें चि नाम ॥३॥

तुका म्हणे तारा । नाव तंबुऱ्याच्या सारा ॥४॥

१४७५

नम्र जाला भूतां । तेणें कोंडिलें अनंता ॥१॥

हें चि शूरत्वाचे अंग । हरी आणिला श्रीरंग ॥धृ.॥

अवघा जाला पण । लवण सकळां कारण ॥२॥

तुका म्हणे पाणी । पाताळ तें परी खणी ॥३॥

१४७६

आपुल्या महिमानें । धातु परिसें केलें सोनें ॥१॥

तैसें न मनीं माझे आतां । गुणदोष पंढरिनाथा ॥धृ.॥

गांवाखालील वाहाळ । गंगा न मनी अमंगळ ॥२॥

तुका म्हणे माती । केली कस्तुरीनें सरती ॥३॥

१४७७

आशाबद्ध वक्ता । भय श्रोतयाच्या चित्ता ॥१॥

गातो तें चि नाहीं ठावें । तोंड वासी कांहीं द्यावें ॥धृ.॥

जालें लोभाचें मांजर । भीक मागे दारोदार ॥२॥

तुका म्हणे गोणी । माप आणि रितीं दोन्ही ॥३॥

१४७८

तक्र शिष्या मान । दुग्धा म्हणे नारायण ॥१॥

ऐशीं ज्ञानाचीं डोबडें । आशा विटंबिलीं मूढें ॥ध्रु.॥

उपदेश तो जगा । आपण सोंवळा इतका मांगा ॥२॥

रसनाशिश्नाचे अंकित । तुका म्हणे वरदळ स्पित ॥३॥

१४७९

ब्रम्हचारी धर्म घोकावें अक्षर । आश्रमीं विचार षटकर्मे ॥१॥

वानप्रस्थ तरी संयोगीं वियोग । संन्यास तो त्याग संकल्पाचा ॥ध्रु.॥

परमहंस तरी जाणे सहज वर्म । तेथें याती धर्म कुळ नाहीं ॥२॥

बोले वर्म जो चाले याविरहित । तो जाणा पतित श्रुति बोले ॥३॥

तुका म्हणे कांहीं नाहीं नेमाविण । मोकळा तो सीण दुःख पावे ॥४॥

१४८०

आम्ही क्षेत्रींचे संन्यासी । देहभरित हृषीकेशी । नाहीं केली ऐशी । आशाकामबोहरी ॥१॥

आलें अयाचित अंगा । सहज तें आम्हां भागा । दाता पांडुरंगा । ऐसा करितां निश्चिंती ॥ध्रु.॥

दंड धरिला दंडायमान । मुळीं मुंडिलें मुंडण । बंदी बंद कौपीन । बहिरवास औठडें ॥२॥

काळें साधियेला काळ । मन करूनि निश्चळ । लौकिकीं विटाळ । धरूनि असों ऐकांत ॥३॥

कार्यकारणाची चाली । वाचावाचत्वें नेमिली । एका नेमें चाली । स्वरूपीं च राहाणें ॥४॥

नव्हे वेषधारी । तुका आहाच वरवरी । आहे तैसीं बरीं । खंडें निवडितों वेदांची ॥५॥

१४८१

निर्वाहापुरतें अन्न आच्छादन । आश्रमासी स्थान कोंपी गुहा ॥१॥

कोठें ही चित्तासी नसावें बंधन । हृदयीं नारायण सांटवावा ॥ध्रु.॥

नये बोलों फार बैसों जनामधीं । सावधान बुद्धी इंद्रियें दमी ॥२॥

तुका म्हणे घडी घडीनें साधावी । त्रिगुणांची गोवी उगवूनि ॥३॥

१४८२

जैसीं तैसीं तरी । शरणागतें तुझीं हरी ॥१॥

आतां न पाहिजे केलें । ब्रीद लटिकें आपुलें ॥ध्रु.॥

शुद्ध नाहीं चित्त । परी म्हणवितों भक्त ॥२॥

मज कोण पुसे रंका । नाम सांगे तुझें तुका ॥३॥

१४८३

नाशवंत देह नासेल हा जाणा । कां रे उच्चाराना वाचे नाम ॥१॥

नामें चि तारिले कोटट्या हे कोटी । नामें हे वैकुंठी बैसविले ॥ध्रु.॥

नामापरतें सार नाहीं त्रिभुवनीं । तें कां तुम्ही मनीं आठवाना ॥२॥

तुका म्हणे नाम वेदांसी आगळें । तें दिलें गोपाळें फुकासाटीं ॥३॥

१४८४

आळवितां बाळें । मातेतें सुख आगळें ॥१॥

द्यावें आवडी भातुकें । पाहे निवे कवतुकें ॥ध्रु.॥

लेववूनि अळंकार । दृष्टी करावी सादर ॥२॥

आपुलिये पदीं । बैसवूनि कोडें वंदी ॥३॥

नेदी लागों दिठी । उचलोनि लावी कंठीं ॥४॥

तुका म्हणे लाभा । वारी घ्या वो पद्मनाभा ॥५॥

१४८५

तप तीर्थ दान व्रत आचरण । गातां हरिगुण वारूं नये ॥१॥

कोटि कुळें त्याचीं वाटुली पाहाती । त्या तया घडती ब्रम्हहत्या ॥ध्रु.॥

आपुलिया पापें न सुटे सायासें । कोणा काळें ऐसें निस्तरेल ॥२॥

व्हावें साह्य तया न घलावें भय । फुकासाटीं पाहे लाभ घात ॥३॥

तुका म्हणे हित माना या वचना । सुख दुःख जाणा साधे फुका ॥४॥

१४८६

देवासाटीं जाणा तयासी च आटी । असेल ज्या गांठीं पुण्यराशी ॥१॥

निर्बळा पाठवी बळें वाराणसी । मेला आला त्यासी अर्ध पुण्य ॥ध्रु.॥

कथें निद्राभंग करावा भोजनीं । तया सुखा धणी पार नाहीं ॥२॥

यागीं रीण घ्यावें द्यावें सुख लाहीं । बुडतां चिंता नाहीं उभयतां ॥३॥

तुका म्हणे वर्म जाणोनि करावें । एक न घलावें एकावरी ॥४॥

१४८७

अग्नीमाजी पडे धातु । लीन होउनि राहे अतु । होय शुद्ध न पवे घातु । पटतंतुप्रमाण ॥१॥

बाह्यरंगाचें कारण । मिथ्या अवघें चि भाषण । गर्व ताठा हें अज्ञान । मरण सवें वाहातसे ॥धु.॥

पुरें मातलिया नदी । लव्हा नांदे जीवनसंधी । वृक्ष उन्मळोनि भेदी । परि तो कधीं भंगेना ॥२॥

हस्ती परदळ तें भंगी । तया पायीं न मरे मुंगी । कोण जाय संगी । पाणोवाणी तयेच्या ॥३॥

पिटितां घणें वरि सैरा । तया पोटीं राहे हिरा । तैशा काय तगती गारा । तया थोरा होऊनि ॥४॥

लीन दीन हें चि सार । भव उतरावया पार । बुडे माथां भार । तुका म्हणें वाहोनि ॥५॥

१४८८

आम्ही वीर जुंझार । करूं जमदाढे मार । तापटिले भार । मोड जाला दोषांचा ॥१॥

जाला हाहाकार । आले हांकीत जुंझार । शंखचक्रांचे शृंगार । कंठीं हार तुळसीचे ॥धु.॥

रामनामांकित बाण । गोपी लाविला चंदन । झळकती निशाणें । गरुडटके पताका ॥२॥

तुका म्हणे काळ । जालों जिंकोनि निश्चळ । पावला सकळ । भोग आम्हां आमचा ॥३॥

१४८९

आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना ॥१॥

आहे तें अधीन आपुले हातीं । आणिकां ठेविती काय बोल ॥धु.॥

जाणतिया पाठीं लागला उपाध । नेणता तो सद्धि भोजनासी ॥२॥

तुका म्हणे भय बांधलें गांठीं । चोर लागे पाठी दुम तया ॥३॥

१४९०

आणिकांसी तारी ऐसा नाहीं कोणी । धड तें नासोनि भलता टाकी ॥१॥

सोनें शुद्ध होतें अविट तें घरीं । नासिलें सोनारीं अळंकारीं ॥धु.॥

ओल शुद्ध काळी काळें जिरें बीज । कैंचें लागे निज हाता तेथें ॥२॥

एक गहू करिती अनेक प्रकार । सांजा दिवसीं क्षीर घुगरिया ॥३॥

तुका म्हणे विषा रुचि एका हातीं । पाधानी नासिती नवनीत ॥४॥

१४९१

वाटे या जनाचें थोर बा आश्चर्य । न करिती विचार कां हिताचा ॥१॥

कोण दम ऐसा आहे यांचे पोटीं । येईल शेवटीं कोण कामा ॥ध्रु.॥

काय मानुनियां राहिले निश्चिंती । काय जाब देती यमदूतां ॥२॥

कां हीं विसरलीं मरण बापुडीं । काय यांसी गोडी लागलीसे ॥३॥

काय हातीं नाहीं करील तयासी । काय जालें यांसी काय जाणों ॥४॥

कां हीं नाठविती देवकीनंदना । सुटाया बंधनापासूनियां ॥५॥

काय मोल यासी लागे धन वित्त । कां हें यांचें चित्त घेत नाहीं ॥६॥

तुका म्हणे कां हीं भोगितील खाणी । कां त्या चक्रपाणी विसरलीं ॥७॥

१४९२

काय एकां जालें तें कां नाहीं ठावें । काय हें सांगावें काय म्हुण ॥१॥

देखतील डोळां ऐकती कानीं । बोलिलें पुराणीं तें ही ठावें ॥ध्रु.॥

काय हें शरीर साच कीं जाणार । सकळ विचार जाणती हा ॥२॥

कां हें कळों नये आपुलें आपणा । बाळत्व तारुण्य वृद्धदशा ॥३॥

कां हें आवडलें प्रियापुत्रधन । काय कामा कोण कोणा आलें ॥४॥

कां हें जन्म वांयां घातलें उत्तम । कां हे रामराम न म्हणती ॥५॥

काय भुली यांसी पडली जाणतां । देखती मरतां आणिकांसी ॥६॥

काय करिती हे बांधलिया काळें । तुका म्हणे बळें वज्रपाशीं ॥७॥

१४९३

जुंझार ते एक विष्णुदास जगीं । पापपुण्य अंगीं नातळे त्यां ॥१॥

गोविंद आसनीं गोविंद शयनीं । गोविंद त्यां मनीं बैसलासे ॥ध्रु.॥

ऊर्ध पुंड भाळीं कंठीं शोभे माळी । कांपिजे किळकाळ तया भेणें ॥२॥

तुका म्हणे शंखचक्रांचे शृंगार । नामामृतसार मुखामाजी ॥३॥

१४९४

जेणें नाहीं केलें आपुलें स्वहित । पुढिलांचा घात इच्छीतसे ॥१॥

संचितासी जाय मिळोनियां खोडी । पतनाचे ओंडीवरी हांव ॥ध्रु.॥

बांधलें गांठी तें लागलें भोगावें । ऐसियासी देवें काय कीजे ॥२॥

तुका म्हणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां तया वाट चाले ॥३॥

१४९५

मानी भक्तांचे उपकार । रुणीया म्हणवी निरंतर । केला निर्गुणीं आकार । कीर्त मुखें वर्णितां ॥१॥

म्हणोनि जया जे वासना । ते पुरवितो पंढरिराणा । जाला भक्तांचा आंदणा । ते उपकार फेडावया ॥ध्रु.॥

अंबऋषीकारणें । जन्म घेतले नारायणें । एवडें भक्तीचे लहणें । दास्य करी हा दासाचें ॥२॥

म्हणियें करितां शंका न धरी । रक्षपाळ बिळच्या द्वारीं । भक्तीचा आभारी । रीग न पुरे जावया ॥३॥

अर्जुनाचे रथवारु । ते वागवी सर्वेश्वरु । एवडे भक्तीचे उपकारु । मागें मागें हिंडतसे ॥४॥

पुंडलिकाचे द्वारीं । सम पाउलीं विटेवरी । न वजे कट करीं । धरूनि तेथें राहिला ॥५॥

भावभक्तीचा अंकित । नाम साजे दिनानाथ । म्हणोनि राहिला निवांत । तुका चरण धरोनि ॥६॥

१४९६

सांगों जाणती शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥१॥

त्यांचा आम्हांसी कंटाळा । पाहों नावडती डोळां ॥ध्रु.॥

रिद्धिसिद्धींचे साधक । वाचासद्धि होती एक ॥२॥

तुका म्हणे जाती । पुण्यक्षयें अधोगती ॥३॥

१४९७

ठाकलोंसें द्वारीं । उभें याचक भीकारी ॥१॥

मज भीक कांहीं देवा । प्रेमभातुकें पाठवा ॥ध्रु.॥

याचकाचा भार । नये घेऊं येरझार ॥२॥

तुका म्हणे दान । सेवा घेतल्यावांचून ॥३॥

सदाशिवावर अभंग ॥ २ ॥

१४९८

काय धर्म नीत । तुम्हां शिकवावें हित ॥१॥

अवघें रचियेलें हेळा । लीळा ब्रम्हांड सकळा ॥ध्रु.॥

नाम महादेव । येथें निवडला भाव ॥२॥

तुका म्हणे वेळे । माझें तुम्हां कां न कळे ॥३॥

१४९९

भांडावें तें गोड । पुरे सकळ ही कोड ॥१॥

ऐसा घरींचा या मोळा । ठावा निकटां जवळां ॥ध्रु.॥

हाक देतां दारीं । येती जवळी सामोरीं ॥२॥

तुका म्हणे शिवें । मागितलें हातीं द्यावें ॥३॥ ॥२॥

१५००

ऐसें कां जालें तें मज ही न कळे । कीर्तनाचे रळेपळे जगीं ॥१॥

कैसें तुम्हां देवा वाटतसे बरें । संतांचीं उत्तरें लाजविलीं ॥ध्रु.॥

भाविकां कंटक करिताती पीडा । हा तंव रोकडा अनुभव ॥२॥

तुका म्हणे नाम निर्वाणीचा बाण । याचा अभिमान नाहीं तुम्हां ॥३॥

ई साहित्य प्रतिष्ठान

मराठी. २३०० वर्षं ज्या भाषेत जनव्यवहार आणि ज्ञानव्यवहार चालू आहेत अशी भाषा. गाथा सप्तशती पासून ते ज्ञानोबा तुकोबा आणि आताच्या तरूण लेखकांच्या प्रतिभेचा अखंड झरा ज्या भाषेतून वाहतो आहे. अशा भाषेला इंटरनेटच्या काळात झुळझुळते ठेवण्याचा यशस्वी प्रयत्न अनेक व्यक्ती व संस्था करीत आहेत. त्यातली एक ई साहित्य प्रतिष्ठान. करोडो पुस्तकांसह इंटरनेट व्यापलेल्या इंग्रजी भाषेसमोर या सर्व संस्थांचे एकत्रित कार्यही खुपच लहान आहे. पण आम्ही निराश नाही. मराठी भाषेतील आत्मगत शक्तीचा पाठिंबा आणि बारा कोटी मराठी लोकांचे पाठबळ या प्रयत्नांच्या पाठीशी आहे. फ़ार पुर्वी लढाया दगड धोंड्यांनी होत. नंतर बाण तलवारींनी होत. नंतर बंदुका रणगाडॆ आणि विमानांच्या लढाया झाल्या. पण या पुढच्या लढाया बटनांच्या लढाया असणार आहेत. इंटरनेट आणि एकूणच मिडियावर ज्यांची सत्ता ते जेते. अशा काळात इंटरनेटवर मराठी भाषेचे वर्चस्व दिसायला हवे.

आपणा सर्वांचे सहकार्य असेल तर हे अजिबात अशक्य नाही. आपण निदान ज्ञानोबा तुकोबांना तरी प्रत्येक मराठी माणसापर्यंत पोचवू या. महाराष्ट्राच्या गांवोगावी, आणि जगभरातल्या देशोदेशी. ई साहित्य प्रतिष्ठानची पुस्तके मोबाईलवर वाचता येतात. अनेक आघाडीच्या ऍंड्रॉईड ऍप वर ई साहित्य प्रतिष्ठानची पुस्तके उपलब्ध आहेत. एका बटनाच्या अंतरावर. हे वादळ आता घरोघरी जाऊ द्या. आपल्या ओळखीच्या प्रत्येक व्यक्तीला ही गाथा फ़ॉरवर्ड करा. व त्यांचे ई मेल पत्ते esahity@gmail.com वर कळवा. दहाहून जास्त लोकांना पुस्तके पाठवणार्‍यांना किंवा त्यांचे ई मेल पत्ते आम्हाला कळवणार्‍यांना आम्ही ई साहित्यचे VIP सभासद करून घेतो. विनामूल्य.

जय हिंद

जय महाराष्ट्र

टीम ई साहित्य